

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAMİ BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**İSLAMOFOBİNİN TEMELLERİ VE İNANÇ DÜNYASINA
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET KİNYAS GÜZELUÇAR

DANIŞMAN
PROF. DR. İSA YÜCEER

TEMMUZ 2023
BİTLİS

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAMİ BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**İSLAMOFOBİNİN TEMELLERİ VE İNANÇ DÜNYASINA
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET KİNYAS GÜZELUÇAR
ORCID: 0009-0008-2683-881

DANIŞMAN
PROF. DR. İSA YÜCEER

TEMMUZ 2023
BİTLİS

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI
ETİK BEYANI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslami Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum “İslamofobinin Temelleri ve İnanç Dünyasına Etkileri” başlıklı tezde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı; bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. .../.../2023

Mehmet Kinyas GÜZELUÇAR

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ YAZIM KILAVUZU UYGUNLUK BEYANI

“İslamofobinin Temelleri ve İnanç Dünyasına Etkileri” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır. .../.../2023

Tezi Hazırlayan

Danışman

İmza

Mehmet Kinyas GÜZELUÇAR

İmza

Prof. Dr. İsa YÜCEER

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

İmza

Prof. Dr. İsa YÜCEER

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAY SAYFASI

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı öğrencisi Mehmet Kinyas GÜZELUÇAR tarafından hazırlanan “İslamofobinin Temelleri ve İnanç Dünyasına Etkileri” adlı Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı 17/07/2023 tarihinde yapılmış ve tezin oy çokluğu ile kabul edilmesine karar verilmiştir.

JÜRİ

Danışmanım: Prof. Dr. İsa YÜCEER
(Bitlis Eren Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Ali Ulvi Özbey
(Bitlis Eren Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Ekrem Uysal
(Batman Üniversitesi)

İMZA

.....

.....

.....

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla jüri tarafından kabul edilmiş bu çalışmanın yüksek lisans tezi olarak kabulü onaylanmıştır.

...../...../2023

Doç. Dr. Mehmet Bakır ŞENGÜL

Enstitü Müdürü

T.C.

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslami Bilimleri Anabilim Dalı

İSLAMOFOBİNİN TEMELLERİ VE İNANÇ DÜNYASINA ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Kinyas GÜZELUÇAR

Danışman: Prof. Dr. İsa YÜCEER

Temmuz 2023

ÖZET

İslamofobi, anlam olarak “İslam Korkusu” olarak nitelendirilmektedir. Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde ilk vahiyden itibaren başlayan İslam korkusu ve İslam düşmanlığı, günümüzde de devam etmektedir. 11 Eylül olaylarından sonra tarihsel, ekonomik, siyasi, dini ve sosyolojik nedenlerle İslamofobide bir artış olmuştur. Günümüzde antisemitizmin yerini alan İslamofobi, Müslümanlara karşı ayrımcılık, nefret, sözlü ve fiziki saldırılarla sonuçlanmıştır. Bu bağlamda Müslümanların bu haksızlıklara uğraması İslamofobi kapsamında değerlendirilmektedir.

Literatüre henüz yeni giren “İslamofobi” kavramı, Batılıların İslamiyet’e ve dolayısıyla Müslümanlara karşı olumsuz bakışların, onları dışlayıcı tavırların ve ön yargılı zihin dünyası bu kavramı desteklemekte ve beslemektedir. Bunun yanı sıra Avrupa’da ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Müslümanların çalışma hayatının her alanında görünür olmaları, içerisinde yaşadıkları toplumda yaşadıkları toplumlarla birlikte üretken olmaları, Müslümanlara karşı düşmanlık besleyenleri rahatsız etmektedir.

Günümüzde Batı ülkelerindeki İslamofobi dalgası göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’da bir arada yaşama, çok kültürlülük ve farklılıklara saygı gibi değerler sorgulanmaya başlanmıştır. Bugün, demokrasinin ve insan haklarının beşiği sayılan Batı dünyasında, her ne sebeple olursa olsun, son yıllarda yaşanan tarihi korkuların ve vahşetlerin Müslümanlara karşı önyargıları derinleştirdiğini ve ortaya koyduğunu gözlemliyoruz. Bu önyargıları besleyen

önemli etkenlerden biri de Müslümanların Batı toplumlarının sosyal dokusu içinde kendi dünya görüşleri ve geleneksel yaşam biçimleriyle hareket etme çabalarıdır.

Bu çalışmada öncelikle İslamofobi kavramı incelenmiş olup; daha sonra ise İslamofobi'nin Batı ülkelerindeki en çarpıcı örnekleri incelenecektir. Son olarak İslamofobi'nin nedenleri tartışılmış, İslamofobi'ye karşı Müslümanların göstermesi gereken tutumlar ve İslamofobi'ye karşı alınan önlemler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kelam, İslamofobi, Irkçılık, Müslüman düşmanlığı.

Republic of Türkiye

Bitlis Eren University Graduate School

Department of Basic Islamic Sciences

**THE FOUNDATIONS OF ISLAMOPHOBIA AND ITS EFFECTS ON THE
WORLD OF FAITH**

Master's Thesis

Mehmet Kinyas GÜZELUÇAR

Supervisor: Prof. Dr. İsa YÜCEER

July 2023

ABSTRACT

Islamophobia is defined as "Fear of Islam". The fear of Islam and hostility to Islam, which started from the first revelation in the time of the Prophet Muhammad, continues today. After the events of September 11, there has been an increase in Islamophobia for historical, economic, political, religious and sociological reasons. Today, Islamophobia, which has replaced antisemitism, has resulted in discrimination, hatred, verbal and physical attacks against Muslims. In this context, Muslims' suffering these injustices is evaluated within the scope of Islamophobia.

The concept of "Islamophobia", which has just entered the literature, is supported and fostered by the negative attitudes of Westerners towards Islam and therefore Muslims, their excluding attitudes and their prejudiced mindset. In addition, the fact that Muslims are visible in all areas of working life in Europe and the United States, and that they are productive in the society they live in, disturbs those who harbor hostility towards Muslims.

Today, the wave of Islamophobia in Western countries has reached dimensions that cannot be ignored. Values such as coexistence, multiculturalism and respect for differences began to be questioned in the United States and Europe. Today, in the Western world, which is considered the cradle of democracy and human rights, we observe that, for whatever reason, the historical fears and atrocities experienced in recent years deepen and reveal prejudices against Muslims. One of the important factors feeding these

prejudices is the efforts of Muslims to act with their own worldviews and traditional lifestyles within the social fabric of Western societies.

In this study, firstly, the concept of Islamophobia was examined; Then, the most striking examples of Islamophobia in Western countries will be examined. Finally, the causes of Islamophobia were discussed, the attitudes that Muslims should take against Islamophobia and the measures taken against Islamophobia were examined.

Keywords: The Word, Islamophobia, Racism, Anti-Muslim Hatred.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR	XIII
ÖNSÖZ.....	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMOFOBİ’NİN TANIMI VE ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

1.1.İslamofobinin Tanımı	5
1.2.İslamofobinin Tarihi	8
1.2.1.İslamofobi’nin Ortaya Çıkışı	8
1.3.İslamofobi’nin Sebeplerinin Genel Olarak İncelenmesi.....	11
1.3.1.Dini Liderlerin, Yazarların ve Politikacıların Etkisi.....	12
1.3.2. Ekonomik Sebepler	13
1.3.3.Kültürel ve Tarihi Sebepler.....	13
1.3.4.Medya Etkisi.....	14
1.3.5.Politik Sebepler	14
1.3.6.Psikolojik Sebepler.....	15
1.3.7.Teolojik Sebepler.....	16
1.3.8.Trajik Sebepler.....	17
1.4.Batıda İslamofobi	18
1.4.1.Amerika Birleşik Devletleri’nde İslamofobi.....	19
1.4.2.Avrupa’da İslamofobi.....	23
1.4.2.1. Hollanda’da İslamofobi	27

1.4.2.2.Norveç'te İslamofobi.....	28
1.4.2.3.Danimarka'da İslamofobi	31
1.4.2.4.İsveç'te İslamofobi	32
1.4.2.5.Belçika'da İslamofobi	33
1.4.2.6.İspanya'da İslamofobi	35
1.4.2.7.Portekiz'de İslamofobi.....	37
1.4.2.8.Finlandiya'da İslamofobi	38
1.4.2.9.Fransa'da İslamofobi.....	39
1.4.2.10.İsviçre'de İslamofobi.....	41
1.4.2.11.Almanya'da İslamofobi	46
1.4.3.Birleşik Krallıkta İslamofobi	48

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMOFOBİNİN İNANÇ DÜNYASINA ETKİLERİ

2.1.İslam'ın Öz Barışçıl Mahiyeti	52
2.1.1.İnanç ve Düşünce Özgürlüğü	54
2.1.2.Azınlık Haklarına Saygı Duymak.....	56
2.1.3.Ortak Paydada Odaklanmak	56
2.1.4.Barişaya Dayalı Bir Diyalog Oluşturmak.....	56
2.1.5.Barişçıl Tekliflere Açık Olmak	56
2.1.6.Irkçılığı Reddetmek	57
2.1.7.Küresel Bariş	57
2.1.8.Peygamberleri ve Kutsal Kitapları Resmen Tanımak.....	57
2.1.9.Uluslararası Konularda İşbirliği Yapmak.....	57
2.1.10.Üstünlük Taslamamak.....	58
2.2.Kurulan Örgütlerin İslamofobiye Etkileri	63
2.2.1.İran Devrimi ve İslamofobi'ye Etkisi	64

2.2.2.el-Kaide ile Taliban'ın Afgan Cihadından Sonra Kurulması ve İslamofobi'ye Etkisi.....	67
2.2.3. Filistin Özgürlük Mücadelesi ve İslamofobi'ye Etkisi.....	71
2.3.İslamofobi'nin Sebep Olduğu Olaylar ve Müslümanlar Üzerindeki Etkileri ...	73
2.4.İslamofobinin Tetiklenmesine Yol Açan Kavramlar	77
2.4.1.İslam ve Müslümanlık Kavramları	77
2.4.2.Radikalizm, Köktendincilik ve Terörizm Kavramları	79
2.4.3. Selefilik Kavramı.....	83
2.4.4. Cihad Kavramı.....	85
2.4.5. Cihad Anlayışı ve Terör	85
2.4.6.Müslüman Toplumlardaki “Kadın” Anlayışı.....	91
2.5.Medya ve İslamofobi	94
2.6.Türkiye’de İslamofobi ve Bu Kapsamda Yapılan Çalışmalar	100
2.6.1. Türkiye’de RTÜK ve İslamofobi Sempozyumları	108
2.6.1.1. RTÜK Cumhurbaşkanlığı ve Diyanet I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu.....	109
2.7.Türkiye’de Batılılaşmanın İslamofobi'ye Etkisi	111
2.8.Türkiye’de Medyanın İslamofobi Üzerindeki Etkisi	113
2.9.Türkiye’de İslamofobi'yi Besleyen Düşünceler ve Self Oryantalizm Düşüncesi	117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMOFOBİYE KARŞI İSLAM KURULUŞLARI VE İSLAM İNANCININ DURUŞU

3.1. İslam İnancının Irkçı Söylemlere Karşı Duruşu	119
3.1.1.Runnymede Raporu ve İslamofobi Karşıtı Programın Yaygınlaştırılması ..	122
3.1.2.İslamofobinin Uluslararası İlişkiler Bağlamında Ele Alınması	126
3.1.3.İslam İşbirliği Teşkilatı, (İİT/OIC): Hibrit İslamofobi Karşıtı Plan.....	132

3.1.4.İslamofobiye Karşı Müslüman Bireylerin Sorumlulukları.....	135
SONUÇ.....	139
KAYNAKLAR	147

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İsviçre’de “Minare Yasağına Evet” isimli Propaganda afişi	43
Şekil 2. İsviçre’de Halk girişimi tarafından hazırlanmış olan “Minare yapımına hayır” isimli afiş	44
Şekil 3. “İslamlaşmayı Durdurun” isimli Propaganda Afişi	45
Şekil 4. “İsviçre’de İslamî Güç Sembollerine Hayır” isimli Propaganda Afişi	46
Şekil 5. Federal Demokratik Birlik Partisi’nin hazırlatmış olduğu “Minaresiz de Olur” isimli propaganda afişi	47
Şekil 6. Radikalizm ile ilişkili kavramların karşılaştırması	85
Şekil 7. Deli Dergisinin 1993 yılında yayınladığı İslamofobik Karikatür	109
Şekil 8. Leman Dergisinin 2014 Yılında Yayınladığı İslamofobik Karikatür	110
Şekil 9. İzmir Dergisinin 1997 Yılında Yayınladığı İslamofobik Karikatür	110

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
DEAŞ/DAEŞ	: Irak Şam İslam Devleti
EUMC	: European Union Military Committee/ Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
OIC	: The Organisation of Islamic Cooperation
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s.a.v.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TV	: Televizyon
yy.	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

İslamofobi, son yıllarda küresel bir endişe haline gelen Müslümanlara karşı bir ayrımcılık ve önyargı biçimidir. Anlamak ve ele almak için küresel bir bakış açısı gerektiren karmaşık bir konudur. İslamofobi, nefret suçlarına, sosyal dışlanmaya yol açabilen ve klişeleri ve yanlış bilgilendirmeyi sürdürebilen bir ayrımcılık ve önyargı biçimidir. Bu ayrımcılığın Müslümanların yaşamları üzerinde önemli bir etkisi olabilir. Örneğin nefret suçları, bireylere ve topluluklara fiziksel ve psikolojik zarar verebilir. Sosyal dışlanma ve marjinalleşme ekonomik ve politik dezavantajlara yol açabilir. Stereotipler ve yanlış bilgilendirme, yanlış anlamalara yol açabilir ve İslamofobiye daha da besleyebilir. Ayrıca, İslamofobi genellikle siyasi anlatılar ve medya anlatıları tarafından körüklenir.

11 Eylül 2001'de ABD'nin New York kentindeki Dünya Ticaret Merkezi binalarına düzenlenen saldırının ardından İslam, Müslümanlık, din ve şiddet kavramları dünya gündeminde daha fazla yer edinmeye başlamıştır. Dünyanın dört bir yanında insanlar terörün boyutlarını tartışırken, siyasette ve medyada kullanılan dil, İslam ile terörü birbirine bağlayan ifadelerle doludur. Dolayısıyla bu durum Müslümanları rahatsız etmektedir. Özellikle Batı'da oluşan algı, dünyanın en büyük ikinci dini olan İslam'ın terörü teşvik eden emir ve yönetmeliklerle delik deşik edildiği yönündedir. Bu rahatsız edici algı 2001'den beri artış göstermiş olmakla beraber aynı zamanda günümüzde de devam etmektedir. Ancak sağduyulu politikacılar, bilim adamları ve bazı STK'lar bunun doğru olmadığını savunmaktadır. Siyasi liderler destek kazanmak için İslamofobiye kullanabilir ve medya kuruluşları Müslümanlara yönelik olumsuz klişeleri sürdürebilir. Bu, ayrımcı politikalara yol açabilir ve Müslüman toplumu daha da marjinalleştirebilir. Bu anlatıları tanımak ve bunları eğitim ve bilinçlendirme yoluyla ele almak önemlidir.

İslam dinine mensup kimselerin eleştirisi mutlaka İslamofobi değildir. Müslümanları eleştirmek, kişinin mutlaka İslamofobik olduğu anlamına gelmez. Terörizmle ilgili endişeler mutlaka İslamofobik değildir. Bazı kişilerin, İslam adına hareket ettiğini iddia eden aşırılık yanlısı gruplar tarafından yürütülen terörizm hakkında meşru endişeleri olabilir. Bu endişeler, rasyonel tartışmalar ve etkili terörle mücadele politikaları yoluyla ele alınmalıdır. Tüm Müslümanları kötülemeden veya klişeleri sürdürmeden terörle mücadele etmek mümkündür. Müslümanlara yönelik tüm ayrımcılık örnekleri İslamofobiye dayanmaz. Kültürel farklılıklar veya siyasi gerilimler gibi başka faktörler de söz konusu olabilir. Etkili bir şekilde ele almak için ayrımcılığın özel

bağlamını anlamak önemlidir. Ayrımcılığın İslamofobi olarak aşırı genelleştirilmesi, etkili çözümlere zarar verebilir.

İslamofobi, anlaşılması ve ele alınması için küresel bir bakış açısı gerektiren karmaşık bir konudur. Ayrımcılık ve önyargının bireyler ve topluluklar üzerindeki etkisini kabul etmek ve İslamofobiye sürdüren siyasi ve medya anlatılarını ele almak önemlidir. İslam eleştirisi, terörizmle ilgili endişeler ve Müslümanlara yönelik ayrımcılık her zaman İslamofobiye dayalı değildir ve onunla etkili bir şekilde mücadele etmek için spesifik bağlamı anlamak önemlidir. “İslamofobi” veya “İslam karşıtlığı” olarak da adlandırılabilir bu kavram ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Ancak İslamofobinin temelleri ve inanç dünyasına etkileri ile ilgili bir çalışma bulunamamıştır.

Bu Yüksek Lisans çalışması “İslamofobinin Temelleri ve İnanç Dünyasına Etkileri” konusunu ele almaktadır. İslamofobinin ne olduğunu ardından İslamofobinin inanç dünyasına etkilerini anlamaya ve açıklamaya çalıştık. Amacım, bu konuyla ilgilenen araştırmacılara ve okuyuculara yardımcı olmak ve bu çalışmanın sonraki araştırmacılar için yararlı olmasını sağlamaktır. Bu çalışma üç bölümde incelenmiş ve en son sonuç kısmında değerlendirme yapılmıştır.

Birinci bölümde, İslamofobi kavramının anlamı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Daha sonra tarihi akışı içinde İslamofobi kavramının gelişimi kronolojik olarak incelenmiştir. Daha sonra İslamofobi dünya çapında değerlendirilerek; bu bağlamda sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ülkeleri ve Birleşik Krallık'ta bu kavramın nasıl oluştuğu ve bu oluşumu etkileyen faktörler ortaya konulmuştur. Oryantalist akım ifade edilerek ülkelerden bazı örnekler verilmiştir. Bu ülkeler arasında birçok Avrupa ülkesinden örnekler verilmektedir. Bu ülkelerdeki İslamofobi algılarının nasıl şekillendiği ve nasıl etkilendiği incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde İslamofobinin inanç dünyasına etkisi incelenmiştir. Bu başlık altında İslam'ın kendisiyle barışık doğası değerlendirildikten sonra İslamofobiye etkileyen oluşum, olay ve kavramlar değerlendirilmektedir. İkinci bölümde medyanın İslamofobi üzerindeki etkisi değerlendirilmekte ve Türkiye'de İslamofobi irdelenmektedir.

Üçüncü bölümde İslami örgütlerin İslamofobi karşısındaki sorunları ve İslam inancının konumu incelenmekte ve alt başlıklar altında detaylı bir şekilde irdelenmektedir. Dünyada ve Türkiye'deki organizasyonlar ve konferanslar gözden

geçirilerek; bireysel olarak Müslümanların sorumlulukları gözden geçirilmiştir. Müslüman bireylerin sorumluluğuna ilişkin olarak Müslümanların tutum ve davranışlarının algılar üzerindeki etkisi açıklanarak onların bu algı karşısında yaptıkları ve yapmadıkları irdelenmeye çalışılmıştır. Son olarak tüm bu konular sonuç bölümünde değerlendirilmiş, “İslamofobinin temeli ve inanç dünyasına etkisi” ile ilgili gerekli çıkarımlar yapılmıştır.

Çalışmanın tüm aşamasında değinilen konular daha çok eleştirel bir bakış açısı ile ele alınmaya çalışılmıştır. Özellikle açıklayıcı bir anlatım ile örnekler verilerek konunun daha iyi anlaşılması için sade bir dil kullanılmıştır. Çalışmada temel yol haritası olarak tarihsel gelişim özellikle belirtilerek, oluşan tüm olayların bir takım analizler ile birleştirilerek sunulmaya çalışılmıştır.

Öncelikle çalışma süreci boyunca değerli bilgilerini paylaşan ve desteklerini esirgemeyen saygıdeğer hocam ve danışmanım Prof. Dr. İsa Yüceer’e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen sevgili eşime benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen değerli dostlarıma teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmayı Merhume Annem ve melek olup aramızdan ayrılan yeğenim Serhat’ıma ithaf ediyorum.

..../..../2023

Mehmet Kinyas GÜZELUÇAR

GİRİŞ

İslam karşıtlığı, İslam'ın doğuşundan günümüze kadar belli bir ivmeyle oluşmuş ve oluşturulmaya devam edilmektedir. İslam karşıtlığı, artık düşünce değil eylem düzeyine geçmiş davranışın ürünüdür. Bunların arasında dünya çapında yaşanan bazı olaylar bu tür düşmanlıkların oluşması için gerekli zemini hazırlamıştır. Tren saldırıları, bombalamalar, adam kaçırmalar, radikal İslamcılar, 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan olay, Charlie Hebdo ve DEAŞ son yüzyılda İslam'ı lekeleyen ve İslamofobiyi körükleyen olaylardan bazılarıdır.¹

Batı bu olaylar dizinde, olağan gücüyle saldırarak, bazı önyargılar yaratarak ve kendi toplumuna yön vererek bu duygu ve düşünceleri canlı tutmaya çalışmıştır. Aynı şekilde geçen asırda ortaya çıkmış gibi görünen bir fobi olarak tarif edilirken, varlığı İslam'ın ilk günlerine kadar dayanmaktadır. Bir adım daha ileri giderek, İslam'ın doğuşundan önce bile Batı'da Doğu'ya karşı yabancı düşmanlığı vardı. Bu yabancı düşmanlığı yerini İslam ve İslam karşıtlığı, İslamofobi ve İslam düşmanlığı gibi his ve duygulara bırakmıştır. İslamofobi tartışmasında genel yargılar olarak 11 Eylül'de ortaya çıkan görüşler ağır basmaktadır. Ancak bu tespitin kendisi oldukça tutarsız ve yanlış sınıflandırılmış olarak görülebilir. Aynı şekilde İslamofobi de şu anda tam olarak oluşmamış, geçmişteki oluşum sürecini tamamlayarak başka bir boyut kazanmıştır.²

Batı her zaman bir düşmana ihtiyaç duymuştur Bu düşman, Batılı tanımlamalarla bir başkası olarak tanımlanır. Sözde öteki, Batı'nın kendi tanımından, Batı'nın kendi medeniyetinden ve değerlerinden farklı bir şeydir. Bu diğer şey geçmişten günümüze farklı şekillerde ve farklı zamanlarda değişmiştir. Diğerleri bazen Doğu, bazen Doğu'nun içinde bir devlet, bazen de başka biri olmuştur. Ancak başlangıcından bu yana İslam, bazen düşük yoğunlukta bazen de büyük bir yoğunlukla düşman, öteki olarak görülmüştür. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İslam kısmen bir kenara itilmiştir ve Komünizm Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar hâkim olmamıştır.³

Komünizm ve Sovyetler Birliği, liberal ve kapitalist değerleri nedeniyle Batı için çok önemli tehditler olarak görülmüş ve en önemli düşmanlar olarak anılmıştır. Ayrıca

¹RTÜK, "I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu", <https://medyaveislamofobisempozyumu.com/islamofobi-2>. (01.05.2023).

² Adem Çiftçi, "Günümüz Avrupasında İslamofobi ve Yansımaları: Almanya Ve Fransa Örneği" İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 94.

³ Mehmet Yüksel, "İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki". *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 72 / 1, (Haziran 2014), 190.

bu düşman için bazen İslam Devleti ile işbirliği bile yapmaktadır. Ancak Sovyet sonrası süreçte bu düşmanca algı da değişmiştir. Bununla beraber Batı, tamamen anti-demokratik olarak gördüğü komünizmi rafa kaldırmış ve baş düşmanı İslam'ı yeniden ve daha yoğun bir şekilde açığa çıkarmıştır. Dünyanın doğusu terörle anılmaya başlanmış, terör de artık İslam'la anılmaya başlanmıştır.

İslamofobi asla yabancı düşmanlığı ve yabancı fobisinden ayrı düşünülmemelidir. Daha ziyade, bütünleşmiş ve iç içe geçmiş bir dizi faşist fikirdir. Burada “dinî” unsurun ortaya çıkışı özellikle dinî boyutun yaklaşımını somutlaştırmaktadır. Batı'da egemen olan Hristiyanlık, diğer iki tek tanrılı din gibi köken ve köken olarak “Doğu” olmakla birlikte, her iki dinden de ayrı ve her iki dinde ortak olan kardeşlik vb. duygulardan uzaktır. İnsan haklarını savunan Batı, din ve vicdan özgürlüğünün insan haklarının mihenk taşı olduğunu görmezden gelmektedir.

Batı, İslam ve Müslüman kavramını; öfke, korku, terör, ölüm, şiddet, zorbalık vb. kavramları kullanarak Müslümanları bu şekilde tanımlamaya başlar. Öte yandan siyasi liderler ve medya üzerine düşeni yaptı ve halkta İslamofobik bir algı oluşturmayı başarmıştır. Yapılan çalışmalara göre, Müslümanlara yönelik tutumlar Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde kamuoyunda yoğunlaşmıştır ve çoğu kişi tarafından Müslümanlar tehlikeli olarak görülmüştür. Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi'nin (EUMC) AB'deki Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi konulu çalışması da Müslümanların artık baskı ve dışlanmayla karşı karşıya olduğunu açıkça ortaya koymuştur.⁴

Ancak bu olay ve süreçler küresel dünyanın getirdiği durumlar değil, eski dünyanın süreçleridir. Ancak günümüzde bu koşullar, tarihin arka bahçesinde gizlenmiş nedensellik olarak tanımlanabilir.⁵ Öte yandan dini ayrımcılık, yabancı tutumları ve İslamofobi gibi fikirlerin nedenlerini ve niçinlerini bilmekte fayda vardır. Tarihsel analiz bize daha doğru bilgiler sağlayacaktır. Bu tür tarihsel analizleri bir önceki dönemde meydana gelen olaylarla bir bütünlük kurarak örneklerle açıklamakta fayda vardır.

⁴ Hüsnü Ezber Bodur. "Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)" İlahiyat Akademi 2/ 6, (Aralık 2017), s.71.

⁵ Avrupa Birliği'nde Müslümanlar, "Ayrımcılık ve İslamofobi, EUMC Raporu'nun Önemli Başlıkları", http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1936-EUMC-highlightsTR.pdf, 1. Erişim Tarihi: 11 Mart 2023.

İslam'a ve Müslümanlara karşı ayrımcılık, genellikle din, ırk, etnik köken ve kıyafetle ilişkilendirilen yaygın bir sorundur. Herhangi bir ülkeye veya bölgeye özgü olmayıp dünyanın çeşitli yerlerinde belgelenmiş bir sorundur. Örneğin, İngiltere'de yapılan araştırmalar, ülkedeki toplumun giderek artan bir şekilde İslamofobik olduğunu ve en çok Müslümanların, özellikle de gençlerin etkilendiğini öne sürmektedir. Benzer şekilde, araştırmalar Almanya'da en çok hedef alınan dini grubun Müslüman olduğunu göstermektedir.⁶

Bazı Avrupa ülkelerinde, Müslüman topluluklar ve İslam ile ilişkili bireyler, doğası gereği farklılık gösterebilen ayrımcılığa ve nefrete sıklıkla maruz kalmaktadır. Bu olaylar, diğerlerinin yanı sıra sözlü taciz ve fiziksel saldırılardan istihdam ve barınma ayrımcılığına kadar uzanmaktadır. Bu tür ayrımcı uygulamaların etkisi önemli olabilir ve ana akım toplumdan soyutlanma ve dışlanma duygularına yol açabilir. Ayrıca, bu tür olaylarla karşılaşan Müslümanların ruh sağlığını ve refahını da olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, Müslüman nüfusun dini inançları nedeniyle mağdur edilmemesi için İslamofobi ve ayrımcı uygulamalar konusunun ele alınması elzemdir.⁷

Bu çalışmada İslamofobi algıları üç bölümde incelenmiş ve en son sonuç kısmında değerlendirme yapılmıştır. Birinci bölümde İslamofobi kavramının tam anlamı, ortaya çıkış zamanı ve tarihsel süreç içindeki nedenleri açıklanmaktadır. Etimolojik olarak İslamofobi kavramı incelenmiş ve aksi yönde bazı kararlar ileri sürülmüştür. İncelemenin ardından İslamofobi kavramının gelişimi ve tarihsel süreçte bilişin gelişimine değinilmiştir. Fobilerin algılanmasındaki bu nedenler de kendilerine özgü bazı nedenleri olan farklı başlıklar altında ifade edilmektedir. Daha sonra ise dünyada İslamofobi değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD), Avrupa'da, Birleşik Krallıkta bu fikrin nasıl oluştuğu ve bu oluşumu etkileyen faktörler sırasıyla sunulmuştur. Oryantalist akım ifade edilerek ülkelerden bazı örnekler verilmiştir. Bu ülkeler arasına birçok Avrupa ülkesi örneği verilmiştir. Bu ülkelerde İslamofobi algısının nasıl oluştuğu ve nasıl etkilendiği analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde İslamofobi'nin inanç dünyasına etkileri incelenmiştir. Bu başlık altında İslâm'ın Öz Barışçıl Mahiyeti değerlendirildikten sonra İslamofobi'ye etki eden

⁶ Tuba Er, Kemal Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine". Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17 / 2, (Haziran 2008), 748.

⁷ Er ve Ataman "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", 748-749.

oluşumlar, olaylar, kavramlar değerlendirilmiştir. İkinci bölümde medyanın İslamofobiye olan etkisi değerlendirilmiş ve Türkiye’de İslamofobi incelenmiştir.

Üçüncü bölümde İslamofobiye karşı İslam kuruluşları ve İslam inancının duruşu konusu incelenmiş ve alt başlıklar halinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Dünyada ve Türkiye’deki kuruluşlar ve konferanslar incelenmiş, Müslüman bireylerin sorumlulukları incelenmiştir. Müslüman bireylerin sorumlulukları kısmında, Batı’nın oluşturduğu ya da yarattığı bu algıda Müslümanların yeri incelenmiş ve eksiklikleri anlatılmıştır. Dolayısıyla Müslüman tutum ve davranışlarının algı üzerindeki etkisi açıklanarak, Müslümanların oluşan bu algı karşısında yaptıkları ve yapmadıkları incelenmeye çalışılmıştır.

Son olarak tüm bu konular sonuç kısmında tartışılmış ve “İslamofobinin Temelleri ve İnanç Dünyasına Etkileri” değerlendirilmiş ve gerekli öneriler sunularak dikkat çekici durumlar ve ortaya çıkan tespitler ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMOFOBİNİN TEMELLERİ

1.1. İslamofobinin Tanımı

İslamofobi kavramı iki ayrı kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan kavramsal bir bütündür. İslam, barış anlamına gelen “silm” kökünden türemiş bir kelime olmakla birlikte, 610 yılında Hz. Muhammed (s.a.v) önderliğinde evrensel olarak tüm insanlığa gönderilmiş kutsal bir dinin adıdır. Bununla beraber Hz. Muhammed'den önceki bütün dinler için jenerik isim olarak kullanılmaktadır. Öte yandan fobi kelimesinin Yunanca kökenli olduğu ve Yunanlıların korku tanrıları olan “phobos” denilen mitolojik bir kavramdan türediği bilinmektedir. Nihayetinde İslamofobi kavramı bir korkuyu vurgulamaktadır ve “İslamofobi” İslam ve Müslümanlardan duyulan korkuyu ifade etmektedir.⁸

Bu korku hızla içerlemenin ve nefretin sembolü haline gelmiştir. Bu ileri görüşlü tutum ve tutumlardan kaynaklanan İslamofobi, ancak İslam karşıtlığı ile açıklanmakta, hatta psikolojik rahatsızlıklar geride bırakılmaktadır.⁹ Ayrıca İslamofobi, kadim bir korkuyu tarif ederken bugünkü haliyle bir neolojizmdir. Çünkü geçmiş tarihsel bilgilere dayanarak yaşanan savaşlar, olaylar, soykırımlar, dinsel hoşgörüsüzlükler yeni isimler haline gelmiştir. Bunun sebeplerini sıralamak gerekirse küreselleşen dünya, kaygılar vb. konular belirtilebilir. Aslında bu durum İslam'a büyük bir zulümdür ama Müslümanları bir virüs gibi sarmaktadır.¹⁰

Bir başka tanımda Batı dünyasının İslamofobiye benzer kavramlarla ilgilendiği görülmektedir ki bunlardan biri de “Zen fobisi” yani yabancı düşmanlığıdır. Müslüman olduktan sonra, diğer vasıflara bakılmaksızın hepsinin aynı çatı altında olduğu görülmektedir ve aynı tavır benimsenmektedir. Aradan geçen yarım asırda laikliğin de etkisiyle bu ırkçı tavır devam etmekte ve öteki algıları yaratmaktadır.¹¹

⁸ Mehmet Ali Kirman, “İslamofobinin Korkudan Düşmanlığa, İçinde: Günümüz İslam Toplamları ve Problemleri”, (İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, 2015), 94.

⁹ Ali Murat Yel, “İslamofobiye Karşı Örnek Bir İslam Toplumu Oluşturulmalı”, Kamuda Sosyal Politika, 2016, 25-26.

¹⁰ Nihat Uzun, “Avrupa’da islamofobi: İngiltere Örneği” (İstanbul, Pınar Yayınları, 1.Baskı, 2012)14.

¹¹ Murat Aktaş, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 13 / 1 (Mayıs 2014),34.

İslamofobi son zamanlarda yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır ancak bu kavramın tanımı çok net değildir. Anti-Semitizm olarak da bilinen bu kavram bazı akademisyenler ve siyasetçiler tarafından kullanılma eğiliminde söz konusu olsa da, bu çoğu kişinin ideolojik kaygılardan dolayı kaçındığı bir kavramdır. Nihat Uzun'un ifadesiyle: Bu kavramın sosyolojik altyapısının daha belirgin olduğunu, ırkçılık ve ırk ayrımcılığı gibi net bir açıklama olmadığı için bu belirsizliğin giderilmediğini söyleyerek kavramsallaştırmadan uzak durduğunu söylemiştir. Ancak kavramın özellikle 11 Eylül olaylarından sonra Müslümanlara yönelik pratik ve ideolojik saldırıları ifade etmek için yaygın olarak kullanıldığı söylenebilir.¹²

Psikolojide, bir fobi, bir bireyde meydana gelen bir akıl hastalığı olarak kabul edilir. Genel, sosyolojik olmayan bir anlamda fobi, bireyin belirli durumlarla ve fenomenlerle karşılaştığında hissettiği bir tiksinti hissidir. Ayrıca kavram, biraz farklı bir açıdan, kontrol edilemeyen insanların iradeleri dışındaki durumlara karşı bilinçsiz korku ve kaygılarını tanımlamak için kullanılır. İşte bu travma sonrası olumsuz yaşantının yani bireyin çocukluk döneminde yaşadığı bu tür duygu ve düşüncelerin olay anında büyük ölçüde etkilenmesi ve bunu travmatik bir duruma dönüştürmesinin temel nedeninin olduğu söylenebilir. Öte yandan, kişisel fobiler de dâhil edilebilir. Ancak konumuz itibarıyla önemli olan sosyal fobilerdir. Bu açıdan bakıldığında İslam ve fobi kelimelerinin birleşiminin bu şekilde bir bilinçaltı hastalığı ifade ettiği düşünülebilir.¹³

İslamofobi bugünkü haliyle insanları din, kültür ve etnik kökenlerine göre hedef alıp nefreti körüklediği için bir ırkçılık biçimine dönüşmüştür. Geçmişteki biyo-utanç verici ırkçılık şimdi ırksal, kültürel ve dinsel ırkçılık biçimini almıştır. İslam söz konusu olduğunda, Müslümanların dini inançlarını ve kültürel uygulamalarını tanımlamak için savaşçı, barbar, baskıcı, otoriter, kaba ve şiddet içeren sıfatlar kullanılır. “İrk değersizdir” anlayışı yerini “din değersizdir” anlayışına bırakmıştır. Bu bağlamda İslamofobiyi Araplara, Asyalılara ve siyahlara yönelik ulusal ve ırksal nefretten ayırmak mümkün değildir.¹⁴

¹² Uzun, “Avrupa’da islamofobi, İngiltere Örneği” 15.

¹³ Tülay Aşıkkutlu, “Uluslararası Korku İslamofobyası: Sebepler ve Çözümler”, *Marmara Üniversitesi*, 2015,1.

¹⁴ İbrahim Kalın, “İslamofobi ve Çok Kültürlülüğün Sınırları”, *Orta Asya’da İslam (Temsilden Fobiye)*, ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, (Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara-Türkistan, 2012), c. 1, 194.

İslamofobinin ne olduğuna dair tek tip bir tanım bulunmamakla birlikte, kavramı analitik olarak kullanışlı hale getirme çabasını belirtmekte fayda vardır. Aynı şekilde İslamofobi ile ilgili literatüre baktığımızda İslam'ın ve Müslümanların korku nesnesi, önyargı, nefret ve bağnazlığın hedefi haline geldiği incelenmiştir. Müslümanlara yönelik gelişigüzel olumsuz tutum ve duygular biçimindeki İslamofobi, Batı'da İslamofobiye ve Müslüman karşıtı şiddete yol açmıştır. Aslında, kavramı ne anlama gelirse gelsin kullanmak bir hatadır. Çünkü İslamofobi veya Müslümanofobi, İslam'a ve Müslümanlara karşı önyargı ve nefret olarak tezahür etmektedir. Bu kavramla İslam'ı ve Müslümanları bir korku nesnesi haline getirmenin gizli bir amacı, yalnızlık, karanlık, geceleri kabre geçme korkusu gibi insani duyguları ontolojiye taşıma çabası vardır. Ancak İslam ve Müslüman korkusu analitik olmaktan çok sosyolojiktir.¹⁵

İslamofobinin anlamı ve kökeni, irrasyonel bir korku olarak tanımlanır, İslam'a ve Müslümanlara karşı nefret veya önyargıyı içerisinde barındırır. Bu yeni bir fenomen değildir ancak; sömürgecilik, oryantalizm ve 11 Eylül sonrası siyasi iklim dahil olmak üzere tarihte derin köklere sahiptir. Doğu'nun egzotik ve aşağı olarak temsili olan Oryantalizm, Müslüman toplumların baskı altına alınmasını ve tahakküm altına alınmasını haklı çıkarmak için kullanılmıştır. 11 Eylül sonrası dönem, medya ve siyasi söylemin Müslümanları terörist ve ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit olarak tasvir etmesiyle İslamofobinin yükselişinde önemli bir rol oynamaktadır.¹⁶

İslamofobinin biçimleri ve tezahürleri; medya ve popüler kültürde İslam'ın ve Müslümanların klişeleştirilmesine ve yanlış tanıtılmasına yönelik fiziksel şiddet ve nefret suçlarını barındırmaktadır. Müslümanlar genellikle şiddet yanlısı ve baskıcı, olumsuz klişeleri ve yanlış kanıları sürdüren kişiler olarak tasvir edilmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Müslümanların seyahat yasağı gibi Müslüman toplulukları hedef alan ayrımcı yasalar ve politikalar ile kurumsal İslamofobi de yaygındır. İslamofobinin bu biçimleri, Müslümanlar için düşmanca bir ortam yaratarak onların sosyal ve ekonomik hareketliliklerini engeller.¹⁷

¹⁵ Necmi Karşlı, "İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13 / 1, 2013,76.

¹⁶ Yüksel, "İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki", 191.

¹⁷ Şükrü Balcı, Betül Karadeniz, "Nefret Söylemi Pratiği Olarak İslamofobi: Fransa'da Yükselen İslamofobik Söylemlerin Türk Yazılı Basınında Yansıtılma Biçimleri", *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 4/1, (Haziran 2021),7.

İslamofobinin sonuçları ve zorlukları, Müslümanların zihinsel ve fiziksel sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri de dâhil olmak üzere geniş kapsamlı sonuçlara sahiptir. Ayrımcılık ve marjinalleştirme kaygı, depresyon ve diğer ruh sağlığı sorunlarına yol açabilir. İslamofobi, toplum içinde bölünmeler ve gerilimler yarattığı için sosyal uyumu ve çok kültürlülüğü de baltalamaktadır. Bu, Müslüman topluluklar ve kolluk kuvvetleri arasındaki güvenin bozulmasına yol açarak terörizm ve aşırıcılıkla mücadele çabalarını engelleyebilir. İslamofobi ile mücadelenin zorluğu, eğitim, medya temsili ve politika değişiklikleri dâhil olmak üzere çok yönlü bir yaklaşım gerektirir.¹⁸

İslamofobi, kökenleri, biçimleri ve sonuçları hakkında incelikli bir anlayış gerektiren karmaşık bir konudur. Bunun Müslüman topluluklar ve bir bütün olarak toplum üzerindeki olumsuz etkisini kabul etmek ve daha kapsayıcı ve hoşgörülü bir toplum yaratmak için çalışmak önemlidir.¹⁹

1.2. İslamofobi'nin Tarihi

1.2.1. İslamofobi'nin Ortaya Çıkışı

İslamofobi kavramsal olarak ortaya çıkışından önceki durumda bu olguya yol açan temel iki faktörden bahsedilebilir. Bunlardan birincisi Batılılar denilebilecek dışsal sebepler iken bir diğeri de Müslümanlardan kaynaklanan içsel sebepler olarak sınıflandırılabilir. Dışsal sebepler içeriğinde İslam'ın ve Hristiyanlığın karşılaştırılmaları içsel sebep olarak da Müslümanların kendi dil ve kültürlerinin dışında ki çevresel etmenlere ilgilerinin çok yüksek olmamasından kaynaklı örgütlenmeleri ve toplumsal birlikteliklerinin iyi derece de olmamaları gibi hususlar zikredilmektedir.²⁰

Tarihe bakıldığında İslamofobi kavramı ilk olarak “İslam düşmanlığı” terimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Haçlı Seferleri'nden sömürgecilik dönemine kadar Avrupa ve İslam dünyası arasında mevcut olarak yer alan sayısız çatışmalar sebebi ile bu dine karşı olan olumsuz yaklaşımların anlatılması amacı bağlamında bir makale yayınlanmıştır. Bunlardan birisi olan ve Oryantalist Etienne Dine

¹⁸ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 748.

¹⁹ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”,749.

²⁰ Kirman, “İslamofobinin Kökenleri: Batılı Mı Doğulu Mu?” 95.

tarafından 1922 yılında yazılan “Batı’nın Gözünde Doğu” isimli bir makale yayınlanıp ve bu konuları ele almaktadır.²¹

1989 Berlin Duvarı yıkıldıktan sonra komünizmin tarih sahnesinden yavaş yavaş raflara kalkması ile beraber ve akabinde Sovyetler Birliğinin dağılması ile gelişen süreç boyunca yeni bir düşman elde etme çabası bazı politikacıların ötekileştirme adına yeni bir kanıt ortaya koymak istediklerini göstermiştir. Ayrıca The New York Times, ünlü medeniyetler çatışması konulu 1993 tarihli bir haberde İslamofobiye karşı bir uyarı yazmıştır.²² “İslamofobi Hepimiz İçin Meydan Okuma” başlıklı 1997 Runnymede Raporu zamanının İngiltere İçişleri Bakanı tarafından aynı yılın kasım ayında bu rapordan hareketle Müslümanlara karşı dışlama ve ayrımcılıkla sonuçlanmış olup temelsiz bir iğrenme ve dünya görüşü olmaktan ortaya çıkmıştır.²³

Rapordan da anlaşılacağı üzere, Batı dünyasında İslam; farklı, öteki, zalim, baskıcı, aşağılık, saldırgan, şiddet yanlısı, kaba, ilkel, düşmanca, barbar, irrasyonel ve terörü destekleyen gibi hemen hemen tüm olumsuz sıfatlarla nitelenmektedir. Tüm bunlar, islam üzerinden gerçekleştirilmekte ve buna vurgu yapılmaktadır. Vurgu, Müslümanlara karşı ayrımcılık yapan ve dışlayan uygulamalar için meşru bir gerekçe oluşturmaktadır.

11 Eylül 2001 yılında ki saldırıların ardından popüler bir şekilde ABD’de ve Avrupa’da yayılmaya başlanan bir korku hareketi olarak bilinmesi ile beraber aslında bu tarihten önceki süreçlerde de bu korku akımı işlenmeye çalışılmıştır. Bu uyarı, Samuel Huntington’ın “Medeniyetler Çatışması” tezi ile ilgilidir. Huntington, 1993 yılında yayınladığı bir makalede, farklı medeniyetlere ait milletler ve gruplar arasında çatışmaların ortaya çıkacağını ve bu çatışmaların genellikle batı medeniyeti ile diğer medeniyetler arasında gerçekleşeceğini öne sürmüştür.²⁴

Huntington’ın tezinde, İslam Dünyası bir tehlike olarak görülmüştür. Bu haberde yer alan İslamofobi karşıtı uyarı, bu tezin uygulanması sırasında Müslümanların hedef

²¹Anar Akbarov, “Batı’da İslam Düşmanlığı: Gerçek Sebepler Ve Amaçlar” 2015, <http://politikaakademisi.org>. <http://politikaakademisi.org>; <http://politikaakademisi.org/2015/02/27/batida-islam-dusmanligi-gercek-sebepler-ve-amaclar/>. Erişim Tarihi: 01 Nisan 2023.

²² Mehmet Ali Kirman, “İslamofobinin Kökenleri: Batılı Mı Doğulu Mu?”, *Journal of Islamic Research*, 21/1, 2010,23.

²³ İbrahim Kalın, “İslamofobi. İ. K. Esposito İçinde, Bir Korku Ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi”, *İstanbul: İnsan Yayınları*, 2015,14.

²⁴ Abdulkadir Gölcü, Mustafa Çuhadar. “Batı Toplumlarda İslamofobi’nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”. *Ombudsman Akademik*, 2 / 7, 2017,72.

alınabileceği ve önyargılara maruz kalabileceği konusunda bilgilendirmekteydi. Batı medeniyeti ile yerel kültürlerin karışımından oluşan bazı Güney Amerika ülkeleri gibi bazı kesimler, batı medeniyetinin bir parçası olarak görülürken, diğer medeniyetlerin ve kültürlerin ayrı bir şekilde var olduğu düşünülür.²⁵

İslamofobi, İslam'ın doğuşundan günümüze kadar devam eden uzun bir süreçtir. Bu süreçte İspanya'nın Endülüs Emevileri tarafından fethi de hiç şüphesiz bir diğer önemli etken olmuştur. Süreç daha sonra Haçlı Seferleri ile devam etmiştir. Avrupa feodal toplumunda bu ideolojik ilişki daha da güçlendirilmiştir. Orta Çağ'da yaşayan Hristiyanların, Hristiyan olmayan toplumu öteki olarak görmeye ve onu kötü olarak tanımlamaya başladıkları görülmektedir. Hatta Papa II. Urbanus'a göre Müslümanlar şeytanın hizmetkârı olarak kabul edilmektedir.²⁶

İslamiyet'in tarih sahnesine çıkışından sonraki yıllarda hızla geniş bir alana yayılmış, diğer dinlerin İslam'ı kendileri için bir tehdit olarak görmelerine neden olmuştur. MS VII ve VIII Yüzyıllarda Bizans kontrolündeki Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın çoğu İslami yönetim altına girdiğinde, İslam, özellikle Hristiyanlar için yeni bir dini-politik düşman olarak ortaya çıkmıştır.²⁷

İslam'ın ortaya çıkışı ile Hristiyan ve diğer toplumlarda özellikle dini liderler İslam'ın kendilerine karşı bir başkaldırı olduğunu düşünerek, İslam'ı bir tehdit olarak algıladılar. Bu tehditle baş edebilmek için ise var güçleriyle İslam'a karşı bir savaş içerisine girdiler. Özellikle İslamiyet'in ilk zamanlarında Kilise Avrupa kıtasında oldukça güçlü ve önemli bir aktör konumunda bulunmaktaydı. Kilise kendini yeryüzünde Allah'ın elçisi, sözcüsü olarak görmekte, toplumları çok kolay bir şekilde etkilemekteydi. Henüz ilk dönemler laikliğin olmadığı bir sistemde Kilise krallar ve lortlardan daha güçlü konumda bulunarak gerek toplum gerek ise siyasetçileri etkileyerek politika yapımında önemli bir konuma sahipti. Bundan ötürü İslam'a karşı ilk tepkilerde dini liderlerden gelmiştir. İnsanların itaat ettiği ve güvendiği gerek dini gerek ise siyasetçilerin oluşturduğu İslamofobi ilk günden beri devam etmekte ve insanlar kolay bir şekilde bu

²⁵ Merve Acar, "Uluslararası Bir Aktör Olarak İslam İşbirliği Teşkilatı", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 7/1, (Aralık 2019), 53.

²⁶ Yüksel, "İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki", 191.

²⁷ Arthur Buehler, Mehmet Atalay, "İslamofobi: Batı'nın "Karanlık Tarafı"nın Bir Yansıması". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 55, (Nisan 2014),124.

algıya kapılmaktadır. Gerçi Batıda var olan şey İslamofobi'den-İslam korkusundan-ziyade İslam nefreti, İslam düşmanlığı ya da Müslümandan tikslenme gibi görünüyor.²⁸

Ancak ne olursa olsun bu nefretin baş aktörleri toplumların güvendiği insanlar olmuştur ve bu insanlar toplumu kolay etkiledikleri için istedikleri toplumsal yönlendirmelere ve algılara hızlı bir şekilde ulaşmışlardır.

Kavramın kullanımı zamanla genişlemiştir ve potansiyel olarak onu 1948 Arap-İsrail savaşına, İran devrimine ve nihayetinde komünizmin çöküşüne kadar genişletmiştir. Ancak hâkim görüş 11 Eylül olmuştur. Ancak bu yaygın görüşün ötesinde İslamofobi bir kavram olarak 11 Eylül'ün bir ürünü olarak ortaya çıkmamıştır. Aslında, bu kavram daha önce kullanılmıştır. 1997 yılında yayınlanan “Islamophobia; A Challenge For Us All” başlıklı rapora göre İslamofobinin 11 Eylül'ün bir ürünü olmadığını, o tarihten önce de var olduğunu göstermesi açısından kaynak sayılabilir.²⁹

İslamofobi kavramı zaten 2001'den önce kullanılıyordu. Ancak o dönemde tüm dünyaya yayılan korku ve öfke durumunu ifade etmek için kullanılıyordu. Bu durum öncelikli olarak İsrail devletinin kurulduğu 1948'de Arapların İsrail'e karşı savaşıyla başlamıştır. Bu dönemde Yahudiler Batı'dan sempati kazanırken, Müslümanlar (Araplar) haksız ve saldırgan olarak görülüyordu. Öte yandan, Arap petrol ambargosu ve İran'daki İslam Devrimi, dünyada İslami köktendinciliğin büyüdüğüne dair korkuları artırmıştır. Sonra komünizm çökünce İslam düşman olarak yerini almıştır. Sonraki süreçte belli başlı terör örgütlerinin oluşması bu kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur.³⁰

1.3. İslamofobi'nin Sebeplerinin Genel Olarak İncelenmesi

Bu kısımda İslamofobi'nin sebepleri genel olarak incelenecek olup, alt başlıklarda kısa açıklamalar yapılmıştır. Sonraki başlıklarda ise ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Dünyanın dört bir yanında Müslümanlara yönelik saldırılar ve şiddet eylemleri yaşanırken, İslamofobi kavramı daha çok Avrupa ve Amerika'daki İslam korkusu ve bunun sonucunda ortaya çıkan Müslümanlara yönelik düşmanlık ve saldırganlık ile de ilişkilendirilmektedir. Bunlar genel başlıklar altında değerlendirildiğinde aşağıdaki şekilde bir genelleme yapmak mümkündür:

²⁸ Nezir Akyeşilmen, “Yeni Dönemde ABD Dış Politikasında Olası Biden Doktrini: Şahin mi, Güvercin mi?” *İlkses gazetesi İslamofobik İslamcılar*, <http://www.ilksesgazetesi.com/>. Erişim Tarihi. 01 Nisan 2023.

²⁹ Kadir Canatan, “Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm”, *İstanbul: Eski-Yeni Yayınları*, 2007,22.

³⁰ Enes Bayraklı, “İslamofobinin Temel Sebebi Siyasidir!” . *TRT Akademi*, 7/15, 2022,735.

- Dini Liderlerin ve Politikacıların Etkisi
- Ekonomik sebepler
- Kültürel ve tarihi sebepler
- Medya etkisi
- Politik sebepler
- Psikolojik sebepler
- Teolojik sebepler
- Trajik sebepler.³¹

1.3.1. Dini Liderlerin, Yazarların ve Politikacıların Etkisi

İslamofobinin gelişmesinin sebeplerinden biri de dini liderlerin, siyasetçilerin ve yazarların İslam'ı terörizmle ilişkilendiren açıklamalar yapmaları ve insanların buna güvenmeleridir. Bu durumda bazı örnekler verilebilir. Papa 16. Benedict, Müslüman liderlere hitaben yaptığı konuşmada, Müslüman liderlerin terörü durdurmaya yardımcı olma görevi olduğunu belirtmiştir. Papa, Müslüman liderlerden terörü önlemeye yardım etmelerini istediğinde, terörü yayanların Müslümanlar olduğunu ve terörün diğer nedenlerini ortadan kaldırdığını kastetmektedir.³² Hristiyan yayın ağıları The 700 Club'ın sahibi Pat Robertson, televizyonda Amerikalıların İslam'ın yarattığı tehlikelerin farkında olmaları gerektiğini söylemiştir. Pat Robertson aynı zamanda İslam'ın kanlı ve acımasız bir din olduğunu, barış dini olmadığını belirttiği incelenmiştir. İngiliz Ulusal Partisi lideri Nick Griffin, katıldığı bir TV belgeselinde İslam'ı “çok saldırgan ve kötülük aşıl原因 bir inanç” olarak tanımlamıştır.³³

ABD Başkanı George Bush, Amerikalı'ların özgürlükleri için savaşıyan bir millet olmalarının karşısında İslam terörü ile mücadele ettiklerini belirtmiştir.³⁴ İslam inancında ırkçı sözler ve tepkiler ile ilgili yakın döneme bakıldığında Donald Trump örneği de verilebilir. Donald Trump kampanyasını sürdürürken, İslam'a yönelik olumsuz düşünceleri ve göçmen düşmanlığı hızla artmaya başlamıştır. Aynı zamanda kendisi de göçmenlerin çocuğu olan Trump, başta Müslüman göçmenler olmak üzere göç konusunda seçim söylemine hız kesmeden devam etmiştir. Trump'ın özellikle

³¹ Karslı, “İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, , a.g.m.79.

³² Karslı, “İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, , a.g.m. s.87.

³³ Karslı, “İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, , a.g.m.87.

³⁴ İrem Bilensoy, “Comparing Anti-Terrorism Policies of Bush and Obama Administrations.” *Lectio Socialis*, 2 /1, 2018,53.

Müslümanlara, Hispaniklere, göçmenlere, kadınlara ve siyah Amerikalılara yönelik aşağılayıcı sözleri, çeşitli Amerikan toplumunu böldüğü, nefret söylemi yoluyla kampanya yürüttüğü ve ırkçılığı, İslami Fobileri ve Yabancı Düşmanlığını körüklediği yönünde eleştirilere yol açmıştır. Donald Trump, Müslümanların Amerika'ya zarar verdiğini ve Müslümanların Amerikalılardan nefret ettiğini düşündüğünü söylemektedir. Ona göre, özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra tüm Müslümanlar saldırılara sevinmiştir. 11 Eylül saldırılarının ardından İslamofobik söylemlerdeki artışın, Donald Trump'ın ideolojisi ve seçim propagandasıyla birlikte artmıştır.³⁵

1.3.2. Ekonomik Sebepler

Batı, yüzyıllardır Avrupa merkezli ve son 60 yıldır liderliğini ABD liderliğinde sürdüren dünyadaki ekonomik ve siyasi liderliğini kaybetmemek için toplumların kendi ayakları üzerinde durmalarına yardımcı olacak faydalı araçlar üretmektedir. Soğuk Savaş döneminde ABD önderliğindeki Batı bloğunun öncelikli düşmanı olarak Sovyet temelli komünizm görülürken, ABD liderliğindeki Yeni Dünya Düzeni hedef haline gelince, bu düzenin senaryosunda “Batı medeniyetine yönelik Müslüman tehdidi” öne çıkıyordu. Burada Soğuk Savaş koşullarının geri plana ittiği tarihi İslam düşmanlığı, İslamofobi olarak yeniden su yüzüne çıkmış ve son zamanların en önemli küresel sorunlarından birini yaratmıştır.

Bunun yanı sıra ekonmik nedenler incelendiğinde Avrupa'da yaşayan Müslümanların büyük çoğunluğu, yaşadıkları ülkelerin siyasi kurumlarına ve sosyal kimliklerine bağlılıklarında herhangi bir sorun yaşamamakta, entegrasyon konusunda ellerinden gelenin en iyisini yapmaktadırlar. Aynı çerçevede İslami söylem, bir yandan barış ve uzlaşmayı, diğer yandan ticari ve ekonomik gelişmeyi engellemez. Toplumsal bireysel başarı örnekleri hem tarihsel olarak hem de günümüzde görülebildiğinden, Avrupa'daki Müslümanların üretkenlik ve çalışma ahlakı açısından olumlu potansiyeli daha mikroskobik analizlerle gözlemlenebilmektedir.³⁶

1.3.3. Kültürel ve Tarihi Sebepler

Batı medeniyetinin birlikçi yapısının çok kültürlülüğe ve farklılığa kapalı olması, yabancı düşmanlığına ve İslamofobiye yol açmaktadır. İslam'ın doğuşundan ve

³⁵Naciye Karakuş, “ABD Başkanı Donald Trump’ın Söylemlerinde İslamofobi”, (Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, 2019),17.

³⁶Hakan Samur, “Avrupa’daki İslamofobinin ‘Avrupalı’ Sebepleri”. *Mukaddime*, 7 /2, 2016,297.

yayılmasından çok önce Batı medeniyeti, Araplar ve Farslar gibi etnik grupları "aşağı ve ikinci sınıf" toplumlar olarak görüyordu. Örneğin, Antik Yunan ve Roma'daki ilk Avrupalılar, sınırlarına yakın olan Asyalı düşmanlardan korkuyor ve nefret ediyorlardı. Batılılar kendilerini “uygar” ve “özgürlük seven” insanlar olarak tanımlarken, Asyalıları İranlılar gibi otoriter ve barbar, kendi kimliklerinin antitezi olarak görüyorlardı. Örneğin antisemitizm, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yahudilerin katledilmesinin yolunu açmıştır. Son yıllarda antisemitizm yerini İslam karşıtlığına bırakmış görünüyor. Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar Avrupa'ya hâkim olması, Avrupa bilinçaltına Türk ve Müslüman korkusunu ve düşmanlığını yerleştirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla birlikte Avrupalı sömürgeci ülkeler, Müslüman topraklarının bir bölümünü büyük bir şiddetle işgal ederek, Avrupa'daki Hristiyanlara Osmanlı'nın hiçbir zaman yapmadığı şekilde zulüm ve asimile etmişlerdir. Müslüman toprakları terk etmek zorunda kaldıklarında, yöneticilerin kendi zihniyetlerine yaklaşmasına izin vermişler ve bunun sonucunda Müslüman toplumlar yıllarca anti-demokratik olarak yönetilmiştir. Son dönemde Bosna Hersek'te Sırp ve Hırvatlar tarafından Müslümanların katledilmesi, Osmanlı döneminde yapılan cami, köprü gibi tarihi eserlerin yıkılması, Avrupalıların İslam'a karşı bilinçaltındaki korku ve düşmanlığının hala devam ettiğini göstermektedir.³⁷

1.3.4. Medya Etkisi

Medya etkisi incelendiğinde asıl olarak; XIX. yüzyılda başlayan Oryantalist akımın devamı ile beraber günümüze kadar uzanan özellikle sosyal medya, postmodern bir iletişim aracı olan sosyal ağı, televizyondan sinema filmlerine kadar çeşitli mecraları ihlal ederek, düşünce özgürlüğü kisvesi altında bir “bilincin yazı tahtası” olarak kullanılmaktadır. İslamofobiye netleştirmek için etik kurallar ihlal edilerek bu araçlar uygulanmakta ve bu araçlar sayesinde Müslüman kimliğinin ve İslam'ın dışlanması gereken kötü bir din olduğu kitlelere aşılanmaktadır.³⁸

1.3.5. Politik Sebepler

11 Eylül 2001 saldırılarının ardından artan İslamofobi, Batı dış politikasının merkezinde yer almaya başlamıştır. Bu tarihten sonra Batılı ülkelerdeki Müslümanlar, o

³⁷ Karşlı, “İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, , a.g.m. s.82.

³⁸ Ünal Kılıç, Nihal Acar, “Müslüman Toplumlarında İslamofobi'nin Algılanışı ve Medyanın Etkisi Üzerine Bir Saha Araştırması”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 6 / 2, 2022,796.

ülkenin vatandaşı olsalar bile ayrımcılığa uğramaya başlamışlardır. Müslüman göçmenler ve mülteciler Batı dünyasında, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde hedef alınmakta, dışlanmakta ve ötekileştirilmektedir. İslamofobi odaklı Batı siyasetinin bir sonucu olarak Avrupa'da hoşgörüsüz, ırkçı ve milliyetçi sağcı partiler ortaya çıkmış ve güçlenmiştir. Böyle giderse dünya barışı tehdit edilecek ve Huntington'ın "medeniyetler çatışması" teorisinin haklı çıkması söz konusu olabilir.³⁹

İslamofobinin politik sebepleri arasında, ülkelerin politik ilgi alanları, dini ve kültürel manipülasyonlar ve önyargıların oluşturduğu tepkiler yer alabilir. Örneğin, bazı ülkeler, İslamofobiyi körüklemek ve İslam'ı ve Müslümanları hedef alarak politik hedeflerine ulaşmak için bu korkuyu kullanabilirler.⁴⁰ Politik psikolojide, önyargıların oluşturduğu tepkiler "otomatik stereotip" olarak adlandırılır. Bu stereotipler, bir kişinin bilinçaltında yer etmiş olan önyargılarının tetiklenmesi sonucu ortaya çıkan otomatik tepkilerdir. Ayrıca, bazı siyasi liderler, Müslümanları hedef alan retorik kullanarak ve İslam'ı terörizmle ilişkilendirerek İslamofobiyi körükleyebilirler. Bunun sonucunda, İslamofobi, politik bir araç olarak kullanılabilir ve insanların haklarına, özgürlüklerine ve refahına zarar verebilir. İslamofobi ile mücadele etmek, insanların farklı kültürleri, dinleri ve inançları anlamaları ve saygı duymaları önemlidir. Ayrıca, siyasi liderlerin, toplumda hoşgörü ve saygıyı teşvik etmeleri ve Müslüman karşıtı retoriği kullanmaktan kaçınmaları da İslamofobiyi azaltmaya yardımcı olmaktadır.⁴¹

1.3.6. Psikolojik Sebepler

Medyada sürekli İslam veya Müslüman kavramına atıfta bulunulması ve terör, bombalama, şiddet gibi olumsuz kavram ve olaylar nedeniyle insanlar bir süre sonra klasik şartlanmaların etkisine girmektedir. Dolayısıyla şartlanmış bir insan, İslam ve Müslüman kavramını duyduğunda, aklına kazınan kan, şiddet, bombalama gibi olaylar olup; bu kişiler bunları hatırlar ve bu da İslam'a ve Müslümanlara karşı korku ve öfke oluşmasına neden olur. Bazı korkular önyargı ile ilgilidir. Araştırmalar, ırk, cinsiyet ve politik eğilimler gibi demografik değişkenlerin önyargılı tutumlarla ilişkili olduğunu göstermiştir. Lee ve arkadaşları tarafından 223 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir

³⁹ İsmail Safi, "İslamofobinin Tarihsel Kökenleri Ve Nedenleri Üzerine Düşünceler", *Turkish Studies (Elektronik)*, 14/2, 2019,734.

⁴⁰Ahmet Aslan, "İslamofobi, İslam Düşmanlığı ve İslam Karşıtı Irkçılık Nedir?" 2020, <https://perspektif.eu/2020/01/18/islamofobi-islam-dusmanligi-ve-islam-karsiti-irkcilik-nedir/>. Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

⁴¹Nevhat Tarhan, "İslamofobinin psikolojik olarak tanımı nedir?" 2019, <https://www.e-psikiyatri.com/islamofobinin-psikolojik-olarak-tanimi-nedir>. Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

araştırma, İslamofobik tutumları yüksek olanların aynı zamanda yüksek önyargılı tutumlara sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır.⁴²

İslamofobi, Müslümanlar hakkında yanlış ve abartılı korkulara neden olan bir durumdur. Bu korkuların psikolojik sebepleri arasında, önyargı, ayrımcılık, bilgisizlik, stereotipler ve korku yer alabilir. Psikolojiden ödünç alınan ve gerçeğe dayanmayan ama kişinin bazı psikolojik sebeplerle yarattığı abartılı bir korku ve tedirginlik hâleti de İslamofobiye açıklayabilir.⁴³ Ayrıca, İslamofobinin tarihsel, ekonomik, siyasi, dini ve sosyolojik nedenleri de vardır.⁴⁴ Örneğin, bazı insanlar, terörizmle ilişkilendirilen bazı Müslüman gruplarının, İslam'ın gerçek öğretilerini temsil etmediğini ve bu grupların Müslümanların genel karakterlerini yansıtmadığını anlamayabilirler. İslamofobi ile mücadele etmek için, insanların Müslümanlar hakkında daha fazla bilgi edinmeleri, bu yanlış korkular ve önyargıların üstesinden gelmeye yardımcı olabilir. Ayrıca, İslamofobiye azaltmak için, insanların farklı kültürleri, dinleri ve inançları anlamaları ve saygı duymaları da önemlidir. İslamofobinin Müslümanlar için ciddi sonuçları olabilir, bu yüzden İslamofobi ile mücadele etmek, insanların sağlığına, refahına ve toplumsal barışa yardımcı olabilir.⁴⁵

1.3.7. Teolojik Sebepler

Bugün münhasırlık, kapsayıcılık ve çoğulculuk olarak bilinen yeni teolojik yaklaşım çerçevesinde, Müslümanlar farklı ama zengin teolojik bakış açılarıyla ve çok boyutlu olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, yabancı düşmanlarının İslam'ın geleneksel olarak olumsuz imajlarını sürdürme niyetinde oldukları gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, Anglikan Kilisesi gibi özel teolojik yapılar tarafından Müslümanlar için bulunan İncil modeli genellikle en olumsuz olanıdır. Bu teolojik referanslara göre İslam, Deccal veya ahir zamanda ortaya çıkacak olan sahte peygamber ile eş tutulmaktadır. Yine İslam, Mesih'in ihtişamını azaltmak için karanlığın hükümdarları olan kötü orduların odak noktasıdır. Hz. Muhammed, İsa Mesih'e karşı çıkan ve onu çarmıha geren Yahudi başrahip olarak nitelendirilmektedir.

⁴² Karslı, “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, a.g.m. s.86

⁴³ Ali Murat Yel, “İslamofobi”, 2023, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/islamofobi>. Erişim Tarihi: 29 Nisan.2023.

⁴⁴ Karslı, “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, 83.

⁴⁵ Tarhan, “İslamofobinin psikolojik olarak tanımı nedir?” 2019, <https://www.e-psikiyatri.com/islamofobinin-psikolojik-olarak-tanimi-nedir>.

Günümüzde Batı'nın Müslümanlara ve İslam'a karşı teolojik tavırlarındaki öne çıkan rolü anlamaya çalıştığımızda, Hristiyanlığı benzer veya ortak olgular temelinde eleştiren İslam'ın, İslam'ın savunduğu Hristiyan değerleriyle açık çelişkilerinin sonucunu görüyoruz. Kilise tamamen dışlayıcı faktörler kapsamında farklı teolojik yaklaşımların sonuçları açısından değerlendirilir.⁴⁶

1.3.8. Trajik Sebepler

İslamofobinin nedenleri genellikle medyadaki yanlış bilgilendirme ve klişeleştirme, siyasi retorik ve propaganda ile anlayış ve bilgi eksikliğinden kaynaklanır. İslam ve Müslümanlar hakkında. Medya genellikle Müslümanları, olumsuz klişeleri sürdüren ve genel halk arasında korku yaratan şiddet yanlısı aşırılık yanlıları olarak tasvir eder. Politikacılar ve diğer liderler, destek kazanmak için genellikle Müslüman karşıtı söylemler kullanmakta ve bu da bu olumsuz tutumları daha da güçlendirmektedir. Ek olarak, pek çok insan İslam'ın ve Müslümanların gerçek doğasını anlamıyor, bu da korku ve güvensizliğe yol açmaktadır.⁴⁷

11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı ve 7 Temmuz 2005'te Londra Metrosu'na yapılan saldırı, İslamofobiyi, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Müslümanlara yönelik öfke ve düşmanlığı körüklemiştir. Bu saldırılardan sonra Amerika Birleşik Devletleri ve birçok Avrupa ülkesinde İslam terörizm olarak tanımlanmıştır ve İslam'a karşı bir öfke kampanyası başlamıştır. Ancak bu saldırıların gerçek failleri Müslümanlar olsa bile, verdikleri zararlar İslam ile aykırıdır. Çünkü İslam şiddet ve saldırganlığa karşı emirler içermektedir.⁴⁸

İslamofobinin etkileri Müslüman bireyler ve topluluklar için yıkıcı olabilir. Müslümanlara karşı ayrımcılık ve nefret suçları artıyor, birçok insan sözlü ve fiziksel tacize uğramaktadır. Müslümanlar da sıklıkla toplumdan dışlanır, bu da izolasyon ve yabancılaşma duygularına yol açabilir. İslamofobinin psikolojik ve duygusal etkisi önemli olabilir; birçok insan kaygı, depresyon ve diğer akıl sağlığı sorunları yaşamaktadır.⁴⁹

⁴⁶ Mustafa Alici, “Batı’nın Bitmeyen Sanal Korkusu: İslamofobi”. *Diyanet İlmi Dergi*, 55 / 2, 2019,407.

⁴⁷ Döndü Çınar, D. “İslamofobi’nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”. *Genç Mütefekkirler Dergisi*, 2 /2, 2021,290.

⁴⁸ Karşlı, “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, a.g.m.88.

⁴⁹ Balcı ve Karadeniz, “Nefret Söylemi Pratiği Olarak İslamofobi: Fransa’da Yükselen İslamofobik Söylemlerin Türk Yazılı Basınında Yansıtılma Biçimleri”, 7.

İslamofobiye ele almak için, dinler arası diyalog ve anlayışı teşvik etmek, nefret suçlarına ve ayrımcılık yapmak ve halkı İslam'ın ve Müslümanların gerçek doğası hakkında eğitmek gibi konular incelenmiştir. Dinler arası diyalog, engellerin yıkılmasına ve farklı dini gruplar arasındaki anlayışın geliştirilmesine yardımcı olabilir. Nefret suçları ve ayrımcılığa karşı yasalar ve politikalar, bu tür davranışlara müsamaha gösterilmeyeceğine dair net bir mesaj vermektedir. Son olarak, mitleri ve klişeleri ortadan kaldırmaya ve daha fazla anlayış ve hoşgörüyü teşvik etmeye yardımcı olabileceğinden, eğitim İslamofobi ile mücadelede anahtardır.⁵⁰

1.4. Batı'da İslamofobi

Dünya'da İslamofobi, daha öncesine dayansa da 11 Eylül 2001 saldırısından sonra yaygınlaşmıştır. Batılı ülkelerde kendini gösteren bazı İslamofobik olayları şöyle sıralayabiliriz:

- İsviçre'de 2009 yılında, ülkede yapılan referandumun ardından minareli camilerin yapılmasını yasaklanmıştır.
- Fransa'da burka (peçe) yasağı getirilmiştir.
- Belçika'da burka (peçe) yasağı 2010 yılında Fransa'dan sonra getirilmiştir.
- Almanya'da sünnet yapılmasının yasaklanması istenmiştir.
- Almanya'nın Leipzig kentinde cami inşaatı için ayrılan arsaya domuz kafası yerleştirilmiştir.
- Amerika'da 2012 yılında "Müslümanların Masumiyeti" adlı bir film vizyona girdi. Müslümanlara yönelik hakaretlerle dolu olan film, tüm dünyada infiale neden olmuştur.
- Amerikalı rahip Terry Jones, 11 Eylül 2010'u tüm dünyada "Kur'an-ı Kerim Yakma Günü" ilan etmiştir.
- Avusturya'da aşırı sağcı Özgürlük Partisi seçimlerinde İslam karşıtı sloganlar kullanmıştır.
- Danimarka gazetesi Jyllands Posten, 2005 yılında İslam peygamberini terörist olarak tasvir eden karikatürler yayınlamıştır.
- Danimarka Halk Partisi genel başkanı Pia Kayersgaard, İslam'ı "yeni bir Avrupa vebası" ve "terör dini" olarak tanımladı ve suç işleyen Müslümanların derhal sınır dışı edilmesini talep etmiştir.

⁵⁰ Hakan Olgun, "Diyanet'in Dinlerarası Diyalog Algısı", *Milel ve Nihal*, 6 / 2, 2009, 268.

- Fransa'da 2012 yılında yapılan bir ankete göre halkın yüzde 43'ü İslam'ı tehdit olarak gördüğünü söylemiştir.
- Fransız Ulusal Cephe lideri Marine Le Pen, ülkesinin Müslümanlarını Nazilerle karşılaştırmaktadır.
- Hollanda'da Liberal Parti'nin lideri aşırı sağcı Geert Wilders, 2007 yılında "Fitne" adlı bir kısa film yayınladı. İnternette yayınlanan filmler İslam âlemine hakaret içermektedir.
- İngiliz gazeteci Richard Peppiat bir röportajında "İngiliz Müslümanları karalamak için bir basın emri aldıklarını" söylemiştir.
- İsveç Demokratları seçim kampanyası olarak "İsveç'in İslamlaşmasına son vereceğiz" ifadesini kullanmıştır.
- Norveçli Anders Behring Breivik, Oslo'da 2011 yılında 93 kişiyi öldürdü. Daha sonra olayı İslam düşmanlığına bağlamıştır.⁵¹

1.4.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde İslamofobi

İslamofobi Amerikan toplumunun tarihsel hafızası olmakla beraber aslında Batı tarihinin mirasının bir parçasıdır. Yani Avrupa merkezli dünya görüşünü benimseyen Amerikan toplumu, Avrupa'daki "ötekileştirilmiş Müslümanlar" perspektifinden hiçbir zaman kurtulamamıştır. Bu görüş, kabaca İslamofobiden ziyade İslam'a karşı önyargı ve hatta nefret olarak değerlendirilebilir. ABD'nin bugün hâlâ liderliğini yaptığı dünya sistemi, 1942'den sonra temellerini atan düzenin bir uzantısıdır. Diğer bir deyişle, istenseydi 11 Eylül saldırıları öncesinde Amerika'nın hâkim olan İslam ve Müslüman algısı kolaylıkla benimsenebilirdi. İsrail-Filistin çatışması, 1973 Arap petrol ambargosu ve 1979 İran İslam Devrimi de ABD'deki İslamofobiye katkıda bulunmuştur. 11 Eylül saldırılarının ardından tüm dünyayı "İslam karşıtı" şeklinde bir görüş yer almıştır.⁵²

Saldırıların yaşandığı ABD'de Müslümanlara yönelik önyargıların körüklediği saldırıların artması kamuoyu araştırmalarına da yansımıştır. Amerikan Arap Amerikan Enstitüsü tarafından yapılan bir ankette, Amerikalılardan 14 farklı dini gruba yorum yapmaları istenmiştir. Ankete katılanların %41'i Müslümanlar hakkında olumsuz görüşe sahiptir. ABD ordusunda benzer İslam karşıtı kampanyalar gözlemlenmiştir. 2011 yılında

⁵¹Murat Erđin, "11 Eylül Saldırıları Ve İslamofobi: Abd Ve Avrupa'da Görülen İslam Karşıtı Eylem Ve Hareketlerin Nedenleri Ve Sonuçları", (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2014),32.

⁵² Şeyda Güdek, Ş. (2017). "ABD'nin Zora Dayalı Dış Politikasında Söylemsel Bir Değişim: 11 Eylül Terörü". *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 / 4, 2017,145.

Afganistan'da görev yapan bazı ABD askerleri görev yaptıkları askeri üste Kuran-ı Kerim yakmış ve bu suçtan dolayı yargılanmadıkları ortaya çıkmıştır. Olayın basına yansımalarının ardından ABD Savunma Bakanlığı altı askere idari para cezası vermiştir.⁵³

Ordu için birinci sınıf askerler yetiştiren seçkin okullarda da benzer bir eğilim olmuştur. ABD'nin en yetenekli askeri okullarından biri olan "Birleşik Kuvvetler Kurmay Okulu"nda "İslam'a Karşı Topyekûn Savaş" adlı bir ders verildiği ortaya çıkmıştır. Dönemin ABD Genelkurmay Başkanı Martin Dempsey, üst düzey subaylara İslam karşıtı dersler verilmesini “akademik sorumsuzluk” olarak nitelendirerek kınamıştır. İşlenen dersler arasında, İslam'ın kutsal şehirleri Mekke ve Medine'ye yönelik nükleer saldırılar anlatılırken, dünyanın önemli İslam şehirlerine yönelik benzer saldırılara göndermeler yapılıyordu. Yarbay Matthew A. Dooley'nin Virginia Eyalet Üniversitesi'nde yaptığı ve Wired dergisinin aylık sayısında yayınlanan konuşması, son yıllarda Batı dünyasında İslam karşıtlığının yükselişinin tipik bir örneği gibi görünmektedir. İslam'ı “barbarlık”la suçlayan Yarbay Dooley, Müslümanları İslam'a döndürmek için dört aşamalı bir savaş planı önermiştir.⁵⁴

Eğitmen Yarbay Matthew A. Dooley olayın ardından uzaklaştırılmıştır. İslamofobi sadece askeri ve akademik alanda değil, sivil hayatın diğer alanlarında da kendini göstermektedir. ABD'de İslam karşıtı duruşuyla tanınan Amerikan Özgürlük Savunucuları Girişimi (AFDI), ülkenin başkenti Washington'da Müslümanları hedef alan bir reklam kampanyası başlattı. Şehrin metro ve otobüs istasyonlarındaki bir afişte, 5 Kasım 2009'da Fort Hood askeri üssüne düzenlenen ve 13 kişinin ölümüne, 30 kişinin yaralanmasına neden olan saldırıyı başlatan Nidal Malik Hasan'ın fotoğrafı yer alıyor. Saldırıdan sağ kurtulan bir kişiye ait olduğu iddia edilen afişin başlığında “Silahını doldurup ateş ediyor, yeniden doldurup tekrar ateş ediyor, bir yandan da Allahuekber diye bağırıyordu.” Bununla beraber afişin altında yer alan cümle de şu şekildedir: “Bu onun cihadı. Sizinki ne ?”⁵⁵

Diğer dinlerden insanlar da doğulu göründükleri için saldırıya uğramıştır. Hintli bir göçmen olan Sunando Sen, New York metrosunda beklerken raylara itilen 31 yaşındaki Erika Menendez tarafından öldürüldü. Kadın sorguda “11 Eylül saldırılarından

⁵³ Erdin, 11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: Abd Ve Avrupa'da Görülen İslam Karşıtı Eylem Ve Hareketlerin Nedenleri Ve Sonuçları, 15.

⁵⁴ Gölcü ve Çuhadar, “Batı Topluluklarında İslamofobi'nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”, 72.

⁵⁵ Hürriyet Gazetesi, “Almanya'da Cami Tepkisi”, 2013, www.hurriyet.com.tr, Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

sonra Müslümanlardan ve Hindulardan nefret ettiğini bu yüzden Sen'i trenden ittiğini" ifade etmiştir.⁵⁶

Sadece şiddet kullanımında değil, özgürlüğün kısıtlanmasında da İslamofobiye örnek olabilecek durumlar vardır. Yine ABD'de önde gelen Sears zincirinde satış elemanı olarak çalışan iki Müslüman "namaz kıldıkları" gerekçesiyle işten atılmıştır. Mahkemeye başvuran iki Müslüman, dini inançlarından dolayı ayrımcılığa uğradığını söylemiştir.⁵⁷

Dünya Ticaret Merkezi'nin olduğu noktaya 11 Eylül saldırıları gerçekleşmiştir ve bu saldırıdan sonra bu noktaya "Grand Zero" (Sıfır Noktası) ismi verilmiştir. O dönemde bir İslami kültür merkezi ve bir caminin o bölgede inşa ediliyor olması, Amerika Birleşik Devletleri'nde zaten var olan İslam karşıtlığını daha da şiddetlendirmiştir. Bazı çevreler "cami yapmak için neden başka bir yer seçilmedi" şeklinde bir tepki vermişlerdir. Camilerin inşasına ve "Kur'an yakma kampanyası" başlatanlara karşı bölgede bir "savaş müzesi" kurulması önerileri de vardır. Yaklaşık bir milyon Müslüman'ın yaşadığı New York gibi kozmopolit bir şehirde bu tür provokatif açıklamalar ve gösteriler, ülkede yaşayan Müslümanları da tedirgin etmiştir. İslamofobi dalgası, kendisine "Amerika'nın İslamlaştırılmasını Durdurun" adını veren bir hareketin duyurulmasıyla yoğunlaşmıştır.⁵⁸

Özgürlük Savunması Girişimi ve Amerika'nın İslamlaşmasını Durdurma Grubunun kurucusu Pamela Geller, Amerikalılar arasında panik yaratmak amacıyla cami projesine "11 Eylül Camii" adını verdi. Geller'in bu konudaki benzetmesi ilginç: "Kudüs'teki Süleyman Mabedi'ne El-Aksa Camii yapıldığı gibi, burada da 11 Eylül Camii'si inşa edilmiştir." Grubun bir diğer kurucusu ve lideri Robert Spencer protestoyu organize etmiştir. Murdoch'un sahibi olduğu bazı gazete ve TV kanalları, Spencer ve Geller'in kampanyalarını güçlü bir şekilde destekledi ve siyasallaşan dindar sınıf da hızla kampanyaya katılmıştır. Güney Baptist Konvansiyonu liderlerinden Richard Land, 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren teröristlerin İslam adına saldırımları nedeniyle cami projesinin kabul edilemez olduğunu söylemiştir. Cumhuriyetçi başkan adayı Newt Gingrich, "Bazı teröristler terörizmi şariat yasasını uygulamak için bir araç olarak kullanırken, diğerleri sosyal ve kültürel cihatla uğraşiyor" demiştir.⁵⁹

⁵⁶ Bugün Gazetesi, "Fransa'da İslamofobyaya Yükselişte", 2012, www.bugun.com.tr, 29 Nisan 2023.

⁵⁷ Anadolu Ajansı, "ABD ve Avrupa İslamı", 2013, www.aa.com.tr, 29 Nisan 2023.

⁵⁸ Erdin, 11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: Abd Ve Avrupa'da Görülen İslam Karşıtı Eylem Ve Hareketlerin Nedenleri Ve Sonuçları, 17.

⁵⁹ Erdin, 11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: Abd Ve Avrupa'da Görülen İslam Karşıtı Eylem Ve Hareketlerin Nedenleri Ve Sonuçları, 18.

Usame bin Ladin ABD'ye savaş ilan ettiğinde, sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz "cihad" ilkelerine yönelmiştir. Böyle bir İslam karşıtı hareket, ABD'de çeşitli grupların harekete geçmesine neden olmuştur. Sol eğilimli bir düşünce kuruluşu olan Center for American Progress konuyla ilgili bir rapor hazırlamış ve “Korku Şirketi”, yani “Korku A.Ş.” başlıklı raporunda, camilerin ve İslam karşıtı hareketlerin komplo teorileriyle körüklenen spontane ve cahilce tepkiler olmadığını, mali karalama grupları hareketleri, medya, akademi, siyasetçiler tarafından organize edildiğini vurgulamıştır.⁶⁰

11 Eylül saldırılarının ABD'de uzun süredir İslam'a karşı önyargılı olan bazı çevreler için bulunmaz bir fırsat yaratmıştır. 11 Eylül saldırılarından üç buçuk ay önce Daniel Pipes, Wall Street Journal için yazdığı “Terörizm Yargılanıyor” başlıklı makalesinde El-Kaide ve Dünya Ticaret Merkezi'ni gündeme getirmiştir. ABD'deki İslam karşıtı örgütlerin kamuoyunun dikkatini çekmek için başka hareketlenmeleri de olmuştur. Bunlardan bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

- “Amerika şeriat yasasıyla tehdit ediliyor”,
- “Camiler Truva atlarıdır”,
- “İslam'ın her türlüşü radikal ve yasadışıdır”
- “Müslümanlar Amerika'ya sadık olamaz” kampanyaları yer almıştır.⁶¹

Böylesine önemli ve büyük çaplı bir etkinliği gerçekleştirmek için çok yüksek bir bütçenin gerektiği açıktır. Ancak böyle bir harekete katılım, çekinceleri olan bazı kişi/kurumlar için rahatsız edici olabileceği gibi, hareketin ideolojik temeliyle özdeşleşenler için de bir fırsat olarak görülebilir. Bu nedenle, bu harekete finansal destek sağlayan kuruluşlar sadece finansör olarak görülmemeli, irdelenmesi de belirtilmiştir.⁶² Ayrıca Bernard Lewis şu önemli konuya değinmektedir:

“Birçok Müslüman fundamentalist değildir ve aynı zamanda çoğu fundamentalist de terörist değildir. Fakat günümüzde olan teröristlerin birçoğu Müslüman'dır. Dolayısıyla bu kişiler aynı zamanda Müslüman olmaktan gurur duymaktadır. Anlaşılır bir neden ile beraber, Müslümanlar medyanın terörist hareketler ve eylemlerden İslamcı” diye söz etmesinden

⁶⁰ Erdin, 11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: Abd Ve Avrupa'da Görülen İslam Karşıtı Eylem Ve Hareketlerin Nedenleri Ve Sonuçları, 18.

⁶¹ Erdin, 11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: Abd Ve Avrupa'da Görülen İslam Karşıtı Eylem Ve Hareketlerin Nedenleri Ve Sonuçları, 19.

⁶² Gölcü ve Çuhadar, “Batı Toplumlarında İslamofobi'nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”, 73.

rahatsızlık duyarlar ve İrlandalı veya Basklı teröristlere ve terör eylemlerine neden “Hristiyan” denmediğini sorarlar. Yanıt açık ve basittir: Çünkü onlar kendilerini Hristiyan olarak tanımlamıyor. Müslümanların şikâyeti anlaşılabilir ancak şikâyetin muhatabı haberi verenler değil eylemi yapanlardır. Usame bin Ladin ve El Kaide yandaşları İslam’ı temsil etmiyor olabilir ve söyledikleri ve yaptıkları birçok şey İslam’ın ilkeleri ve öğretisiyle doğrudan çelişmektedir ama nasıl Hitler ve Naziler Hristiyanlıktan çıkmışsa onlar da İslam medeniyetinden çıktılar ve onlar da kendi kültürel, dinsel ve tarihsel bağlamları içinde görülmelidir.”⁶³

11 Eylül saldırılarını Amerika Birleşik Devletleri Temsilciler Meclisi takip etmesine rağmen Ülkeyi terörden korumak için bazı yasalar çıkarılmıştır ama aslında islamofobiyi isteyerek ya da bilmeyerek desteklemektedir. Ancak ülkedeki Müslümanlar da boş durmamış ve İslam karşıtlığına bazı muhalif söylem ve doktrin raporlar ile cevap vermişlerdir.⁶⁴

İslamofobik olaylar Amerika kıtası ile sınırlı değildir. Bu bağlamda Avrupa ve Birleşik Krallıkta da bunları değerlendireceğiz.

1.4.2. Avrupa’da İslamofobi

Günümüzde Avrupa olarak bilinen coğrafyanın ve İslam dinin söylem olarak bir arada var olma durumu tarihsel olarak Hz. Muhammed’in (s.a.v) tebliğ amaçlı Bizans İmparatorluğuna göndermiş olduğu mektupla başlamışken tarihçiler İslam’ın Avrupa tarihini Endülüs Emevî Devleti ile başlatmak konusunda hem fikirdirler.⁶⁵

İslam Avrupa da XII-XV yüzyıla arası azınlık bir grubun dini olduğunu düşündükleri için İspanya Krallığı tarafından tolerans gösterilmiş olup ancak Yahudilerin bu duruma karşı olmalarına rağmen devlet Müslümanlara koruma sağlamıştı. 15. Yüzyıldan sonra Hristiyanların Müslümanları zorla vaftiz etmelerinden kaynaklı bu toleranslı tavır son bulmuştu. Avrupa da Müslümanlara karşı herhangi bir dini hoşgörü yoktu. Çok sayıda Müslüman köle, Orta Çağ’ın sonundan XIX. yüzyılda köleliğin kaldırılmasına kadar Avrupa ekonomisinde önemli bir rol oynamıştır. Bu köleler vaftiz

⁶³ Erdin, 11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: Abd Ve Avrupa’da Görülen İslam Karşıtı Eylem Ve Hareketlerin Nedenleri Ve Sonuçları, 19.

⁶⁴Shahabuddin Öztürk, “11 Eylül Saldırıları Ve Afganistan Müdahalesi”. (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2015), 1.

⁶⁵ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 750.

edilmiştir ve her birine Hristiyan isimleri verilmiştir. Bu bağlamda vaftiz karşılığında din değiştirip inançlarından vazgeçebildiler ve özgürlük kazanmışlardır.⁶⁶

İslam düşmanlığı olan İslamofobi, İslam'ın doğuşundan günümüze kadar devam eden uzun bir süreçtir. Bu süreçte İspanya'nın Endülüs Emevileri tarafından fethi de yapılan araştırmalar kapsamında bir diğer önemli etken olmuştur. Süreç daha sonra Haçlı Seferleri ile devam etmiştir. Avrupa feodal toplumunda bu kavram yoğunlaşmaya başlamıştır. Orta Çağ'da yaşayan Hristiyanların, Hristiyan olmayan toplumu öteki olarak görmeye ve onu kötü olarak tanımlamaya başladıkları görülmektedir. Hatta Papa II. Urbanus'a göre Müslümanlar “Şeytanın uşakları” olarak kabul edilirler.⁶⁷

Endülüs Emevî Devleri ile beraber ilk defa kendi topraklarında Müslümanlarla ve İslam dini ile tanışmaları ve hatta onlarla beraber hayata entegre olmaya başlayan Avrupalıların Müslümanları artık misafir ya da işgalci olmadıklarını anlamaları uzun zaman aldı. Bu zaman sonucunda ise artık bazı kavramlar değişerek Müslümanların coğrafik olarak yer edinmeleri ve sosyal anlamda yaygınlaştığı hatta bir edebiyat oluşmaya başladığı bilinmektedir.⁶⁸

Zaman içinde bu algı, bazı araştırmacı akademisyenler ve din adamları tarafından kurgulanarak ve gerçekte hiçbir ilgisi olmayan hikâyelerle yaşatılarak günümüze kadar gelmiştir. Öte yandan, 11 Eylül 2001 olayları onu gerçekten küresel bir kavram haline getirmiştir. 11 Eylül olayları İslamofobi açısından milat olarak kabul edilirken, Asıl olarak İslam karşıtı tepkilerin yaygınlaşması 1980'li yıllarında başlamıştır. Kavramın yakın tarihte nasıl ortaya çıktığını incelediğimizde İslamofobi teriminin kullanımı, İran'daki İslam Devrimi ve Tahran'daki rehine krizi nedeniyle Amerikan toplumunda bilinmeye başlamıştır. O zamandan beri Müslümanlara karşı tepkileri artarak medyada ve kamuoyunda görünür hale gelmiştir. Ardından diğer gelişmelerle birlikte İslamofobi de yükselişini sürdürmüştür.⁶⁹

İran devriminin ardından Avrupa coğrafyasında İslam tehdidi yaygın bir hale gelmeye başladı ve söz konusu konuyu işleyen yazılarda artış gözlemlendi. Bu bağlamda bu eserler, Avrupa ve Ortadoğu siyasi ikliminde İslam karşıtı fikirlerin tohumlarını ekmek

⁶⁶ Uğur Topcu, “20. Yüzyılın Başında Protestan Misyonerler Ve İslam Dünyası”,(Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021),1.

⁶⁷ Yüksel, “İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki”, 192.

⁶⁸ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 751.

⁶⁹ Tuba Duroğlu, “Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Terör Olayı Örneği Üzerine Bir İnceleme” (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003) 2.

için propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Ancak kalıcı olarak çalışmak ve yaşamak için Avrupa'ya geçici göçmen olarak giden Müslümanların durumu yerel halkın dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu tür olayların üst üste binmesi, yerel halkın Müslümanlara karşı tutumlarının değişmesinde ve hatta bozulmasında büyük rol oynamıştır. Bu tarihlerden sonra siyasetçiler İslam adına tartışmaya başlamış ve bu İslam'ı dışlama tartışmaları geniş kitlelere yayılmaya başlamıştır.⁷⁰

Müslümanların düşmanca tavırlarla karşı karşıya kalmalarında kültürel kopukluğun da katkısı vardır. Batılı kitleler Müslümanların dini yönden mahiyetlerini konusunda bilgilendirilirken İslam ve Müslümanlar konusunda olumsuz tavır ve düşünceler ile donatılıyor olmaları Müslümanlar hakkında neyin doğru neyin yanlış olduğunu anlamaları hususunda zorluk oluşturuyor. Yahudilik ve Hristiyanlık adına yapılan şiddet içerici davranışlar kendi benlik ve yanlılıklarınca mantıklı bir çerçeveye oturtuluyorken söz konusu durum İslam ve Müslümanlar için tam aksi seyrediyor.⁷¹

Son yıllarda Avrupa'da Müslümanlar İslamofobi denebilecek bir hayli olay ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu olaylardan en çok bilinenler Fransa'daki Burka Yasağı, İsviçre'de ki Minare Referandumu, Karikatür Krizi ve Anders Behring Breivik Saldırısıdır.⁷²

Fransa parlamentosun da Burka Yasağı olarak bilinen kadınların örtünmesini kısıtlayan olgu gündelik hayat akışına aykırı olduğu biliniyor olmakla İslamofobi'nin çok güçlü belirtileri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Benzer durum İsviçre'deki Minare Referandumu ile alakalı da geçerlidir. Yapılan bu referandum da İsviçre de yapılacak olan camilerin minarelerinin olmaması kararı çıkmış ve önceden yapılmış olan minareler dışında minare yapımı kabul görmemektedir.⁷³

Yine karikatür krizinde Danimarka'da meydana gelen olayla alakalı gazetede Hz. Muhammed'i (a.s) küçük düşürmeye çalışılan bir görsel ile ilişkilendirilmiş resim de sakallı ve cübbeli simgeler kullanılmış olup Müslüman imajının darbe alması amaçlanmıştır. Öte yandan bir başka karikatür krizi de 2011 yılında Fransa da Charlie Hebdo dergisinin yine İslam dinin en önemli temsilcisi olan Hz. Muhammed (sav)

⁷⁰ Sümeyye Gedikoğlu, "İslamofobia", *Kamuda Sosyal Politika*, sayı: 34, Ocak-Şubat Mart-2016,72.

⁷¹ Kalın, İslamofobi. İ. K. Esposito İçinde, Bir Korku Ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi, 45.

⁷² Murat Sadullah Çebi, "İsviçre'deki Minare Karşıtı Referandum Afişlerinde İslamofobi'nin Söylemsel İnşası". *Bilig Dergisi*, 73, 2015,100.

⁷³ Çebi, "İsviçre'deki Minare Karşıtı Referandum Afişlerinde İslamofobi'nin Söylemsel İnşası" 101.

üzerinden İslam dininin sözde şiddet severliği ile alakalı kırbaç tasvirleri konulmuştur. Buna ek olarak bu derginin bulunduğu binaya 2015 yılında silahlı saldırı düzenlenmiş saldırganların Müslüman olduğu iddia edilerek saldırganlar yakalanmıştır. Diğer Avrupa ülkeleri de bu tür karikatür uygulamalarına herhangi bir cezai yaptırım uygulamayarak bu saygısızlığın karşılığını da bilerek belki bu yapılan durumları meşrulaştırma çabası içerisine girmişlerdir.⁷⁴

Avrupa’da İslamofobi’nin yükselişi İslamcı militan algısının oluşturulmaya çalışılmasının ve bu konuda sosyal, ekonomik, siyasi, medya ve birçok alanda buna uygun hazırlanan politikalardan etkilenmektedir.⁷⁵ Şimdi ise Avrupa’da bulunan bazı ülkelerin İslam, Müslümanlar ve İslamofobi gibi kavramlara olan bakış açılarını ele alacağız.

“Birleşik Krallık’ta yaşayan Müslüman toplumun büyük çoğunluğu Güney Asyalı göçmenlerdir. Buraya gelen ilk Müslümanlar 1780’de Doğu Hindistan Şirketi çalışanlarıydı”⁷⁶ şeklinde bir argüman söz konusu olmuştur. Bunun yanı sıra ise nüfusun geri kalanı Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Güneydoğu Asya’dan gelen Müslüman göçmenleri içermektedir. “Londra gibi büyük şehirlerde yaşayan Müslümanlar ırksal olarak daha çeşitliken, nispeten daha küçük şehirlerde yaşayanlar daha az çeşitlilik gösteriyor”⁷⁷ şeklinde bir düşünce daha ön planda yer alıyordu.

İngiltere’nin Müslümanlarla angajmanı çok eskilere dayansa da, 1980’lerin ortalarında bir dizi olayın yeniden su yüzüne çıkmasıyla “İngiltere’nin Müslüman kimliği” tartışması ciddi bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Nasıl “Müslüman İngiliz” olunacağına dair tartışmalar, Müslümanların yabancı olarak görülmesine yol açmıştır. Beyaz, Hristiyan ve Britanya kökenli olmayanların İngiliz olamayacağı iddiası, başlangıçta sosyolojik bir keşif iken, ilerleyen yıllarda tatsız bir söyleme ve İslamofobik tavırlara yol açmıştır.⁷⁸

Tarih boyunca İslamofobi kavramını ilk kullanan ülke Birleşik Krallık olmasına rağmen İngiltere’de çok sayıda İslamofobi vakasına rastlanmıştır. 2006 yılında

⁷⁴Nebile Özmen, "Karikatür Krizi: Danimarka’da Homojen Kültür Söylemi Ve İslamofobinin Tezahürü". *Diyanet İlmî Dergisi*, 53 / 2, 2017, s.102.

⁷⁵ Aktaş, “Evrensel Bir Değer Olarak Barış Ve Barış Eğitiminin Tarihçesi”, 34.

⁷⁶ Uzun, “Avrupa’da islamofobi: İngiltere Örneği” 46.

⁷⁷ Uzun, “Avrupa’da islamofobi: İngiltere Örneği” 45.

⁷⁸ Muhsin Altun, “İngiliz Aydınlanma Düşünürlerinde “İslam” Algısı”. *Liberal Düşünce Dergisi*, 77, 2015,134.

İngiltere'de yapılan bir analize göre İngilizlerin %53'ü İslam'ı Batı kültürü ve ekonomisi için bir tehdit olarak görmekte ve bu olaylar nedeniyle İngiltere'nin bir Müslüman sorunuyla karşı karşıya olduğuna inanmaktadır. 11 Eylül saldırılarının hemen ardından ABD'de başlayan ve hızla tüm dünyaya yayılan İslamofobik tavırlar Batı'yı da etkisi altına almıştır.⁷⁹

11 Eylül saldırılarının ardından İngiltere hükümeti 2001 yılında Terörizm, Suç ve Güvenlik Yasasını çıkardı. Kanunla kabul edilen terörle mücadele tedbirleri insan haklarını ihlal etmektedir. Hükümet, İslam inancına sahip kişilerin terörizm riski altında olduğunu belirtmektedir. Bu açıklama sonucunda İngiliz polisinin Müslümanlara yönelik tutumu daha da sertleşmiştir. 2003 yılında İngiliz polisi tarafından durdurulan ve aranan Asyalıların sayısı %28 artmıştır. Bu durum aynı zamanda başkent Londra'da daha da artmış ve bu oran yüzde %40'lara kadar ulaşmıştır. Bu, belirli bir grup için kayıtlı herhangi bir yıldaki en yüksek durdurma ve arama oranıdır.⁸⁰

1.4.2.1. Hollanda'da İslamofobi

Hollanda'daki İslamofobinin kökleri, İslamofobinin yükselişine kadar uzanabilir. 20. yüzyılda göçmen karşıtı duygu ile başlayan bu akım, 1960'larda ve 1970'lerde Müslüman çoğunluklu ülkelerden çok sayıda göçmenin gelişi ile gerilimlere ve ayrımcılığa yol açmıştır. Bununla birlikte, Batı'daki 11 Eylül olayları ve diğer terör saldırıları, Hollanda'daki İslam algısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu, destek kazanmak için İslam karşıtı söylem kullanan Özgürlük Partisi (PVV) gibi aşırı sağcı siyasi partilerin etkisiyle daha da kötüleşmiştir. Sonuç, İslamofobiye körükleyen zehirli bir kamusal söylem olmuştur.⁸¹

Hollanda'da İslamofobinin biçimleri, istihdam, eğitim ve konutta ayrımcılıktan nefret söylemi ve çevrimiçi tacize kadar birçok farklı biçim almıştır. Müslümanlar genellikle Hollanda toplumu için bir tehdit olarak gösterilmektedir ve bu, camilere ve bireylere yönelik şiddetli saldırılara yol açmaktadır. Örneğin, 2019'da Utrecht'te bir tramvaya silahlı bir kişi ateş açarak üç kişiyi öldürdü ve birkaç kişiyi yaralamaktadır. Bu saldırı, İslam karşıtı duygular tarafından motive edilmiştir ve İslamofobinin kamu güvenliğine yönelik tehlikesini vurgulamaktadır.

⁷⁹ Er ve Ataman "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", 751.

⁸⁰ Uzun, "Avrupa'da islamofobi: İngiltere Örneği" 46.

⁸¹ Cihan Uzunçayır, "Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı". *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2 / 2, 2015,134.

İslamofobinin Hollanda'daki Müslüman topluluklar üzerindeki etkisi önemli ve geniş kapsamlıdır. Müslümanlar, ayrımcılığa ve tacize uğramanın bir sonucu olarak kaygı, depresyon, travma gibi psikolojik etkilerle karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca, dini ifadelerin ve kültürel uygulamaların kısıtlanması toplumda bir marjinalleşme ve dışlanma duygusuna yol açmıştır. Bu, Müslümanları ve diğer azınlık gruplarını daha fazla marjinalleştirmeye çalışan aşırı sağcı siyasi partilerin yükselişiyle daha da artmıştır.⁸²

Hollanda'da da İslamofobi sorunu geçmişten günümüze yoğun olarak yaşanmıştır. Örneğin, ilkokul öğrencileri için hazırlanan bir dijital ders içeriğinde İslamofobik görsellerin kullanıldığı rapor edilmiştir. Öğrencilerin ders kitabındaki soruda Arapça Allah yazıtları ve cami görüntüleri gibi İslamofobik görüntülerin ayrı görseller olarak kullanılması, dört görüntüden birinin diğerleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle atılmasının istenmesi, Müslümanlardan tepki görmüştür.⁸³

Ayrıca, İslamofobi yasasının kullanılması da gündemdedir. Bu yasa, İslamofobi ifadesini kullanmak için öngörülmüştür ve yüzlerinde peçe olmayan ama başörtüsü olan kadınların da mağdur olduğu görülmüştür.⁸⁴ İş hayatında ve internet ortamında İslamofobik eylemlerin yaygınlaştığına dair raporlar da bulunmaktadır. Bu raporlarda, Müslümanların isimleri ve dini inançları nedeniyle ayrımcılığa uğradıkları belirtilmektedir.⁸⁵

1.4.2.2. Norveç'te İslamofobi

Batılı ülkelerde 11 Eylül 2001 yılında olan olaylar gibi, Norveç'te de Müslümanların karşı karşıya olduğu sorunlarda bir dönüm noktası olmuştur. Dünden bugüne daha önce yapılan birçok sinsi dosyalama ve usulsüz uygulamalar deşifre olmuştur. Uluslararası İnsan Hakları Merkezi'nin raporu da Müslüman topluluğa yönelik adaletsizliği yansıtmaktadır. Bu esnada Müslümanlara hakaretler edilmiş, önderlerine saldırılmıştır. Bu saldırıların başında Hz. Muhammed (sav)'e hakaret eden karikatürler yayınlanmıştır. Eylül 2005'te, Danimarka'da yayınlanmasından yaklaşık üç ay sonra,

⁸² Karslı, "İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi", ,81.

⁸³ Selman Aksünger, "Hollanda'da ilkokullardaki İslamofobik eğitim materyalleri Müslümanların tepkisini çekti." 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hollandada-ilkokullardaki-islamofobik-egitim-materyalleri-muslumanlarin-tepkisini-cekti/2117429> Erişim Tarihi: 28 Nisan 2023.

⁸⁴ Perspektif Haberleri, "İslamofobi Vakfı: "Hollanda'da Burka Yasası İslamofobiye Yol Açıyor". 2020, <https://perspektif.eu/2020/12/26/islamofobi-vakfi-hollandada-burka-yasagi-islamofobiye-yol-aciyor/> Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

⁸⁵ <https://www.ensonhaber.com/dunya/hollandada-islamofobi-raporu-hazirlandi> Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

Norveçli bir yayın organı aşağılayıcı bir karikatür yayınlamıştır. Şubat 2010'da sosyal paylaşım sitesi, istihbarat amaçlı çalışan Norveç Polis Güvenlik Servisi'nin (PST) hayran kulübü sayfası yeniden ortaya çıkmıştır. Hz. Muhammed'e hakaret içeren bir karikatür paylaşılmıştır.⁸⁶

Ülkenin en büyük gazetelerinden biri olan Corriere della Sera'nın ardından ülkenin bir diğer büyük gazetesi Dagbladet de PST hayran kulübünde yayınlanan bu çizgi romana manşetinde yer vermiştir ve Hz. Muhammed'e büyük bir saygısızlık göstermiş ve bu şekilde Müslümanları kızdırmaya çalışmıştır. Başkent Oslo'da yaşayan 23 yaşındaki Keltoum Hasnaoui Missoum'un yaşadığı deneyim, Müslümanlara yönelik haksız uygulamalara örnek teşkil etmiştir. Başörtülü olan olan Missoum, Polis Akademisi'ne eğitim almak için başvurdu ve önce olumlu yanıt aldı; ancak daha sonra gelen tepkiler nedeniyle akademi tarafından kabul edilmemiştir.⁸⁷

Norveç Uyum ve Çokkültürlülük Bakanlığı'nın (IMDi) 2009 yılı değerlendirmesine göre, yıl boyunca yazılı medyada "İslami" veya "Müslüman" kelimelerini içeren 77.000 haber yayınlanmıştır. Bu haberlerin %82'si olumsuzken, yalnızca %18'i tarafsız veya olumluydu. Norveç medyasının İslamofobiye katkıda bulunduğu dikkat çekilen rapor, toplumun azınlıklara yönelik davranışlarını yönlendirmede medyanın rolünün altını çizmiştir ve son dönemde artan "İslami düşmanlık" konusunda endişe verici bulgulara yer vermiştir.⁸⁸

IMDi direktörü Osmund Kaldheim, "Medya, Müslümanların entegrasyon için yaptıkları iyi çalışmaları görmektense başörtüsü yasakları ve İslamofobi hakkında haber yapmayı tercih eder" demiştir. Rapora göre, İslam ve Müslümanlar, bütünleşme ve göçe yönelik medya eleştirilerinde sürekli olarak bir konu olarak vurgulanıyor ve bu konudaki köşe yazılarının veya makalelerin üçte birinde İslam da tartışılıyor. Medyanın sık sık "gizli İslamlaştırma" ve "radikal İslam" gibi kavramların yanı sıra başörtüsü yasaklarını da gündeme getirerek Müslümanlar üzerinde kötü bir imaj oluşturmaya çalıştığı da kaydedilmiştir.⁸⁹

⁸⁶ Recep Önal, "İslamofobi Bağlamında İslam Karşıtı Söylemlerin Batı Dünyasındaki Yansımaları: Norveç Örneği -Karikatür Krizi ve Berwick Terör Saldırısı". *Kader Dergisi*, 16 / 2, 2018,375.

⁸⁷ İnsanmer, "Norveç ve İslamiyet", (2015), https://www.insamer.com/tr/norvec-ve-islamiet_201.html. Erişim Tarihi:01 Mayıs 2023.

⁸⁸ UHİM, "Dünya Hak İhlalleri Raporu", *Uluslararası Hak İhlalleri Raporu*, 2010,1.

⁸⁹ İnsanmer, Norveç ve İslamiyet. https://www.insamer.com/tr/norvec-ve-islamiet_201.html. Erişim Tarihi:01 Mayıs 2023. Hazırlayan: Mehmet Faruk Ertekin, İst.,12.

Norveç'te yaşayan Müslüman bir ülkeden gelen bir ailenin özel okul talebi Oslo belediye meclisi üyeleri tarafından reddedilmiştir. Bu durum ise bu eşitsizliği göstermesi açısından da önemli bir yere sahiptir. Üyeler, kararlarının bir nedeni olarak "öğrencilerin radikal görüşlere sahip insanlarla bağlantı kurmak için okula gitme olasılığını" göstermişlerdir. Ayrıca 5 milyon nüfuslu Norveç'te yaşayan 200 bine yakın Müslüman'ın helal kesim şartlarına uygun hayvan kesmesine izin verilmemektedir. Norveç hükümeti her yıl fokları derileri için vahşice öldürenlere göz yumarken; helal kesim şartlarını zalimce buldukları için Müslümanlara izin vermemektedir.⁹⁰

Tüm bunlara ek olarak, Müslüman ve göçmen düşmanlığının doruk noktası olan ve 77 kişinin ölümüyle sonuçlanan Breivik davası, ayrımcı ve ırkçı politikaların yol açabileceği büyük trajedinin önemli bir örneğidir. Avrupa'nın en demokratik ülkelerinden biri olan Norveç'te yaşanan olay tüm Avrupa ülkeleri için bir ders niteliğindedir.⁹¹

Norveç'te İslamofobi, bazı Müslümanlara karşı ayrımcılık ve önyargı ile kendini göstermektedir. Örneğin, Norveç'in başkenti Oslo'da "Kutsalı kirletme kutlaması" ve İsveç'in Malmö şehrinde Kur'an yakılması gibi İslamofobik eylemler gerçekleştirilmiştir.⁹² Bununla birlikte, Norveç'te yaşayan Türk kökenli kadın siyasetçi Hatice Lük, 2021 genel seçimlerinde ikinci sıradan milletvekili adayı gösterilmiştir. Hatice Lük, bu kapsamda İslamofobi ile mücadele edeceğini belirtmiştir.⁹³ Bu durumda Norveç'te İslamofobinin yaygın olduğu anlaşılmakta ve politik olarak çözüm yollarına girildiği görülmektedir.

Norveç'te, sadece Müslüman çocukların eğitim alabileceği ilköğretim kurumlarının açılmasına izin verilmesi ise Mayıs 2014'te mümkün olmuştur. Bu tür uygulamalar, ülkede İslamofobi ile mücadele edilmesi gerektiği konusunda çağrıda bulunan birçok sivil toplum örgütü tarafından eleştirilmiştir. Norveç hükümeti de İslamofobi ile mücadele etmek için birçok adım atmaktadır. Örneğin, Norveç İnsan

⁹⁰Milliyet Haber, (2009). Oslo Belediyesinden Müslüman okuluna ret. <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/oslo-belediyesinden-musluman-okuluna-ret-1067400>. Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023.

⁹¹Gizem Adal, "77 kişiyi katleden Breivik'ten kan donduran sözler: "Fedakârlık yaptım". 2017, <https://tr.euronews.com/2017/01/11/77-kisiyi-katleden-breivik-ten-kan-donduran-sozler-fedakarlik-yaptim>. 01 Mayıs 2023.

⁹² Sertaç Aktan, "İskandinav ülkelerinde neler oluyor? İslamofobi ve hoşgörüsüzlük arttı mı?". 2020, <https://tr.euronews.com/2020/08/30/iskandinav-ulkelerinde-neler-oluyor-islamofobi-ve-hosgorusuzluk-artt-m> Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

⁹³https://www.ntv.com.tr/dunya/norvecteki-turk-siyasetcihatice-lukten-islamofobi-ile-mucadele-sozu_VLhlm_Gs0yJRxU6yEXBWg# Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

Hakları Komisyonu tarafından yürütülen bir proje, İslamofobiye önlemek ve Müslümanların insan haklarına saygı gösterilmesini teşvik etmek amacıyla yapılmıştır.⁹⁴

1.4.2.3. Danimarka'da İslamofobi

Avrupa İslamofobi Raporu 2021'de, Danimarka'da Müslümanlar'ın özellikle ırkçılık ve ayrımcılık ile karşılaştığı belirtilmiştir. Raporda, Danimarka'da İslamofobi'nin siyasi liderler tarafından körüklenmesi ve Müslümanlara yönelik yasal kısıtlamaların artması da eleştirilmiştir.⁹⁵ Örneğin, Danimarka hükümeti, 2018 yılında, Müslüman kadınların örtünme özgürlüğünü kısıtlayan yasalar çıkarmıştır. Bu yasalar, yüzü tamamen kapatan örtülerin yasaklanmasını öngörmektedir. Bu yasa, Müslüman kadınları hedef alan bir İslamofobi örneği olarak görülmektedir. Bununla birlikte, Danimarka'da İslamofobi ile mücadele eden sivil toplum örgütleri de mevcuttur. Örneğin, "Danimarka İslamofobi ile Mücadele Derneği", İslamofobi ile mücadele etmek ve toplumda farkındalık yaratmak için çalışmalar yürütmektedir. Bu tür örgütler, toplumsal farkındalık arttıkça İslamofobi ile mücadelede önemli bir rol oynamaktadır.⁹⁶ Sonuç olarak, Danimarka'da İslamofobi'nin varlığı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Danimarka'da İslamofobinin tarihi ve yaygınlığı, sömürgecilik ve emperyalizm geçmişine sahiptir. Bu durum ülkede İslamofobinin yükselmesine katkıda bulunmuştur. Danimarka medyası, İslam'ı ve Müslümanları Danimarka kültürü ve değerleri için bir tehdit olarak tasvir etmiştir ve bu, halk arasında Müslüman karşıtı duyguları körüklemiştir. Danimarka'da, dünya çapındaki Müslümanlar arasında öfke ve protestolara yol açan bir Danimarka gazetesinde Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı tarafından yürütülen bir ankete göre, Danimarka'daki Müslümanların %70'i dinlerine veya etnik kökenlerine dayalı ayrımcılığa maruz kalmıştır.⁹⁷

Danimarka'daki İslam ve Müslümanlar hakkındaki siyasi ve medya söylemi, bunda önemli bir rol oynadı. Halkın bu azınlık grubuna yönelik tutumlarını şekillendirmektedir. Sağcı popülist bir parti olan Danimarka Halk Partisi, ülkede Müslüman karşıtı söylem ve politikaların teşvik edilmesinde etkili olmuştur. Sosyal,

⁹⁴ İnsanmer, (2015). Norveç ve İslamiyet. https://www.insamer.com/tr/norvec-ve-islamiyet_201.html. Erişim Tarihi:01 Mayıs 2023.

⁹⁵ Aşkın Kıyağan, Tefvik Durul, Ömer Faruk Yıldız, "Avrupa İslamofobi Raporu, İslam karşıtlığının kurumsallaşma tehlikesine dikkati çekiyor". 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilik-hatti/avrupa-islamofobi-raporu-islam-karsitliginin-kurumsallasma-tehlikesine-dikkati-cekiyor/2691712>. 03 Mayıs 2023.

⁹⁶ Halide Erdoğan, "İslamofobi Bağlamında Müslüman Kadın İmgesi". *Dergiabant*, 7 / 14, 2019,639.

⁹⁷ Yüksel, "İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki", 192.

ekonomik ve kültürel faktörler, Müslüman göçmenler Danimarka toplumuna entegre olma konusunda zorluklarla karşılaştıkça, Danimarka'da İslamofobinin yükselmesine de katkıda bulunmuştur. İslamofobinin Danimarka'daki Müslüman topluluklar üzerindeki sonuçları önemli oldu; birçoğu ayrımcılığa, nefret söylemine ve şiddete maruz kalmıştır. Bu durum, Danimarka'daki Müslümanlar arasında, Danimarka toplumuna tam olarak katılma yeteneklerini engelleyen bir marjinalleşme ve dışlanma duygusuna yol açmıştır.⁹⁸

1.4.2.4. İsveç'te İslamofobi

Geçtiğimiz yıllarda İsveç hükümetine sunulan bir raporda, Müslümanların sıklıkla tehdit ve tacize maruz kaldığı belirtilmiştir.⁹⁹ Bu raporda ayrıca, İslamofobik saldırıların arttığı, İslam karşıtı söylemin yükseldiği ve İslamofobik davranışların normalleştirildiği de vurgulanmaktadır. Bu durum, İsveç'teki Müslümanlar için endişe verici bir durum ve toplumda bölünmelerin artmasına neden olmaktadır. Son zamanlarda, İsveç'te İslamofobi konusunda tartışmalar da yaşanmaktadır.. Örneğin, Türkiye ile İsveç arasında imzalanan NATO üyeliği mutabakatı hakkında tartışmalar yaşanmaktadır.¹⁰⁰

İsveçli bir siyasi liderin İslamofobik söylemleri nedeniyle eleştirildiği de gündeme gelmiştir. İsveç, uzun zamandır hoşgörü ve eşitlik konularında örnek bir ülke olarak görülmüştür.¹⁰¹ İslamofobi konusunda yaşanan bu sorunlar, ülkenin hoşgörü ve eşitlik konusunda ne kadar başarılı olduğu konusunda ciddi soru işaretleri yaratmaktadır. Bu nedenle, İsveç'teki toplumda hoşgörü, saygı ve eşitliği teşvik eden çözümlerin bulunması çok önemlidir.¹⁰²

İsveç'teki İslamofobinin tarihi ve kökleri, Müslümanların ülkeye ilk yerleşmeye başladığı 19. yüzyıla kadar uzanan uzun bir İslam karşıtı duygu tarihi söz konusu olmuştur. Yıllar geçtikçe, aşırı sağ partilerin yükselişi ve terör korkusu da dâhil olmak üzere siyasi ve sosyal faktörler İslamofobinin büyümesine katkıda bulunmuştur. Medya ayrıca, Müslümanları ve İslam'ı olumsuz tasvir ederek basmakalıp yargıları sürdürerek ve önyargıları körükleyerek kamuoyunun şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

⁹⁸İsa Kuyucuoglu, “Danimarka’da İslam ve İslam’ın Kurumsal Temsili”. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 / 15, 2019,132.

⁹⁹<https://faktyoxla.az/tr/news/view/2275/isvec-te-islamofobik-eylemler-giderek-artiyor-mu> Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2023.

¹⁰⁰ <https://www.setav.org/tag/isvecte-islamofobi/> Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2023.

¹⁰¹ Perspektif Haberleri, (2023). İsveç'te Yakılan Kur'an: “İslamofobi Ateşi İsveç'i Yakıp Geçiyor”. <https://perspektif.eu/2023/01/25/isvecte-yakilan-kuran-islamofobi-atesi-isveci-yakip-gecior/>. Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2023.

¹⁰² Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 757.

Bunun bir örneği, 1990'larda Stockholm'de bir caminin inşasıyla ilgili tartışmalardır. Proje, caminin İslami egemenliğin bir sembolü ve İsveç değerlerine bir tehdit olacağını savunan yerel halkın bazı üyelerinin şiddetli muhalefetiyle karşılanmıştır. Bu duygu, bazı gazetelerin Müslümanlara yönelik olumsuz klişeleri güçlendiren kışkırtıcı makaleler yayınlamasıyla medyada yankılanmıştır.¹⁰³

Müslüman toplulukların ayrımcılığa uğraması ve marjinalleştirilmesi önemli bir sorun olduğu için, İsveç'teki İslamofobinin sonuçları geniş kapsamlı olmuştur. Müslümanlar sıklıkla nefret suçlarına, tacize ve iş piyasasından ve toplumun diğer alanlarından dışlanmaya maruz kalmıştır. Bunun entegrasyon ve sosyal uyum üzerinde olumsuz bir etkisi vardır ve Müslümanların kendilerini İsveç toplumuna ait hissetmelerini zorlaştırır. Sosyal etkilerine ek olarak, İslamofobinin İsveç için ekonomik ve politik sonuçları da vardır. Ülkenin misafirperver ve hoşgörülü bir toplum olarak itibarı risk altında ve bu da yabancı yatırımı ve turizmi caydırabilir. Ayrıca, aşırı sağ partilerin ve göçmen karşıtı duyguların yükselişi İsveç'in demokratik değerlerini ve istikrarını tehdit etmektedir.

İsveç'te İslamofobiyi ele almak için eğitim ve bilinçlendirme girişimleri çok önemlidir. Bu, inançlar arası diyalog ve işbirliğini teşvik etmenin yanı sıra İsveç'teki Müslüman toplulukların çeşitliliği ve katkıları hakkında halkı eğitmeyi de içerir. Ayrımcılığa karşı koruma sağlayan kamu politikaları ve yasal çerçeveler, Müslümanlara adil davranılmasını ve fırsatlara eşit erişime sahip olmasını sağlamak için de gereklidir. Başarılı bir girişimin bir örneği, İsveç toplumunda ayrımcılıkla mücadele etmek ve çeşitliliği teşvik etmek için çalışan Irkçılığa Karşı İsveç Ağı'dır. Örgüt, ırkçılık ve ayrımcılık konusunda farkındalığı artırmak için okullara, işyerlerine ve diğer kurumlara eğitim ve öğretim sağlamaktadır.¹⁰⁴

1.4.2.5. Belçika'da İslamofobi

Belçika'da İslamofobi, diğer Avrupa ülkelerinde de olduğu gibi mevcut bir durumdur. Bu durum, ülkede yaşayan Müslüman toplumunun maruz kaldığı çeşitli ayrımcılık ve nefret suçlarına da yansımaktadır.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Agit, "Müslüman Karşıtı Nefret Suçlarını Anlamak Müslüman Toplulukların Güvenlik İhtiyaçlarının Ele Alınması" (2022) https://www.osce.org/files/f/documents/4/4/515901_0.pdf. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2023.

¹⁰⁵ Mehmet Zeki Aydın, "Belçika'da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 / 1, 2008,9.

Belçika'daki İslamofobinin kökenleri ve nedenleri uzun bir göç geçmişine sahiptir. 1960'larda ve 1970'lerde birçok Müslüman ülkeye misafir işçi olarak gelmiştir. Ancak son yıllarda aşırı sağcı siyasi grupların ve İslam karşıtlığının yükselişi Belçika'da İslamofobiye körüklemiştir. Bu gruplar, Müslüman karşıtı gündemlerini desteklemek için genellikle terör korkusunu ve kültürel farklılıkları kullanmışlardır. Ayrıca medya, Müslümanlara yönelik olumsuz klişelerin sürdürülmesinde, onları şiddet yanlısı ve gerici olarak tasvir etmede önemli bir rol oynamıştır. Bu, Belçika'daki Müslüman toplulukların marjinalleştirilmesine ve damgalanmasına katkıda bulunmuştur.

Belçika'da İslamofobi ile ilgili örnekler, Müslümanların maruz kaldığı ayrımcılık ve nefret suçlarına işaret etmektedir. Örneğin, Müslümanlara ait mekânlara yönelik saldırılar, camilere yapılan saldırılar, Müslüman kadınların tesettürlerine yönelik saldırılar gibi olaylar yaşanmaktadır. Bu tür olaylar, ülkedeki İslamofobi sorununun çözümü için daha fazla çaba harcanması gerektiğini göstermektedir.¹⁰⁶

ECRI'ye (2003) göre, 11 Eylül saldırılarından sonra Belçika'da İslamofobi (bireylere hakaret ve saldırı, mala zarar verme, cinayet vb.) vakaları artmıştır. 2002 CPEC (Centre pour l'Egalite des Chances) basın açıklamasında, 11 Eylül saldırılarından bu yana şikâyetlerde belirgin bir artış ve güçlü bir retorik olduğunu kaydedilmiştir.¹⁰⁷ Müslümanlara yönelik saldırılara ek olarak İslamofobi kategorisine girebilecek bazı davranışlar söz konusudur. Çeşitli özel ihlaller (Müslümanlara ve Araplara yönelik yayınlar gibi), bazen ölümle sonuçlanan sözlü veya yazılı saldırılar buna örnek verilebilir. Diğer bir örnek ise dini saikli olaylara ilişkin veriler sınırlı olmakla birlikte, Müslümanların sözlü tehditlerden fiziksel saldırılara kadar değişen durumlarıdır.¹⁰⁸

Belçika'daki Müslüman toplulukların karşılaştığı ayrımcılık ve önyargı, onların günlük yaşamlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Müslümanlar genellikle istihdam olanaklarından dışlanmakta ve eğitim ve barınmaya erişimde zorluklarla karşılaşmaktadır. Dahası, nefret suçları ve İslamofobik saldırılar daha sık hale gelmiştir ve pek çok Müslüman kendini güvensiz ve savunmasız hissetmektedir. Bu deneyimlerin

¹⁰⁶ Agit, "Müslüman Karşıtı Nefret Suçlarını Anlamak Müslüman Toplulukların Güvenlik İhtiyaçlarının Ele Alınması", (2022), https://www.osce.org/files/f/documents/4/4/515901_0.pdf. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2023.

¹⁰⁷ EcRI, Troisieme Rapport Sur la Belgique, (2003). http://www.eoe.inttt/fjdrqi_!s de l'homme/eeri/1-ECRI/2-Pays-parpays/Belgique/Belgique CBC 3.asp. 03 Mayıs 2023.

¹⁰⁸ Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi, EUMC Raporu'nun Önemli Başlıkları", http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1936-EUMC-highlightsTR.pdf,1. Erişim Tarihi: 11 Mart 2023

Müslüman bireyler ve topluluklar üzerinde izolasyon, kaygı ve depresyon duygularına yol açacak ciddi psikolojik etkileri olabilir.¹⁰⁹

Belçika hükümeti, politikalar ve girişimler yoluyla sosyal bütünleşmeyi ve çeşitliliği teşvik etmek de dâhil olmak üzere İslamofobiye ele almak için adımlar atmıştır. Farklı dini gruplar arasında anlayışı ve işbirliğini geliştirmek için inançlar arası diyalog ve topluluk sosyal yardım programları da oluşturulmuştur. Basmakalıplara meydan okumak ve hoşgörü ve saygıyı teşvik etmek için eğitim ve bilinçlendirme kampanyaları başlatılmıştır. Ancak, Müslüman topluluklara yönelik ayrımcılığın ve önyargının temel nedenlerinin ele alınması da dâhil olmak üzere, Belçika'da İslamofobi ile mücadele etmek için daha fazlasının yapılması gerekmektedir.

İslamofobi, Müslüman topluluklar için önemli sonuçları olan Belçika'da büyüyen bir sorun haline gelmiştir. Belçika'daki İslamofobinin kökenleri ve nedenleri karmaşıktır, ancak aşırı sağcı siyasi grupların, medya klişelerinin ve terör korkusunun İslamofobinin yükselişine katkıda bulunduğu açıktır. Belçika'da İslamofobiye ele alan ve bununla mücadele eden önlemler, sosyal bütünleşmeyi, çeşitliliği ve tüm topluluklara saygıyı teşvik etmek için gereklidir.¹¹⁰

1.4.2.6. İspanya'da İslamofobi

İspanya'daki İslamofobinin tarihsel arka planı, karmaşık bir geçmişe sahiptir. Ülkede İslamofobinin başlaması asıl olarak Hristiyan krallıklar ile Müslüman yöneticiler arasında 1492'de Granada'nın düşüşüyle sona eren yüzyıllardır süren çatışma olan Reconquista'nın mirası, İspanyol toplumu üzerinde kalıcı bir etki bırakmıştır. Aynı yıl kurulan Engizisyon, Müslümanları ve Yahudileri hedef alarak zorla din değiştirmeye, sürgünlere ve infazlara yol açmıştır. Ayrıca, İspanya'nın Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki sömürgecilik ve emperyalizm tarihi, Müslüman kültür ve dininin şeytanlaştırılmasına katkıda bulunmuştur. Son yıllarda İspanya'da aşırı sağcı milliyetçi hareketlerin yükselişi de Müslüman karşıtı duyguları körüklemiştir.¹¹¹

¹⁰⁹ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 759.

¹¹⁰ Kadir Canatan, “Belçika’da İslam ve İslam’ın Kurumsal Temsili”. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 / 15, 2019,72.

¹¹¹ Samur, “Avrupa’daki İslamofobinin ‘Avrupalı’ Sebepleri”, 300.

İçişleri Bakanlığı'nın yayımladığı bir rapora göre, İspanya'da islamofobik nefret suçlarında büyük bir artış yaşanmaktadır.¹¹² Aşırı sağ görüşlü Vox partisinin İslam karşıtı kampanyasında nefret söylemi kullandığı gerekçesiyle İspanya Yüksek Mahkemesi'ne sevk edildiği de rapor edilmiştir. Katalonya bölgesindeki İslamofobik saldırılar da son zamanlarda artmıştır. Bu bölgede yaklaşık 2 milyon Müslüman yaşamaktadır ve 317 cami bulunmaktadır. Bu durum, İspanya'da Müslüman toplumunun güvenliğini tehdit etmekte ve ülkede ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele edilmesi gerektiğini göstermektedir.¹¹³

İspanya'da İslamofobi, Müslüman toplulukları hedef alan ayrımcı politikalar ve yasalar da dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Örneğin, "gag yasası" olarak bilinen 2015 Asayiş Yasası, Müslümanlar ve diğer azınlık grupları için ifade ve toplanma özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Medyada ve siyasi söylemde nefret söylemi ve propagandası da İslamofobinin yayılmasına katkıda bulunmaktadır; bazı politikacılar ve medya kuruluşları Müslümanları İspanyol kimliği ve güvenliği için bir tehdit olarak göstermektedir. Müslümanlara karşı ırksal profillemeye ve polis vahşeti de yaygındır ve birçok Müslüman kolluk kuvvetleri tarafından taciz ve şiddet olaylarını bildirmektedir.

İspanya'da İslamofobinin sonuçları geniş kapsamlıdır ve sosyal uyumu ve entegrasyonu etkiler. Müslümanlar eğitimde, istihdamda ve barınmada ayrımcılığa maruz kalmakta ve bu da marjinalleşmeye ve dışlanmaya yol açmaktadır. Bununla birlikte, sivil toplum kuruluşları, dinler arası diyalog ve topluluk sosyal yardım programları gibi girişimlerle çeşitliliği ve hoşgörüyü teşvik etmede aktif olmuştur. İslamofobi ile mücadele etmek için siyasi irade ve eylem ihtiyacı da çok önemlidir; hükümete ayrımcı politika ve yasaları ele alma ve çeşitliliği ve kapsayıcılığı teşvik etme çağrıları da dâhildir.¹¹⁴

İspanya'daki İslamofobinin ülke tarihinde derin kökleri vardır. Dolayısıyla bu durum çağdaş toplumda çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Bu fenomenin

¹¹²Bahtiyar Küçük, "İspanya'da islamofobik saldırılar bir yılda yüzde 120 arttı". 2019, <https://tr.euronews.com/2019/03/19/ispanya-da-islamofobik-saldirilar-bir-yilda-yuzde-120-artti>, 01 Mayıs 2023.

¹¹³ TRT Haber, "İspanya'da İslamofobide artış: 41 davadan 39'ü İslamofobik". 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ispanyada-islamofobide-artis-41-davadan-39u-islamofobik-408877.html> Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023.

¹¹⁴ Er ve Ataman "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", 760.

sonuçları, sosyal uyum ve bütünleşme için zararlıdır, ancak aynı zamanda çeşitliliği ve hoşgörüyü teşvik etme çabaları da vardır.¹¹⁵

1.4.2.7. Portekiz’de İslamofobi

İslamofobinin Portekiz'deki tanımı ve geçmişi 1900'lere kadar uzanmaktadır. Portekiz bir zamanlar Müslümanlar tarafından yönetilen bir bölgeydi ve ülkedeki Müslüman varlığı yüzyıllar içinde azalmış olsa da, hâlâ ülkenin kültürel mirasının bir parçası olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, son yıllarda nefret suçları, ayrımcılık ve olumsuz medya tasviri dâhil olmak üzere İslamofobik tutum ve olaylarda bir artış olmuştur.¹¹⁶ Örneğin 2017'de Lizbon'da bir cami ırkçı hakaretlerle tahrip edildi ve 2018'de Porto şehrinde Müslüman bir kadın saldırıya uğramıştır. Bu olaylar, Portekiz'de büyüyen İslamofobinin sadece birkaç örneğidir.

Portekiz'de İslamofobinin nedenleri çok yönlü ve karmaşıktır. Siyasi ve medya etkisi, İslam ve Müslümanlara yönelik olumsuz algıların şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin, politikacılar, siyasi destek kazanmak için Müslüman karşıtı söylemler kullandılar ve medya, Müslümanları terörist veya aşırılık yanlısı olarak gören klişeleri sürdürmüştür. Bazı insanlar Müslümanları ekonomik ve sosyal refahları için bir tehdit olarak gördüklerinden, işsizlik ve yoksulluk gibi ekonomik ve sosyal faktörler de İslamofobiye katkıda bulunmuştur. İslamofobinin Portekiz'deki Müslüman topluluklar üzerindeki etkisi önemli olmuştur. Müslümanlar istihdamda, eğitimde ve barınmada ayrımcılığa maruz kaldılar ve toplumda marjinalleştirildiler. Müslümanlara yönelik nefret suçları da son yıllarda artış göstermiştir. Bu olumsuz tutum ve eylemler, Müslüman toplum arasında bir korku ve endişe duygusu yaratarak, bir izolasyon ve dışlanmışlık hissine yol açmıştır.

Portekiz'de İslamofobiye ele almak için hükümet, ayrımcılıkla mücadele ve sosyal içermeyi teşvik eden politikalar ve girişimler uygulamıştır. Örneğin, hükümet ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele etmek için İslamofobiye ele alacak önlemleri içeren ulusal bir plan oluşturmuştur. Ek olarak, sivil toplum kuruluşları ve Müslüman topluluklar, farkındalığı artırmak ve İslam ve Müslümanlar hakkındaki klişelere meydan okumak için toplum öncülüğünde çabalar başlatmışlardır. Bu çabalar, farklı topluluklar arasında anlayış ve

¹¹⁵ Samur, “Avrupa’daki İslamofobinin ‘Avrupalı’ Sebepleri”, 301.

¹¹⁶RTÜK, “I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu”. 2023, Ankara. <https://medyaveislamofobisempozyumu.com/islamofobi-2.pdf> Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023.

hoşgörüyü geliştirmeyi amaçlamaktadır. Eğitim ve dinler arası diyalog da Portekiz'deki İslamofobinin ele alınmasında önemli bir rol oynamaktadır.¹¹⁷

Portekiz'de İslamofobi konusu, ülkede yaşayan Müslüman azınlığın maruz kaldığı ayrımcılık ve hakaretlerle ilgili haberlerle gündeme gelmiştir. Örneğin, dünyaca ünlü bir teknoloji şirketinde bir çalışanın kurumdaki Müslümanlara hakaret ettiği iddiaları ortaya atılmıştır.¹¹⁸ Bu tür olaylar, Müslüman azınlığın ülkede yaşama ve çalışma koşullarını olumsuz etkileyebilir. Ancak, Portekiz hükümeti resmi olarak İslamofobi'ye karşı mücadele etmektedir.

Ülkede, İslam dinine mensup olanlar için camiler ve diğer ibadet mekânları vardır ve İslam dininin uygulanması konusunda özgürlükler korunmaktadır. Ayrıca, Portekiz'de Müslümanların yaşadığı topluluklar, diğer topluluklarla barış içinde bir arada yaşamaktadır. Sonuç olarak, Portekiz'de İslamofobi olayları olmuş olsa da, hükümetin bu tür ayrımcılıklara karşı mücadele etmesi ve Müslüman azınlık için ibadet mekânları ve özgürlükler sağlaması olumlu bir adımdır.¹¹⁹

1.4.2.8. Finlandiya'da İslamofobi

Finlandiya'da İslamofobi, ülkenin Rus yönetimi altında olduğu 19. yüzyıla kadar uzanan uzun bir geçmişe sahiptir. Bu dönemde Rus yetkililer, Fin milliyetçi hareketini bastırmak için İslamofobiyi bir araç olarak kullanmışlardır. Son yıllarda aşırı sağcı siyasi partilerin yükselişi ve çoğunluğu Müslüman olan ülkelere gelen mülteci ve göçmenlerin sayısının artması, Finlandiya'da İslamofobinin yayılmasına katkıda bulunmuştur. Son yıllarda Finlandiya'da birkaç İslamofobik şiddet ve taciz olayı yaşanmıştır. Örneğin, 2017'de Helsinki'de Müslüman bir kadın, kendisine İslam karşıtı hakaretler savuran bir adam tarafından fiziksel saldırıya uğramıştır. 2019'da Turku şehrinde bir cami, İslam karşıtı grafitilerle tahrip edilmiştir. Bu olaylar, Finlandiya'da İslamofobiyi ele almak için harekete geçilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.¹²⁰

¹¹⁷ Serpil Bardakçı Tosun, “Avrupa’da İslamofobi Üzerine Tartışmalar Ve Polonya Örneği”. (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016),34.

¹¹⁸ TRT Haber, “Portekiz’de İslamofobi skandalı”. 2013, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/portekizde-islamofobi-skandali-77628.html>. Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2023.

¹¹⁹ Ali Murat Yel, “İslamofobinin pek bilinmediği ülke: Portekiz”. 2018, <https://www.dunyabulteni.net/dubam/islamofobinin-pek-bilinmedigi-ulke-portekiz-h433974.html>. 03 Mayıs 2023.

¹²⁰ <https://www.ahaber.com.tr/dunya/2018/04/02/avrupanin-islamofobi-raporunda-korkunc-gercekler>. Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

Finlandiya'da İslamofobinin nedenleri karmaşık ve çok yönlüdür. İslamofobinin yayılmasına katkıda bulunan faktörlerden biri, İslam ve Müslümanlar hakkında bilgi ve anlayış eksikliğidir. Bu cehalet, daha sonra medya ve siyasi söylem tarafından pekiştirilen, Müslümanlar hakkında olumsuz klişelere ve yanlış kanılara yol açar. Diğer bir faktör de IŞİD ve diğer aşırılık yanlısı grupların yükselişiyle körüklenen terör korkusudur. Bu korku, tüm Müslümanların potansiyel teröristler olarak genelleştirilmesine yol açmış ve bu da İslamofobiye daha da körüklemiştir. Finlandiya'daki Müslümanlar, eğitim, istihdam ve barınma dâhil olmak üzere hayatın birçok alanında ayrımcılık ve dışlanma ile karşı karşıyadır. İslamofobi, Finlandiya'da sosyal uyum ve ulusal güvenlik üzerinde de olumsuz bir etkiye sahiptir.

Finlandiya'da İslamofobi konusu son yıllarda gündemde olan konulardan biridir. Ülkede, 1999 yılı resmi verilerine göre yaklaşık 20,000 Müslüman yaşamaktadır. Ülkenin yerli Müslümanlarını ise Baltık Tatarları oluşturmaktadır. Ancak, Avrupa İslamofobi Raporu'na göre Finlandiya'da İslamofobi'nin arttığı belirtilmektedir. Bu rapora göre, Finlandiya'da Müslüman olmayanların Müslümanlara karşı olumsuz tavırları artmaktadır. Ayrıca, raporda Finlandiya'da Müslümanların sayısının az olmasıyla, ülkenin daha güvende olacağı gibi bir düşüncenin yaygın olduğu da belirtilmektedir.

Bu tür düşüncelerin İslamofobi'yi tetiklediği ve toplumda ayrışmaya yol açtığı düşünülmektedir. Avrupa İslamofobi Raporu'na göre, Finlandiya'nın yanı sıra Belçika, Danimarka, Almanya, Fransa, Yunanistan gibi diğer Avrupa ülkelerinde de İslamofobi'nin arttığı belirtilmektedir. Bu durum, Avrupa'da yaşayan Müslümanların dini kimlikleri nedeniyle maruz kaldığı ayrımcılık ve önyargıların bir sonucu olarak görülmektedir.¹²¹

1.4.2.9. Fransa'da İslamofobi

Fransa'daki İslamofobinin tarihsel bağlamı, çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde uzun bir sömürgecilik geçmişine sahiptir ve bu Fransız ve Müslüman topluluklar arasındaki gerilim ve güvensizlik mirasına sebep olmuştur. Ek olarak, Fransa'da aşırı sağcı milliyetçilik ve yabancı düşmanlığının yükselişi, Müslüman karşıtlığını körüklemiştir. İslamcı aşırılık yanlılarının terör saldırıları bu gerilimleri daha da alevlendirerek Fransa'da İslamofobinin artmasına neden olmuştur. Örneğin, Cezayir

¹²¹ Sabah, “Batı'nın yeni ırkçılık formu İslam düşmanlığı”, (2022) <https://www.sabah.com.tr/dunya/batinin-yeni-irkcilik-formu-islam-dusmanligi-5811219>. Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

Bağımsızlık Savaşı (1954-1962), hem Fransız hem de Cezayir toplumlarında derin yaralar bırakan acımasız bir çatışmaydı. Fransız hükümetinin savaş sırasında kullandığı işkence ve baskı iyi bir şekilde belgelenmiştir ve bu şiddet mirası, Fransız ve Cezayirli topluluklar arasında bir güvensizlik duygusuna katkıda bulunmuştur. Benzer şekilde, Ulusal Cephe gibi aşırı sağcı siyasi partilerin yükselişi, Fransa'da yabancı düşmanlığının ve Müslüman karşıtı duyguların yeniden canlanmasına yol açmıştır.¹²²

Bununla beraber yakın zamanda olan 2015 Charlie Hebdo saldırısı ve 2016 Nice kamyon saldırısı gibi İslamcı aşırılık yanlıları tarafından gerçekleştirilen terör saldırıları, Fransa'da Müslüman karşıtı duyguları daha da körüklemiştir. Bu saldırılar medyada geniş yer bulmuştur ve tüm Müslümanların potansiyel terörist olduğu algısına yol açmıştır. Bu, Fransa'da Müslümanlara karşı ayrımcılığın artmasına yol açmıştır.¹²³

Fransa'da İslam karşıtı nefret suçlarının yanı sıra, devlet düzeyinde de olumsuz gelişmeler yaşanmaktadır.¹²⁴ Örneğin, Fransa hükümeti son yıllarda peçe ve başörtüsü yasağı gibi İslam karşıtı politikaları uygulamaya başlamıştır. Bu politikalar, Müslüman kadınların özgürlüklerini sınırlamaktadır. Fransa'da İslamofobinin tezahürleri, ayrımcı yasalar ve politikalar, Müslümanlara yönelik nefret söylemi ve şiddet ve İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz medya tasvirleri dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde kendini gösterir. Başörtü yasağı, 2010 yılında kabul edilmiş, Müslüman kadınların devlet okullarında, hükümet binalarında ve diğer kamusal alanlarda başörtüsü takmasını yasaklamaktadır. Bu yasa, din özgürlüğünü ihlal ettiği ve özellikle Müslüman kadınları hedef aldığı için geniş çapta eleştirilmiştir. Ayrıca, Fransa'daki Müslüman toplumun en büyük sivil toplum örgütlerinden biri konumundaki İslamofobi ile Mücadele Kolektifi, İslamofobi ile mücadele etmek için çalışmalar yürütmektedir.¹²⁵

Müslümanlara yönelik nefret söylemi ve şiddet, Fransa'daki İslamofobinin bir başka tezahürüdür. Örneğin, 2015 yılında Paris'in Villefranche-sur-Saône banliyösündeki bir cami ırkçı grafitilerle tahrip edilmiştir ve girişe bir domuz kafası bırakılmıştır. Benzer şekilde 2019 yılında Lyon'da bir otobüste başörtülü Müslüman bir kadın sözlü saldırıya

¹²²Şinasi Sönmez, "Cezayir Bağımsızlık Hareketinin Türk Basınına Yansımaları 1954–1962". *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 6 /12, 2010,293.

¹²³ Narin Tülay Şeker, Deniz Yağız, "Charlie Hebdo Saldırısının Türk ve Fransız Basınındaki Sunumu". *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 24, 2015,192.

¹²⁴ Osman Ülker, "Fransa'da Din, Devlet Ve İslamofobi: Bir Sosyal Medya İncelemesi". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 10 / 2, 20221135.

¹²⁵ Hacı Mehmet Boyraz, "Fransa'da Müslümanların Özgürlükleri Tehdit Altında". 2021, <https://www.setav.org/fransada-muslumanlarin-ozgurlukleri-tehdit-altinda/>. 04 Mayıs 2023.

uğramıştır. İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz medya tasvirleri, Fransa'daki İslamofobinin bir başka tezahürüdür. Örneğin, Fransız medyası genellikle Müslümanları Fransız toplumu için bir tehdit olarak resmederek olumsuz klişeleri sürdürür ve bir korku ve güvensizlik ortamına katkıda bulunmuştur.¹²⁶

Ülker¹²⁷, Fransa'da suçları önlemek amacıyla kurulan ve daha sonra İslami radikalleşmeyle mücadele birimi haline gelen SG-CIPDR'nin resmi Twitter hesabını incelemiştir. Bu çalışma incelendiğinde örgütün aşırılık yanlısı Twitter paylaşımlarına dayanarak belirsiz bir düşman yarattığı görülmüştür. Ülkedeki en önemli değerler olarak kabul edilen cumhuriyetçilik ve laikliğin İslamcılık tarafından tehdit edildiğini ve bu nedenle İslamcı fikirlerin Müslümanlar arasında yayılmasının engellenmesi gerektiğini savunduğu incelenmiştir.

1.4.2.10. İsviçre'de İslamofobi

İsviçre'de İslamofobi ve yaşanan sorunlar, son yıllarda giderek artan bir endişe kaynağı haline gelmiştir. 2017 yılında İsviçre'de yaşanan ırkçı saldırılarda korkunç bir artış yaşanmıştır ve Müslüman toplumun, ırkçılık ve İslamofobi'yi ülkede önemli bir sorun olarak gördüğü görülmektedir.¹²⁸ İsviçre'de İslam ve Müslümanları hedef alan ayrımcılık, nefret söylemi, şiddet, aşağılama ve dışlama gibi pek çok olumsuz etkiye neden olmaktadır. Bununla birlikte, İslamofobi sadece toplumun dışında değil, aynı zamanda İslami cemaatlerin de içinde yer alabilmektedir. İslami cemaatlerin bazıları İslamofobi'yi kullanarak kendi çıkarlarına hizmet edebilmektedir. Örneğin, bazı İslami-radikal güçler İslamofobi'yi kullanarak kendi ideolojilerini yaymakta ve Müslüman toplumun güvenliğini tehlikeye atabilmektedir.¹²⁹

İsviçre'de minare karşıtı propaganda afişlerinin metni ve söylemi içinde inşa edilen İslamofobi ile ilgili ideolojik anlamların hem İsviçre'de hem de uluslararası düzeyde ciddi bir tartışma konusu haline geldiği görülmektedir.¹³⁰

¹²⁶ Zeynep Dondurucu, "Fransız Gazetelerinde "İslam"ın Temsili ve İslamofobinin İnşası: Le Figaro, Le Monde ve L'Opinion Örneği". *TRT Akademi*, 7 /15, 2022,534.

¹²⁷ Ülker, a.g.m.1136.

¹²⁸ Perspektif Haber, "İsviçre | ırkçı Saldırılarda Korkutan Artış: Müslümanlar Da Hedefte". 2018, <https://perspektif.eu/2018/04/12/isvire-irkci-saldirilarda-korkutan-artis-muslimanlar-da-hedefte/>. Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

¹²⁹ Çebi, "İsviçre'deki Minare Karşıtı Referandum Afişlerinde İslamofobi'nin Söylemsel İnşası", 121.

¹³⁰ Cansu Kaya, Abdulvahab Akıncı, "Türkiye'de İslamofobinin Yansımaları". *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 7 (13), 2018,84.

İsviçre’de bu konu ile ilgili en büyük olaylardan biri de minare karşıtı referandum afişlerinde inşa edilen İslamofobi söylemidir. 29 Kasım 2009’da İsviçre’de minare için yapılan ulusal referandum öncesinde siyasi kampanya boyunca kullanılan minare karşıtı propaganda afişlerinin sözleri ve söylemi, İslamofobinin ideolojik çağrışımlarından kaynaklanıyordu. İsviçre, “son söz yurttaşlara aittir” mottosuyla ifade edilen “federalizm” ve “doğrudan demokrasi” ilkelerini benimseyen ve uygulayan federal bir devlettir.¹³¹

Minare Camii aleyhindeki ilk referandum afişi, İsviçre Halk Partisi tarafından Alexander Segert’in reklam ajansı "Goal"a yaptırılmıştır. Bu tanıtım afişinin ön yüzünde, görüntünün merkezini oluşturmak yerine, tüm vücudunu kaplayan siyah bir peçe takmış bir kadın görülmektedir, siyah peçe sadece gözlerini ortaya çıkarmaktadır. Afişin arka planında, her an fırlatılmaya hazır kıtalararası balistik füze şeklinde, kırmızı zemin üzerine beyaz bir haçtan oluşan İsviçre bayrağıyla kaplı, birçok yerinden delinmiş ve kısmen bloke edilmiş, siyah, kabartmalı yedi minare yer almaktadır.¹³²

Şekil 1. İsviçre’de “Minare Yasağına Evet” isimli Propaganda afişi (www.liberation.fr).

¹³¹ Çebi, “İsviçre’deki Minare Karşıtı Referandum Afişlerinde İslamofobi’nin Söylemsel İnşası”122.

¹³² www.liberation.fr/monde/2009/11/18/les-minarets-suissees-sujets-d-un-prochain-referendum_594338.

Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

Hemen altlarında, posterin ana fikrini ve ana mesajını ileten, siyah ve kalın büyük harflerle basılmış “Durdurun” sloganı yer almaktadır. Ana tabelanın altında kırmızı harflerle "Minare Yasağına evet" sloganı, "Durdurun" kelimesinin verdiği mesajı yansıtıyor.¹³³

Minare camisine yönelik ikinci referandum afişinde; minarenin yükselişine eşlik eden "Minareye hayır" sloganı, etkili bir silahın, bir dağdan fırlatılan kıtalararası balistik füze fikrini çağrıştıracak şekilde tasvir edilmiştir. Bu afişte aynı zamanda İsviçreyi parçalama sembolü yer almaktadır.¹³⁴

Şekil 2. İsviçre’de Halk girişimi tarafından hazırlanmış olan “Minare yapımına hayır” isimli afiş (www.chdata123.com).

Minareli camiye yönelik üçüncü referandumun afişinde, tepesinde hilal olan ihtişamlı görkemli bir minarenin, Lucerne Gölü’nü dikey olarak yarıp, yerden yükselen ahşap köprü’nün yanındaki tarihi su kulesini devirdikten sonra kökünden söküldüğü

¹³³www.liberation.fr/monde/2009/11/18/les-minarets-suissees-sujets-d-un-prochainreferendum_594338.
Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

¹³⁴ Çebi, “İsviçre’deki Minare Karşısı Referandum Afişlerinde İslamofobi’nin Söylemsel İnşası” 122.

görülüyor. Göle, "İslamlaşmayı Durdurun", "Luzern Kantonunda Minareye Hayır" sloganlarına "Minare Yasağına Evet" sloganları eşlik etmiştir.¹³⁵

Şekil 3. “İslamlaşmayı Durdurun” isimli Propaganda Afişi (www.anian-liebrand.ch)

Minareli camilere karşı dördüncü referandum için yapılan afişlerde, "İsviçre'deki İslami güç sembollerine hayır" ve "Minare yasağına evet" sloganları verilmiş ve çan kulesiyle sembolize edilen, otorite kuran daha küçük bir katedralin Hristiyanlığa karşı söylemsel mücadelesini tasvir ediyor.

¹³⁵ Çebi, “İsviçre’deki Minare Karşıtı Referandum Afişlerinde İslamofobi’nin Söylemsel İnşası”, 123.

Şekil 4. “İsviçre’de İslamî Güç Sembollerine Hayır” isimli Propaganda Afişi (reimann-blog.ch)

İsviçre şehrinin eski kent merkezine ait tarihi binaların ve arka planda tarihi binaların arkasından yükselen büyük bir minarenin görüntüsü, “Minare yasağına karşı çıkan halk girişimine evet”, “Hristiyan değerleri koruyun”, “Geleceği planlayın” sloganları eşlik etmektedir.¹³⁶

¹³⁶ Çebi, “İsviçre’deki Minare Karşıtı Referandum Afişlerinde İslamofobi’nin Söylemsel İnşası”, 124.

Şekil 5. Federal Demokratik Birlik Partisi’nin hazırlanmış olduğu “Minaresiz de Olur” isimli propaganda afişi (<http://www.gubser.info>).

Söz konusu propaganda afişlerinin söyleminde, İslamofobi, daha doğrusu İslam ve Müslümanlar gerçeği, hangi yorumlarla, stratejilerle ve pratiklerle inşa edildiği incelenmiştir.

1.4.2.11. Almanya’da İslamofobi

Müslüman karşıtı nefret olaylarının sıklığı arttıkça, Almanya’da İslamofobinin yükselişi büyüyen bir endişe kaynağı olmuştur. Aşırı sağcı bir aşırılık yanlısı tarafından vurularak dokuz kişinin ölümüyle sonuçlanan Hanau saldırısında, mülteci yanlısı bir siyasetçinin bir neo-Nazi tarafından öldürülmesi Almanya’daki Müslüman topluluğa yönelik korkunç saldırılardan sadece birkaçı olarak örnek verilebilir. Almanya’daki Müslüman cemaati, kabaca 150.000 Yahudi’ye kıyasla 5 milyon güçlüdür; bu nedenle, Müslüman karşıtı bağnazlığı potansiyel olarak Almanya’nın sosyal dokusuna anti-Semitizmden daha fazla zarar verdiği incelenmiştir.¹³⁷

Almanya’da Müslümanlara yönelik ayrımcılık genellikle misafir işçilere karşı zaten var olan klişelere dayanmaktadır ve bu klişeler artık milliyet yerine dine bağlanacak

¹³⁷ www.csmonitor.com. German Muslims fight Islamophobia: 'I have a right to be here' Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

şekilde yeniden yorumlanmaktadır. Bu, Alman toplumunda var olan temel gerilimlerin bir yansımasıdır.¹³⁸ DeZIM raporu, İslamofobinin Almanya'daki etkisine ve algısına ışık tutarak, birçok Alman'ın Müslümanlara veya Müslüman olarak algılananlara yönelik ayrımcılığı tanımadığını ortaya koymuştur. Aslında, Almanların şaşkıncı bir şekilde %23'ü Müslümanların El Kaide'ye sempati duyduğuna inanıyor ve %16'sı başörtüsü takmayı Avrupa kültürü için bir tehdit olarak görüyor.¹³⁹

Örneğin, 2019'da aşırı sağcı bir aşırılık yanlısı Almanya'nın Halle kentinde bir sinagoga saldırdı ve daha sonra bir kebabçının önünde Yahudi ve Müslüman karşıtı saiklerle iki kişiyi öldürmüştür. Almanya'da son yıllarda Müslümanlara yönelik nefret suçlarında artış yaşanmıştır. Ek olarak, Müslüman karşıtı söylemler, siyasi destek kazanmak için İslamofobik söylemi kullanan aşırı sağcı siyasi partiler ve onların destekçileri tarafından sıklıkla sürdürülmektedir.¹⁴⁰

Almanya'da İslamofobideki artış, Suriyeli vatandaşlardan bir milyondan fazla Müslüman göçmenin Almanya'ya gelişine bağlanmış ve bu da daha fazla entegrasyon çabalarına ve kültürel anlayışa ihtiyaç olduğunu göstermektedir.¹⁴¹

İslamofobi, Müslümanların genellikle olumsuz bir şekilde tasvir edildiği Alman siyasetinde ve medyasında da belirgindir. Örneğin, Alman siyasetçilerin sağcı seçmenlere hitap etmek için İslamofobik bir dil kullandıkları bilinmekte; hatta bazıları kamusal alanlarda başörtüsü yasağını savunmaktadır.¹⁴² Benzer şekilde medya, Müslümanları Alman toplumu için bir tehdit olarak resmediyor, klişeleri devam ettiriyor ve halk arasında korkuyu körüklemektedir. Bu, 2017'de halka açık yerlerde tam yüz peçe yasağı gibi Müslümanları hedef alan ayrımcı politikalara ve yasalara yol açmıştır. Bu tür politikalar yalnızca Müslüman kadınların haklarını ihlal etmekle kalmıyor, aynı zamanda Almanya'daki Müslüman toplulukların marjinalleşmesine de katkıda bulunmaktadır.

İslamofobinin Almanya'daki Müslüman topluluklar üzerindeki sonuçları çok geniştir. Bununla birlikte, Almanya'da ayrımcılık karşıtı yasalar ve dinler arası diyalog programları gibi İslamofobi ile mücadele çabaları olmuştur. Örneğin, Alman hükümeti

¹³⁸ www.euractiv.com. Islamophobia often overlooked in Germany. Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

¹³⁹ www.news.gallup.com. Islamophobia: Understanding Anti-Muslim Sentiment in the West. Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

¹⁴⁰ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49987871>. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2023.

¹⁴¹ www.reuters.com. Islamophobia on the rise in Germany: study. Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

¹⁴² Erdin, 11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: Abd Ve Avrupa'da Görülen İslam Karşıtı Eylem Ve Hareketlerin Nedenleri Ve Sonuçları, 46.

ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadele etmek için İslamofobiye ele alacak önlemleri içeren ulusal bir eylem planı uygulamaya koymuştur. Benzer şekilde, sivil toplum kuruluşları inançlar arası diyalogu teşvik etmek ve nefret söylemiyle mücadele etmek için kampanyalar başlatmıştır. İslamofobinin Alman siyasetinde ve medyasında tezahürü, Müslüman topluluklar üzerinde geniş kapsamlı sonuçları olan, Müslümanları hedef alan ayrımcı politikalara ve yasalara yol açmaktadır.¹⁴³

1.4.3. Birleşik Krallıkta İslamofobi

İslamofobi, Birleşik Krallık'ta büyüyen bir endişe kaynağı olmuştur. İslamofobinin nedenleri, terör korkusundan Müslümanların medyada olumsuz tasvir edilmesine kadar uzanan karmaşık ve çok yönlüdür. İslamofobinin etkileri yıkıcı olabilir; ayrımcılığa, marjinalleşmeye ve Müslümanlara karşı nefret suçlarına yol açabilir.¹⁴⁴

Birleşik Krallık'ta İslamofobinin başlıca nedenlerinden biri, terörizm ve aşırılık korkusudur. Avrupa'daki 11 Eylül saldırıları ve müteakip terör saldırıları bu korkuya katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, Müslümanların büyük çoğunluğunun aşırılık yanlısı olmadığını ve terörizmle uğraşmadığını belirtmek önemlidir. İslam hakkında yanlış anlaşılma ve yanlış bilgilendirme de İslamofobiye katkıda bulunur. Pek çok insanın dine aşına olmaması, öğretileri ve uygulamaları hakkında yanlış kanılara yol açmaktadır. Medyada Müslümanların olumsuz tasviri de İslamofobiye körükleyerek klişeleri devam ettiriyor ve korkuyu körüklüyor.¹⁴⁵

Birleşik Krallık'ta İslamofobinin etkileri önemli olup, dini kimlikleri nedeniyle istihdam, barınma ve eğitimde engellerle karşılaşan Müslümanların ayrımcılığa ve marjinalleştirilmesine yol açmaktadır. Müslümanlara yönelik nefret suçları da artmış, sözlü ve fiziksel saldırılar daha yaygın hale gelmiştir. İslamofobinin Müslümanların ruh sağlığı ve refahı üzerindeki etkisi göz ardı edilemez. Sürekli ayrımcılık ve şiddet korkusu, akıl sağlıklarına zarar vererek kaygı, depresyon ve travmaya yol açar.¹⁴⁶

İngiltere'de İslamofobi, özellikle son yıllarda giderek artan bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Bir rapora göre, İngiltere'de Müslümanlara karşı duyulan nefretin parti

¹⁴³ Kemal Efe Sayın, "Avrupa'da Burka Yasakları Üzerine Bir İnceleme". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11 / 1, 2020,184.

¹⁴⁴ Karşlı, "İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi", , a.g.m. 83.

¹⁴⁵ Erdin, 11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: Abd Ve Avrupa'da Görülen İslam Karşıtı Eylem Ve Hareketlerin Nedenleri Ve Sonuçları, 67.

¹⁴⁶ Er ve Ataman "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", 759.

içinde hala bir sorun olduğunu belirtiliyor.¹⁴⁷ Öte yandan, İngiltere'deki bazı Müslümanlar İslamofobi ile karşı karşıya kalıyor ve bu durumun da ciddi sonuçları olabiliyor. Örneğin, bir parlamento komitesi oturumunda konuşan bir milletvekili adayı, İslamofobi nedeniyle toplumda hedef haline geldiğini belirtmiştir.¹⁴⁸ Bir başka rapor da İngiltere'deki Müslümanların İslamofobi ile mücadele etmek için daha etkin bir şekilde harekete geçmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁴⁹

Örneğin İrlanda'da İslamofobi ve yaşanan olaylar hakkında bazı bilgiler mevcuttur. İrlanda'da ilk cami ve İslami merkez, 1976 yılında Dublin'de açıldı ve öğrenciler evlerinde dini ibadetlerini yerine getirmeye çalışıyordu.¹⁵⁰ Ancak, bazı olaylar İslamofobi'ye işaret etmektedir. Konu ile ilgili olarak İslamofobik olaylar hakkında çok az bilgi ve veri bulunmaktadır.¹⁵¹ 2015 yılında, İngiltere, Kuzey İrlanda, İskoçya, Londra metro gibi yerlerde İslamofobi ve nefret suçlarına dair haberler yer almıştır. Bu tür olaylar, hem İrlanda'da hem de dünya genelinde insanların birbirlerine saygı duyması gerektiğini hatırlatmaktadır.¹⁵²

İslamofobinin Birleşik Krallık'taki tarihi ve yaygınlığı, tarihi olaylar ve 11 Eylül saldırıları ve ardından Londra'daki terör saldırıları da dâhil olmak üzere siyasi ortamda belirginlik göstermektedir. Bu olaylar, siyasetçiler ve medya tarafından İslam'ı terörizmle ilişkilendiren, Müslümanlara karşı artan korku ve düşmanlığa yol açan bir anlatı oluşturmak için kullanılmıştır. İslamofobi İzleme Grubu'nun bir raporuna göre, yalnızca 2019'da bildirilen 800'den fazla olayla Birleşik Krallık'ta Müslümanlara yönelik nefret suçlarında önemli bir artış olmuştur. Rapor ayrıca, medyada yer alan haberler ve siyasi retorik yoluyla sürdürülen olumsuz klişeler ve önyargılarla birlikte, kamuoyunun

¹⁴⁷ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49987871>. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2023.

¹⁴⁸ Hürriyet Haberi, (2021). İngiltere'de Müslüman bir milletvekili, yaşadığı İslamofobik saldırıları gözyaşları içinde anlattı. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ingilterede-musulman-bir-milletvekili-yasadigi-islamofobik-saldirilari-gozyaslari-icinde-anlatti-41891870>. Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

¹⁴⁹ Yelda Ongun, Sezgin Mercan, “İngiltere’de hak ve özgürlükler, Müslümanlar ve Türkler”. Yetkin Report. 2022, <https://yetkinreport.com/2022/11/13/ingilterede-hak-ve-ozgurlukler-musulmanlar-ve-turkler/>. 04 Mayıs 2023.

¹⁵⁰

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0rlanda%27da_%C4%B0slam#:~:text=%C4%B0rlanda'daki%20ilk%20%C4%B0slam%20Cemiyeti,dini%20ibadetlerini%20yerine%20getirmeye%20C3%A7al%C4%B1%C5%9F%C4%B1yordu. Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

¹⁵¹ Durmuş Ali Arslan, “Dünyada ve Türkiye’de Medya Ve İslamofobi”. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2, 2019,30.

¹⁵² İnci Gündoğ, “Birleşik Krallık'ta 7 saatte Müslümanlara 3 ayrı saldırı”. 2015, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/birlesik-krallikta-7-saatte-musulmanlara-3-ayri-saldiri/475225>. 04 Mayıs 2023.

Müslümanlara yönelik algısını şekillendirmede medya temsili ve siyasi söylemin etkisine dikkat çekmiştir.¹⁵³

Birleşik Krallık'ta İslamofobinin yükselişine katkıda bulunan birkaç faktör vardır. İslam ve Müslüman kültürünün cehalet ve anlayış eksikliği dâhil bunlara etken birçok faktör söz konusudur. Bu, genellikle medyadaki yanlış tasvirlerle pekiştirilen, Müslümanlar hakkında olumsuz klişelerin ve yanlış anlamaların sürdürülmesine yol açmıştır. Önleme stratejisi gibi Müslümanları hedef alan siyasi söylem ve politikalar da İslamofobinin yükselişine katkıda bulunmuştur. Bu strateji, Müslüman topluluklara karşı ayrımcı ve damgalayıcı olduğu ve onlarla hükümet arasındaki güvenin bozulmasına yol açtığı için eleştirilmiştir.¹⁵⁴

Birleşik Krallık'ta İslamofobinin sonuçları geniş kapsamlıdır ve insan hakları ve sivil özgürlükler üzerinde önemli etkileri vardır. Müslüman bireyler ve topluluklar, İslamofobinin bir sonucu olarak kaygı, stres ve korku gibi psikolojik etkiler yaşadıklarını bildirmişlerdir. Bu durum, Müslümanların kendilerini toplumdan dışlamış ve bu his ile beraber, sosyal uyum ve topluluk ilişkilerinde bir bozulmaya yol açmıştır. Müslümanların istihdam, eğitim ve barınma gibi alanlarda ayrımcılığa maruz kalmasıyla İslamofobinin insan hakları ve sivil özgürlükler üzerindeki etkisi de endişe verici olmuştur. Birleşik Krallık'ta İslamofobinin yükselişi, tüm toplulukların emniyeti ve güvenliği için tehdit oluşturan aşırı sağcı aşırılığın da artmasına yol açmıştır.¹⁵⁵

Birleşik Krallık'ta Müslümanlar sözlü tacize, fiziksel saldırıya ve camilere yönelik vandalizme maruz kalmışlardır. Müslüman karşıtı nefret suçlarını izleyen bir kuruluş olan Tell MAMA'nın raporuna göre, 2018'de Birleşik Krallık'ta İslamofobik olaylarda %26'lık bir artış olmuştur. Müslümanlara karşı ayrımcılık eğitim, istihdam ve barınmada da yaşanmıştır. Örneğin, Runnymede Trust tarafından yapılan bir araştırma, Müslümanların aynı niteliklere sahip gayrimüslimlere göre işsiz kalma olasılığının üç kat daha fazla olduğunu bulmuştur. Nefret suçları ve ayrımcılığın Müslüman topluluk

¹⁵³ Erdin, 11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: Abd Ve Avrupa'da Görülen İslam Karşıtı Eylem Ve Hareketlerin Nedenleri Ve Sonuçları, 61.

¹⁵⁴ Er ve Ataman "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", 760.

¹⁵⁵ Hüseyin Yılmaz, "İslam Korkusunun/İslamofobinin Oluşmasında 'Cihad' Algısının Rolü". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 / 1,169.

üzerindeki etkisi, korku, endişe ve izolasyon duygularına yol açabileceği için önemlidir.¹⁵⁶

Medyanın Birleşik Krallık'taki Müslümanları tasvir etmesi de İslamofobiye katkıda bulunmuştur. İslam'ı terörle ilişkilendirmek gibi olumsuz klişeler medya tarafından sürdürülmektedir. Örneğin, Leeds Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırma, Birleşik Krallık'taki Müslümanlarla ilgili makalelerin %91'inin olumsuz olduğunu ortaya koymuştur. Medya propagandasının Müslümanlara yönelik kamuoyu üzerindeki etkisi, daha fazla marjinalleşmeye ve ayrımcılığa yol açabileceği için önemlidir. Medyanın Birleşik Krallık'ta İslamofobiyi sürdürmedeki rolü endişe vericidir, çünkü bunun Müslüman toplum için geniş kapsamlı sonuçları olabilir.¹⁵⁷

İngiltere hükümeti, dini azınlıkları korumak için nefret suçu yasası çıkarmak gibi İslamofobi ile mücadele etmek için adımlar atmıştır. Dinler arası diyalogu ve topluluk uyumunu teşvik etmek için hükümet tarafından finanse edilen girişimlerin oluşturulması da olumlu bir adımdır. Bununla birlikte, hükümet politikalarına yönelik eleştiriler gündeme gelmiştir ve Birleşik Krallık'ta İslamofobinin temel nedenlerini ele almak için daha kapsamlı önlemlere ihtiyaç vardır. Örneğin Runnymede Trust, hükümeti İslamofobiye katkıda bulunan kurumsal ırkçılık ve sosyo-ekonomik eşitsizlik gibi sorunları ele almaya çağırmıştır.¹⁵⁸

¹⁵⁶Talip Küçükcan, “İslam Dünyasının İslamofobi ile Mücadelesinin Parametreleri”. *TRT Akademi*, 7 / 15, 2022,770.

¹⁵⁷ Gölcü ve Çuhadar, “Batı Topluluklarında İslamofobi'nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”, 75.

¹⁵⁸OSCE, “Müslüman Karşıtı Nefret Suçlarını Anlamak: Müslüman Toplulukların Güvenlik İhtiyaçlarının Ele Alınması”. *OSCE ODIHR, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)*, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (DKİHB), Polonya, 2018.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMOFOBİNİN İNANÇ DÜNYASINA ETKİLERİ

2.1. İslam'ın Öz Barışçıl Mahiyeti

İslam, medyada genellikle şiddet içeren ve baskıcı bir din olarak tasvir edilir, ancak asıl olarak bu yargı gerçeklerden uzaktır. İslam aslında bir barış dinidir ve iç huzurun ve kendini yansıtmanın önemini vurgular. “İslam” kelimesinin kendisi “barış” anlamına gelir ve Müslümanlar teşvik edilir. Bu bağlamda insanların hayatlarının her alanında barış ve uyumu teşvik etmek söz konusudur. “*Rahmân'ın kulları, yeryüzünde kolaylıkla yürüyen ve cahiller kendilerine sert söz söylendiğinde iyilikle cevap verendir*”¹⁵⁹ gibi Kur'an ayetleri barışı teşvik eder. Bunlar arasında “Allah'a insanların en sevimlisi, insanlara en faydalı olanınızdır” gibi mağfiret, İslam'ın barışçıl tabiatını göstermektedir. Hz.Muhammed'in kendisi barışçıl doğası ve çatışmaları barışçıl bir şekilde çözme yeteneğiyle biliniyordu.¹⁶⁰

Maalesef İslam, büyük ölçüde aşırılık yanlısı grupların eylemleri nedeniyle medyada şiddet yanlısı bir din olarak tasvir edilmiştir. Bununla birlikte, İslam'ın öğretileri ile onu takip ettiğini iddia edenlerin eylemleri arasında ayırım yapmak önemlidir. Müslümanların büyük çoğunluğu şiddeti ve aşırıcılığı reddetmiş ve tarih boyunca Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında barış içinde bir arada yaşamının sayısız örneği vardır. Medyadaki İslam'ın olumsuz imajı büyük ölçüde propaganda ve yanlış bilgilendirmeden kaynaklanmaktadır.¹⁶¹

İslam'da, kendini yansıtma ve farkındalık çok değerlidir. “Tazkiye” kavramı, kendini arındırmayı ve iç huzurun önemini vurgular. Müslümanlar, iç huzuru ve refahı artırmak için dua, oruç ve sadaka ile meşgul olmaya teşvik edilir. Müslümanlar kendilerine dikkat ederek ve barışı uygulayarak toplumlarında barışı ve uyumu daha iyi teşvik edebilirler. Dolayısıyla İslam, iç huzurun ve kendini yansıtmanın önemini vurgulayan bir barış dinidir. İslam ve şiddet hakkındaki yanlış kanılar büyük ölçüde propaganda ve yanlış bilgilendirmeden kaynaklanmaktadır ve Müslümanların büyük

¹⁵⁹ El-Furkan 25/63.

¹⁶⁰ Mustafa Karataş, “Göçrevlilik Ve Yerleşiklik Bağlamında Selçuknâme’deki Kültür Unsurları”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2017,130.

¹⁶¹ Şinasi Gündüz, “Din ve Şiddet Paradoksu”. *Milel ve Nihal*, 13, 2016,9.

çoğunluğu şiddeti ve aşırılığı reddetmektedir. Kendi kendine barışı uygulayarak, Müslümanlar kendi topluluklarında ve ötesinde barış ve uyumu teşvik edebilirler.¹⁶²

İslam'ın öz barışçıl mahiyetini akademik olarak incelediğimizde konu ile ilgili birçok araştırmanın olduğunu inceleyebiliriz. Diploması, insanların göçebe hayattan yerleşik hayata geçmesi ve uluslaşma sürecine girmesi ile birlikte başlamıştır. İnsanlar ilkel bir hayat sürdürüklerinde temel ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilmiştir. Çoğaldıklarında ve aralarındaki siyasi ve toplumsal sorunlar arttığında diplomatik olgulara ihtiyaç duymaya başlamışlardır.

Diploması, ülkeler arasındaki ilişkileri diplomatik kanallardan ele alan bir dış politika aracıdır. Diplomaside en önemli diplomatik kanallar müzakereler ve temsildir. Çünkü diploması, bir ulusun dış politikasının ana hedeflerine ulaşmanın etkili bir yoludur. İslam Peygamberi Hz. Muhammed (sav)'in diplomatik ilişkisi birçok ilkeye dayanmaktaydı. Bunlar arasında Allah'a iman, haksızlığa uğrayanlara yardım, dostluk ilişkisi kurmak, insanilik, yumuşak mizaçlı olmak, tolerans göstermek vb. birçok dini ve ahlaki hususlar çerçevesinde birleştirilmiştir.¹⁶³

Hz. Muhammed (s.a.v.), Peygamberlikle beraber bir devlet adamı ve liderdi. Bu bağlamda kendi döneminde savaş ve barış gibi birçok konularda sorumluluk almıştır.¹⁶⁴ İslam'ın temel inançlarından biri olan “öz barışçıl mahiyeti taşıyan dinler arası barış ve huzura dayalı bir yaşam” olgusu, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e insanlara ulaştırması konusunda verilen vazife olan Kuran'ın pek çok ayetinde çeşitli şekillerde açıkça vurgulanmıştır. Bazı dinlerde yaygın olan ve inanç farklılıklarından kaynaklanan din savaşları, asıl olarak Kuran'da anlamsız olarak görülmektedir. Kur'an'a göre diğer din mensuplarına kin beslemek yasaktır. İnsanlara karşı hain yöntemler kullanmak dinî bir yöntem değildir. Kuran'da barış içinde bir arada yaşama konusunda bazı öğütler verilmektedir ve bunlardan bazıları aşağıdaki verildiği gibidir:

- İnanç ve düşünce özgürlüğü
- Azınlık haklarına saygı duymak
- Ortak paydaya odaklanmak

¹⁶² Metin Özdemir, “İslam'ın Barış Dini Olmasının Kur'anî Temelleri”. *International Journal of Sport Culture and Science*, 3 / 2, 2015,75.

¹⁶³ Nizamettin Çelik, "Hz. Peygamber'in (sav) Diplomatik İlişkilerinin Mahiyeti ve Temel Hedefi". *HADITH*, 0 / 2, 2019,74.

¹⁶⁴ Nihat Aytürk, “Hz. Muhammed'in Devlet Başkanlığı Ve Liderliği”. *Astana Yayınları*, 2021, Ankara,45.

- Barışa dayalı bir diyalog oluşturmak
- Barışçıl tekliflere açık olmak
- Irkçılığı reddetmek
- Küresel Barış
- Peygamberleri ve kutsal kitapları resmen tanımak
- Uluslararası konularda işbirliği yapmak
- Üstünlük taslamamak.¹⁶⁵

2.1.1. İnanç ve Düşünce Özgürlüğü

İnanç ve düşünce özgürlüğü, birçok uluslararası bildirge ve anayasada yer alan temel bir insan hakkıdır. İslam'da inanç ve düşünce özgürlüğü kavramı, dinin öğretilerinde ve tarihsel uygulamalarında derin köklere sahiptir. İnanç ve düşünce, İslami öğretilerin merkezinde yer alır ve Kuran, her ikisinin de insanlığa rehberlik etmedeki önemini vurgular. İnanç ve düşünce özgürlüğüne ilişkin Kuran'ın bakış açısı kapsayıcılık ve çeşitliliğe saygıdır.

Bakara Suresi 256. ayette “*Dinde zorlama yoktur*”.¹⁶⁶ Bu ayet, bireylerin kendi inançlarını ve inançlarını zorlama veya zorlama olmadan seçmelerine izin vermenin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca Kuran, inanç ve görüş farklılıklarına saygı gösterilmesinin önemini de vurgulamaktadır. Hucurat Suresinde, “*Ey insanlar, gerçekten biz sizi bir erkek ve bir dişi den yarattık ve birbirinizle tanışasınız diye sizi halklar ve kabileler kıldık*.”¹⁶⁷ Bu ayet, anlayış ve uyumu geliştirmenin bir yolu olarak inanç ve görüşlerdeki farklılıkları tanımanın ve kabul etmenin önemini vurgular.

İslam toplumlarındaki tarihsel inanç ve düşünce özgürlüğü örnekleri, inanç ve düşünce özgürlüğünü teşvik etme konusunda zengin bir tarihe sahiptir. Hz. Muhammed'in dönemi, Hz. Peygamber'in farklı dini topluluklar arasında barış içinde bir arada yaşamayı teşvik ettiği bir dini hoşgörü modelidir. Bu süre zarfında, Yahudi ve Hristiyanların inançlarını uygulamalarına izin verilmiştir ve İslam hukuku tarafından korunmaktadırlar. İslami toplumlar ayrıca, İslam'ın Altın Çağı boyunca önemli bir bilim merkezi olan Bağdat'taki Hikmet Evi gibi öğrenme ve entelektüel söylem merkezleri kurdular.

¹⁶⁵ <https://www.islamquest.net/tr/archive/fa1671> Erişim Tarihi: 25 Mart 2023.

¹⁶⁶ Bakara 2/256.

¹⁶⁷ Hucurat 49/13.

Müslüman âlimler, matematik, astronomi, tıp ve felsefe dâhil olmak üzere çeşitli bilgi alanlarına önemli katkılarda bulundular.¹⁶⁸

İslam'ın inanç ve düşünce özgürlüğü üzerindeki tarihsel vurgusuna rağmen, bu ilkeye yönelik çağdaş meydan okumalar vardır. Dini aşırılığın ve hoşgörüsüzlüğün yükselişi, farklı inançlara sahip bireylerin zulme uğramasına yol açmıştır. Bazı hükümetlerin dini bir kontrol ve baskı aracı olarak kullanmasıyla, siyasi ve sosyal faktörler de din özgürlüğünün sınırlandırılmasında rol oynamaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelmek için, İslami söylemde kapsayıcılık ve entelektüel özgürlük ilkelerine yeniden vurgu yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu, inançlar arası diyalog ve anlayışı teşvik etmenin yanı sıra Müslüman toplum içinde eleştirel düşüncenin ve bağımsız düşüncenin gelişimini desteklemeyi de içerir.¹⁶⁹

Allah ve İslam inancının temeli hiçbir zaman zorlama olmamıştır, bilakis akla ve ruha nüfuz etmesinin tek yolu mantık ve delildir. İlâhî hakikatleri ve emirleri anlatmak, insanların anlaması ve gönülden kabul etmesi için önemlidir. Özgürlüğün bir diğer boyutu da “düşünce özgürlüğü”dür. Kuran çeşitli ayetlerde insanı varlık alanı üzerinde düşünmeye ve akletmeye davet etmekte, insanları aklını kullanarak hem faydalı hem de zararlı şeyleri tanımaya, mükemmelliğe doğru adımlar atmaya ve her türlü esaretten kurtulmaya davet etmektedir. Konu ile ilgili ayette belirtildiği üzere; “*Delillerimizi yakında âlemde, kendi varlıklarında göstereceğiz. Böylelikle sonuç, apaçık anlaşılacaktır. Rabbinin her şeye tanık olması yetmez mi?*”¹⁷⁰

Dolayısıyla, inanç ve düşünce özgürlüğü, kökleri dinin geleneklerine dayanan İslam'da temel bir ilkedir. Ancak, dini aşırılık ve siyasi baskı gibi çağdaş meydan okumalar bu ilkeyi tehdit etmektedir. Kapsayıcılık ve entelektüel özgürlük değerlerini desteklemek için, Müslüman toplum içinde süregelen diyalog ve eğitimin yanı sıra çeşitliliğe ve bireysel inançlara saygıyı teşvik etme taahhüdüne ihtiyaç vardır.¹⁷¹

¹⁶⁸ Faruk Ermemiş, "Kur'an-ı Kerim'in Düşünce ve İnanç Özgürlüğüne Yönelik Emirleri ve Hz. Muhammed'in Uygulamaları". *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 / 1, 2018,24.

¹⁶⁹ Mehmet Öz, “Tarih ve Tarihçiliğimiz Üzerine Bazı Düşünceler”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2 /7, 2006,69.

¹⁷⁰ Fussilet 41/53.

¹⁷¹ Ermemiş,24.

2.1.2. Azınlık Haklarına Saygı Duymak

İslam, azınlıkların hürriyetini sağlamak ister. Ayrıca İslam'da azınlıkların şeref ve milli hakları korunmaktadır. İslam sadece Müslümanlara değil, dil, din, ırk ve renk gözetmeksizin herkese tam bir sosyal adalet sağlar. Bu, insan âleminin en büyük özelliklerinden biridir ve bunu İslam dini hukuki yaklaşımı ile sağlamaktadır. Dini azınlıklar, “*Zimmi Anlaşması*” ile vatandaşlık elde edebilmekte, İslam ülkelerinde özgürce yaşamakta, Müslümanlarla aynı sosyal haklardan, iç ve dış güvenlikten yararlanabilmektedirler. Kuran, İslam'ın diğer halkların ve dinlerin haklarına saygı gösterme konusundaki genel politikasını şöyle açıklamaktadır: “*Allah, sizinle din uğrunda savaşmayanlara ve sizi yurdundan çıkarmayanlara iyilik etmenizi, onlara adaletli davranmanızı yasaklamaz; şüphesiz Allah adaletli davrananları sever*”.¹⁷²

2.1.3. Ortak Paydada Odaklanmak

İslam, en başından beri barışçıl yaşam ilkesi üzerine kurulmuş ve insanları davet etmiştir. İslam, Kitap Ehli'ne şöyle buyurmaktadır: “*De ki: Ey Kitap Ehli, bir eşitlik sözümüz var: Yalnızca Allah'a kulluk edelim ve O'na hiçbir şeyi eş ve ortak koşmayalım. Allah'tan başkasını ilah edinmeyelim. Eğer yüz çevirirlerse, de ki şahitlik edin, biz kendimizi Allah'a teslim edenleriz.*”¹⁷³

2.1.4. Barışa Dayalı Bir Diyalog Oluşturmak

Kur'an'a göre insanların en iyi mücadele etme yöntemi barışçıl yollar ile iletişim kurmaktır. Bu bağlamda Allah, insanların ortak paydalarda birleşmelerini istemektedir. Konu ile ilgili ayet şu şekildedir; “*Kitap ehli ile en güzel şekilde mücadele edin; ancak içlerinde zulüm edenler müstesnadır. De ki; bize indirilene de size indirilene de inandık ve inançlarımız birdir. Bizim Rabb'imiz tektir*”.¹⁷⁴

2.1.5. Barışçıl Tekliflere Açık Olmak

Kur'an'da, insanların barış önerilerine açık olması istenir. Konu ile ilgili ayet şöyle buyurur; “*Sizinle onlar arasında ahitleşme olan bir kavme sığınanlar yahut sizinle ya da kendi kavimleri ile savaşmaya cesaretleri olmayıp size gelenler bu hükmün dışındadır*”.¹⁷⁵

¹⁷² Mümtehin 60/8.

¹⁷³ Al-i İmran 3/64.

¹⁷⁴ Ankebut 29/46.

¹⁷⁵ Nisa 4/90.

2.1.6. İrkçılığı Reddetmek

Kur'an ırkçılığın her türlüünü reddetmektedir. Konu ile ilgili ayet şu şekilde örnek gösterilebilir: *“Biz sizi bir kadın ve bir erkek olarak yarattık; birbirinizle iletişim kurun diye. Sizler kabilelere ayrılırsanız da şüphe yok ki Allah katında en yüce olanınız kendini sakınan kişidir. Allah her şeyi görür, Allah her şeyden haberdardır”*.¹⁷⁶

2.1.7. Küresel Barış

İslam, başlangıcından itibaren barışın temellerini atmış ve bu yolla dünya barışı ve bir arada yaşama ortamını hazırlamıştır. Unutulmamalıdır ki barış İslam'ın ruhudur. İslam kavramı selamet ve huzur manasına gelen ‘‘Silm’’ özündendir. Kur'an herkesin ‘‘barış ve güvenliğe’’ girmesini ister: *“Ey iman edenler, artık güvenlik ve selamete girin”*.¹⁷⁷

2.1.8. Peygamberleri ve Kutsal Kitapları Resmen Tanımak

Aslında tüm kutsal kitapların temel konularında bir fark yoktur ve hepsi tek bir amacı (insanın eğitimi ve gelişimi) takip eder. Her yeni din daha yüksek bir düzene ve daha geniş bir öneme sahip olduğundan, kademeli gelişim yasasına göre yalnızca ayrıntılarda farklılık gösterirler. Kuran, geçmiş peygamberlere ve kutsal kitaplara saygı ve hürmet göstermenin yanı sıra onları şöyle tasdik eder: *“Ben sana önceki kitabı tasdik edici ve ona kesin bir şahit olarak hak kitabı gönderdim. O halde aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet”*.¹⁷⁸

2.1.9. Uluslararası Konularda İşbirliği Yapmak

Sosyal hayatın gerekliliklerinden biri de yardımlaşma ve iş birliği yapmaktır. Toplumsal yaşam ve uluslararası düzen, siyaset, ekonomi, toplum ve kültür gibi çeşitli alanlarda işbirliğinden ayrılamaz. Dünyanın büyüyen sorunlarına karşılık olarak yardımlaşmak ve işbirliği oldukça önemlidir. Kuran'da, günah ve zulümde işbirliği yapmaktan kaçınan, 'hayır ve takva'ya yönelen akılcı bir kural olan yardımlaşma ve yardımlaşmayı tasdik ve tavsiye etmektedir: *“İyilik ve takva hususunda birbirinizle yardımlaşın. Düşmanlık etmek ve suç işlemek için birbirinizle yardımlaşmayın”*.¹⁷⁹

¹⁷⁶Hucurat 49/13.

¹⁷⁷Bakara 2/208.

¹⁷⁸Maide 5/48.

¹⁷⁹Maide 5/2.

2.1.10. Üstünlük Taslamamak

Kuran'ın bazı ayetleri, diğer dinlerdeki aşırılık ve bağnazlıkla mücadeleden bahsetmektedir. Yanlış inançlar, diğer dinlerin mensuplarına karşı büyük bir küskünlük ve düşmanlığın kaynağıdır. Kur'an, Müslümanları ve diğer din mensuplarını barış ve huzur içinde yaşamaya davet ettikten sonra, onların hurafelerini reddetmektedir.¹⁸⁰

Kur'an'ın indirildiği dönemlerde, aracılık eden Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bütün konuşmaları ve ilişkileri üstün ahlak esasları üzerine kuruludur. Bu ilkeler insanlığa büyük bir yaşam umudu getirmiştir. Yüce Allah Kuran'da ona güzel ahlaklı olmasını emretmiştir. Onun üstün ahlaki ilkelerinin bir sonucu olarak, heybetli bir ümmet ve köklü bir medeniyet ortaya çıkmıştır. Hz. Muhammed'in uluslararası politikasını belirleyen temel unsurlar; İnsani Diyalog, Fazilet, Koruma, Müzakere, Konuşma, İkna, Dostluk, Barışta Sebat, Uyarı, Karşılıklılık ve Merhamettir. Hz. Muhammed, diğer kurum ve ekollerin aksine, uluslararası hukuk ile ahlaki ilkeler arasında uyumun gerekli olduğuna inanmıştır. Hz. Muhammed (s.a.v)'in diplomatik yaşantısı ve buna bağlı öz barışçıl uygulamaları dâhil diğer uygulamaları keyfi olmayıp, hakkaniyet ve devamlılık ilkelerine dayanıyordu.

Hz. Muhammed (s.a.v)'in diplomatik faaliyetleri ile o dönemdeki devlet karşılaştırıldığı zaman, Hz. Muhammed'in diplomatik dokunulmazlığın hukuki normlarını; evrensellik, adalet ve süreklilik ilkelerine dayanarak koyduğu incelenmiştir. Buna örnek olarak düşmanların, Hz. Muhammed'in halkına eziyet ve hatta halkını öldürülmelerine rağmen; O, düşmanının ve onun halkına aynı şekilde davranmamıştır. Hz. Muhammed (s.a.v) aynı zamanda savaşta esir düşen düşmanların haklarını korumuştur.

Hz. Muhammed (s.a.v) mevcut diplomasiye işlevsellik kazandırmanın yanı sıra bunu hukuki ve ahlaki bir temele oturtmaktadır. Hz. Muhammed (s.a.v)'in elçileri, ziyaret ettikleri ülkenin hükümdarının önünde eğilmek gibi davranışlarda bulunmamış ve bunun insan normları bakımından yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Hz. Muhammed, gideceği yerin şartlarına göre diplomatik temsilcileri özenle seçmiştir. Diplomatik yetenek ve

¹⁸⁰ Mehmet Esgin, "Kur'ân-ı Kerim'in öteki dinlere karşı tavrı". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 / 5, 2016,81.

yeterlilik; genel kültür, akıl, basiret, hitabet, cesaret, özgüven ve güzel ahlakın temel ölçütlerine sahiptir.¹⁸¹

Günümüzde de diplomasinin ülkelerin dış politikalarında kullandıkları bir politika aracı olduğu söylenebilir. Dış politika nasıl uluslararası ilişkilerin alt disiplinlerinden biri olarak kabul ediliyorsa, diplomasi de dış politikanın belirleyici unsurudur. Araştırmacılar diplomasiyi uzmanlaşmış bir alan olarak görüyorlar. Diplomasinin temel amacı çatışmayı önleyerek barışı korumaktır. Diplomatik teorinin, dünya düzeninde ırk, mezhep, dil ayrımı olmaksızın uluslararası ilişkilerin iletişimde ve çözümünde etkili bir yaklaşım olduğu incelenmiştir.¹⁸² Devlet diplomasisi ile beraber barışçıl yollar izlemenin temelinde ülkelerin birbirleriyle sav aşmaları yer alıyordu. Savaş, insanın yeryüzünde var olmasıyla başlamıştır. İnsanoğlu bir yandan savaş ortamı oluştururken, diğer yandan da savaşları önlemeye çalışmıştır. Dolayısıyla barış tarihi de insanlık tarihi ile eşdeğerdir. Dinler, gelenek ve kültürler, savaşın kötülüklerinden ve barışın yararlarından bahseder.¹⁸³

Barış ve özgürlük dini olan İslam'ın Efendisi olan Allah, sözlükte sevginin, iyiliğin, hayrın kaynağı demektir. Bu yüce varlığın kendine özgü güzellik ve görkem nitelikleri vardır. O'nun seven, affeden, bağışlayan ve merhamet eden bir varlık olduğunu gösteren isim ve sıfatlardan bazıları aşağıda verildiği gibidir:

- Acıyan (Rahmân),
- Adalet sahibi (Adil),
- Affedici (Afüvv),
- Bağışlayan (Rahîm),
- Barışçıl (Selâm),
- Çok Affedici (Gafûr),
- Çokça iyilikte bulunan (Berr),
- Hataları ve günahları affeden (Tevvâb ve Gaffâr),
- İnsanlara lütufta bulunan (Latîf),
- İntikamcılar ve Zorbaları cezalandıran (Kahhâr),
- İyilik yapanlara dost (Velî),

¹⁸¹ Çelik, "Hz. Peygamber'in (sav) Diplomatik İlişkilerinin Mahiyeti ve Temel Hedefi" 80.

¹⁸² Elvin Abdurahmanlı, Egemen Bağış, "Diplomasi Tanımı ve Uluslararası Konjonktürde Mevcut olan Diplomasi Türleri". *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 / 1, 2021,145.

¹⁸³ Özgür Aktaş, Mustafa Safran, "Evrensel Bir Değer Olarak Barış Ve Barış Eğitiminin Tarihçesi". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 172 / 172, 2013,134.

- Kurtaran/emîn kılan (Mümin),
- Şefkati çok (Raûf),
- Yarattıklarını Seven (Vedûd).¹⁸⁴

Bunlar barış dini olan İslam'ın sahibi Allah'ının sıfatlarıdır. Ancak böyle bir yaratıcı, indirdiği din için barış ve ilahi kitabın bazı surelerine Rahman, Tevbe, Ğafir adını verebilir. Allah'ın insanlara ve canlılara olan şefkati, öfkesinden daha büyüktür. Allah, zalimlerden, zulüm edenlerden ve haksızlık edenlerden hoşlanmaz. Allah'ın indirdiği kitap olan Kur'an'da da insanlara hakkı, adaleti, barışı, aşırılıktan kaçınmayı ve merhameti öğütler. Bir insanı öldürenin bütün insanlığı öldürmüş gibi olduğunu; insanı en güzel şekilde yarattığını ve halefi olduğunu, bir insanın hayatta kalmasına yardım edenin ise bütün insanlığı kurtarmış gibi büyük bir mertebeye sahip olacağını müjdelar. Kur'an baştan sona dikkatlice ve anlayarak okunduğunda, Allah'ın insanlık tarihine müdahalesinin asıl sebebinin, bu ilahi ve insani değerlerin Dünya'ya hâkim olması ve insanların barış ve huzur içinde yaşaması için olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸⁵

Allah, her türlü haksızlık ve kötülük karşısında iyiliği ve güzelliği destekleyeni destekler. Bu nedenle Müslümanlar, Allah'ın ahlakına göre hareket etmeye çağırılırlar. Ayrıca yaratılanların sevgi ve iyiliklerin kaynağı olan Allah'ı her şeyden çok sevmelerini istemek de imanın bir özelliği olarak görülmektedir. Allah'ı seven, kâinattaki canlıları da Allah'ın canlıları oldukları için sevmiş olur. Bu durum Müslümanların dünya görüşlerinin temelini insanlara, diğer canlılara ve diğer bir ifadeyle doğaya ilişkin inançları oluşturur.¹⁸⁶

Kuran'da şiddetin meşrulaştırıldığını veya teşvik edildiğini görülmemektedir. Odak noktası, düşmanla ve düşmanın durumuyla uygun bir şekilde yüzleşerek adaleti, dini özgürlüğü ve ibadeti yeniden tesis etmektir. Hatta Kur'an, Müslümanlarla ittifak halinde olmayan müşriklerden himaye isteyenler için bile, böyle bir himayenin samimiyetle Peygambere verilmesini emreder.¹⁸⁷ Hiçbir Müslüman öldürmeyi sevdiği

¹⁸⁴Sönmez Kutlu, "Kur'an'a Göre Barış", 2023, <http://www.sonmezkutlu.net/?pnum=159vept=Kur%27an%27a+G%C3%B6re+Bar%C4%B1%C5%9F> Erişim Tarihi: 26 Mart 2023.

¹⁸⁵ Hamdi Akbaş, Ömer Sadıker, "Va'd Ve Va'id Ekseninde İlahi Adalet". *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3 / 2, 2018,489.

¹⁸⁶Sönmez Kutlu, "Kur'an'a Göre Barış", 2023, <http://www.sonmezkutlu.net/?pnum=159vept=Kur%27an%27a+G%C3%B6re+Bar%C4%B1%C5%9F> Erişim Tarihi: 26 Mart 2023.

¹⁸⁷Tevbe 9/6.

için savaşılamaz. Savaşta sadece onlara karşı savaşanların öldürülmesine (ya da kendini savunmaya) izin verilmektedir. İlk Müslümanlar, Allah'ın “size karşı savaşanlarla savaşın”¹⁸⁸ emrine itaat etmişlerdir ve kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, akıl hastaları, tarlada çalışan çiftçiler ve ibadethanelerdeki benden muaf tutulmuştur.

Hız. Peygamber, kaçan düşmanın peşine düşmeyi/takip etmeyi bile yasaklamıştır.¹⁸⁹ İslam'ın amacı diğer dinleri hürriyetlerinden mahrum etmek, çevreyi yok etmek, kimseyi öldürmek olsaydı, o zaman söz konusu dinleri de hedef alması gerekirdi.¹⁹⁰ Ancak insanlar bu dine yumuşak ve inandırıcı bir şekilde davet edilmektedir.¹⁹¹ Davet edilenler, buna uyup uymamayı seçmekte özgürdür. Ancak mü'minler, inançlarını diledikleri gibi yaşama, kutlama ve hakkını verme özgürlüğüne sahip olmalıdırlar.¹⁹²

Daha önce de belirtildiği üzere ayette¹⁹³ Müslüman olmayı ve İslami değerlere uymayı kabul etmeyenlere gelince, İslam bu kimselerin kendilerine zarar vermeyecek şekilde davranmalarını şart koşturmakta ve karşılığında onlara iyi niyet temelinde iyi muameleyi vaat etmektedir. Bütün bunlar gösteriyor ki, inanmayanlar, yaşam hakkından yoksun bırakılmamıştır ve görüldüğünde ölüm emri sadece savaşta etkili olmaktadır. Bununla beraber savaşın meşru olmasının nedeni de esas olarak din hürriyetinin korunması olup, başkalarının tahakkümünden kurtulmaktır.¹⁹⁴

Kur'an barışa, din ve vicdan özgürlüğüne, düşünce özgürlüğüne büyük önem verir ve bunları sağlayacak temel ilkeleri ortaya koyar. Bu konudaki kutsal metinler kökenleri dikkate alınarak incelendiğinde, korunması gereken temel ilkenin barış olduğu ve temel insan hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği zorlayıcı ve kaçınılmaz durumlarda savaşın yürütülmesi gerektiği ortaya çıkar. Bu durum asıl olarak tehlikede olan bir kişinin

¹⁸⁸Bakara 2/190.

¹⁸⁹ Ferruh Coşkun, “Muhammed Abdullah Draz Ve Kur'an Anlayışı” (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2006), 67.

¹⁹⁰Sönmez Kutlu, “Kur'an'a Göre Barış”, 2023, <http://www.sonmezkutlu.net/?pnum=159vept=Kur%27an%27a+G%C3%B6re+Bar%C4%B1%C5%9F> Erişim Tarihi: 26 Mart 2023.

¹⁹¹Nahl 16/125.

¹⁹² Coşkun, Muhammed Abdullah Draz Ve Kur'an Anlayışı, 45.

¹⁹³Mümtetine 60/8.

¹⁹⁴Sönmez Kutlu, “Kur'an'a Göre Barış”, 2023, <http://www.sonmezkutlu.net/?pnum=159vept=Kur%27an%27a+G%C3%B6re+Bar%C4%B1%C5%9F> Erişim Tarihi: 26 Mart 2023.

kendisini savunmak için olduğu incelenmektedir. Barışın temel ilkeleri, Kur'an bağlamında değerlendirildiğinde özet olarak şunlardır:

- Aklın korunması ve kullanılması esastır.^{195 196 197 198 199 200}
- Barış esastır, asıl amaçtır ve aynı zamanda her zaman barış hayırlıdır.^{201 202 203 204}
- Barış yapan, barışan ve bu bağlamda taatlerini yerine getirenlerle savaşılmaz.^{205 206}
- İnanç ve düşünce özgürlüğünün dokunulmazlığı vardır.^{207 208 209 210}
- Kendinizi (nefsinizi) ve iffetinizi korumak esastır.²¹¹
- Mülkiyet hakları dokunulmazdır.^{212 213}
- Savaş, saldırganları savuşturmak için yapılır ve savaş durumu olmadıkça insanlar öldürülmez.²¹⁴
- Savaşı durduran ya da konu ile ilgili tecavüzden vazgeçenler ile savaşılmaz.^{215 216}

¹⁹⁵Tin 95/4.

¹⁹⁶Zümer 39/8.

¹⁹⁷Fatır 35/28.

¹⁹⁸Nahl 16/12.

¹⁹⁹Nahl 16/43.

²⁰⁰İsra 17/36.

²⁰¹Bakara 2/208.

²⁰²Enfal 8/63.

²⁰³Fussilet 41/34.

²⁰⁴Mümtehine 60/7-9.

²⁰⁵Enfal 8/61.

²⁰⁶Tevbe 9/4.

²⁰⁷Bakara 2/256.

²⁰⁸Kehf 18/29.

²⁰⁹Teğâbûn 64/2.

²¹⁰Kâfirûn 109/6.

²¹¹Hucurat 49/11-12.

²¹²Necm 53/39.

²¹³Bakara 2/188.

²¹⁴Bakara 2/190.

²¹⁵Bakara 2/191-192.

²¹⁶Tevbe 9/7.

- Sulh zamanlarında düşmanla en güzel şekilde mücadele etmek gerekir.^{217 218 219}
220 221 222 223 224 225 226 227 228
- Yaşam hakkının dokunulmazlığı vardır.^{229 230 231}
- Zorunlu olduğu durumlarda savaş yapılır.^{232 233}

2.2. Kurulan Örgütlerin İslamofobiye Etkileri

Tarihsel bağlamda batı dünyası önemli bir kimlik krizi yaşamaktadır. Bu krizi İslamofobi ile yumuşatmanın veya Hristiyanlığın erime sürecine girmiş olduğu bir zaman diliminde ateizm taraftarlarının her geçen gün sesinin yükselmesinin biliniyor olması aslında İslamofobi'nin bir tür proje haline bürünmüş olgu olmasını gün yüzüne çıkarıyor. Çünkü Batı toplumu bu tür çöküşün önüne geçmek için İslamofobi'yi yegâne çıkış yolu olarak görmektedir. Bir diğer tabirle batı dünyasına uyarılarda bulunarak İslam'a karşı birlik ve sert bir tutum sergilenmez ise hali hazırda ki refah seviyesinin ve toplumsal rahatlığın yok olacağı şeklinde algı operasyonlar yapılmaktadır.²³⁴

Günümüzde Batılı kaynaklar, İslam inancını artan bir şekilde hoşgörüsüzlük, aşırılık ve terörizm kaynağı olarak tanımlamaktadır. İslam inancına karşı artan hoşgörüsüzlüğün ana nedeni, dünyanın birçok yerinde İslam adı altında yapılan zulümlerdir. Bunun yanı sıra İslam adı altında cehalet davranışlarının yapılması ile İslam'ın yanlış anlaşılması söz konusu olmaktadır. İslamiyet'ten habersiz olan batılılar, birçok kötücül unsurun faaliyetleri ile İslamiyet'e karşı tavır almıştır. Batı, başına gelen

²¹⁷Al-i İmran 3/13.

²¹⁸Âl-i İmrân 3/159.

²¹⁹Bakara 2/190.

²²⁰Bakara 2/216-217.

²²¹Enfâl 8/7.

²²²Furkan 25/52-56.

²²³Gâşiye 88/21-22.

²²⁴Hacc 22/39-40.

²²⁵Kâfirûn 109/6

²²⁶Nahl 16/125.

²²⁷Nisâ 4/75-78.

²²⁸Tevbe 9/128.

²²⁹Maide 5/32.

²³⁰Bakara 2/195.

²³¹Nisâ 4/29.

²³²Tevbe 9/6-36.

²³³Nisâ 4/90-91.

²³⁴Kirman, "İslamofobinin Korkudan Düşmanlığa, İçinde: Günümüz İslam Toplumlari ve Problemleri"101.

terörün faillerinin Müslümanlar olduğuna, terörün kökeninin İslam'dan geldiğine ve artık bir numaralı düşmanlarının yabancılar olduğuna inanmaktadır.²³⁵

Dini bir meşruiyet aracı olarak kullanan terör eylemleri, bir yandan eylemlerinden mağdur olan halka zarar verirken, diğer yandan bu dinin mensuplarını İslamofobi olarak bilinen duruma maruz bırakmaktadır. Ayrıca, dini hassasiyetlerini suistimal edenleri siper ederek ve onlara İslam adına işlenen zulmün caiz olduğunu göstererek başka bir grubu da olumsuz etkilediği söylenebilir. Hatta Batılı Hristiyanlar arasındaki İslam bilgisizliğinin, kendi dinlerinin emir ve yasaklarından habersiz olan Müslümanlar için terörün devam etmesinin en az bir göstergesi olan İslamofobik davranışlara yol açtığı söylenebilir. Bu bağlamda İslam, terör örgütlerinin elinde alet olmuştur.²³⁶

İslam'ın Batı ile hiçbir ortak değeri olmadığı anlayışı, Batı'ya ya da Yahudilik ve Hristiyanlığa tabi olan ve aslında inanç ve maneviyatın yanı sıra şiddet içeren bir siyasi ideoloji olan İslamofobinin temelini oluşturmaktadır. Bütün bu düşüncelerin kaynağı olan İslam coğrafyasındaki önemli gelişmelere bakmakta fayda vardır. Alt başlıklarda verilecek olan üç kilit İslam ülkesinde olan İslami gruplar ve onların yaptıkları faaliyetler, günümüzde birçok terör örgütünün temeli niteliğindedir. Çünkü bu İslami örgütler özgürlük mücadelesi çerçevesinde cihatçı hareketler olmalarına rağmen bu örgütlerin aldıkları olumsuz karar ve eylemler İslam coğrafyasında olumsuz bir duruma yol açmıştır.²³⁷ Yine Başarır ve Gülada'ya (2019)²³⁸ göre kitlelerin dini söylemi tartışmasına izin vermemek, gerçek propagandanın kitleler üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmasına izin verir.

2.2.1. İran Devrimi ve İslamofobi'ye Etkisi

Pehlevi hanedanı 1921'de İran'da iktidara gelmesi ile beraber Rıza Şah, Kaçar hanedanlığına son vermiştir. Daha sonra Rıza Şah, 1925'te kendisini İran'ın yeni Şahı ilan etmiştir. Rıza Han, ülkede laik, milliyetçi ve anti-komünist bir hükümet kurmak için büyük çaba sarf etmiştir. Rıza Şah, 1933'te Almanya'da iktidara gelen Nazilerle izlediği yakın politika sebebi ile 1941'de İran, İngiltere ve Rusya tarafından işgal edilmiştir.

²³⁵ Bodur, "Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)", 76.

²³⁶ Ali Kuyaksıl, "Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dinî Kavramlar". *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 1 / 1, Haziran 2014,82.

²³⁷ Sıddıka Yılmaz, "İslamofobinin Yükselmesinde Aşırı İslami Grupların Yeri" (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2019), 15.

²³⁸ Murat Başarır, Mehmet Ozan Gülada, "İran İslam Devrimi'nde Dinsel Söylemlerin Propaganda Amaçlı Kullanılan Posterlere Yansıması". *Selçuk İletişim*, 12 / 2, 2019,738.

İran'ın işgalinden sonra, Rıza Şah'ın oğlu Muhammed Rıza Pehlevi İran tahtına çıkmıştır. Muhammed Rıza Pehlevi, 1941'de tahta çıktığı günden, ülkesini bir daha dönmek üzere terk ettiği 1979'a kadar İran'ı yönetti.²³⁹

Pehlevi döneminde İran'ın Batı ile ilişkileri güçlenmiştir. 1951'de Muhammed Musaddık'ın başbakan olarak atanmasıyla birlikte Şah'ın Batı'ya yakınlığı İran'da ağır eleştirilere maruz kalmaya başlamıştır. Şah'ın Musaddık'ı başbakanlıktan azletmesi İran'daki ayaklanmayı durdurmamıştır. Bu nedenle Şah 1953'te ülkeyi terk etmiştir. İranlı milliyetçilerin Musaddık yönetimindeki ülkede iktidarı ele geçirmesi beklenirken, Şah İran'a dönerek ülkenin kontrolünü yeniden ele geçirmiştir. Süreç boyunca Şah'ın ABD desteğiyle iktidara gelmesi fikri İran'da büyük bir Şah karşıtı milliyetçi kamuoyu oluşmasına yol açmıştır. Ortaya çıkan milliyetçi kamuoyu 1978 yılına kadar sürdü ve sonunda devrimin önünü açmıştır. Hatta dönüşünde İran Şahı, Musaddık'ın İran petrolünü millileştirme politikasını kaldırmış ve İran'ın Batı ile ilişkilerinin eskisi gibi devam etmesini sağlamıştır.²⁴⁰

Şah, ABD'nin desteğiyle 1963'te Beyaz Devrim adını verdiği bir kalkınma hareketi başlatmıştır. Şah, Beyaz Devrim aracılığıyla İran'daki Şii din adamlarının etkisini kırmayı amaçlamıştır. Şah ile Şii din adamları arasındaki güç mücadelesi İslam Devrimi'ne kadar devam etmiştir. Şii din adamları ve milliyetçi grupların yanı sıra Şah mücadelesindeki bir diğer önemli grup da solcu öğrenci hareketidir. Özellikle Marksist-Leninist gruplar, İran Şahı'nın Amerikan yanlısı politikalarına doğrudan karşı çıkmışlardır. Tüm bu gelişmelerle birlikte 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik kriz ve petrol gelirlerinin adil dağıtılmadığı düşüncesi, 1978'den itibaren Şah hükümetine karşı harekete geçilmesine yol açmıştır. Bu süreçte Ayetullah Ruhullah Humeyni yurtdışında İran karşıtı bir kampanya yürütmüştür.²⁴¹

Şah hükümeti gösterileri acımasızca bastırırken yüzlerce aktivist/eylemci öldürülmüştür. Gösteriler vahşice bastırıldıktan sonra, Şii din adamlarının önderliğindeki yerli milliyetçi ve solcu güçler, Şah'a karşı kampanyalarını hızlandırmıştır. Şah, gösterileri durdurmak için tüm çabaları başarısız olduktan sonra 16 Ocak 1979'da İran'ı terk etmiştir. 1 Şubat 1979'da Şah İran'ı terk ettikten sonra Humeyni İran'a gelmiştir.

²³⁹ Başarır ve Gülada, 739.

²⁴⁰ Süleyman Çağrı Güzel, "1979 İran İslam Devrimi'nin ABD'nin Ortadoğu Politikasına Etkisi", *Electronic Journal of Social Sciences*, 17 /65, 2018,53.

²⁴¹ Başarır ve Gülada, 740.

Humeyni'nin İran'a gelişiyle birlikte ülkenin kontrolü tamamen Şii din adamlarının elindeydi. 1 Nisan 1979'da yapılan referandum sonucunda İran'ın asırlık monarşisi kaldırılmış ve İran İslam Cumhuriyeti kurulmuştur. İran İslam Cumhuriyeti'nin ilanıyla birlikte ülkede sarsıcı değişimler yaşanmış, Batı yanlısı politika tamamen terk edilmiş, siyaset ve dini bütünleştiren bir yönetim şekli uygulamaya konulmuştur. Humeyni hükümeti, İran'ın eski müttefiki ABD'ye karşı nefret söylemine yönelmiştir.²⁴² Devrimden sonra, yeni hükümetin merkezi otoritesini güçlendirmek için çeşitli muhalif gruplar ciddi şekilde bastırılmıştır.²⁴³

Batı, bu tür genişlemeci politikalar karşısında cihatçıların İslam anlayışından korkarak İslamofobi fikrini akıllarında tutmaya devam etmiştir. 1979'da meydana gelen İran devrimi, Batı dünyasını büyük ölçüde etkilemiştir. Öyle ki devrim sırasında yaşanan rehine krizi, büyükelçiliğe düzenlenen saldırı ve Batı dünyasında teröre destek verilmesi, devrimin Batı güvenliğine yönelik bir tehdit olarak görülmesine neden olmuştur.²⁴⁴ Büyük Şeytan olarak adlandırılan ve İran devriminden sonra tehdit oluşturacak olan bu faaliyetle beraber; ABD ve onun müttefiklerine karşı Müslüman olan diğer ülkelerdeki halklar da harekete geçirilerek “Evrensel İslamî Hareket”i gerçekleştirme düşüncesi hâkim olmuştur.²⁴⁵ İran devrimi sırasında Müslüman dünyasında İhvan-ı Müslimin, Cemaat-i İslami gibi birçok İslami örgüt vardı. Yine de devrimci liderler, İran'da onlarla ortak olmaktansa daha küçük gruplarla birlikte hareket etmeyi tercih etmiştir. Bunun sonucunda Allah'ın grubu anlamına gelen “Hizbullah” adında küçük bir örgütler grubu oluşmuştur.²⁴⁶

İslami bir örgütten ziyade halkın temsilcisi olarak tanımlanan Hizbullah grubu ilk olarak İran'ın desteğiyle Lübnan'da ortaya çıkmıştır. Grup, dünyanın birçok yerinde suikastlar, esir almalar ve intihar saldırıları düzenleyerek kendini göstermeye başlamıştır. Öyle ki, İsrail'i ana hedefi haline getirmiş ve Filistin işgaline karşı kurtuluş mücadelesine destek vermiştir. Hizbullah, 2006'da İsrail'in Lübnan'a girişini geri püskürterek

²⁴² İsmail Sarı, “1979 Devrimi Sonrası İran'ın Rejim Paradigması ve Dış Politika Yönelimleri”. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2 / 1, 2015,97.

²⁴³ Başarır ve Gülada, 741.

²⁴⁴ Nail Elhan, “İran Devrimi'nin Türkiye'de Yansımaları: “İrancılık” ve “İrancı” İslamcılık”. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 3 / 2, 2016,32.

²⁴⁵ Mustafa Yıldız, “ABD'ye karşı "intikam" sözü veren İran'ın savaş geçmişi”, 2020, <https://www.indyrturk.com/node/114646/d%C3%BCnya/abdye-kar%C5%9F%C4%B1-intikam-s%C3%B6z%C3%BC-veren-iran%C4%B1n-sava%C5%9F-ge%C3%A7mi%C5%9Fi> Erişim Tarihi: 20 Mart 2023.

²⁴⁶ Elhan, 33.

Müslümanlar arasında popüler hale gelmiştir. Ancak 2011 Suriye iç savaşında Bass rejimini desteklemesiyle popüleritesini kaybetmiştir. Hizbullah grubu, askeri operasyonları nedeniyle terörist olarak listelense de, meşru bir siyasi örgüt olarak kabul edilmektedir.²⁴⁷

2.2.2. el-Kaide ile Taliban'ın Afgan Cihadından Sonra Kurulması ve İslamofobi'ye Etkisi

Tarihte birçok işgale ve siyasi istikrarsızlığa maruz kalan Afganistan, 1979'da Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesinden bu yana büyük ilgi görmüştür. Pek çok radikal İslamcı grup, işgale karşı çıkmak ve Afganistan'ın işgalden kurtarılması için mücadele etmek üzere ortaya çıkmıştır. Komünist rejime karşı verilen bu mücadele sırasında Afganistan İslami Hareketi'nin de desteğiyle Afgan Mücahitleri olarak bilinen bir dizi grup oluşturulmuştur. Zamanla bu gruplar El-Kaide ve Taliban gibi militan grupların büyümesinin yolunu açacaktır.²⁴⁸ El-Kaide terör örgütü ve lideri Usame bin Ladin, son yirmi yılda dünya gündeminde muhtemelen en çok bahsedilen iki isim olmuştur.²⁴⁹

El-Kaide, Afganistan'daki cihadın sona ermesinin ardından 1988'de ortaya çıkmıştır. Örgütün bazı üyeleri cihatlarını sürdürmek için başka ülkelere giderken, diğerleri Afganistan'da kalmıştır. El-Kaide'nin altyapısını oluşturan da işte bu cihatçı gruplardır. 1994 yılında cihat sonrası iç savaşı sona erdirmek için ortaya çıkan Taliban ile ittifak halindedir. Öyle ki, 1996 yılında Taliban tarafından kurulan Afganistan İslam Emirliği'ni küresel cihatçı emellerini gerçekleştirmek için bir sığınak olarak kullanmıştır. Usame bin Ladin'in operasyonunun ilk aşaması, 1998'de verdiği öldürme emriydi. Amerikalıların ve Yahudilerin yerlerini hedef alan fetvada, sadece ABD ve İsrail değil, onlarla iş birliği yapan Müslüman ülkeler de El Kaide'nin fetvası kapsamında hedef alınmıştır. Takip eden dönemde dünyanın dört bir yanında intihar saldırıları meydana gelmiş ve grubun en büyüğü olan 11 Eylül saldırıları tüm dünyayı etkilemiştir. 1994 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan tamamen çekilmesinin ardından hiçbir siyasi örgütle işbirliği yapmadıklarını iddia eden ve Sovyet işgali sonrası yaşanan kargaşayı sona erdirmeyi ve barış için mücadele etmeyi amaçlayan bir grup İslami okul öğrencisi

²⁴⁷ Yılmaz, 2019, 67.

²⁴⁸ Yılmaz,68.

²⁴⁹ Selim Öztürk, “Küresel Terör Örgütü el-Kaide’nin Gelişimi ve Ön Plana Çıkan Liderleri Bağlamında “Cihad” Anlayışının Geçirdiği Değişimler”. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 6 / 2, 2019,170.

Taliban olarak ortaya çıkmıştır. Taliban, 11 Eylül saldırılarına kadar Suudi Arabistan, Türkmenistan ve ABD tarafından desteklenmiş ve bunu büyümesini sağlamak için kullanmıştı. 11 Eylül 2001'de ABD'deki İkiz Kuleler'e düzenlenen saldırılardan sorumlu El Kaide lideri Usame b. Usame bin Ladin'in teslim talebini reddeden ABD, Taliban'a verdiği desteği geri çekti ve Taliban'ın aleyhine dönmüştür.²⁵⁰

Yukarıda da bahsedildiği gibi 11 Eylül 2001'de El Kaide'nin Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a düzenlediği intihar saldırıları dünya tarihini derinden etkilemiş ve uluslararası ilişkilerin seyrini değiştirmiştir. Bu tarihten sonra siyaset, güvenlik ve uluslararası ilişkiler alanlarında 11 Eylül öncesi ve 11 Eylül sonrası gibi kavramlar kullanılmaya başlanmıştır. Bununla beraber uluslararası terör örgütleri, uluslararası ilişkiler ve uluslararası güvenlik açısından devlet dışı aktör olarak önemli düşünceler ortaya atılmıştır. 1990 yıllarının başlarında soğuk savaş döneminden önce ve soğuk savaş döneminden sonraki dönem, uluslararası ilişkilerin anlatılması bağlamında en sık kullanılan kavram olmuştur. Ancak 11 Eylül olayı, bu kavramın üzerine oturtulmuş ve modern tarih kavramının dönüm noktası olmuştur. 11 Eylül 2001 olayı, güvenlik konularının uluslararası terörizm veya küresel terörizm için ne kadar önemli olduğunu bir bakıma dünyaya kanıtlamıştır.²⁵¹

Son yıllarda DAESH, el-Nusra, el-Şebab ve Boko Haram gibi Selefi/Vehhabi menşei terör grupları Usame bin Ladin'in ve onun takipçilerinin gösterdikleri yoldan yürümüşlerdir. Bu bağlamda dünyanın farklı bölgelerinde yayılmışlardır. Uluslararası güvenlik politikası, bu gruplarla mücadele etmenin yollarını bulmakta zorlanmaktadır. El Kaide ve ardılı gruplar, birçok sosyoekonomik, siyasi, kimlik ve kültürel nedenden dolayı hızla ortaya çıkmıştır ve dünyaya yayılmaya başlamıştır. Dünya tarihine damgasını vuran El Kaide örgütünün ortaya çıkışı, bin Ladin faktörünün önce Suudi Arabistan'da, ardından dünya çapında gündeme gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu amaçla Afgan cihadı önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Ancak Afganistan'daki cihada giden süreçte Usame bin Ladin'in siyasi kimliğinin oluşumuna etki eden ilk gelişmeler de çok önemliydi. El Kaide örgütü, yapısal olarak karışık bir ideolojinin örgütsel profilini

²⁵⁰ Yılmaz, 2019, 69.

²⁵¹ Öztürk, 2019, 171.

çizmektedir. Zira örgütün ideolojisinin oluşumunda Vahhabi/Selefilik, Müslüman Kardeşler'in Kutubist yorumu, Mısır'ın cihat ekolü gibi fikirler birbirine karışmıştır.²⁵²

Müslüman Kardeşler'i temsilen Seyyid Kutub, meşru devlet aygıtının veya yasal rejimin şeriata dayanmadığı gerekçesiyle mürted ilan etmekte ve rejime savaş ilan etmektedir. Kutub, Nasır rejimine karşı mücadelesinde, takipçilerini yazılarında rejime karşı bu tür iddialarda bulunmaya karşı koymaya teşvik etmiştir. Cemal Abdül Nasır'ın baskısıyla Suudi Arabistan'dan siyasi sığınma hakkı kazanan Müslüman Kardeşler aydınları, bu fikirlerini Vahhabi merkezli kurum ve kuruluşlarda yaymıştır.²⁵³

1980'lerin başında Mısır'da irili ufaklı pek çok radikal İslami grup vardı. Bilhassa, Müslüman Kardeşler'in Mısır'daki ana merkezinin, Cemal Abdül Nasır'ın ölümünden sonra başa geçen Enver Sedat ile geliştirmeye çalıştığı iyi ilişkilerden rahatsız olanlar, ana yapıdan ayrılarak daha fazla küçük çapta örgütlenme düzenlemeye başladılar. Bunun sonucunda Cemaat el-İslami, Tekfir ve Hicre, Tanzim el-Cihat gibi örgütler türemeye başlamıştır.²⁵⁴ Tanzim el-Cihat mensubu Abdüsselam Faraj'ın “Kayıp Farz” adlı kitabında İbn Teymiyye'nin Moğollara karşı cihad fetvasını temel almıştır. Bu fetvalarda, hükümdar Müslüman olduğu halde, beşeri kanunları anayasanın kaynağı haline getirip, Şeriati görmezden gelirse; bu durum mürtetlik nedeni sayılır ve cihat hareketi başlar. Bu durumda cihat, farz olarak nitelendirilmektedir. Bu görüşe dayanarak, Tanzim el-Cihat üyesi Halid el-İslamboli, resmi bir askeri geçit töreni sırasında Enver Sedat'a suikast düzenlemiştir. Bu fikirler, Mısırlı cihatçıların Vahhabilerle etkileşime girdiği yetmişli yıllarda Vahhabi çevrelerini de etkileyecekti.²⁵⁵

Aslında ibn-i Abdülvehhap'ın öğretilerine göre cihad ilan etme kararı münhasıran kendisine ait olsa da, Selefi Vahhab mezhebinde devlet başkanı da imam sayıldığından imam (lider) hiçbir şekilde sorgulanamaz. Şimdi Mısır ekolünün (Kutu ekolü yorumu) görüşünün aksine Suudiler de rejimi sorgulayacak ve isyana doğru gelişmeye başlayacaklardır. Bin Ladin ve kuşağının bu akımlardan etkilenen grup olduğu söylenebilir. Afganistan'da cihadın başladığı yıllarda Usame bin Ladin, Suudi Arabistan'da çoğunlukla resmi Vahhabi görüşlerini takip eden ve Suudi ailesiyle iyi bağlantıları olan bir iş adamıydı. Hatta Suudi ailesinin kışkırtmasıyla cihada katılmış ve

²⁵² İskender Karakaya, “Küresel Terörizmin Dönüşümü: El-Kaide'den İşid'e”. (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017),56.

²⁵³ Cihangir Aksakal, “Seyyid Kutub Ve Müslüman Kardeşler”. *Akademik Hassasiyetler*, 2/3, 2015,66.

²⁵⁴ Aksakal, 67.

²⁵⁵ Öztürk, 2019, 172.

Suudilerin izlediği politikaların en önemli uygulayıcılarından biri olmuştur. Suudi Arabistan ile ABD arasındaki iyi ilişki nedeniyle Usame bin Ladin, o dönemde Amerikan medyası tarafından bir özgürlük savaşçısı olarak selamlanmış ve bir müttefik olarak görülmüştü. Ancak Eymen el-Zevahiri'nin rol aldığı iddia edilen cihatçı arenada farklı ülkelerden Arap militanlarla etkileşimi, onu kendi rejimini sorgulayan bir aktör haline getirecektir.²⁵⁶

El Kaide'nin içyapısı incelendiğinde örgütün yönetimini Suudi/Yemen ve Mısır kökenli kişiler yürütmektedir. Bin Ladin, Suudi/Yemen soyunu temsil ediyordu ve bin Ladin'in yardımcısı Eymen el-Zevahiri, Mısır ekibinin lideriydi. Vahhabi/Selefiler temel olarak mezhepsel özelliklere sahip Suudi Arabistanlılardır. Vahhabiliğin 18. yüzyılda Orta Arabistan (Necid) bölgesinde yaşayan Muhammet ibn Abdülvehhap adlı bir din adamı tarafından teorileştirildiği ve onu din, vaaz ve Arabistan'a yayılan zorla telkin ettiği bilinmektedir. Vahhabilik, o dönemin koşullarında bir reform hareketi olarak doğan Hanbeliyye ve teolojik Selefi ile ilişkilendirilmiştir. Aynı zamanda Suudi devletinin baskın dinini temsil eder ve tarihte dört kez kurulmuştur. Bin Ladin ve El Kaide içindeki Suudi cihatçıların çoğu aynı zamanda Suudi vatandaşı oldukları için Vahhabiydiler.²⁵⁷

Ayrıca Müslüman Kardeşler'in (Kutupçu) hükümet karşıtı reaksiyonu da örgütte aktiftir. Hükümet karşıtı hizip, Mısır'da Nasır tarafından idam edilen Seyyid Kutub'un yazılarından etkilenen insanlardan oluşuyordu. Seyyid Kutub idam edildikten sonra birçok Müslüman Kardeşler üyesi Nasır tarafından tutuklandı ve hapisane tarzı toplama kamplarında işkence gördü. Bu süreçte birçok Müslüman Kardeşler üyesi, Kral Faysal bin Abdülaziz El Suud'un rızasıyla Suudi Arabistan'a sığındı. Bu süreçte Mısır kökenli cihatçılar, Suudilerin ve hatta ulema çevrelerinin cihatçı ideolojisini etkilemiştir. Bu etkinin bin Ladin ve El Kaide üzerinde de etkisi olduğunu belirtmek gerekir.²⁵⁸

Bunlara ek olarak, her zaman eyleme ve silahlı eyleme vurgu yapan Mısırlı cihatçıların etkisinden de bahsedilebilir. Eymen el-Zevahiri, Usame bin Ladin'in lideriyken El Kaide'nin yardımcısıydı ve cihat için Afganistan'a gelmeden önce Mısır'daki Tanzim el-Cihat örgütünün lideriydi. Mısır Devlet Başkanı Sedat'ı silahlı eylemlerle öldüren bu örgüttür. Zevahiri'nin teorileri ve fikirleri, El Kaide'nin ideolojik/kurumsal

²⁵⁶ Samet Baysal, "Cihat Kavramının Siyasal Şiddet Aracı Olarak Kullanılmasının Yapısalcı Analizi: El Kaide Örneği", (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2013), 48.

²⁵⁷ Öztürk, 2019, 173.

²⁵⁸ Aksakal, 2015, 71.

yapısını büyük ölçüde etkilemiştir. Bu açıdan bakıldığında El-Kaide'nin tek bir mezhep ve siyasi bakış açısı değil, melez bir yapı olduğu söylenebilir.²⁵⁹

İslam'ın terörle birlikte andığı en önemli olaylardan biri olan 11 Eylül saldırıları, dünya gündeminde derin bir yara bırakmış ve tarih boyunca İslam'a karşı savaş için bir gerekçe olmuştur. El Kaide ve Taliban örgütlerinin her ikisi de ebedi düşman olarak görülmektedir. ABD Başkanı G. Bush, terörizme karşı bir hacı seferi başlatacağını açıklamıştır. Müslümanlar ve İslam, savaşın bir tarafı olarak İslamofobiye yönetirken; ABD'de ve diğer Batı ülkelerinde kendilerini haklı çıkarmaktadırlar. 7 Ekim 2001'de Amerika Birleşik Devletleri, Amerikan tarihinin en uzun savaşını başlatan operasyonların başladığını duyurmuştur. Hedef Usame bin Ladin'i ve terör örgütü El Kaide'yi ve Taliban'ı ortadan kaldırmak içindir. Raporlara göre, Obama başkanlığı döneminde uzun süren savaş kalkacaktı. Ancak Taliban'ın etkisinin Afganistan üzerinden giderilemeyecek olması buna engel olmuştur.²⁶⁰ 2017 ve sonrasında belirsiz politikalarla Afganistan'ı şekillendirmeye devam etmektedir. Etkisi azalmayan Taliban'ın İslam bayrağı altında saldırılarına ve cihatlarına devam etmesi, İslam'ın dünya kamuoyundaki kötü algısını giderememesinin en önemli nedeni olmaya devam etmektedir.²⁶¹

2.2.3. Filistin Özgürlük Mücadelesi ve İslamofobi'ye Etkisi

Filistin Toprakları, Suriye ile Mısır arasında, Akdeniz ile Ürdün Nehri arasındaki topraklardır. Arabistan'daki coğrafi zenginliği ve stratejik konumu ve bulunduğu bölgenin üç kutsal din açısından kutsal topraklar olması nedeniyle tarihi boyunca birçok istila ve fetihlere maruz kalmıştır. XIX. yüzyıl, Filistin toprakları tarihinin en sorunlu dönemi idi. Bu yüzyılın ilk yarısında yoğunlaşan Yahudi göçüne katlanmaya başlamıştır. Filistin-İsrail tarihi meselesi, Filistin toprakları üzerinde bir Yahudi yurdu kurma fikriyle başlayacaktı. 1897'de Birinci Dünya Siyonist Kongresi'nin kararıyla ilk Siyonist hareket, "Filistin'de Yahudi yurdunun kamu hukuku güvencesi altında kurulmasının sağlanması" şeklini almıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı Devleti'ne karşı İngiltere'nin desteklediği Arap isyanını takip eden yıllarda İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour'un Filistin'de bir Yahudi yurdunun yolunu açan deklarasyonu izlemiştir.²⁶²

²⁵⁹ Öztürk, 2019, 174.

²⁶⁰ Öztürk, 175.

²⁶¹ Yılmaz, 2019, 78.

²⁶² Lütfullah Karaman, "Filistin". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2023, <https://islamansiklopedisi.org.tr/filistin>. Erişim Tarihi, 31 Mart 2023.

11 Aralık 1917'den Eylül 1918'in sonuna kadar Filistin'in tamamı İngilizler tarafından işgal edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte Avrupa'dan kaçarak Filistin'e giden Yahudiler, Filistin'de bir Yahudi yurdu kurmak için açıkça mücadeleye girişmişlerdir. 1947'de Filistin Toprakları, Kudüs hariç yedi bölgeye ayrılmıştır. Üç bölge Yahudilere, üç bölge Filistinlilere ayrılmıştır. Kudüs ve çevresi uluslararası statü kazanmaya çalıştı. 1958'de El-Fetih Yaser Arafat tarafından Filistin'de kuruldu.²⁶³

İşadamları ve aydınlardan oluşan grup, hem siyasi aktivizm hem de askeri eğitimde yer almıştır. Ayrıca Filistin'in Filistinliler tarafından özgürleştirilmesini savunarak birçok Arap ülkesini Filistin'deki çıkarlarıyla rahatsız etmiştir. 28 Mayıs-3 Haziran 1964 tarihlerinde Ahmet Şükayrî başkanlığında yapılan ilk büyük Genel Kurul'da Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kurulmasına karar verildi. İsrail'in Batı Şeria'yı işgali, Filistin'i İsrail topraklarındaki kurtuluş mücadelesine dönüştürmüştür. Arap devletlerinin desteğinden yoksun olan Arafat önderliğindeki kurtuluş mücadelesi artık hedeflerini İsrail topraklarından uzaklaştırmış ve ağır bir darbe almıştır. İsrail dışındaki ABD ve İsrail hedeflerine yönelik saldırıları dünya çapında ilgi görmüştür.²⁶⁴

George Habaş önderliğindeki Filistin'in Kurtuluşu için Marksist Halk Cephesi'nin 22 Temmuz 1968'deki ilk uçak kaçırması, işgale karşı mücadeleye yeni bir boyut kazandırmıştır. Günümüzde bile bu hareketten dolayı dünyanın dört bir yanındaki halk, Müslüman cihatçıların saldırılarından korkmaya devam etmektedir. Bu mücadele hareketleri tüm dünyada İslamofobiyi yeniden canlandırmıştır. Aslında tepki sadece Batı'dan değil, grubun İsrail'e karşı sığınak ve korunak olarak kullandığı Ürdün'den de gelmiştir. 16-25 Eylül 1970 tarihleri arasında Ürdün Kralı Hüseyin, tarihte “Kara Eylül” olarak bilinen Arafat'ın kontrolündeki örgütün militanlarını Ürdün'den kovmuştur.²⁶⁵

Örgütün Ürdün'den sürülen savaşçıları, Lübnan merkezli olarak direnişe devam etmiştir. İsrail'e karşı hareket, Filistin Kurtuluş Örgütü ve el-Fetih'in 1969'da birleşmeye karar vermesiyle hız kazanmıştır. Ancak 1974'ten beri Filistin Kurtuluş Örgütü içinde İsrail'i silahlı mücadele yoluyla yok etmeyi amaçlayan bölünmeler vardı. Örgüt, diplomatik çözümlerden yana olan ılımlılar ile Müslümanların, Hristiyanların ve

²⁶³ Sedat Kızıloğlu, “İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi”. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 / 1, 2012, 40.

²⁶⁴ Neşe Kemiksiz, “Ürdün-Filistin İlişkilerine Tarihsel Bir Bakış”. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 50, 2019,183.

²⁶⁵ Yılmaz, 2019,79.

Yahudilerin tüm ülkelerde eşit haklara sahip olduğu bir devlette ısrar eden radikaller olarak bölünmüştür. Ardından gelen intifadanın ardından 15 Mayıs 1988'de Filistin devleti ilan edilmiş ve Arafat devlet başkanlığına getirilmiştir. Filistin'de el-Fetih hareketinin kurucusu olan ve aynı zamanda Filistin devlet başkanı olan Arafat, İslami Cihadı önceleyen birçok İslami direnişi ile beraber aşağıdaki sözleri sarf etmiştir:²⁶⁶

“Bizim bildiğimiz tek bir kelime var ve bu da “Cihat, Cihat, Cihat”tır. Biz bu ayaklanmayı durdursak da Kudüs’ün başkenti olduğu Filistin devletinin kurulması için Cihat’ı durdurmayacağız. Bağımsız Filistin devletinin kurulmasına az bir zaman kalmışken, Cihat’a da başlamış bulunuyoruz. Bizler Siyonist hareket ile beraber; Balfour Deklarasyonu ve emperyalist girişimlerle savaşıyoruz”

Arafat, bu sözler ile Cihat’ı önceleyen sözler söylemiştir.

2.3. İslamofobi’nin Sebep Olduğu Olaylar ve Müslümanlar Üzerindeki Etkileri

İslamofobi Müslümanları sosyal, psikolojik ve ekonomik olarak olumsuz etkilemektedir. Müslümanlar siyasi, hükümet ve üst düzey idari pozisyonlardan dışlanmakta ve iş, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Günlük hayatta Müslümanlar tacize, fiziksel saldırılara ve mala zarar verme eylemlerine maruz kalmaktadır. Avrupa’da çıkarılan bazı kanunlarda ve hükümet uygulamalarında Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve baskı gözlemlenmiştir.²⁶⁷ 2009’da İsviçre, yeni minarelerin inşasını yasaklayan bir anayasal hüküm çıkarmıştır ve 2010’da Fransa, kadınların burka giymesini ve yüzlerini örten peçe giymesini yasaklayan bir yasa çıkarmıştır. Birçok yerde Müslümanlar köhne/gecekondu mahallelerinde yaşamak zorunda bırakılıyor ve Danimarka Halk Partisi İslam karşıtı söylemlerde bulunmaktadır.²⁶⁸

11 Eylül saldırılarının ardından Birleşik Krallık Hükümeti 2001 yılında Terörizm, Suç ve Güvenlik Yasasını çıkarmıştır. Yasanın agresif terörle mücadele önlemleri insan hakları ihlallerine yol açmaktadır. Hükümetin terör tehdidinin İslam inancına sahip bireylerden geldiği yönündeki açıklaması, polisin Müslümanlara karşı daha sert tavır almasına neden olmuştur. Kanunun en tartışmalı kısmı 4. Kısımdır. Bu bölüm, terörle

²⁶⁶ Yılmaz, 2019,79

²⁶⁷ Karşlı, “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, , a.g.m.85.

²⁶⁸ Karşlı, “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, , a.g.m.86.

bağlantılı olduğundan şüphelenilen yabancı uyrukluların yargılanmadan uzun süre tutuklu kalmasına izin vermektedir. Ancak Kanun'un Dördüncü Kısım, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun olmadığı gerekçesiyle 2005 yılında geri çekilmiştir.²⁶⁹

Terörle Mücadele Yasası'ndan sonraki adım, 2006'da çıkarılan Terörle Mücadele Yasası olmuştur. Kanun, birkaç yeni suçlama getirmiştir ve güvenlik güçlerinin yetkilerini genişletmiştir. Önceki yasalar, teröre zemin hazırlayan ve terörü teşvik eden eylemleri yasaklarken, son yasa, polisin bir zanlıyı tutuklamasının ardından yargılanmadan azami tutukluluk süresinin 28 güne çıkarılmasını içermektedir.

İslami İnsan Hakları Komisyonu'nun raporu, İngiliz Müslümanlarının çoğunluğunun aşağıdaki düşüncelere sahip olduğunu göstermektedir. İngiliz hukuk sistemi dürüst değildir ve çifte standardı vardır. İngiliz hukuku son zamanlarda özellikle taraflı olmuştur. İngiliz hukuku Müslümanların ihtiyaçlarını tanımamaktadır. Örneğin İngiltere'de bir Müslüman, dini inançlarından dolayı ayrımcılığa uğrarsa ve mahkemeye başvurursa ve inancını yerine getirdiğine dair bir savunma yaparsa bir sonuç alamamaktadır. Ancak yaptığı -örneğin türban takmak- kendi ırkına veya etnik grubuna ait olduğunu söyler ve ispat ederse mahkeme lehinde karar verebilir. Bu gibi sebeplerden dolayı Müslümanlar kanun tarafından korunmadıklarını hissederler.²⁷⁰

İslamofobinin yaklaşan tehlikelerinden biri, kendilerini ait oldukları toplum tarafından dışlanmış olarak algılayan Müslüman gençliğin marjinalleşme riskidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Müslümanlara yönelik bağnaz düşünceden kaynaklanan olaylar hızla artmaktadır. İslam karşıtlığının hız göstermesi, Washington Post'a da yansımıştır. Sonuçlar incelendiğinde Amerikalıların neredeyse yarısının İslam hakkında olumsuz görüşleri yer almaktadır.²⁷¹

Amerikalı Müslümanlara yönelik mevcut bağnaz kampanyanın bir örneği, Manhattan'daki İkiz Kulelerin sıfır noktasından iki blok ötede terk edilmiş bir giyim deposu yerine bir İslami kültür merkezinin inşa edilmesidir. İslami kültür merkezlerine muhalefet, bağnaz Amerikan siyasi düşüncesine sahip herkesi bir araya getirmektedir. Bu gruplar ve her kesimden Yahudi Siyonistler, Manhattan Projesi'nin aslında Müslümanların Amerika'yı ele geçirme planının provası olduğunu iddia etmiştir.²⁷²

²⁶⁹ Öztürk, 2015, 34.

²⁷⁰ Öztürk, 35.

²⁷¹ Öztürk, 36.

²⁷² Er ve Ataman "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", 751.

Associated Press Haber Ajansı 2006 ve 2009 yılları arasında, gizli bir polis birçok ABD kampüsüne Müslüman öğrencilerin arasına sızmış, Diğer ülkelere gitseler bile onlarla beraber gitmiş, diğer ülkelere yaptıkları gezilerde onlara eşlik ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Bununla beraber nerede takıldıklarını, nerede ve ne konuştuklarını ayrıntılandıran günlük kayıtlar kaydetmiştir. Polis Şefi Raymond Kelly, dindar Müslümanlara ve şiddet yanlısı cihatçılara eşit davrandığını söylediği izleme planında bunu zaten bir “acil durum planı” olarak adlandırmıştır. Sivil özgürlükleri destekleyen gruplara göre, eleştiriler planın zararlı olduğunu gösterilmektedir. Dolayısıyla Müslüman toplumlarda güveni sürdürmek, saldırıları önlemek için kritik öneme²⁷³ sahiptir.

Scotland Yard tarafından yayınlanan verilere göre, 7 Temmuz'daki Londra Metrosu saldırısından sonra “dini nefret” kaynaklı saldırılar %600 artmıştır. 7 Temmuz'dan sonraki üç gün içinde Londra'da “dini nefret” suçu işlenmiş ve bunlar günden güne artış göstermiştir.

Bunun yanı sıra 2-5 Kasım 2009 tarihleri arasında bir grup, Londra Metropolitan Üniversitesi'nde Müslüman öğrencilerin mescit olarak kullandığı odalara saldırmış ve birçoğu yaralanmıştır. FBI'a göre olayı takip eden aylarda 11 Eylül'de Müslümanlara yönelik telefon saldırıları, tehditler ve düşmanlık görülmüştür. Cinayet de dâhil olmak üzere nefret suçları dramatik bir şekilde artmıştır. Böyle bir olay, Hindistan doğumlu Babir Singh Sodhi'nin 16 Eylül 2001'de Arizona'da bir adam tarafından silah zoruyla öldürülmesiydi. Fail tutuklandığında “Amerika için her şeyi yaparım” diye bağırmıştır.²⁷⁴ Sodhi Sih, inancı gereği başörtüsü takmıştır. Müslüman görüldüğü için nefret suçunun kurbanı olmuştur. Müslümanların maddi ve manevi varlıklarını tehdit eden bu saldırılar sonucunda Müslüman toplumlarda kaygı, korku, stres gibi bazı psikolojik etkiler görülmektedir. İnayat tarafından 2005 yılında yapılan bir araştırma, ruh sağlığı merkezlerine başvuran yurtdışında yaşayan Müslümanların işveren güvencesizliği, taciz korkusu, ırkçılık ve ayrımcılıktan şikâyet ettiğini göstermiştir.²⁷⁵

Kunst ve arkadaşları²⁷⁶ damgalamanın bireysel Müslümanlar için strese ve ayrımcılığına yol açtığı hususunda hem fikirlerdir. Araştırmalar, kişinin inançları veya dini grupları hakkındaki sosyal korkuların ruh sağlığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip

²⁷³ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 752.

²⁷⁴ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 753.

²⁷⁵ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 754.

²⁷⁶ Jonas Kunst, Leonardo David, “Samb, Pal Ulleberg, “Perceived Islamophobia: Scale Development and Validation”. *International Journal of Intercultural Relation*, IJIR-937, 5 November, 2012,12.

olduğunu göstermektedirler. Kunst ve arkadaşları tarafından yapılan araştırma, birçok Müslüman'ın yalnızca günlük yaşamlarında ayrımcılığa maruz kalmadığını, aynı zamanda toplumdaki değerlerinin gerilediğinin de tamamen farkında olduğunu gösteriyor. Araştırmaya katılanlar İslamofobiyi öncelikle medyada gördüklerini söylemektedirler. Bu durum ise medyaya yansıtılan durumun insanları etkilediği sonucunu göstermektedir.

Uzun yıllar Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaşayan Profesör Amir Hussein'e göre, 11 Eylül saldırılarından sonra birçok Müslüman, hükümet tarafından hedef alındıklarına inanmıştır. Bu durum özellikle 2000 yılında başkanlık seçimlerinde George Bush'a oy veren Müslümanları rahatsız etmiştir. Bush'un konuşmalarında sıklıkla kullandığı ve Müslümanlar aleyhine kullandığı “gizli delil” uygulaması, yani “suçlu veya terörist olarak tanımlanıp tutuklanan bir kişiye işlediği suçların ne olduğunu açıklamama hakkı”, ABD'de olumsuz etki yaratmıştır. Müslümanlar, üzerinde bu durum birçok psikolojik baskıya neden olmuştur. Pek çok Amerikalı Müslüman kendilerini Amerikalı olarak tanımlasa da, hükümet tarafından tanınmadıklarını ve diğer Amerikalıların sahip olduğu temel insan haklarına sahip olmadıklarını düşünmektedirler.²⁷⁷

Hüseyin, Amerika'da "misoislamia" (İslam nefreti) İslamofobi adını verdiği yeni bir fenomen yaratmış ve bu kavramla ifade edilmiştir. Bu, İslam ve Müslüman korkusunun (fobi) nefrete (miso) dönüştüğü anlamına gelir. Bu örgütlerin koruması altında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Müslümanlar, özellikle 11 Eylül'den sonra koruma mücadelesi vermeye başladıklarında ayrımcılığa, dışlanmaya, nefrete, sözlü ve fiziksel saldırılara karşı haklarını tesis etmişlerdir. Aynı şekilde Amerika'daki Müslümanlar da İslam'ı sosyal hayatta ve camilerde doğru bir şekilde anlatmaya ve gayrimüslim Amerikalılara İslam'ın tehlikeli bir inanç olmadığını göstermeye çalışmaktadırlar.²⁷⁸ Bu durum ise İslamofobinin neden olduğu ayrımcılığa maruz kalmamak için yapılmaktadır. Bu çerçevede bazı Müslümanlar isimlerini değiştirirken, bazı Müslüman kadınlar da örtünmeyi ertelemiş ya da başörtüyü çıkarmıştır.²⁷⁹

Okumuş'un²⁸⁰ Avrupa'da görev yapan bazı Müslümanlarla yüz yüze yaptığı görüşmelerde neden başlarını örtmedikleri sorulduğunda, örtünmeleri halinde gizli

²⁷⁷ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 754.

²⁷⁸ Karşlı, “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, , a.g.m.86.

²⁷⁹ Karşlı, “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, , a.g.m.84.

²⁸⁰ Fatih Okumuş, “Avrupa’da İslamofobi ve Mâbâdı”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*,137.

ayrımcılığa maruz kalmaktan korktukları için örtünmediklerini söyledikleri ortaya çıkmıştır. Avrupa'da İslam karşıtlığının yükselişi, Avrupa'da da iç refleksleri harekete geçirerek bir yandan İslam'a ilgi duymaya, diğer yandan da İslam'ın varlığını ve savunusunu normalleştirme çabalarına yol açmıştır.

İslam'a olan ilgi, İslam'ı ve Müslümanları tanıma ihtiyacı doğurmuş ve bu ihtiyacı karşılamak için çeşitli düzeylerde eğitimler, kurslar ve konferanslar düzenlenmekte, Kuran ve İslam konulu kitap satışları da artmaktadır. Bazı Batılılar, İslam'a yönelik önyargı ve yanlış algılamaların Batı'nın kendi çıkarlarına zarar vereceğinden ve Batı'yı kendi değerlerinden uzaklaştıracağından korkarak İslam'ı savunmaya hazırdır.²⁸¹

2.4. İslamofobinin Tetiklenmesine Yol Açan Kavramlar

İslam'ın anlaşılması, İslam'a karşı önyargıların ortadan kaldırılabilmesi için öncelikle İslam'ın bazı kavramlarının doğru anlaşılması gerekmektedir. Batı dünyasının yabancı olarak gördüğü İslam düşmanlığını haklı çıkarmak için, İslam'a karşı değerlerinin doğasında var olan bazı fikir ve durumlar silahlandırılmaktadır. Batı toplumundaki İslamofobik davranışı haklı çıkarmak için İslam bağnaz, savaş yanlısı, az gelişmiş ve ilkel bir din olarak tasvir edilmektedir.

İslamofobi, İslam'a yönelik saldırgan ve ilkel tutumların bir yansıması olarak görülmektedir. Batı dünyası, daha önce de belirtildiği gibi, tefekkür ilkesi doğrultusunda, tarihsel, ilkel ve saldırgan tutumlarını İslam'ı düşünerek silmeyi ummaktadır. Bu nedenle İslami olay ve materyaller taraflı bir şekilde yorumlanmakta ve İslam aleyhine kullanılabilecek çeşitli durumlar kendi yanlış görüşleri ile topluma yansıtılmaktadır. Bugün Batı, İslam'ı medenileşmemiş, ilerici olmayan, kadın karşıtı ve militan bir din olarak kabul edilmektedir.²⁸²

2.4.1. İslam ve Müslümanlık Kavramları

Son tek tanrılı dinin adı İslam'dır. Adını kutsal kitap olan Kuran'dan almıştır. İslam, Kuran'da ifade edildiği şekliyle imanının kemâli ile gerçekleşen “Allah'ın emirlerine itaat/teslimiyet/boyun eğmek” olarak tanımlanmaktadır. “İslam olduk” ifadesinin, İslam'daki “savaş” karşıtı olan yani onun koyduğu esaslara teslimiyet anlamına gelen “barış” anlamını da içerdiği anlaşılmalıdır. İslam sadece imanla ilgili hükümler içermemektedir. Aynı zamanda aile, akraba, komşu ve arkadaşlardan başlayarak

²⁸¹Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 767.

²⁸² Yılmaz, 2019,81.

Müslümanın Allah'a, çevresine, içinde yaşadığı topluma ve tüm insanlara karşı görev, sorumluluk ve haklarını bildiren bir dizi ilâhî emirleri içerir. Bu durumda İslam kavramı, sadece Allah'tan gelen mesajın veya öğretinin adının vahyedilmesi yoluyla değil, aynı zamanda tarihsel ve sosyal gerçekliği, yani bu dini uygulayan kişi ve toplumların varlığını da içerir ve ifade eder.²⁸³ Bu nedenle Allah Kuran'da bu anlamda peygamberlerine şöyle seslenmektedir: “Sizinle tartışmaya kalksalar bile, 'Ben Allah'a ve bana uyanlara teslim oldum' deyin.” “Allah katında din İslam'dır”²⁸⁴. İslam'a inanan kişilere ise Müslüman denilmektedir.²⁸⁵

Kuran'da “İslam” ve “Müslüman” kelimelerinin birbirinin yerine kullanıldığını ve aynı anlama geldiği incelenmektedir. Meselâ ayette²⁸⁶; “Bugün sizin için dininizi olgunlaştırdım, size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'a râzı oldum” vardır. Burada yaşadığımız dinî hayat apaçık ortada ki, buna İslam diyoruz. Kaldı ki, dinler tarihinden ve sosyoloji tarihinden, eğer bir inanç hayata uygulanmıyorsa, yani inananı ve müritleri yoksa o zaman bu dinin varlığı hiç kimse için anlamlı değildir. Yani Müslümanların yaptıkları değil de yaşam tarzları yok sayılıyorsa; İslam'ın tecellilerini görmeden, misyonunu ve insanlığa sunduğu değeri nasıl anlayacağımızı, nasıl değerlendireceğimizi, hatta doğruyu yanlıştan nasıl ayıracağımız bilinemez.²⁸⁷

Bu itibarla yukarıda da belirtildiği üzere, İslam ismi hem dinin kendisi hem de dinin hayattaki tezahürüdür. Ayet-i kerimede²⁸⁸, Senin aleyhinde söyledikleri yakışsız sözleri söylemediklerine Allah'a yemin ediyorlar. Hâlbuki o küfür sözünü söylediler. İslâm olduktan sonra inkâr ettiler, başaramadıkları bir şeye yeltendiler” ayetinde münafıklara atıfta bulunulsa da; “İslam olduktan sonra” bu cümle ile onların “Müslüman” statüsü vurgulanmakta ve “İslam” kelimesi onların Müslüman kimliği ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır.²⁸⁹

İslam'ı yaşayan insanların, yani Müslümanların yaptıkları her şeyde İslam'ı temsil ettikleri söylenemez. Yani Müslümanların bütün işlerinin İslam kavramında ifade edildiğini söylemek doğru değildir. Verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi İslam

²⁸³ Mehmet Şeker, “Neden “İslam Tarihi”?”. *İSTEM*, 1 /2, 2003,70.

²⁸⁴ Ali İmran, 3/19-20.

²⁸⁵ Hac 22/78.

²⁸⁶ Maide 5/3.

²⁸⁷ Abdurrahman Güneş, “Sosyolojik Olarak Din Ve Toplum İlişkileri”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 / 1, 2016,155.

²⁸⁸ Tevbe 9/74.

²⁸⁹ Şeker, 71.

kavramı, hem bir din ve bir inanç sistemini hem de o dinin mensupları topluluğunu ifade eder.²⁹⁰

2.4.2. Radikalizm, Köktendincilik ve Terörizm Kavramları

Kavram, Fransızca “extrême” kelimesinden Türkçe'ye “aşırı, olağanüstü, uç” anlamına gelir. İngilizce'de “extrême”den türeyen “extremist” ve “extremism” sözcüklerinden farklı olarak Türkçede “extremist” ve “extremism” kavramları benimsenmiştir.²⁹¹ Bunlar İngilizcede aşırılık yanlısı olarak nitelendirilmektedir.²⁹² Radikal kavramların farklı disiplinlerde sıklıkla bilinçsizce ya da bir değer yükü olarak kullanılması söz konusu kavramları muğlak ve tartışmalı hale getirmektedir. Bu muğlaklık ve kullanımdaki farklılık, kimin radikal, şiddet yanlısı aşırılık yanlısı veya terörist olduğunu belirlemeyi zorlaştırarak yeterince araştırılmamış aktivizme ve ortaya çıkarılması gereken ilişkilere yol açar. Radikal kelimesi, “kök, köken, temel (root), kaynak” anlamına gelen Latince “radix”ten türetilmiştir.²⁹³ Fransızca “radikal”den Türkçeye çevrildiğinde, “köke ait olan, kök salan, radikal reformu savunan” anlamlarına gelir.²⁹⁴

İngilizce Oxford Sözlüğünde, “kapsamlı veya köklü siyasi veya sosyal değişimi esas alan veya savunan; bir siyasi partinin köklü değişime veya gelişime açık kesimini temsil eden veya destekleyen” anlamına gelir. Radikalizm ise “mevcut koşulların kapsamlı siyasi veya sosyal reformlarla değiştirilmesi gerektiğini savunanların inanç veya eylemleri” olarak tanımlanmaktadır.²⁹⁵ Türkçede ise radikal kavramı incelenirken “kökten, köktenci”, anlamına geldiği incelenirken, aynı zamanda radikalizm kavramı da “köktencilik” anlamını taşımaktadır.²⁹⁶

Radikalizmde belirsizliğe neden olan ilk kavram "fundamentalizm"dir. Fundamentalizm, temel anlamına gelen Latince “fundamentum” kökünden türemiştir.²⁹⁷ Aynı şekilde Fransızcada kullanılan “fondamentalisme”²⁹⁸ kelimesi de “kökten dincilik”

²⁹⁰ Ejder Okumuş, “İslam, Müslümanlar Ve Toplumsal Değişim”. *Tevilat* 1 / 1, 2020,63.

²⁹¹ <http://www.tdk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 20 Mart 2023.

²⁹² <https://en.oxforddictionaries.com/> Erişim Tarihi: 20 Mart 2023.

²⁹³ Peter Neumann, “Introduction”, *Perspectives on Radicalisation and Political Violence: Papers from the First International Conference on Radicalisation and Political Violence*, 17–18 January 2008, *International Center for the Study of Radicalisation and Political Violence*, Londra,4.

²⁹⁴ <https://www.etimoloji.com/> Erişim Tarihi: 20 Mart 2023.

²⁹⁵ <https://en.oxforddictionaries.com/> Erişim Tarihi: 20 Mart 2023.

²⁹⁶ <http://www.tdk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 20 Mart 2023.

²⁹⁷ Mehmet Kurum, Engin Avcı, “Radikalizm ve Aşırıcılıktan Terörizme: Siyasal Şiddetin Araçsallaştırılması”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14 / 28, 2018,39.

²⁹⁸ Kurum ve Avcı, 40.

anlamında kullanılmaktadır.²⁹⁹ Bu kavram ilk olarak 20. yüzyılın başlarında Amerikan Protestan tartışmalarında kullanılmıştır. Evanjelik Protestanlar, yanılmaz, temel ve doğru olduğuna inandıkları “The Fundamentals” adı altında yayınladıkları broşürlerle İncil'in anlamını yaymaya çalışırlar. İncilin esas kitap olduğu, hatasız olduğu anlamı ile bu kavram kullanılmış ve yaygınlaştırılmıştır. Fundamentalizm, zaman içinde dünyanın farklı yerlerinde farklı anlamlar kazanarak birbirine zıt ideolojik özellikler sergilemiş ve bugünkü kullanımıyla İslam, Musevilik, Sihlik, Hinduizm ve Budizm ile bağlantılı olarak kullanılır hale gelmiştir.³⁰⁰

Bazı fundamentalistler/köktendinciler şiddet içeren veya karşı çıkan siyasi eylemleri desteklerken, diğerleri yasalar çerçevesinde barışçıl bir şekilde hareket etmeyi tercih etmiştir. Bunun yerine, geniş katılımlı bir sosyal yeniden yapılanma politikası izlenmiştir. Bu bağlamda, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Amish ve Heradim ile İsrail'deki ultra-Ortodoks Yahudiler gibi bazı köktendinci gruplar, bu ilkeleri kendi çaplarında pasif bir şekilde uygulamayı seçmişlerdir. Bu grupların çoğu, inanç sisteminde "ılımlılar" olarak bilinmeye başlanmıştır. Öte yandan, bazı köktendinci gruplar, aktif çatışmayı veya muhalefeti seçerek ahlaki açıdan ahlaksız veya yozlaşmış bir devleti devralmaya veya en azından etkilemeye çalışmaktadır.

Birleşik Krallık hükümeti, “extremism/aşırılık yanlısı” terimini, “Birleşik Krallık'ın demokrasi, hukukun üstünlüğü, bireysel özgürlük, karşılıklı saygı ve farklı inanç ve görüşlere hoşgörü gibi temel ilkeleri” veya sözlü olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda günümüz toplumunda var olan değer ve inançlara muhalefet/karşı gelme olarak tanımlanan “aşırılık/extremism” da bir radikalizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır. “Şiddet içeren aşırılık” teriminin, ikisi arasındaki nüanslara bakılmaksızın birbirinin yerine kullanıldığını söylemek doğrudur.³⁰¹

Radikalizm ile ilgili bir diğer kavram da “fanatizm”dir. Sözcük Fransızca “fanatisme” kelimesinden Türkçe'ye çevrilmiş olup “bağnazlık” anlamını taşımaktadır. Günlük kullanımda “fanatik” kelimesi, başta spor olmak üzere bir takıma veya gruba ait “tarafdar” anlamına gelir ve Türkçe sözlükte “fanatik, aşırı bir düşünceye veya düşünceye yapışmak veya aşırıya kaçmak” anlamına gelen “fanatik” kelimesi olarak tanımlanır. Bu

²⁹⁹ <http://www.tdk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 20 Mart 2023.

³⁰⁰ Kurum ve Avcı, 41.

³⁰¹ Kurum ve Avcı, 41.

bağlamda bir şeye inanmak ve başka hiçbir düşünce ve inancı kabul etmemek anlamlarına gelmektedir.³⁰²

Fanatik kelimesi İngilizce sözlükte isim olarak “özellikle aşırı dini veya siyasi amaçlar için aşırı tekil bir şekilde coşkulu ve şehvetli kimse; coşkulu kimse” olarak niteelendirilmektedir. Sıfat olarak ise “ aşırı coşkulu ve hevesli veya dışavurumcu.” Şeklinde kullanılmaktadır (en.oxforddictionaries.com). Bu bağlamda fanatizm, bir özneye ve diğer inançlara, düşüncelere ve duygulara yönelik duygusal yoğunluk ve coşku takıntısı anlamına gelir.³⁰³

Örneğin fanatizm, hayvan hakları savunuculuğundan çevre sorunlarına kadar farklı alanlarda ortaya çıkabileceği gibi, köktendincilikte de görülebilir. Radikalleşmenin açıklanması gereken son kavramı “terörizm” kavramıdır. Son dönemde terörle ilgili yapılan çalışmalarda sıklıkla karşımıza çıkan radikalizm kavramı, “terörizm” ile iç içe kullanılabilen, hatta terör faaliyetlerinde bulunan bazı kişi ve gruplar radikal olarak nitelendirilebilmektedir. Bu iki kavram birbiriyle ilişkilidir. Fransızca Petit Robert sözlüğünde terör, “bir toplumdaki belirli bir grubun, halkın direncini kırmak için yarattığı ortak korku”, yani Larousse sözlüğünde terörizm terimi “sistemik şiddet” anlamına gelmektedir.³⁰⁴

Terör kelimesi, Türkçede “gözdağı vermek, öldürmek, mala zarar vermek, gözdağı vermek” anlamına gelen Fransızca “terreur” kelimesinden gelmektedir. “Şiddet tehditlerini içeren alışılmadık bir şekilde siyasi davranışı etkilemek için tasarlanmış sembolik eylemler” olarak tanımlanmaktadır.³⁰⁵ Ayrıca bu kavramla bağlantılı olarak terör, halk desteğinin düşük olması durumunda mevcut iktidarın sarsılması ve halktan kopması gerektiği, diğer bir deyişle siyasi davranışın terörizmden etkilenmesi gerektiği vurgulanarak, aktif olmayan grupları, özellikle mevcut hükümete bağlı olanları harekete geçirebilir.³⁰⁶ Terörizm tanımında “örgütlü, sistemik ve sürdürülen terör faaliyetlerinin siyasi amaçlarla kullanılması” bir anlam vardır. Ayrıca terörizm, “Strateji benimseme

³⁰² <http://www.tdk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 20. Mart 2023.

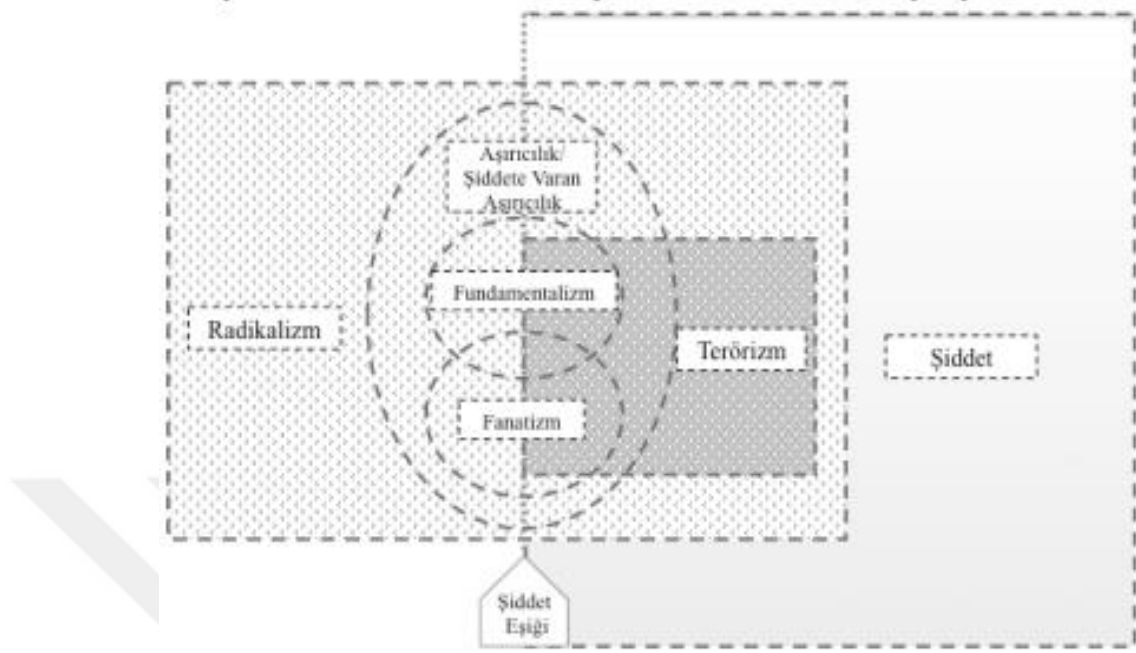
³⁰³ Kurum ve Avcı, 41.

³⁰⁴ Kurum ve Avcı, 42.

³⁰⁵ <http://www.tdk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 20 Mart 2023.

³⁰⁶ Kurum ve Avcı, 42.

anlayışı, bir süreci, yalnızca birbiriyle ilişkili bir dizi terör olayını belirli bir hedefe karşı gerçekleştirmeye dayanan terörizm” şeklinde tanımlanmaktadır.³⁰⁷

Şekil 6. Radikalizm ile ilişkili kavramların karşılaştırması (Kurum ve Avcı, 2018).

Günümüzde birbirine yakın veya birbirinin yerine kullanılan radikalizm, aşırılık, köktendincilik, fanatizm ve terörizm kavramları arasındaki ilişki, aralarındaki nüanslara dikkat edilmesi açısından Şekil 6'da olduğu şekilde gösterilebilir. İlk olarak, kavramların sınırlarını ve kapsamını belirlemenin zorluğu kabul edilmelidir. Ancak kavramsal ilişkinin en önemli belirleyicisinin “şiddet eşiği” olduğunun vurgulanması gerekmektedir. Bu bağlamda terörizm ve radikalizm arasındaki ilişkiye değinilerek radikalizmin düşünceyi, terörizmin eylemi ifade ettiği söylenebilir.³⁰⁸

Her terörist bir radikaldir, ancak tüm radikaller terörist değildir. Terörizm, şiddetin nihai ifadesidir; zamanla radikalizm, siyasi şiddete ve terörizme dönüşebilir. Radikal düşünce ve fikirlere sahip çoğu insan terörizme başvurmazken, çoğu terörist derinden ideolojik olmayabilir ve geleneksel yollarla radikalleşmeyebilir. Şiddeti meşrulaştıran aşırılık yanlısı inanç ve fikirlerin benimsenmesi ve geliştirilmesi yoluyla radikalleşme, terörizme giden yollardan yalnızca biridir. Şimdiye kadar insanların terör faaliyetlerine nasıl bulaştığı, neden terör faaliyetlerine devam ettiği ve terörden nasıl uzak

³⁰⁷ Fatma Taşdemir, “21. Yüzyılda Eski Ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler Ve Dinamikler”. *Akademik Hassasiyetler*, 7 / 14, 2020,175.

³⁰⁸ Kurum ve Avcı, 48.

duracağı gibi soruların cevapları “radikalleşme süreci şiddete varan aşırılığa yol açar” kapsamında ortaya konulabilir.³⁰⁹

“Aşırılık” kavramı ile aşırıcılığın içerdiği “fundamentalizm” ve “fanatizm” kavramları bir radikalleşme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, “aşırılık” ve “şiddet içeren aşırılık” kavramları incelendiğinde; bireylerin çeşitli inanç, düşünce ve eylemlerde aşırı tutum ve davranışlar sergileyebildikleri ve burada belirleyici unsurun “şiddet eşiği” olduğu söylenebilir. “Aşırılık”, şiddet eşiğini, yani “şiddete dayalı aşırılık”ı bir kez geçtiğinde, hedeflenen bir ideolojik veya siyasi amaç bağlamında terörizm kavramının sınırları içinde kendine yer bulabilmektedir. Aksi halde siyasi amaç taşımayan eylem ve davranışlar şiddet eşiğini aşıya dahi terör kategorisine giremez. Aşırıcılıkta “fundamentalizm” ve “fanatizm” arasındaki ilişkinin belirleyicisi olarak şiddet öne çıksa da, bazı köktendinciler fanatik davranışlar sergileyebilir ve terörizmi bir taktik olarak kullanabilirler. Böylece radikalizm, aşırılık, irtica ve fanatizm kavramları ulaşmak istenen amaç ve hedefler bağlamında şiddeti sistemik bir araç olarak kullanmaya başladıkları için terör kavramının sınırları içinde kendilerine yer bulabilmektedir. Şiddet alanında, savaş ve organize suçların yanı sıra bazı asayiş suçlarının meydana gelebileceğini belirtmek önemlidir. Siyasi amaçlardan ziyade kâr güdüsüyle hareket eden terörden farklı olarak, devletlerarasında veya devletler ve devlet olarak tanınan gruplar arasında şiddetli çatışmaların yanı sıra şiddet içeren organize ve yaygın suçları içeren savaşlar, öncelikle kriminoloji alanında tartışılır.³¹⁰

2.4.3. Seleflik Kavramı

Selef kelimesi sözlükte “önce gelmek, geçmek, geçmişte kalmak” anlamlarına gelmektedir. İslam düşünce tarihinde selef kelimesi, “Peygamber (sav)’in ashabının nesli ve onlardan sonraki nesil (tâbiûn)” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Selefî, İslam düşüncesinde sahâbe ve tâbiûnun görüşüne bağlı olan kişidir. Selefîyye ise İslam düşüncesinde sahâbe ve tabiûnun görüşüne bağlılığı teşvik eden düşünce ve zihniyettir. Genel tartışmada, İslam’ın üçüncü nesli olan etbâu't-tâbiîn'in de bu iki gruba dâhil olduğu incelenmiştir. Selefî zihniyete sahip insanlar kendilerini "Ehlü'l-Eser, Ehlü'l-Hadîs, Ehlü'l-hak, Sifâtiyye, Ehlü'l-Hadis ve's-Sünne, İsbâtiyye, Ehlü's-Sünne ve'l-cemâat, Selefîyye” olarak görmektedirler. Buna karşılık olarak Muhallifler ise onlar için

³⁰⁹ Randy Borum, “Radicalization into Violent Extremism II: A Review of Conceptual Models and Empirical Research” *Journal of Strategic Security*, 2011, Cilt: 4, No. 4, 37-62,38.

³¹⁰ Kurum ve Avcı, 49.

“Eseriyye, Haşviyye ve Müşebbihe” gibi sıfatlar kullanmışlardır. Kur'an'ın indirildiği ilk dönemler Hz. Muhammed'in İslam'a davetine olumlu karşılık vermiş, onunla birlikte ve ne pahasına olursa olsun bunun için başta Kur'an ve sünnet olmak üzere mücadeleye başlamıştır. Peygamber'in hadisleri de dâhil olmak üzere bütün İslam düşüncesini ve medeniyetini gelecek nesillere aktarmışlardır.³¹¹

H. Muhammed, bu nesillerle ilgili olarak şöyle buyurmuştur: “İnsanların en hayırlısı benim ashabım; sonra onları takip edenler (tâbiûn) ve onları takip edenleri takip (etbâu't- tabiin) edenlerdir” Daha sonra birtakım topluluklar gelir ki, onlardan kiminin şahitliği yeminin önüne geçer, kiminin de yemini şahitliğinin önüne geçer buyurduğu rivayet edilmiştir.³¹² İşte bu sebeplerle, söz konusu sâlih insanların (selef-i sâlihîn) görüş ve uygulamalarına İslâm kültür tarihinde büyük değer verilmiş ve onlara uymak (ittibâu's-selef) ahlâkî bir davranış olarak güzel görülmüştür. Ancak İslâm toplumunda bazı kişi ve gruplar İslâm'ın ilk nesillerinin görüş ve uygulamalarına gösterdikleri bu saygıyı daha da ilerleterek onu dinî ve hukukî hayatlarının merkezine yerleştirmiş ve metodolojik bir ilke hâline getirmişlerdir.³¹³

Selefiyye ise; İslam'ı anlamak, yorumlamak ve yaşamak için İslam'ın ilk üç kuşağını model olarak kabul eden, bu modeli tarihin değil, dinin bir parçası haline getiren ve İslam'ın kurtuluşu için mücadele eden gelenekçi ve muhafazakâr bir zihniyet ve düşüncedir. Burada Selefilik İslam düşünce tarihinde ortaya çıkan özel bir grup veya mezhep olmadığını, kutsal metinleri yorumlarken ve öğretileri yayınlarken izlenmesi gereken bir yöntem ve düşünce tarzı olduğu bir kez daha vurgulanmalıdır.³¹⁴ Örneğin; Türkçede “milliyetçi” ve “milliyetçilik” kelimeleri ile bu durum açıklanabilir. Kısacası milliyetçi, milli değerleri savunan kişidir ve milliyetçilik, milli değerleri savunma düşünce ve zihniyettir. Milliyetçilik herhangi bir grubun veya siyasi partinin adı değildir, çeşitli grupların veya siyasi partilerin savunduğu genel bir düşünce ve zihniyettir. Ayrıca bu durum hiçbir grubun veya partinin kendisine “milliyetçi” demesine engel değildir.³¹⁵ Selefilik (Selefiyye), İslam düşünce tarihinde selef-i sâlihîn'in yolunu

³¹¹Ferhat Koca, “İslam Düşünce Tarihinde Selefilik” *Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği*, 1-2, 2015,16.

³¹²Cağfer Karadaş, “Bir Hadîs Üç Yorum”. *Usul İslam Araştırmaları*, 12 / 12, 2009,4.

³¹³ Koca,17.

³¹⁴İlyas Bozkurt, “Selefilik Tarihsel Gelişimi Ve Felsefî Altyapısı”. *TESAM Akademi Dergisi*, 3 / 1, 2016, s.11.

³¹⁵Mahmut Turan Ektiren, “Türkiye’de Milliyetçilik İle İç Tehdit, Dış Tehdit Ve Avrupa Birliği Algısı Arasındaki İlişki”. (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020),78.

izleyen bir zihniyet ve anlayışı da ifade eder. Ayrıca bu durum hiçbir grubun veya hizbin kendisine “selefi” demesine engel değildir.³¹⁶

2.4.4. Cihad Kavramı

Cihad kavramı dini kökenli bir kavram olduğu için içeriğini doğru bir şekilde tespit edebilmek için dini kaynaklara başvurmak gerekmektedir. Cihat sözlükte çalışmak, mücadele etmek, güç ve çaba sarf etmek, belli bir işi başarmak için her türlü imkânı kullanmak anlamına gelmektedir. İslâmi literatürde ise geniş ve kapsamlı anlamda “nefsine ve dış düşmanlara karşı mücadele” demektir. Bir fıkıh terimi olarak öncelikle gayrimüslimlerle savaşı ifade etmek için kullanılırken, tasavvufta nefsi yenmek için kullanılır. Dille, ellerle ya da silahlarla bu anlamda gerçekleştirilebilen cihadın boyutu, silahlarla yapılan kısımdır. Bu anlamda Cihat’ın doğru formülasyonu, cihat temelinde gerçekleştirilen faaliyetlerin gerçekten cihat olup olmadığıdır ki bu, cihat ve terör kavramları arasındaki temel farkı tam olarak ortaya koymak için gereklidir.³¹⁷

Terör kavramının tam bir tanımının yapılmaması nedeniyle bazı dini örgüt veya gruplar tarafından suiistimal edildiği ve bazı din dışı siyasi eylemlere tıpkı devlet tarafından suiistimal edildiği gibi “cihad” (ya da cihat) denildiği göz ardı edilemez.³¹⁸ Bu faaliyetlerin içerik ve üslup olarak İslam dışı karakteri, cihad kavramı ile bu cinayetlerin İslami bir düzen olarak görülmesine yol açmaktadır. Bu noktada cihad kavramını ve cihad iddiasındaki grupların faaliyetlerini doğru bir şekilde ortaya koymak gerekmektedir. Mesela bu teşkilatlar gerçekten dinî teşkilatlar mı, hangi devlet veya devletlerin kuruluşuna katıldığı, kimlerin istihbarat ve mühimmat desteği aldığı, yöneticilerinin nerede yetiştirildiği, kimlerle çalıştığı ve bu teşkilatların bir anda nasıl ortaya çıktığı sorusunun yanıtının belirlenmesi gerekmektedir.³¹⁹

2.4.5. Cihad Anlayışı ve Terör

Cihad başlığı altında söz edildiği üzere terör kavramının anlamı, üzerinde uzlaşılan bir konu değildir.³²⁰ Genel olarak terörizm, eylemlerinin kurbanlarını ve daha

³¹⁶ Koca, 17.

³¹⁷ Orhan, 92.

³¹⁸ Fatih Orhan, "Cihad Kavramı Üzerinden İslâm’a Sürülmek İstenen Loke: Terör". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 14 / 2 (Kasım 2015),91.

³¹⁹ Selim Kurt, Elşad Rafiyev, “İslâm’da Cihad ve Terör Örgütlerince Manipülasyonu: El-Kâide Örneği”. *Ortadoğu Etütleri*, 12, 2020,85.

³²⁰ Orhan, 92.

geniş kitleleri sindirerek siyasi veya sosyal amaçlara ulaşmak için bireyler veya ulus altı gruplar tarafından önceden tasarlanmış şiddet kullanımı veya tehdidi olarak tanımlanır.³²¹

Terörün temel amaçlarından biri toplumsal huzursuzluk çıkarmaktır. Bu huzursuzluk İslam'da “fitne” kavramı ile ifade edilmektedir. “Fitne çıkarmaktansa öldürmek daha iyidir”³²² ayetinden de anlaşılmaktadır ki, tahrikin haksız yere can almaktan daha tehlikeli olduğu, çünkü bir fitne ortamının vereceği zararın sadece sivil sebeplerle sınırlı kalmayacağına inanılmaktadır. Bununla beraber zayıf ancak genel zarara dönüşerek topluma zarar verir.

Günümüzde terörle birlikte anılan cihad kavramı, bazı Batılı çevreler tarafından kasıtlı olarak yanlış yorumlanmakta ve siyasi ve ekonomik gücünü korumanın bir aracı olarak gerçek anlamından uzaklaşmaya çalışmaktadır. Müslümanlar ise cihad kavramının ne anlama geldiği konusunda kapsamlı bir anlayışa sahip değiller. Bu konuda yaratılan kafa karışıklığı, cihadın barış ve adaleti tesis etme anlamından uzaklaştırılmasına, çatışma ve kaos aracı olarak gösterilmesine yol açmıştır. Ancak Batı dünyasında İslam'ın radikal yorumlarının gelişmesinde bir takım ön kabullerin olduğu görülmektedir:

- Birincisi, cihad kavramının İslam inancının temel motivasyonlarından biri olduğu kabul edilmektedir.
- İkincisi, Müslümanların cihadı desteklemek için birleşmesi fikridir.³²³

Batı anlayışına göre cihad kelimesi aynı zamanda kâfirlerle savaşmak demektir. Ancak bu düşüncenin büyük ölçüde yanlış olduğu ileri sürülebilir, çünkü İslami cihad anlayışı, en azından genel olarak Müslümanlar tarafından uygulandığı şekliyle, Hristiyan haçlı seferi ile eşdeğer değildir.³²⁴ Aynı zamanda Batı'nın “kutsal savaş” olarak cihad anlayışının “Müslümanların kâfirleri ve gayrimüslimleri öldürmekle mükâfatlandırılacağı” şeklindeki son derece yanlış ve art niyetli bir görüşe yol açtığı da söylenebilir. Dolayısıyla terör ve cihad kavramlarının bu bağlamda retorik olarak kullanılmasının medeniyetler arası bir iletişim kanalı kurmayı zorlaştırdığı görülmektedir.³²⁵

³²¹ Kurt ve Rafiyev, 86.

³²² Bakara 2/191.

³²³ Kurt ve Rafiyev, 86.

³²⁴ Harun Şahin, "Kur'an-I Kerim'deki Cihad Ayetleri Bağlamında İslam'ın İnsana Bakışı". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 / 17 (Haziran 2007),81.

³²⁵ Caner Taslaman, “Terör’ün ve Cihad’ın Retoriği: Felsefi ve Teolojik Değerlendirmeler”, *İstanbul: İstanbul Yayınevi*, 2015,14.

Özellikle Soğuk Savaş sonrası dünyada dini kavramların retorikleştirilmesine ilişkin birkaç örnek gösterilebilir. 1991 Körfez Savaşı sırasında Saddam Hüseyin'e karşı ABD liderliğindeki koalisyonla katılan Müslüman ülkelerin liderleri, eylemlerini meşrulaştırmak için dini liderlerden fetva aldıklarını iddia etmişlerdir. Usame bin Ladin, Körfez Savaşı'nda ABD ile savaşmanın, kendi deyimiyle sözde cihadın din adamlarının fetvalarıyla yapıldığını bir kez daha söylemiştir.³²⁶ Bu bağlamda cihat kavramının teröre gönderme olarak kullanılmaya başlandığı ve bir halk seferberliği aracına dönüştürülmeye çalışıldığı söylenebilir.³²⁷

Günümüzde bu referans dini saikli terörizm olarak tanımlanmaktadır. Rapoport, “Dalga Teorisi” çerçevesinde, günümüzde yaşanan son terör dalgasını “dini dalga” olarak tanımlamış ve bu dalgayı doğrudan İslam'a bağlamıştır. Bu terör dalgasında terör örgütlerinin eylemlerinin din temelinde devlet otoritesi tesis etmeye yönelik olduğuna dikkat çekmiştir. Öte yandan Rapoport'un bu terör dalgasını İslam'la sınırlamadığı, vardığı sonucu yeni ortaya çıkan terör örgütlerinin İslam referansına dayandığı söylenebilir. Rapoport'a göre bu terör dalgasında iki olay İslam'ın dönüm noktası olmuştur ve İslam'ı terörün referans noktası haline getirmiştir. Bunlardan ilki 1979 yılında İran'da gerçekleşen İslam Devrimi'dir. Bir diğeri ve belki de en önemlisi, aynı yıl Sovyetlerin Afganistan'ı işgaliydi.³²⁸

Sovyetlerin Afganistan'ı işgalinden sonra, ABD destekli “Yeşil Kuşak Projesi” İslam yanlısı radikal söylem, cihadı ihmal edilen bir konu haline getirmiştir. Bununla beraber uzun yıllar boyunca da Müslümanlığın bir parçası olmuştur. Afgan dini gruplarını Sovyetler Birliği'ne karşı mücadelelerinde destekleme sorumluluğunu vurgulamıştır.³²⁹ Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesinden sonra bu dini gruplar terör örgütleri haline geldiler ve ne yazık ki “İslami” bir anlayış benimsediklerini belirterek terör örgütleri olarak tanımlanmaya başlanmışlardır. Şimdiye kadar terörizm ile cihat arasındaki bağlantının ilk kez Soğuk Savaş sonrası dönemde mümkün hale geldiği söylenebilir.³³⁰

³²⁶ Işıl Arpacı, “Terörizm ve Cihad Üzerine Kavramsal Bir Mukayese”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 / 34, 2017,267.

³²⁷ Kurt ve Rafiyev, 87.

³²⁸ David Rapoport, “The Four Waves of Modern Terror: International Dimensions and Consequences”, *Current History*, <https://www.researchgate.net/publication/286896869>. 2013,2.

³²⁹ Arpacı, 267.

³³⁰ Kurt ve Rafiyev, 87.

Amerikan bilişinin değişmesiyle birlikte “kızıl tehdit”in yerini “yeşil tehdit” almıştır. Özellikle 11 Eylül saldırıları terör ve cihat ilişkisini gündeme getirmiştir. 11 Eylül'den sonra ABD, sözde terörle mücadele adına yapılan müdahalenin, sistemden dışlanan kişi ve gruplar tarafından savaş olarak kabul edilen anti-demokratik rejimlere demokratik değerler kazandırmayı amaçladığını iddia etmiştir. Bu toplumlar da cihad bir mücadele aracı olarak kullanılmıştır. Bu, terörizmi cihad olarak tanımlamak için altyapısal bir gerekçe sağlar. Anlamına bakıldığında 21. yüzyılda cihad, İslam ahlakını ve toplumsal düzeni tesis etmenin bir zorunluluğu, İslami kimlikler inşa etmenin ve yaratmanın bir aracıdır. Yüzyıllardır Avrupa ülkeleri tarafından sömürülen Müslüman ülkelerde sömürgecilğe karşı mücadelede cihad doktrini önem kazanmıştır. 19. yüzyılda Cihad, sözde İslam Devleti'ni uygulamak isteyen birçok Müslüman grup için ilham kaynağı olmuştur.³³¹

Cihadla ilgili ele alınması gereken bir diğer konu da “Dar'ül İslam” ve “Dar'ül Harp” kavramlarıdır. Batılı yazarlar bu kavramları İslam ile şiddet ve terör arasında bağlantı kurmak için kullanırlar. Aynı şekilde günümüzde sözde İslami anlayışla ortaya çıkan örgütler de bu kavramları bazen kasten yanlış yorumlamakta, bazen de davranışlarını meşru kılmak için kullanmaktadırlar. Ancak, ilk bakışta dar'ül harp terimi, “dar'ül İslam ile savaş halindeki bir ülke” anlamına gelse de, bazı Batılı yazarlara göre, Müslümanların genellikle gayrimüslimlerle savaş halinde olduğu şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca İslam'ın diğer ülkelerle olan ilişkilerinin savaşa dayalı olduğu söylenmektedir. Ancak savaş ve cihadın hangi şartlar altında meşru ve muntazam kabul edildiğini incelediğimizde, bu iddianın hiçbir gerçeklik payı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ancak İslam, dünyadaki tarihi çatışmaları anlatmak için dar'ul harp ve dar'ul İslam arasındaki ayrımı kullanır.³³²

Dünyadaki İslam karşıtı propaganda, İslam'ı anlamayan insanlar arasında düşmanlığa yol açmıştır. Terör yoluyla bilinçli değişimi bile değiştirmektedir. Ancak diğer dinlerin kitaplarında ve kutsal kitaplarında da şiddet içeren ifadeler bulunmaktadır. Örneğin Hristiyanlığın ve Museviliğin kutsal kitaplarında şiddet ve savaş içeren metinler vardır.³³³

³³¹ Arpacı, 168.

³³² Kurt ve Rafiye, 88.

³³³ Fahri Kayadibi, “İslam Dini Terör ve Şiddete Karşıdır”. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0 / 36, 2011,17.

İncil'e göre Hz. İsa, “Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Ben barış değil, kılıç getirmeye geldim.”³³⁴. Dolayısıyla burada İsa Peygamberin O'nun yeryüzüne geliş amacını belirtir. Aynı şekilde, “Kral olmamı istemeyen düşmanları buraya getirin ve gözlerimin önünde kılıçla öldürsünler”³³⁵. Hristiyanlıkta da dinsel şiddetin olduğunu açıkça göstermektedir. Hristiyanlık tarihine baktığımızda dini referanslara dayanan Haçlı Seferleri'nin de bir şiddet örneği olduğunu görebiliriz. Sömürgecilik faaliyeti bağlamında, Hristiyan misyonierlerin din adına uyguladıkları şiddet, temanın bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Yine Tevrat'ta; “Bütün şehir boyunca onu takip edin ve onu acımadan öldürün.”³³⁶.

Tevrattaki bir diğer ayet ise şu şekildedir; “İsrailoğulları Benyamin şehrine döndüler; geçtikleri bütün şehirlerde hayvanları ve bütün canlıları ateşe verdiler”.³³⁷ Bununla ilgili birçok şiddetli ayetler vardır. Bunun da ötesinde, Tevrat'ın Yahudileri üstün bir ırk olarak tasvir etmesi böylece Yahudi şiddetini meşrulaştırma kapısını aralamıştır.³³⁸ Bu bağlamda diğer dinlerin kutsal kitaplarında ve uygulamalarında pek çok şiddet örneğine rastlanabileceği söylenebilir. Ancak özellikle Sovyetlerin Afganistan'ı işgalinin başlangıcında, din kaynaklarının zaman ve bağlam dışı yanlış yorumlanması ve bu yanlış yorumlamalara dayalı eylemlerle amaç, İslam'ı seküler çatışma için bir bahane haline getirmektir.³³⁹

Sonuç olarak cihad ve terör kavramları arasındaki farkı tam olarak belirtmekte fayda vardır:

- Cihad İslam'ın temel unsurlarından biri olmakla birlikte terörizmin felsefi bir temeli yoktur.
- Cihad savunma amaçlıdır, terör ise saldırgandır.
- Cihadçı gruplar savaşı meşru bir diplomatik zorunluluk eylemi olarak görürken, terörizm sürpriz saldırıları hedefler.
- Cihadın batını boyutu sürekli iken zahiri boyutu sürekli değildir. Ancak terörizm kalıcı ve sistematiktir.

³³⁴ Kutsal Kitap Bölümleri (01 Mart 2023), Matta 10/34-35.

³³⁵ Luka 19/27.

³³⁶ Hezekiel 9/5

³³⁷ Hâkimler 20/48.

³³⁸ Kurt ve Rafiyev, 88.

³³⁹ Mehmet Erkan Kılıçoğlu, “Sovyetler Birliği Ve Afganistan İlişkileri, 1919-1945”. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 5, 2020,108.

- Savaş, cihadın sadece bir yönüdür ve eğer dini emirlere uymak meşru bir mücadele ise, savaşın ahlakını da davranışlarında dikkate almalıdır, ancak terörizm, savaş ahlakına ve meşru mücadeleye sahip olamaz. Bu bağlamda cihadın amacı meşru müdafaadır, ancak terörizmin birden fazla amacı olabilir.
- Terör, ezilen toplumsal grupların öfkesinden veya tepkisinden doğarken, cihad hak ihlallerinden doğar.
- Terörde hedef ayrımı gözetilmezken, cihatta tesis edilen savaş hukuku ilkeleri geçerlidir.³⁴⁰

Terörizm ile cihat arasındaki farkı ortaya koyan en önemli konu cihadı emretme amacıdır. Bazı İslam hukukçuları, savaşın amacının, kâfirlerin savaşarak veya Müslümanların haklarına tecavüz ederek verebilecekleri zararı gidermek olduğuna inanırlar. Örneğin Hanefî mezhebinin temel eserlerinden biri olan el-İhtiyar adlı kitapta cihadın amacının, kâfirlerin zararlarını gidermek, onların bu konudaki şevklerini kırmak ve İslam'ı yaymak olduğu belirtilmektedir. Sevri cevaben, müşrikler savaş açmadıkça cihadın vacip olmayacağını, ancak saldırırlarsa cihadın vacip olacağını iddia edilmiştir. Bazı İslam hukukçularına göre cihada girişme sebebi, karşı tarafın küfür inancına sahip olmasıdır. Bu şekilde cihat gruplarının düzeni ve farklı durumlar için kutsal kitaplarının vahyedilmesi gibi sebepler oluşumda geçerlidir. Cihadın emredilişi aşağıdaki sıralama ile nitelendirilebilir:

- İslam'ın ilk günlerinde, Hz. Peygamber, ancak iman etmeyenlerle iletişim kurmak ve onlardan uzak durmakla görevlidir.³⁴¹
- Daha sonra, onlara karşı savaşlar açıldığı ve onlara zulmedildiği için savaşlara izin verildi.³⁴²
- Sonraki dönemlerde haram aylar haricinde cihad yapılması farz olmuştur.³⁴³
- Son olarak mutlak ifade ile Allah yolunda savaşmak emrolunmuştur.³⁴⁴

Savaş gibi bir olgunun var olduğu bir çağda herhangi bir devleti bu olgudan uzak tahayyül etmek mümkün olmadığına göre, İslam'ın bir saldırı ortamında savaştan uzak durması da kesinlikle mümkün değildir. Fakat diğer toplumlardan farklı olarak İslam,

³⁴⁰ Arpacı, 168.

³⁴¹ Nahl 16/25.

³⁴² Hac 22/39.

³⁴³ Tevbe 9/5.

³⁴⁴ Bakara 2/244

savaşı gerekli bir seçenek olarak görür ve mümkün olduğu kadar barışçıl ortamların yaratılmasını teşvik eder. Bu teşviki ifade eden ayetlerden biri şöyledir; “Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de yanaş ve Allah'a güven, çünkü O işiten ve bilendir”.³⁴⁵ Ancak karşı taraf barış istemiyor ve savaşı tercih ediyorsa, o zaman Allah barışı ve savaşın ölçülü olmasını şöyle emretmektedir; “Sizinle savaşanlara karşı Allah için savaşın. Ama acımasız ve saldırgan olmayın! Elbette Allah haddi aşanları sevmez”³⁴⁶.

Savaşın yürütülmesinde uyulması gereken ilkeler, savaşın meşruiyetini oluşturan meşruiyet kadar önemlidir. Tarihe dönüp baktığımızda Kant'ın “hiçbir devlet birbirine güvenmeyecek şekilde barış yapmamalıdır” şeklinde ifade etmeye çalıştığı savaş etiğini görürüz.³⁴⁷ Çünkü savaşta tarafların ahlaki davranışını sağlayan kurallar olmayabilir. Bu anlamda savaşta etkili olan tek bir kural vardır, o da galip tarafın koyduğu kurallardır. İslam'ın bahsettiği Savaşta uyulması gereken ahlaki kurallar din kimliğindedir ve bu kuralların uygulanması uhrevî yaptırımlarla sağlanmaktadır. İslam tarikatlarının savaşın icrası sırasında uyması gereken bazı temel ilkeler şunlardır:

- Askerlere ve sivillere işkence yapmaktan kaçınmak
- Düşman cesetlerine zarar vermemek
- Savaşta hayvanlara ve doğaya zarar vermemek
- Sivillere ve masum hedeflere saldırmamak.³⁴⁸

2.4.6. Müslüman Toplumlardaki “Kadın” Anlayışı

Cinsiyet açısından toplum kadın ve erkek bireylerden oluşur ve bu farklılığın olması bireyin düşünce, inanç, tutum ve davranışlarını etkiler. Kadın ve erkek olmak, amelin önemli bir değişkeni olarak karşımıza çıkmakta ve amelin toplumsal hayatın pek çok alanında kendini gösterdiği kadar din alanında da karşımıza çıkmaktadır. Kadının dini konusu toplumsal boyutu açısından çok önemlidir. Sosyolojik açıdan bakıldığında ideal dini inanç türlerinden biri olan kadının dini inancı, toplumsal düzeyde oldukça etkili ve dikkat çeken bir olgudur. Bu bağlamda, kadının aile içindeki, özellikle de çocuklar üzerindeki büyük etkisi düşünüldüğünde, kadınların dini inançlarının yukarıda belirtilen büyük etkisinin daha fazla yansıtılabileceği söylenebilir. Mesleki bir terim olarak kadının

³⁴⁵ Enfal 8/61.

³⁴⁶ Bakara 2/190.

³⁴⁷Enver Bozkurt, “Kant’ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansıması”. *Anayasa Yargısı*, 23 / 1, 2007,503.

³⁴⁸ Orhan, 91.

dini inancı, esas olarak kadının toplumsal statüsü ve rolü ile ilgili olan kadının dini hayatını kısaca ifade eder. Kadına toplum tarafından verilen sosyal statü, kadının dini inançlarını etkili bir şekilde şekillendirmektedir.³⁴⁹

Batı, İslam'ı şiddet ve terörle ilişkilendirir ve akıllara bu biçimi ile hitap etmiştir. Oluşturulan bu zihniyetin yanı sıra İslami şiddetin temelini aile eksenine olduğu söyleminde de yeri vardır. Şöyle ki; İslam, erkek egemen görüşlere sahip, kadınların temel hak ve özgürlüklerini tanımayan, kadınların kendilerini geliştirmelerine ve ifade etmelerine izin vermeyen, hatta kadınlara yönelik şiddeti onaylayan bir din olarak tanımlanmaktadır. Avrupa'da yaşayan Müslümanlar üç gruba ayrılabilir: Balkanlar ve Batı Kuzey Afrika'daki Müslüman topluluklar, buraya işçi ve mülteci olarak gelen Müslümanlar ve Avrupa'ya geçen Müslümanlardır. O zamanlar sömürge halkları vardı. İslam'a ve Müslümanlara benzeyen insanlar, özellikle başörtülü kadınlar, İslam mimarisi ve İslam'a ait olmayan ama öyle görünen insanlar hedef alınır.³⁵⁰

Avrupa'da Müslümanların varlığı ve Müslüman kadınların durumu tartışmalı bir konu olmuştur. Bu kadar çok Müslümanın Batı yaşamına entegre olup olamayacağı, Müslümanların Avrupa'da ve kendi aileleri nezdinde ne kadar hakları olduğu tartışma konusu olmuştur. İslam'ın tanımladığı şekliyle Müslüman kadın formu ile modernist kadın formu arasındaki fark, çelişkinin merkezinde yer almakta ve bu çelişkinin en net yansıması tesettür deneyiminde görülmektedir. Yahudileri simgeleyen yıldız nasıl dini bir sembol ise, Müslüman kadınların başörtüsü de bu haliyle dini bir sembol olarak kabul edilmektedir.³⁵¹

Müslüman toplumlarda “kadın” kavramı uzun yıllardır tartışma konusu olmuştur. Müslüman kadınların rolleri ve deneyimleriyle ilgili birçok yanlış anlama ve klişe hala vardır. Bu yanlışlar, özellikle Müslüman kadınlarla ilgili olarak İslamofobinin yükselmesine katkıda bulunmuştur. İslamofobinin ana nedenlerinden biri, Müslüman toplumlarda kadınların farklı rollerinin ve deneyimlerinin anlaşılmamasıdır. Pek çok gayrimüslim, Müslüman kadınları baskı altında ve itaatkâr olarak görüyor ki bu, medya ve popüler kültür tarafından pekiştirilen bir klişedir. Bu klişe, genellikle, toplumsal cinsiyet rolleri ve kadın haklarına ilişkin İslami öğretilerin yanlış yorumlanmasından

³⁴⁹ Ejder Okumuş, “Kadın Dindarlığının Sosyolojisi – Bir Giriş Denemesi”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 20 / 1, 2020a,130.

³⁵⁰ Okumuş, 131.

³⁵¹ Yılmaz, 2019 67.

beslenir. Ancak gerçek şu ki, Müslüman kadınların siyasi liderlerden iş kadınlarına, eğitimcilere ve sanatçılara kadar çok çeşitli deneyimleri ve rolleri vardır.³⁵²

Ayrıca, Müslüman kadınların ezilen ve boyun eğen klişesi, İslam öğretileri tarafından desteklenmemektedir ve cinsiyet eşitliğinin ve kadın haklarının önemini vurgulamaktadır. Örneğin Kur'an-ı Kerim, Allah katında kadınla erkeğin eşit olduğunu, kadının mal sahibi olma, miras alma ve eğitim alma hakkının olduğunu belirtmektedir. Bu öğretiler genellikle göz ardı edilmekte veya yanlış yorumlanmakta ve bu da Müslüman toplumlarda “kadın” kavramı hakkında yanlış kanılara yol açmaktadır.³⁵³

Müslüman kadınlar hakkındaki yanlış kanılar ve klişeler, İslamofobinin yükselişinde önemli bir etkiye sahiptir. Müslüman kadınlar genellikle medyada ve popüler kültürde olumsuz bir şekilde tasvir ediliyor, bu da Müslüman kadınların ezilen ve boyun eğen klişesini pekiştiriyor. Bu olumsuz tasvir istihdamda, eğitimde ve kamusal alanlarda Müslüman kadınlara yönelik ayrımcılığa katkıda bulunmuştur.

Örneğin, başörtüsü takan Müslüman kadınlar, iş başvurusunda bulunurken veya kamu hizmetlerine erişmeye çalışırken ayrımcılığa maruz kalabilir. Ayrıca Müslüman kadınlara yönelik nefret suçları ve şiddet son yıllarda artış göstermiştir. Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi'nin (CAIR) bir raporuna göre, Müslüman kadınlara yönelik nefret suçları 2016'da %83 artmıştır. Bu nefret suçları genellikle başörtüsü takan Müslüman kadınları hedef alıyor ve sözlü tacizden fiziksel saldırıya kadar değişebiliyor.³⁵⁴

İslamofobinin Müslüman kadınlar üzerindeki etkisini azaltmak için sorunun sebebini ele almak önemlidir. Bu, Müslüman kadınların deneyimlerinin ve rollerinin çeşitliliği hakkında eğitim ve farkındalığı teşvik ederek yapılabilir. Bunu yaparak, Müslüman kadınlar hakkındaki klişelere ve yanlış kanılara meydan okuyabilir ve Müslüman toplumlarda “kadın” kavramının daha doğru anlaşılması desteklenmektedir.

Ayrıca, yapılan çalışmalar incelendiğinde Müslüman ve gayrimüslim topluluklar arasında diyalog ve anlayışın teşvik edilmesi, engellerin yıkılmasına ve İslamofobinin

³⁵² Yasemin Öner, Hasan Atsız, "Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Mekân Bağlamında Analizi: Feminist Yaklaşımlar ve Özen Etiği Perspektifi". *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 21 / 2, 2022,532.

³⁵³ RTÜK, "I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu", *Ankara*, 2023, <https://medyaveislamofobisempozyumu.com/islamofobi-2.pdf> Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023.

³⁵⁴ TRT Haber, "ABD'de Müslümanlara yönelik nefret suçları CAIR raporunda", 2023, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdde-muslumanlara-yonelik-nefret-suclari-cair-raporunda-765812.html>. 20 Mayıs 2023.

etkisinin azaltılmasına yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Müslüman toplumlarda “kadın” kavramına ilişkin yanlış kanılar ve kalıp yargılar, özellikle Müslüman kadınlar açısından İslamofobinin yükselmesine katkıda bulunduğu incelenmiştir.³⁵⁵

2.5. Medya ve İslamofobi

İslamofobi kelime olarak yeni bir kavram olması hasebiyle medyatik olarak Batılı cenahın ve aydınlarının tutkusu haline gelmiş Hristiyan dünyasında oldukça popülist bir hale gelmiştir. Buradan hareketle hem Amerika ile Avrupa arasında bu popülizmin sadece coğrafi farklılıklardan etkilendiğini söylemek mümkün. Günümüzde bu kavramın sadece Avrupa’da veya Amerika da değil birçok medyatik oluşumlarda terör, hakaret, tehdit ve tahrik içeren tutum ve davranışlarla Müslümanları eşit tutmak ve bunu sunmak özünde çok büyük krizlere sebebiyet vermiştir. Kitle iletişim araçları küresel bazda birçok konuya yön vermesi ile alakalı bilinmekte olup bu konuda da etkisini küreselleşme üzerinden oldukça iyi bir şekilde hissettirmiştir. Bunu medyanın gazete, sinema, radyo vb. enstrümanları diye bileceğimiz kitle iletişim araçları ile başarmaktadır.³⁵⁶

Medyada kullanılan semboller, işaretler, resimler ve kelimelerin sadece bilgi aktarma aracı olarak değil, aynı zamanda insanların dünya görüşünü yeniden şekillendiren unsurlar olarak sosyal öğrenme sürecinde son derece aktif güçler olduğunu bilinmektedir. Medya bilinçli olarak yanlış haberleri veya önyargıları sürekli tekrarlayarak doğru olarak aktarır.³⁵⁷

Medyada İslam'ın ve Müslümanların olumsuz tasviri, Müslüman bireyler ve topluluklar üzerinde zararlı bir etkiye sahip olabilecek önyargı ve ayrımcılığın yayılmasına katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, medyada İslam'ın ve Müslümanların doğru ve adil bir şekilde temsil edilmesini teşvik ederek ve medya okuryazarlığı ve dinler arası diyalog yoluyla İslam ve Müslümanlar hakkında doğru bilgi sağlanarak, İslamofobiye karşı sosyal içermeler desteklenmelidir.³⁵⁸

Medya ve İslamofobi arasındaki ilişki, akademik literatürde kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Medyada İslam'ın ve Müslümanların olumsuz tasviri, Müslüman bireyler

³⁵⁵ Yılmaz, 2019,68.

³⁵⁶ Kirman, “İslamofobinin Korkudan Düşmanlığa, İçinde: Günümüz İslam Toplulukları ve Problemleri”,101.

³⁵⁷ Yılmaz, 2019,69.

³⁵⁸ Temel, 106.

ve topluluklar üzerinde zararlı bir etkiye sahip olabilecek önyargı ve ayrımcılığın yayılmasına katkıda bulunur. Örneğin araştırmalar, Birleşik Krallık'ta Müslümanlara yönelik olumsuz medya haberlerinin ardından İslamofobik olayların arttığını göstermiştir. Bununla birlikte, medya okuryazarlığı ve dinler arası diyalog, İslamofobiyle mücadelede ve sosyal içermeyi teşvik etmede etkili araçlar olarak tanımlanmıştır. Medya okuryazarlığı programları, İslam ve Müslümanlar hakkında doğru bilgi sağlayarak mitleri ve kalıp yargıları ortadan kaldırmaya yardımcı olurken, dinler arası diyalog farklı inanç toplulukları arasında anlayışı ve karşılıklı saygıyı geliştirebilir.³⁵⁹

Medya aynı zamanda insanların nasıl düşünecekleri ve davranacakları konusunda güçlü bir rehberdir ve bunun farkında olmak onları bu özelliği bilinçli olarak kullanmaya yöneltmektedir. Batı toplumlarında da medya, İslam'a ve Müslümanlara karşı yaygın önyargıların bu toplumların bilinçlerine yerleşmesinde etkili bir rol oynamıştır. 1990'lardan bu yana Batı medyası, başta Müslüman göçmenler olmak üzere tüm göçmenlere yönelik olumsuz imajı abartarak, tarihten günümüze kadar süregelen ve kamuoyunda yankı uyandıran bir tür İslam karşıtlığına dönüşmüştür.³⁶⁰

Herhangi bir Müslümanla kişisel teması olmayan çoğu Amerikalı, İslam hakkındaki algılarını televizyondan, radyo konuşmalarından, internetten ve şiddet içeren aksiyon filmlerinden almaktadır. Time dergisinin 2010 yılında yaptığı bir anket, medyanın İslam karşıtlığının oluşumunda çok önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Ankete katılan Amerikalıların yüzde altmış ikisi hayatlarında hiç Müslüman görmediklerini söylemiştir. Bu yayınlardan etkilenen gayrimüslim bireylerde İslamofobi gelişebilmektedir.³⁶¹

İslam kültürünün XIX. Yüzyıl Avrupa'sında tasvir edilme biçimi de çarpıcıdır. Haremlerin, gizemli saray odalarının ve geri kalmış, çökmekte olan, ölmekte olan medeniyetlerin görüntüleri, televizyon programları, Hollywood filmleri ve medyada yer alan haberler aracılığıyla popüler kültürde yer bulmuştur. Elbette bu tür çabalar, Avrupa toplumlarında İslam adına yapılan diğer çabalardan başka bir şey değildi.³⁶²

1980'ler ve 1990'larda çekilen “Iron Eagle”, “True Lies” ve “The Siege” gibi gişe rekorları kıran Hollywood filmlerinde Müslüman teröristler tema olarak ABD'ye

³⁵⁹ Temel, 105.

³⁶⁰ Yılmaz, 2019,69.

³⁶¹ Karşlı, “İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, , a.g.m.85.

³⁶² Yılmaz, 2019,70.

saldırmış ve Müslümanların terörist olduğu bilgisiyle yüklenmiştir. 1921 yapımı The Sheik (Şeyh) filminde Müslümanlar acımasız ve şehvetli olarak tasvir edilir. “Şeyh” filminin afişinde “Arap bir kadın gördüğünde onu ister ve alır” yazmaktadır. Amerika'daki Müslümanlar ve Araplar hakkında 1.200'den fazla film, yüzlerce TV programı, tiyatro, haber programı, komedi ve çizgi film, The Sheik filmindeki gibi Arapları ve Müslümanları küçük düşüren klişelerle doludur. Bu tekrarlayan ve zarar verici tasvirler, izleyicilerin duygu ve düşüncelerini değiştirerek onları Müslümanlara karşı şiddete başvurmaya şartlandırıyor.³⁶³

Türkiye'deki filmlerde de benzer durumlar vardır. Din adamlarının sapkın, dolandırıcı ve yalancı tasvir edilmesi söz konusudur. Bunun yanı sıra dini anlamda çekilen filmler de vardır. Dini film türü, dini temalara, kahramanlara ve mesajlara dayalı filmleri içeren bir türdür. Dini filmler dine dayalıdır ancak farklı karakterizasyon türlerini de içerir. Konunun işlenme ve manipüle edilme biçimleri ile kullanılan araç ve gereçlerdeki benzerlikler nedeniyle, bu filmler tarihi, biyografik ve epik filmlerle ortak özellikler taşır. Türk filmlerinde belli bir zaman diliminde bağnazlıkla oluşan dini film ürünleri, hikâyeler, karakterler, peygamberler, din büyükleri gibi genel halkın ilgisini çekmek için genellikle "Hollywood film kipi" içinde somutlaştırılır. Dini film o dönemde Türk sinemasının bir parçasıydı. Muhtemelen Özön'ün "din ticareti" ve Yenen'in "dinin ticari kazanç aracı" olarak tanımladığı bu filmler, içinde bulundukları Büyük Buhran ile karşı karşıya kalan ve ne olduğunu bilmeyen sinemacılar tarafından ele alınmıştır.³⁶⁴

Bununla beraber bunu yapmanın belirli yönlerden avantajları vardır. Birincisi, Anadolu insanının hassas dini duygularını menfaate çevirerek bir pazar oluşturmaktır. Filmler son derece ilkel bir tarzda, derme çatma süslemeler, basit giysiler ve özensiz ekstralarla ve düşük bir bütçeyle çekilmiştir. Aynı kıyafetler, farklı yerde ve farklı oyuncularla aynı tarzda birçok film çekilebilir. "Kıyas-ı enbiya"dan birçok sahne yapılarak tema sorunu da aşılar. Bu durumdan faydalanmak isteyen bazı sinemacılar Mekke, Bağdat, Şam gibi önemli şehirlerdeki kutsal mekânların görüntülerini İstanbul cami ve türbeleri, Konya Mevlana, Müze ve Şanlıurfa Halil görüntüleriyle birleştirerek

³⁶³ Yılmaz, 2019,71.

³⁶⁴ Halil Uzdu, "Türk Sineması'nda Din İmgesi Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Bakış Denemesi". *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 / 5, 2016,29.

filmlerinde Kâbe sahnelerini kullanmışlardır. Diğer Müslüman ülkelere de başarılı bir şekilde sattılar.³⁶⁵

İzleyicilerin dini hassasiyetlerini ticari olarak sömürmek için tasarlanan bu filmler "dini filmler" olarak tanımlansa da, diğer tarihsel filmlere benzer şekilde milliyetçi bir odağı paylaşırlar. Hikâyeler, Müslümanların iyi olduğu, gayrimüslimlerin kötü olduğu şekilde kurgulandığı için, karakterler ve olaylar, İslam tarihinin eski sinematik dünyalarından fantaziye seslenen efsanevi kahramanlara dönüşür. Olayların duygudan ve gerçeklikten uzak bir şekilde filme aktarılması, dinin kadim geleneklerle eş tutulmasına ve gündelik hayatla alakasız bir dünya görüşüne yol açmaktadır.³⁶⁶

Medya, İslam'ın gerçek bir tehdit olarak düşünülmesini, tasarlanmasını ve hayal edilmesini ve gerçek bir tehlike olarak tanımlanmasını istemektedir. Bu tehlike profesyonel olarak sosyal medya aracılığıyla yayılmakta ve bireyler tarafından da geliştirilmektedir. Gerçekler araştırılmadan asılsız fikirler yayılır, sözde bilimsel bilgi yayılır görülmektedir.³⁶⁷

Filmlerin yanı sıra Hz. Muhammed'e hakaret eden karikatürlerin yayınlanması, İslamofobiyi ve Müslüman kimliğinin ırkçılaştırılmasını körüklemiştir. Danimarkalı siyasetçiler karikatür krizine duyarsız kalırken, Başbakan Rasmussen Türkiye'nin de içinde bulunduğu 11 İslam ülkesinden büyükelçilerin konuyla ilgili görüşme talebini Danimarka'da basın özgürlüğünü gerekçe göstererek reddetmiştir. Karikatür olayından bu yana ortaya çıkan bazı bulgular, olayın amacının sadece ifade özgürlüğü değil, provokasyon olduğunu öne sürmektedir. Söz konusu gazete daha önce Hz. İsa'nın reenkarnasyonunu hicveden karikatürler yayınlamıştır. Ama gazeteler Hristiyanları öfkeliendirecekleri gerekçesiyle yayınlamamaktadır.³⁶⁸

Medyanın kitleleri yakalama gücü İsrail'in Filistin'i işgalinde de görülmektedir. Batı kamuoyunun İsrail'e karşı pasifliği ve Filistinlilere sempatisi Batı'nın çıkarlarına ters düşmektedir. Sonuç olarak dünya medyası İsrail'i Batı kamuoyuna olumlu yansıtmıştır. Medya için kahraman yaratmak kolaysa, düşman yaratmak da kolaydır. Medya, Soğuk Savaş'ın bıraktığı düşman boşluğunu kendince ideal bir yönde tespit eder. Hristiyan

³⁶⁵ Özden Candemir, "Türk Sinemasında Dini Filmler", (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1986), 5.

³⁶⁶ Uzdu, 30.

³⁶⁷ Yılmaz, 2019, 72.

³⁶⁸ Karslı, "İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi", , a.g.m.86.

dünyasında Müslüman düşmanlığının temelleri atılırken İslamofobi medya aracılığıyla hızla yayılmaktadır. İslamofobinin oluşumuna ve hızla yayılmasına katkı sağlayan birçok faktör bulunmaktadır. Elbette medyanın kendisi doğrudan katkı sağlamazken asıl gücü bu korkuya katlanmaktır. Dünyanın dört bir yanından korku sahneleri çizmek bu noktayı göstermektedir. Aralarında Kuran, Arap yazısı ve İslami semboller okuyan Taliban öğrencilerinin de bulunduğu Bin Ladin'in fotoğrafları, 11 Eylül'den sonra yaşanan felaket görüntüleriyle birlikte ekranlara çıkmıştır ve dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırmaktadır.³⁶⁹

Bu görüntüleri tekrar tekrar izleyen izleyicileri, tüm Müslümanların Taliban üyesi olmadığına ikna etmek imkânsızdır. Bu bilinçli katılım, medyanın İslamofobi üzerindeki etkisi hakkında çok şey göstermektedir. Kılıç dini, şiddet dini, şiddetin peygamberi, irrasyonel, anti-modern, katı inançlar, otoriter, saldırgan İslam'ın halk üzerindeki yansımaları, yabancı düşmanı tavırların oluşmasında ve düşmanlaştırılmasında büyük rol oynamaktadır.³⁷⁰

Tıpkı siyasette olduğu gibi medya faktörlerinde de Müslümanların tepkisi korku eylemlerinin olumlu bir örneği olduğunu kanıtlamış ve Batı kendini bu şekilde haklı çıkarmanın yollarını bulmuştur. Örneğin, Salman Rushdie adlı bir İngiliz yazar, 1988 tarihli Şeytan Ayetleri adlı kitabının bir bölümünde Hz. Muhammed ile ilgili bir paragraf ele almıştır. Bu bağlamda Hz. Muhammed'in içinde yaşadığı putperest toplumdan destek alabilmek için şeytanın Kuran'da putlara methiyeler karıştırdığını iddia etmiştir. Diğer ülkelerdeki Müslümanlar kitaba yerel olarak tepki gösterirken, Humeyni'nin Rüşdi'nin ölümüyle ilgili fetvası olayı küresel bir olguya, Avrupa'nın Müslümanlara karşı düşünce özgürlüğü temelli tepkisi haline gelen bir duruma dönüştürmektedir.³⁷¹

Özellikle medya, ajitasyonlarını meşrulaştırmak için düşünce özgürlüğünün arkasına saklanmış ve bu özgürlüğü İslamofobiye şekillendirmek için kullanmıştır. Medya bu şekilde İslamofobinin yarattığı korkuyu doğrudan veya dolaylı olarak istismar etmekte ve kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmektedir. Bir anlamda Mısır medyasının her fırsatta Batı'yı ahlaksız ve yozlaşmış bir toplum olarak resmetmesi, İran'ın ise ABD'yi

³⁶⁹ Arthur Buehler, "İslamofobi: Batı'nın Karanlık Tarafı'nın Bir Yansıması", trc. Mehmet Atalay, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014,126.

³⁷⁰ Erhan Akdemir, "11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırıların Ardından İslam'ın Avrupa'da Algılanışı". *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8 / 1 (Mayıs 2009),3.

³⁷¹ Büşra Kepenek, "Avrupa'da İslam Düşmanlığı ve İslamofobi. Avrupa'da Göç ve İslamofobi", Ed. Bünyamin Bezci, Soner Tauscher, Fikret Topal, *Sakarya Üniversitesi Diaspora Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (DİAM)*, Ankara, 2017,45.

“Büyük Şeytan” olarak yaftalaması bir anlamda durumu çıkmaza sürüklemiştir. Yanlış anlaşılmayı doğru bir şekilde düzeltmek gerekirken problem çözme odaklı olmak ve karşıdakine kendi hataları ile karşılık vermek en büyük hatalardan biridir. Bu motifleri kasıtlı olarak kullananlar için durumu haklı çıkarmak için iyi bir argüman görevi görmektedir.³⁷²

Medya İslamofobisi, medyanın İslam ve Müslümanlar hakkındaki kamuoyunu şekillendirmede önemli bir rol oynamasıyla çağdaş dünyada acil bir sorun haline gelmiştir. Bu sempozyum, medya İslamofobisinin tarihsel bağlamını, çağdaş eğilimleri ve buna karşı koyma stratejilerini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Medya İslamofobisinin batı dünyasında uzun bir geçmişi vardır ve medya genellikle Müslümanları Batı değerlerine ve güvenliğine yönelik bir tehdittir. Örneğin, Haçlı Seferleri sırasında medya, Müslümanları barbar ve medeniyetsiz olarak tasvir ederek, Hristiyan nüfus arasında Müslüman karşıtı duyguları körüklemiştir. Benzer şekilde, sömürgecilik döneminde medya, Müslümanları geri ve aşağı olarak tasvir ederek, çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde batı emperyalizmini haklı çıkarmıştır. Bu tarihi örnekler, medyanın İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz bir imaj yaratmak için nasıl kullanıldığını göstermektedir ki bu, Müslüman topluluklar üzerinde kalıcı bir etki yaratmaktadır.³⁷³

Son yıllarda medya İslamofobisi, klişelerin kullanılmasıyla yeni biçimler almıştır. Örneğin, Müslüman kadınlar genellikle ezilen ve boyun eğen olarak tasvir edilirken, Müslüman erkekler şiddet yanlısı ve aşırılık yanlısı olarak tasvir edilir. Bu tür bir medya temsili, Müslümanlar hakkındaki olumsuz klişeleri pekiştiriyor ve Müslüman toplulukların marjinalleşmesine katkıda bulunmaktadır. Ek olarak, siyasi söylemde Müslüman karşıtı söylemin yükselişi, siyasetçilerin tabanlarından destek kazanmak için İslamofobik anlatıları kullanmasıyla medyada İslamofobiye daha da körüklemiştir. Sosyal medya, İslamofobik anlatıların yayılmasında da önemli bir rol oynamakta; nefret söylemi ve sahte haberler sıklıkla viral hale gelmektedir.³⁷⁴

Medya İslamofobisine karşı koymak için, genel halk arasında medya okuryazarlığını ve eleştirel düşünme becerilerini teşvik etmek çok önemlidir. Bu, insanların gerçek ile kurguyu ayırt etmelerini ve İslamofobik anlatılarla karşılaştıklarında onlara meydan okumalarını sağlayacaktır. Ek olarak, İslam ve Müslümanlar hakkında

³⁷² Yılmaz, 2019,73.

³⁷³ Gölcü ve Çuhadar, 73.

³⁷⁴ Kılıç ve Acar, 796.

daha doğru ve olumlu bir imaj yaratılmasına yardımcı olacağından, medya temsilinde çeşitliliğin ve kapsayıcılığın savunulması çok önemlidir. Daha sorumlu haberciliğe ve medya İslamofobisinin azalmasına yol açabileceğinden, İslamofobik anlatılara meydan okumak için medya kuruluşlarıyla ilişki kurmak da önemlidir.³⁷⁵

İslamofobi Medya Sempozyumu da dâhil olmak üzere İslamofobi ve medya konusuyla ilgili birkaç etkinlik olmuştur. Sempozyum bildirilerinin tam metnlerinin hakem değerlendirmesine tabi tutulduğu I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu böyle bir etkinliktir (www.medyaveislamofobisempozyumu.com). Bu konuyla ilgili bir diğer etkinlik ise 10 Nisan 2023 tarihinde Ankara'da gerçekleşen III. Uluslararası Medya ve İslamofobi Forumu'dur.³⁷⁶ Bir sonraki kısımda İslamofobi'nin ülkemizde ki etkisi ve bu husus ile alakalı yapılan çalışmaları inceleyeceğiz.

2.6. Türkiye’de İslamofobi ve Bu Kapsamda Yapılan Çalışmalar

İslamofobi, son yıllarda yükselişe geçen küresel bir olgudur. Ağırlıklı olarak Müslüman bir ülke olan Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'na kadar uzanan uzun bir İslamofobi geçmişine sahiptir. İslamofobiye Tarihsel Bakış Türkiye'nin geçmişi, Müslümanların sıklıkla marjinalize edildiği ve ayrımcılığa uğradığı, gayrimüslim azınlıklara özel ayrıcalıklar ve güçlerin verildiği Osmanlı İmparatorluğu'na kadar uzanabilir. Çoğunluğu Müslüman olan Osmanlı İmparatorluğu, çok çeşitli bir nüfusa hükmediyordu. Hristiyanlar, Yahudiler ve diğer dini azınlıklar da buna dâhildir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesi ve milliyetçiliğin yükselişiyle Türkiye'de Müslüman karşıtı duygular yükselmeye başlamıştır. Laik'lik, din ve devlet işlerinin birbiriyle karıştırılmaması anlamına gelirken, o dönemde birçok grup din karşıtlığı olarak da bunu benimsemektedir.

20. yüzyılın başlarında Batılılaşma ve sekülerleşmenin yükselişi, birçok entelektüel ve siyasi seçkinin İslam'ı modernleşme ve ilerleme için bir tehdit olarak görmesi nedeniyle Türkiye'de İslamofobiye daha da şiddetlendirmiştir. Bu duygu, İslamofobinin toplumda, siyasette ve medyada yaygın bir sorun haline geldiği günümüz Türkiye'sinde de devam etmektedir. Bunun yanı sıra 1980'ler ve 1990'larda, siyasi ve ekonomik istikrarsızlığın yanı sıra aşırılık yanlısı grupların yükselişiyle körüklenen İslam karşıtı duyguda bir artış olmuştur. Türkiye, Müslüman çoğunluklu bir ülke olmasına

³⁷⁵ Adile Kurt, Dilruba Kürüm, “Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 / 2, 2010, 23.

³⁷⁶ <https://www.facebook.com/medyaveislamofobi/>. Erişim Tarihi: 19 Nisan 2023.

rağmen, başörtüsü takan kadınlara yönelik ayrımcılık işyerlerinde ve eğitimde yaygınlaşmış ve yasaklanmıştır. Bu kadınlar genellikle iş ve eğitim fırsatlarından mahrum bırakılmıştır. O dönemlerde ve günümüzde de devam eden düşünce olarak; Muhafazakâr Müslümanların genellikle geri kalmış ve eğitimsiz olarak klişeleştirilip ve laikler tarafından şüpheyle bakılmalarına sebebiyet vermektedir.

Türkiye'de İslamofobinin yaygınlığına rağmen, konu hakkında giderek artan sayıda akademik araştırma yapılmaktadır. Araştırmacılar; ayrımcılık, nefret söylemi ve şiddet dâhil olmak üzere İslamofobinin çeşitli biçimlerini ve bunların Müslüman topluluklar üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ve sivil toplum grupları da savunuculuk, eğitim ve topluma erişim yoluyla Türkiye'de İslamofobi ile mücadelede kritik bir rol oynamıştır. Hükümet ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması ve dinler arası diyalogun teşvik edilmesi gibi İslamofobiye ele almak için politikalar ve girişimler uygulamıştır. İslamofobi ile karşı karşıya kalan diğer ülkelerle karşılaştırmalı analizler de bu sorunun küresel doğasını anlamak için gereklidir. Politika geliştirmeye ve savunuculuğa yönelik tavsiyeler, çeşitliliğin ve kapsayıcılığın toplumun her alanında teşvik edilmesini, sistemik ayrımcılık ve eşitsizliğin ele alınmasını ve İslamofobinin zararlı etkileri konusunda kamu bilincinin artırılmasını içermektedir.

İslamofobi çalışmaları, ülkemizdeki İslamofobinin tarihsel bağlamını ve arka planını anlamaya odaklanan, Türkiye'de çok önemli bir akademik alan olarak ortaya çıkmıştır. Ülkemizdeki İslamofobik eğilimlerin tarihsel kökenlerini inceleyen çalışmalarla Türkiye'de İslamofobiye olan ilgi artış göstermektedir.³⁷⁷ Bu olgu, genel olarak medya ve özel olarak da mizah aracılığıyla tartışılmış ve Türk toplumunda İslamofobinin nasıl sürdürüldüğüne dair içgörüler sağlamıştır.³⁷⁸ İslamofobi yeni üretilmiş bir kavram olmasına rağmen, ülkenin tarihsel arka planında yapılan diğer çalışmalar ve faaliyetler, Türkiye'de İslamofobi çalışmalarının gelişmesine katkı sağladığı bilinmektedir.³⁷⁹

Türkiye'deki İslamofobi araştırmalarındaki teorik çerçeveler ve yaklaşımlar, önyargı, ırkçılık, oryantalizm ve post-kolonyalizm kavram ve teorileri üzerinden

³⁷⁷ Mencet, 192.

³⁷⁸ Temel, 94.

³⁷⁹ Mehmet Fatih Argın, "Örneklerle Türk Medyasında İslamofobi", *İlim ve Medeniyet*, 2019, <https://www.ilmvemedenyet.com/orneklerle-turk-medyasinda-islamofobi.html>. Erişim Tarihi: 08 Haziran 2023.

geliştirilmiştir.³⁸⁰ İslamofobi araştırmalarındaki teorik yaklaşımları değerlendirmek için 45 Türkçe makaleden oluşan bir örneklem incelenmiştir. Bu çalışmalar arasında, medyanın İslamofobi ile olan ilişkisi önemli bir odak alanı olmuştur ve medya İslamofobinin yaygınlaşmasında aktif bir rol oynamaktadır.³⁸¹ Ayrıca çalışmalar Türkiye'de medya ve din konularını değerlendirmiş, bu akademik alanın geliştirilmesine yönelik önerilerde sunulmaktadır.³⁸² Çalışma kapsamında iletişim, sosyoloji ve diğer disiplinler, Türkiye'deki İslamofobi çalışmalarının teorik ve pratik gelişimine katkıda bulunmaktadır.³⁸³

Türkiye'deki İslamofobi çalışmalarının katkıları ve sonuçları, Türk toplumunda İslamofobinin nasıl sürdürüldüğüne dair içgörüler sağlayarak önemli olmuştur. Bu çalışmaların amacı, İslamofobinin Batı toplumlarına özgü olmadığını, Türkiye'deki İslamofobinin tarihsel bağlamı ve arka planının bu olguya ilişkin değerli içgörüler sağladığını göstermektir.³⁸⁴ Türkiye'de İslamofobi ile ilgili yapılan araştırmalar bağlamında araştırmacılar, İslamofobinin tarihsel ve çağdaş eğilimlerini incelemek için çeşitli eleştirel analiz metodolojileri kullanmışlardır. Bir yaklaşım, siyasetçiler ve medya tarafından göçmenlik, entegrasyon ve Müslümanlarla ilgili olarak kullanılan ayrımcı dili ve retoriği vurgulayan eleştirel söylem analizidir.³⁸⁵ Diğer araştırmacılar, İslam'ın kökenleri ve İslam'ın yayılması üzerine erken Hristiyan polemikleri gibi İslamofobinin tarihsel köklerini araştırmaktadırlar.³⁸⁶

İslamofobiye sadece Batı'da değil, nüfusunun büyük kısmı Müslüman olan Türkiye, Cezayir, Mısır ve Tunus gibi ülkelerde de rastlanmaktadır. Yakın dönemlerde sadece başörtüsü taktığı için bir kişi tarafından darp edilen Neşe Nur Akkaya vakası bunun örneklerinden biridir.³⁸⁷ Bu nedenle Türkiye'nin çift yönlü, bir yüzü içerideki diğer

³⁸⁰ Aslan, 2021, s.3.

³⁸¹ Aslan, 2021, s.1.

³⁸² Temel, 112-113.

³⁸³ Temel, 113.

³⁸⁴ Bayraklı ve Yerlikaya, 53.

³⁸⁵ İrfan Kaya Ülger, Maribel Benitez, "Islamophobia In France, From Racism To "Neo-Populism", *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, (VIII-I):51.

³⁸⁶ Turan Kayaoğlu, "Three takes on Islamophobia. *International Sociology*" *International Sociology*, 27 / 5,611.

³⁸⁷ Sabah Gazetesi, "Başörtülü akademisyen Neşe Nur Akkaya saldırıya uğramıştı: Mahkemede şok sözler: Anlatırken hala titriyorum!". 2021, <https://www.sabah.com.tr/yasam/basortulu-akademisyen-nese-nur-akkaya-saldiriya-ugramisti-mahkemede-sok-sozler-anlatirken-hala-titriyorum-5638258>. Erişim Tarihi: 06 Haziran 2023.

yüzüyse küresel düzeydeki İslam düşmanlığına bakan bir strateji oluşturması gerekmektedir.³⁸⁸

Özellikle son yıllarda İslamofobinin yaygınlık kazanması, medyanın aktif olarak rol oynaması ve akademik çalışmaların da bu ilişkiselliğe odaklanması gibi sebeplerle, İslamofobi konusunda farkındalık çalışmalarına önem verilmektedir.³⁸⁹ Türkiye de bu farkındalık çalışmalarına öncülük etmektedir ve küresel düzeyde İslam düşmanlığıyla mücadele etmektedir.³⁹⁰ Ayrıca, İslamofobi hakkında doğru ve bilimsel verilerle kamuoyu oluşturmayı amaçlayan çalışmalar yapılmaktadır ve bu çalışmaların sunumu da kamuoyuyla paylaşılmaktadır.³⁹¹

Son araştırmalar, İslamofobik söylem üzerine dilbilimsel eğilimleri ve araştırma bulgularını incelemiştir. Örneğin, bir çalışma, söylemin 2001'den bu yana nasıl değiştiğini, yoğunluğunu, nedenlerini ve sonuçlarını inceleyerek analiz etmiştir. Başka bir çalışma, İspanya'daki seçim söyleminde İslamofobinin varlığını araştırmıştır. "İslamofobi" terimi, akademisyenler tarafından İslam karşıtı ve Müslüman karşıtı duyguların tarihini, boyutlarını ve etkisini tanımlamak için giderek daha fazla kullanılmaktadır. Büyüyen bu sorunla mücadele etmek için, Genel Kurul tarafından 15 Mart'ın Uluslararası İslamofobi ile Mücadele Günü olarak kabul edilmesi gibi eylem çağrıları yapılmıştır. Genel olarak, akademik çalışmaların ve kamusal söylemin eleştirel analizi, Türkiye'de İslamofobi sorununu ele almak için daha fazla anlayış ve eyleme yönelik acil ihtiyacın altını çizmektedir.³⁹²

Türkiye'de İslamofobi ile ilgili yapılmış araştırmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Ancak, mevcut çalışmaların bir kısmı, Türk medyasındaki İslamofobik benzerlikleri ve toplumsal ayrışmayı incelemektedir.³⁹³ Ayrıca, bazı çalışmalar Kemalist ideolojinin savunulduğu medya ve yayın organlarının İslamofobi ile nasıl ilişkili olduğunu

³⁸⁸ Zeliha Eliaçık, "İslamofobi ile küresel mücadelede öncü rol Türkiye" 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/islamofobi-ile-kuresel-mucadelede-öncü-rol-turkiyenin/2274321>. Erişim Tarihi: 07 Haziran 2023

³⁸⁹ Temel, 112.

³⁹⁰ Zeliha Eliaçık, "İslamofobi ile küresel mücadelede öncü rol Türkiye" 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/islamofobi-ile-kuresel-mucadelede-öncü-rol-turkiyenin/2274321>. Erişim Tarihi: 07 Haziran 2023.

³⁹¹ İbn Haldun Üniversitesi, "İslamofobi Çalışmaları Konferansı 7 Ülkeden 40 Araştırmacının Katılımıyla Gerçekleştirildi", 2022, <https://www.ihu.edu.tr/tr/islamofobi-calismalari-konferansi-7-ulkeden-40-arastirmacinin-katilimiyla-gerceklestirildi>. Erişim Tarihi: 06 Haziran 2023.

³⁹² Betül Aydın Varol, "*Haber Söyleminde İslamofobinin İnşası: Batı Avrupa Basınına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz*". (Konya, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 1.

³⁹³ Mencet, 191.

araştırmaktadır.³⁹⁴ Son zamanlarda yapılan çalışmalar, İslamofobi kavramının bilimsel araştırmalar için düzenleyici olduğunu ve kuramsal çeşitliliğin arttığını belirtmektedir.³⁹⁵ Ancak, Türkiye'de İslamofobi ile ilgili daha kapsamlı araştırmaların yapılması gerektiği ve bu konuda farkındalığın artırılması gerektiği açıktır. Bu tür çalışmalar, İslamofobinin önlenmesi ve bu konuda daha farkındalık yaratılması açısından oldukça önemlidir. İslam'a ve Müslümanlara yönelik irrasyonel korku ve nefreti barındıran İslamofobi, son yıllarda küresel bir fenomen haline gelirken; ağırlıklı olarak Müslüman bir ülke olan Türkiye de bu eğilimden muaf değildir.

Müslümanlara yönelik nefret söylemi Türkiye'de oldukça yaygındır. Müslüman karşıtı söylemler siyasetçiler tarafından ve medyada kullanılmaktadır. Müslümanlar genellikle terörist veya Türk kimliğine tehdit olarak tasvir edilir. Bu söylem Müslümanlara karşı ayrımcılığa ve şiddete yol açabilir. Örneğin 2019'da İstanbul'da Suriyeli bir mülteci, kendisine Müslüman karşıtı hakaretler atan bir grup erkek tarafından dövülerek öldürüldü. Bu olay, nefret söyleminin Müslüman topluluklar üzerindeki etkisini vurgulamaktadır.³⁹⁶

Türkiye'yi İslamofobi ile mücadelenin merkezine koyan bir diğer unsur ise İslamofobinin sıklıkla "Türkiyefobi" şeklinde kendini göstermesidir. Elbette tarihi nedenlerin yanı sıra Avrupa'da yaşayan Müslümanların çoğunluğunun asimilasyona direnen Türkler olmasının da rolü vardır. Bu bağlamda bütüncül bir bakış açısıyla Türk kimliğine, diline ve kurumlarına yönelik ayrımcılık ve asimilasyon çabalarının İslamofobik olduğu söylenebilir. Çünkü birçok İslamofobi araştırmacısının da dediği gibi İslamofobi bir ırkçılık biçimidir. Burada bir din (İslam) veya bir kültür Müslüman/Türk/Arap olarak damgalanmakta ve kültürel ırkçılığın araçları kullanılarak hedef alınmaktadır.

Türkiye'yi İslamofobi ile mücadelenin merkezine koyan bir diğer unsur ise İslamofobinin sıklıkla "Türkiyefobi" şeklinde kendini göstermesidir. Elbette tarihsel sebepler bir yana, Avrupa'da yaşayan Müslümanların çoğu asimilasyona direnen

³⁹⁴ Arğın, Örneklerle Türk Medyasında İslamofobi.

³⁹⁵ Aslan, 2021.5.

³⁹⁶ Özlem Alikılıç, Ebru Gökaliler, İnanç Alikılıç, "Nefret Söylemi Üzerinden Ötekileştirme: Twitter'da Mültecilere Yönelik Nefret Tipolojisi Analizi." *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 36, 2021. 501-520.

Türklerdir.³⁹⁷ Müslümanlara yönelik nefret söylemi batıda olduğu gibi Türkiye’de de özellikle sosyal medyada oldukça yaygın olarak gözlemlenen bir olgudur. Bu bağlamda dindar vasfıyla bilinen sivil toplum kuruluşlarında yaşanan tekil negatif olaylar bütün dindarlara mal edilmekte ve bütün dindarlar şeytanlaştırılmakta ve ötekileştirilmektedir. Son olarak Sabah gazetesi yazarı Hilal Kaplan’ın Twitter’da dindar kimliğinden dolayı maruz kaldığı nefret söylemi bunun en aktüel ve pespaye örneğini teşkil etmektedir.³⁹⁸

Türkiye'deki İslamofobinin tarihsel kökleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemine kadar izlenebilir. Milliyetçilik ve laikliğin ortaya çıkışı. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu, Avrupalı güçlerin artan baskısı ve iç siyasi istikrarsızlıkla karşı karşıya kaldı. Bu, laiklik ve moderniteye dayalı yeni bir Türk kimliği yaratmaya çalışan milliyetçi hareketlerin yükselişine yol açtı. Sonuç olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini 1923 yılında laiklik ve milliyetçilik ilkeleri üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti aldı. Medyanın ve siyasi retoriğin kamuoyunu şekillendirmedeki rolü göz ardı edilemez. Medyada ve siyasi liderler tarafından Müslümanların geri ve barbar olarak tasvir edilmesi, İslam'a ve Müslümanlara yönelik olumsuz tutumları beslemektedir.³⁹⁹

Cumhuriyet tarihi boyunca, resmi ideolojinin temsilcilerinin başörtüsü ve İmam Hatiplere duyduğu düşmanlık ya da medyada Müslümanların ve İslamiyetin sürekli aşağılanması bu ülkede yaşanan İslamofobinin en ağır örneklerinden sadece bir kaçıdır. Bu durumun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bu ülkede derin bir toplumsal travmaya neden olduğu izahtan varestedir.⁴⁰⁰

Günümüzde ise Türkiye'de İslamofobinin çağdaş tezahürleri arasında Müslüman azınlıklara yönelik ayrımcılık ve marjinalleştirme, Suriyeli mültecilere yönelik yabancı düşmanı tutumlar ve kısıtlamalar da yer almaktadır. Laiklik idealine uymayan Müslümanlar, genellikle Türk devleti ve toplumu için bir tehdit olarak görülmüştür. Bu durum eğitim, istihdam, barınma gibi alanlarda ayrımcılığa yol açmıştır. Çoğunluğu Müslüman olan Suriyeli mülteciler, Türkiye'de de düşmanlık ve ayrımcılıkla karşı karşıya

³⁹⁷ Zeliha Eliaçık, “İslamofobi ile küresel mücadelede öncü rol Türkiye” 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/islamofobi-ile-kuresel-mucadelede-oncu-rol-turkiyenin/2274321>. Erişim Tarihi: 07 Haziran 2023

³⁹⁸ Enes Bayraklı, “Türkiye’de İslamofobiye Konuşmanın Vakti Geldi”, 2017, <https://www.setav.org/turkiyede-islamofobiye-konusmanin-vakti-geldi/>. Erişim Tarihi: 08 Haziran 2023.

³⁹⁹ İlber Ortaylı, “Osmanlı Devletinde Lâiklik ve Hukukun Romanizasyonu”. *Erdem*, 27, 1997,1203.

⁴⁰⁰ Enes Bayraklı, “Türkiye’de İslamofobiye Konuşmanın Vakti Geldi”, 2017, <https://www.setav.org/turkiyede-islamofobiye-konusmanin-vakti-geldi/>. Erişim Tarihi: 08 Haziran 2023.

kalmıştır. Hükümet, kamu kurumlarında başörtüsü yasağı gibi Müslümanların dini uygulamalarını ve sembollerini kısıtlayan politikaların artmasına sebep olmaktadır.⁴⁰¹

İslamofobinin Türk toplumu üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. Müslüman birey ve toplumlar korku, kaygı, yabancılaşma duygusu gibi psikolojik etkiler yaşamıştır. Ayrıca İslamofobinin demokrasi ve insan hakları açısından da önemli sonuçları bulunmaktadır. Müslümanlara yönelik ayrımcılık, eşitlik ve din özgürlüğü ilkelerini baltalamaktadır. Aynı zamanda Müslümanların topluma tam olarak katılma ve vatandaş olarak haklarını kullanma yeteneklerini de sınırlar. Bununla birlikte, sivil toplum kuruluşları hoşgörü ve çoğulculuğun teşvik edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu kuruluşlar, İslamofobi konusunda farkındalık yaratmak ve Türkiye'deki Müslümanların haklarını savunmak için çalışma yürütmektedirler.⁴⁰²

Türkiye'de İslamofobinin tezahürleri, işyerinde ve eğitimde ayrımcılık, medyada damgalama ve Türkiye'de Müslümanlara yönelik kamusal söylem, nefret suçları ve şiddet istihdamda ayrımcılığa maruz kalıyor ve bazı işverenler Müslümanları işe almadıklarını açıkça belirtmeye başlamıştır. Geçmişte eğitimde, Müslüman öğrenciler sıklıkla başörtülerini çıkarmaya zorlanmak veya eğitime erişimlerinin tamamen engellenmesi gibi ayrımcı uygulamalara maruz kalmışlardır. Medya ayrıca Müslümanları terörist veya aşırılık yanlısı olarak tasvir ederek olumsuz klişeleri sürdürmüştür. Medyada ve kamusal söylemde Müslümanların bu şekilde damgalanması, Türkiye'de Müslümanlara yönelik nefret suçlarının ve şiddetin artmasına katkıda bulundukları aşikârdır.⁴⁰³

Türkiye'deki İslamofobiye yanıt olarak, dinler arası diyalogu teşvik etmek ve ayrımcılıkla mücadele etmek için sivil toplum inisiyatifleri ve savunuculuk grupları ortaya çıkmıştır. Hükümet ayrıca dini azınlıkları korumak için yasalar çıkarmak ve dinler arası diyalogu teşvik etmek de dâhil olmak üzere İslamofobiye ele almak için adımlar atmıştır. Ancak bazı eleştirmenler, hükümetin tepkisinin yetersiz olduğunu ve İslamofobinin temel nedenlerini ele almada başarısız olduğunu savunmaktadır.

⁴⁰¹ Fatma Çakır, “Fransa’da ve Türkiye’de Laiklik Tartışmaları”. *Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 1 / 1, 2017,77.

⁴⁰² Karslı, “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, , a.g.m.87.

⁴⁰³ Yiğit Cem Eskicioğlu, “İslamofobik Nefret Söylemi Aracı Olarak "Mem"ler”. *TRT Akademi*, 7 / 15, 2022,705.

Türkiye'de İslamofobi ile mücadelede eğitim ve dinler arası diyalog da önemli araçlar olarak görülmektedir.⁴⁰⁴

Türkiye'de İslamofobi, kökleri laikliğin mirasına, siyasi İslam'ın yükselişine ve jeopolitik faktörlere dayanan karmaşık bir olgudur. Suriyeli mülteci krizi ve terörizm de buna sebep olarak gösterilmektedir. İş yerinde ve eğitimde ayrımcılık, medyada ve kamusal söylemde damgalama, nefret suçları ve Müslümanlara yönelik şiddet Türkiye'deki İslamofobinin dışavurumları arasında yer almaktadır. Sivil toplum girişimleri, hükümet politikaları, eğitim ve dinler arası diyalog İslamofobi ile mücadelede önemli araçlar olsa da, bu olgunun temel nedenlerini ele almak için daha fazlasının yapılması için belirli çalışmalar yapılmıştır.⁴⁰⁵ İslamofobi Türkiye'de, biçimlerini ve etkilerini şekillendiren benzersiz bir tarihsel ve siyasi bağlama sahiptir. Sosyal uyum ve demokratik değerler için önemli zorluklar teşkil ederken, akademik araştırmalar, sivil toplum girişimleri ve hükümet politikaları aracılığıyla bununla mücadele etmek için de çaba gösteriliyor. Türkiye'deki farklı topluluklar arasında hoşgörü ve anlayışı geliştirmek için tüm aktörlerin birlikte çalışması çok önemlidir.⁴⁰⁶

Türkiye'de İslamofobinin nedenleri ve sonuçlarına ilişkin akademik araştırmalar son zamanlarda artmaktadır. Çalışmalar Müslümanların medyada olumsuz tasvir edilmesinin İslamofobinin yayılmasında önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Müslüman, Yahudi ve Hristiyan topluluklardan liderleri bir araya getiren “İbrahim Dinleri Zirvesi” gibi dinler arası diyalog ve hoşgörüü teşvik eden sivil toplum girişimleri de ortaya çıkmıştır. Türk hükümeti ayrıca İslamofobi ile mücadele etmek ve sosyal uyumu teşvik etmek için, din işlerini denetlemek üzere bir Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması ve ayrımcılıkla mücadele yasalarının uygulanması gibi politikalar ve tedbirler uygulamıştır.⁴⁰⁷ Tedbir ve politikalar neticesinde ülkemizde birden çok sempozyum ve çalışmalar yürütülmektedir. Bu sempozyumlar, bir sonra ki kısımda ayrıntılı olarak ele alınacaktır. İslamofobi Medya Sempozyumu ve benzeri etkinlikler, İslamofobi ve bunun

⁴⁰⁴ Mustafa Sami Mencet, “Tarihsel Arka Planıyla Türkiye’de İslamofobi”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 14 / 53, 2018,193.

⁴⁰⁵ Deniz Yıldız, Esra Aslan Turan, “Türkiye’de Din Olgusu Bağlamında Sivil Toplumun İmkânı: Şanlıurfa’daki Sivil Toplum Kuruluşları Örneği”. *Ortadoğu ve Göç*, 12 / 1, 2022,146.

⁴⁰⁶ Mencet, 194.

⁴⁰⁷ Mustafa Temel, “Türkiye’de Medya ve İslamofobi Araştırmaları”. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 2 / 1, 2019,96.

bireyler ve toplum üzerindeki etkileri konusunda farkındalık yaratılmasında önemli bir rol oynamaktadır.⁴⁰⁸

2.6.1 Türkiye’de RTÜK ve İslamofobi Sempozyumları

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Başkanlığı, Türkiye'deki medya ortamını denetlemekle sorumlu düzenleyici bir kurumdur. RTÜK, radyo ve televizyon istasyonlarının yayın içeriklerini denetlemekle, bunların yasalara ve etik standartlara uygun olmasını sağlamakla yükümlüdür.⁴⁰⁹ İslamofobi, medyada İslam'ın ve Müslümanların olumsuz tasvirlerinin önyargı ve ayrımcılığın yayılmasına katkıda bulunmasıyla dünya çapında büyüyen bir endişe kaynağıdır.⁴¹⁰

RTÜK, medyada İslam'ın ve Müslümanların doğru ve adil temsilini desteklemek için İslamofobik içeriğin yayınlandığı durumlara müdahale etmiştir. Örneğin 2019'da RTÜK, Müslümanlara karşı ayrımcı sözler içeren bir program yayınladığı için bir TV kanalına para cezası vermiştir. RTÜK, sosyal medya platformlarını da izliyor ve nefret söylemi ile İslamofobik içerik taşıyan hesaplar hakkında işlem yapmaktadır. Bu müdahaleler, Türk medyasında İslam'ın ve Müslümanların daha olumlu bir şekilde tasvir edilmesini teşvik etmede etkili olmuştur.⁴¹¹

Diyanet, Türkiye'de, dinler arası diyalog ve anlayışı teşvik etmede aktif olarak yer almış, küresel erişime sahip bir dini kurumdur. Diyanet, medya okuryazarlığı programları aracılığıyla İslam ve Müslümanlar hakkında doğru bilgiler sunarak İslamofobik anlatılara ve kalıp yargılara karşı koymayı amaçlamaktadır. Örneğin kurum, gazeteciler, eğitimciler ve öğrenciler için İslam ve Müslümanlar hakkında daha incelikli bir anlayışı teşvik etmede başarılı olan medya okuryazarlığı programları düzenlemiştir. Bu tür çabalar, Türkiye'de İslamofobiyle mücadelede ve sosyal içermeyi teşvik etmede etkili olmuştur.⁴¹²

Son yıllarda RTÜK, İslamofobi ve bunun Müslüman topluluklar üzerindeki etkisi konusuyla yakından ilgilenmektedir. RTÜK Cumhurbaşkanlığı ve Diyanetin İslamofobi

⁴⁰⁸ Kurt ve Kürüm, 24.

⁴⁰⁹ <https://www.rtuk.gov.tr/kamuoyu-yayin-arastirmalari-ve-olcme-dairesi-baskanligi/3921>. Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

⁴¹⁰ RTÜK, (2020). I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu. T.C. Radyo Ve Televizyon Üst Kurulu Başkan Yardımcılığı. <https://dosyalar.nevsehir.edu.tr/fdc5531bcdce945f48865e372f6b0789/sempozyum.pdf>. Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023.

⁴¹¹ RTÜK, (2023). I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu. Ankara. <https://medyaveislamofobisempozyumu.com/islamofobi-2.pdf> Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023.

⁴¹² Olgun, 273.

Sempozyumu gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Başkanlığı ve Diyanet medya düzenlemesi, dinler arası diyalog ve medya okuryazarlığı programlarıyla bu eğilime karşı adımlar atmıştır.⁴¹³ Bu bölümde, İslamofobi ile mücadelede RTÜK Başkanlığı ve Diyanet'in rollerini inceleyeceğiz ve medyanın ve İslamofobinin Müslüman topluluklar üzerindeki etkisi inceleyeceğiz.

2.6.1.1. RTÜK Cumhurbaşkanlığı ve Diyanet I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu

RTÜK Başkanlığı, Türkiye'de medya içeriğinin sağlanmasından sorumlu bir medya düzenleyici kurumdur. RTÜK Cumhurbaşkanlığı ve Diyanet İşleri I. Sempozyumu, medya ve din ilişkisini, pozitif sosyal ve kültürel değerlerin yaygınlaştırılmasında medyanın rolünü tartışmak üzere farklı alanlardan uzmanları ve akademisyenleri bir araya getiren önemli bir etkinlik olmuştur. RTÜK Cumhurbaşkanlığı ve Diyanet İşleri I. Sempozyumu Türkiye'de düzenlenmiştir ve medya ile din arasındaki ilişkiyi ve medyanın din ile olan ilişkisini ve rolünü araştırmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda olumlu sosyal ve kültürel değerleri teşvik etmede medyanın Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenen sempozyum, medya, din ve akademi gibi farklı alanlardan uzmanları bir araya getirmiştir. “Medya, Din ve Toplumsal Değerler” temasıyla düzenlenen sempozyumda, medyanın dini inanç ve uygulamalara etkisi, dini kurumların medya düzenlemesindeki rolü, medya kullanımının zorlukları ve fırsatları gibi geniş bir yelpazede ele alınmıştır. Din eğitimi ve sosyal yardım için medya konularında ayrıntılı olarak konuşmalar yapılmıştır. Sempozyum ayrıca medyanın sosyal uyum ve anlayışı geliştirmedeki rolünü, medyanın kültürel kimlik ve çeşitlilik üzerindeki etkisini ve pozitif sosyal ve kültürel değerleri teşvik etmek için medyayı kullanmanın zorluklarını ve fırsatlarını da ele almıştır. Sempozyumun ana konuşmacıları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Dr. Mustafa Şentop ve Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş gibi önde gelen akademisyen ve uzmanlar yer almıştır. Sunum yapanlar arasında medya çalışmaları, dini çalışmalar ve sosyoloji gibi çeşitli alanlardan akademisyenler ve uzmanlar yer almıştır.⁴¹⁴

⁴¹³ RTÜK, “I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu. T.C. Radyo Ve Televizyon Üst Kurulu Başkan Yardımcılığı”, 2020, <https://dosyalar.nevsehir.edu.tr/fdc5531bcdce945f48865e372f6b0789/sempozyum.pdf>. Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023.

⁴¹⁴ https://www.medyaveislamofobisempozyumu.com/RTUK_program.pdf. Erişim Tarihi: 19 Nisan 2023.

RTÜK Cumhurbaşkanlığı ve Diyanet İşleri I. Sempozyumunda tartışılan ana konulardan biri de medya ve din arasındaki ilişkiydi. Sunucular, medyanın dini inançlar ve uygulamalar üzerindeki etkisini ve dini kurumların medya düzenlemesindeki rolünü incelemişlerdir. Ayrıca, din eğitimi ve sosyal yardım için medyayı kullanmanın zorluklarını ve fırsatlarını tartıştılar. Örneğin; Bir sunucu genç nesillere ulaşmak ve din eğitimini teşvik etmek için sosyal medyayı kullanmanın önemini vurgulamıştır. Sosyal medya platformlarının, dini öğretileri paylaşmak ve gençlerle ilgili ve onlar için erişilebilir bir şekilde ilişki kurmak için kullanılabileceğini savundular. Ancak, sosyal medyayı düzenlemenin ve dini içeriğin doğru ve uygun olmasını sağlamanın zorluklarına da dikkat çektiler. Başka bir sunucu, medya düzenlemesinde dini kurumların rolünü tartıştı ve dini değerler ve ilkelerle uyumlu olmasını sağlamak için medya içeriğinin düzenlenmesinde dini liderlerin yer alması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, medya içeriğinde gezinmelerine ve eleştirel bir şekilde değerlendirmelerine yardımcı olmak için dini topluluklar arasında medya okuryazarlığını teşvik etmenin önemine dikkat çektiler. Sempozyumda tartışılan bir diğer önemli konu da, medyanın olumlu sosyal ve kültürel değerleri teşvik etmedeki rolüydü.⁴¹⁵

Sempozyumun İslamofobi söylemine katkısı, konu hakkında farkındalık yaratması, diyalog ve tartışma ortamı sağlaması açısından önemlidir. Ancak, RTÜK Başkanlığı'nın Sempozyumdan elde edilen içgörülerini medya çeşitliliğini ve ifade özgürlüğünü desteklemek için nasıl kullanacağı belirsiz olduğundan, Sempozyumun medya düzenlemesine etkileri belirsizliğini korumuştur. Sonuç olarak, RTÜK Başkanlığı'nın medya düzenlemesindeki rolü Türkiye'deki medya ortamının çeşitlilik arz eden, çoğulcu ve ülkenin sosyal, kültürel ve siyasi gerçeklerini yansıtan olmasını sağlamak için kritik öneme sahiptir. İslamofobi olgusu, son yıllarda ilgi gören çağdaş bir sosyal olgudur ve Müslüman bireyler ve topluluklar üzerindeki etkisi derindir. RTÜK Başkanlığı tarafından düzenlenen İslamofobi Sempozyumu, konunun ve medya düzenlemesine yansımalarının eleştirel bir değerlendirmesidir.

Bu bağlamda 1. Uluslararası Medya ve Sempozyumu İslamofobi, medyanın İslam ve Müslümanlar hakkındaki kamuoyu algılarını şekillendirmedeki önemli rolünü vurgulamaktadır. RTÜK gibi düzenleyici kurumlar ve Diyanet gibi kuruluşlar, medyada İslam'ın doğru ve olumlu bir şekilde temsil edilmesinde ve İslamofobik söyleme karşı

⁴¹⁵ RTÜK, "I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu". Ankara, 2023. <https://medyaveislamofobisempozyumu.com/islamofobi-2.pdf> Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023.

koymada önemli roller oynamaktadır. Medyada İslamofobi konusunu ele alma stratejileri, eğitim ve medya okuryazarlığı programlarının yanı sıra medya kuruluşlarının İslam ve Müslümanlar hakkında doğru ve dengeli bir şekilde yer almasını teşvik etme çabalarını içerir.⁴¹⁶

2.7. Türkiye’de Batılılaşmanın İslamofobi’ye Etkisi

Yakın tarihimizde Batılılaşma ismi verilen, kökeni III. Selim dönemine kadar uzanan ve asıl olarak Tanzimat’la başlayan bu süreç, Batı’dakinden oldukça farklı bir tarzda gerçekleşmiş, kendiliğinden ve bağımsız bir gelişimin ürünü olmamıştır. “Reform Hareketleri”, Osmanlı Devleti’nde de benimsenen ve uygulanmaya çalışılan, farklı toplumsal yapılarda ve farklı koşullarda gerçekleşen süreçlerin ürünüdür. Ama nihayetinde Osmanlı siyasetçileri ve aydınlarının kendi toplumlarının gerçeklerinden yola çıkarak özgürce ve görece özgürce geliştirdikleri bir "model" değil, Batılı ülkeler tarafından onlara dayatılan bir eylemler bütünüydü. Osmanlı İmparatorluğu’ndaki güç dengesi önceki yüzyıllardan çok farklıydı.⁴¹⁷

Osmanlı İmparatorluğu’nun Batılılaşması kendi doğal koşullarında gerçekleşmemiş, askeri alanda Batı’nın gerisinde kaldığını görmeye başlayan merkezi hükümetin başlattığı bir reform programının ürünüdür. Osmanlı Batılılaşmasının amacı, toplumu sanıldığından daha ileri götürmek değildi. İlk bakışta yanlış gibi görünebilir ama Osmanlı batılılaşmasının temel amacı mevcut düzeni sürdürmek olduğu için muhafazakârdı. Bu bağlamda Batılılaşma, hem Batı’ya direnme hem de iç düzeni koruma (yani Osmanlı despotizmi) aracı olarak kurumsallaştırılırken, yan ürün olarak Osmanlı aydınlarını da yaratmıştır.⁴¹⁸

Osmanlı aydınları, Batılılaşmayı savunmak için ellerinden gelenin en iyisini yaptılar ve Osmanlı Batılılaşması bağlamında muhafazakâr olmak zorunda kaldılar. Dolayısıyla Türkiye’nin Batılılaşmasının kaynağı aslında muhafazakârdır. II. Meşrutiyetin yönü netleşmekle birlikte İslam ve dine doğrudan karşı çıkmayacağını belirtmiştir. Ona göre, din kelimesi anılmadan ilan edilen bir meşrutiyet ve “şariat hukukuna en uygun yönetim şekli olan “kurulan bir cumhuriyette bunu yapmak kolay

⁴¹⁶ https://www.medyaveislamofobisempozyumu.com/RTUK_program.pdf. Erişim Tarihi: 19 Nisan 2023.

⁴¹⁷ Gözde Çolakoğlu Sarı. "19. Yüzyıl Batılılaşma Hareketlerinin Osmanlı- Türk Müziğine Yansımaları". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181 / 181, 2014,35.

⁴¹⁸ Çağlar Kurtdaş, “Osmanlı Modernleşme Sürecinde Aydınlar ve Bürokrasinin Rolü”. *Elazığ Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29 / 1, 2019,400.

değildir. Bu iddialara dini gerekçelerle direnen durum ciddi bir kafa karışıklığı yaratmıştır. Asıl amacın dini normatif sosyal yaşamdan ayırmak olduğu baştan belli olmadığından, din adına ileri sürülen iddialar dinin kötüye kullanılması olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca bu durum nedeniyle toplum kendisini dini terim ve semboller çerçevesinde ifade etmeye devam etmektedir.⁴¹⁹

Laiklik, bazı araştırmacılara göre aslında eğitim kurumlarında daha erken başlamıştır. II. Abdülhamid'in saltanatının sonunda idari sistem, mahkeme sistemi ve eğitim büyük ölçüde laikleştirilmiştir. Osmanlı devletinin İslami doğası ve halife olarak padişahın otoritesi, padişahın statüsünü bir dereceye kadar meşrulaştırdı ama Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi merkezi de değişmiştir. Padişah, imparatorluğu kurtarmak için önerilen seçenekler arasında bir orta yol izlemeye karar vermiştir. Tanzimat dönemi siyasetçileri, devlet teşkilatını rasyonalize etmeye ve modernleştirmeye devam ettiler. Laik mahkemelerin ve laik bir eğitim sisteminin genişlemesini desteklemiş, medreseleri kendi hallerine bırakmıştır ancak; iktidarının sonunda medreseler yetersiz personel ve yetersiz fonlanan kurumlar, kaçaklar için sığınaklar haline gelmiştir.⁴²⁰

Dini ve laik yaşam arasındaki fark sadece Türkiye'de değil, Avrupa ülkeleri ile ilişkisi olan ülkelerde de yaşanmıştır. Bazı araştırmacılar, modernleşmenin ana sonuçlarından birinin, yeni fikirlerin ortaya çıkması ve Müslüman nüfusun yasal ve eğitim sistemlerinde açıkça görülen kademeli olarak parçalanması olduğuna dikkat çekerler. Her birinin kendi müfredatı, öğretmenleri ve birimleri olan geleneksel bir dini okul ile modern bir laik okulun yan yana gelmesi, karşıt dünya görüşlerine sahip iki sınıf üretir. Çoğu geleneksel İslami değerlere sahip olan modern batılı seçkinler arasında azınlıktalar.

Dini liderler hükümette, eğitimde ve hukukta önemli konumlara sahip olduğundan, geleneksel güç ve otorite temellerinin yok edilmesi her zaman ulemanın sorumluluğunda olmuştur. Halifeliğin kaldırılması, Batılılaşma tarihimizde bir dönüm noktasıdır. Halifeliğin kaldırılmasına ek olarak, Tekdüzen Eğitim Kanunu ile örgün din eğitiminin çoğu ve yaygın eğitimin tamamı kaldırılmıştır. Ruhban okulları eğitim-öğretim faaliyetlerine devam ederken, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın veya Milli Eğitim Bakanlığı'nın din adamı yetiştirmek üzere okul açma yetkisi bulunmamaktadır. Sonuç

⁴¹⁹Taner Aslan, "Osmanlı Aydınlarının Gözüyle Batılılaşma". *Erdem*, 55, 2009,3.

⁴²⁰ Davut Hut "Osmanlı Arap Vilayetleri, Arabizm ve Arap Milliyetçiliği". *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1 / 0 (Ekim 2016),114.

olarak, cumhuriyetin modernleşmesi, hem kurucuları hem de kurumları açısından Osmanlı batılılaşmasının bir devamıydı. Kara (2014),⁴²¹ Osmanlı modernleşmesinin mimarlarının, kendilerinin de İslam dünyasından sorumlu Müslüman ülkeler olduğunun bilincinde olarak modernleşmeyi nasıl gerçekleştirdiklerini vurgularken, Cumhuriyet ideolojisini devre dışı bırakarak modernleşme projelerini nasıl hayata geçirdiklerini vurgulamaktadır.⁴²²

2.8. Türkiye’de Medyanın İslamofobi Üzerindeki Etkisi

İslamofobi, İslam'a ve Müslümanlara yönelik olumsuz tutumların artmasıyla birlikte Türkiye’de büyüyen bir endişe kaynağı olmuştur. Medya, Türkiye’de İslamofobinin artmasına katkıda bulunan önemli bir faktör olarak tanımlanmıştır. Medya, kamuoyunun ve İslam'a ve Müslümanlara yönelik tutumların şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. İslam'ın şiddet içeren ve baskıcı bir din olarak tasvir edilmesi, medyada İslam'a ve Müslümanlara yönelik olumsuz algılara katkıda bulunan ortak bir tema olmuştur.⁴²³

Medyada Müslümanların yanlış tanıtılması da Türkiye’deki İslamofobinin önemli bir nedenidir. Müslümanlar genellikle terörist, aşırılık yanlısı ve gerici olarak tasvir ediliyor ve bu da onlara karşı olumsuz klişeleri ve ön yargıları güçlendirmektedir. Medyada Müslümanlara yönelik olumsuz klişeler ve önyargılar Türkiye’de İslamofobiyi daha da körüklemektedir. Medyanın İslam'ı ve Müslümanları olumsuz tasvir etmesi toplum üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Müslümanlara yönelik nefret suçları ve ayrımcılığın artması, medya kaynaklı İslamofobinin doğrudan bir sonucudur. Medyanın Müslümanları ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit olarak göstermesi, toplumun ayrışmasına ve kutuplaşmasına yol açmıştır. İslam'a ve Müslümanlara karşı hoşgörü ve anlayışın azalması, medya kaynaklı İslamofobinin bir başka etkisidir. Medyanın İslam'ı ve Müslümanları olumsuz tasvir etmesi, bir korku ve güvensizlik ortamı yaratmış, bu da Türkiye’deki Müslümanların marjinalleşmesine yol açmıştır.⁴²⁴

Türkiye’de medya kaynaklı İslamofobiyi ele almak çok yönlü bir yaklaşım gerektirmektedir. Halk arasında medya okuryazarlığının ve eleştirel düşünme becerilerinin teşvik edilmesi, medyanın toplum üzerindeki olumsuz etkileriyle

⁴²¹ İsmail Kara, “Cumhuriyet Türkiye’si’nde Bir Mesele Olarak İslam”. İstanbul: Dergâh, 2014,32.

⁴²² Mencet, 194.

⁴²³ Alıcı, 2019,410.

⁴²⁴ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 759.

mücadelede önemli bir adımdır. Medyanın neden olduğu İslamofobi ile mücadelede İslam ve Müslümanlar hakkında dengeli ve doğru bir medya kapsamının teşvik edilmesi de çok önemlidir. Farklı topluluklar arasında anlayış ve hoşgörüyü artırmak için dinler arası diyalogu ve kültürel değişim programlarını teşvik etmek, Türkiye'de medyanın neden olduğu İslamofobiye ele almak için başka bir etkili çözümdür.⁴²⁵

Ülkemizde; mizah yayıncılığı, tiyatro oyunları, çoğu edebi tür, film vb. Sanat türleri ülkemize yukarıda bahsedilen Batılılaşma sürecinde girmiştir. Yukarıda belirtilen sanat kategorilerinin doğum yeri Avrupa'dır ve sunulan ürünler doğal olarak batılılaşma sürecinin özelliklerine uygundur. Birçok karikatür incelenmiş ve bu karikatürlerde Türkiye'de yayınlanan mizah dergilerindeki İslamofobik görsellerde kadınlar başörtüsü taktığı için aşağılanmış; sarık takan erkekler sapık ve korkunç gösterilmiştir.⁴²⁶

Şekil 7. Deli Dergisinin 1993 yılında yayınladığı İslamofobik Karikatür (Akıner ve Mencet, 2016).

⁴²⁵ Bahadır Darı, Demet Yalçın, "Türkiye'de Medya Okuryazarlığı Konusunda Yapılmış Olan Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma". *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 / 2, 2022,370.

⁴²⁶ Nurdan Akıner, Mustafa Sami Mencet, "Türkiye'de İslamofobi: Mizah Dergilerinde İslam'ın Temsili". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 11 / 2, 2016,171.

Yukarıdaki şekilde, köpeğin başı bağlanmış ve sarıklı bir adam tarafından tasması tutulmaktadır. Bu da başörtülü kadınların erkeğin boyunduruğu altında yaşadığını ve aşağılanmış olduğunu göstermektedir.⁴²⁷

Şekil 8. Leman Dergisinin 2014 Yılında Yayınladığı İslamofobik Karikatür (Akıner ve Mencet, 2016).

⁴²⁷ Akıner ve Mencet, 172.

Şekil 9. İzmir Dergisinin 1997 Yılında Yayınladığı İslamofobik Karikatür (Akıner ve Mencet, 2016).

Yobazlık, gericilik, medeniyet düşmanlığı gibi klişeler uzun yıllar boyunca Müslümanlara atfedilmiştir. Sinema, dizi ve filmlerde de durum pek farklı değildir. Yalsızuçanlar (2011), 1960'ların Türk sinemasındaki popüler imge, karakter ve filmleri günümüzle karşılaştırarak aslında pek bir şeyin değişmediğini, Doğu ile Batı arasındaki gerilimin devam ettiğini ve iki medeniyet arasındaki ilişkinin hala yansıtıldığını belirtmektedir. Örneğin, köylere gelen öğretmenler, askerler, mühendisler, köyün muhtarları, tüccarları, imamları veya ağaları ile çatışır, geleneksel insanların insanları aldatmak için kullandıkları en büyük silahın din olduğu ortaya çıkar. Filmin dayandığı literatürde, modern özne olan din adamları veya din adamları genellikle sahtekâr, bilim karşıtı, ahlaksız vb. Kültürel medyadaki bu imge ve temsil edilir.⁴²⁸

Bir başka kanıt da kamuoyu yoklamalarıdır. Çarkoğlu ve Toprak'ın 1999'da yaptığı araştırmaya göre, katılımcıların yüzde 42'si dindarların baskı gördüğüne inanmaktadır. Aynı şekilde katılımcıların %31'i de İslam'ın gereklerini yerine getirmekte özgür olmadığını belirtmiştir. 2006 yılında aynı isimle yapılan bir araştırmaya göre bu oranların gerilediği görülmektedir. Ancak başta sosyal medya olmak üzere çeşitli mecralarda İslami kurum veya topluluklara yönelik nefret söyleminin olduğu gözlemlenmiştir.⁴²⁹

⁴²⁸ Sadık Yalsızuçanlar, "Doğu Batı arasında sinema". *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 2, 2011,183.

⁴²⁹ Mencet, 195.

Başka örneklerden biri de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Fetvalar bölümünde yer alan “buluğ” kavramının yorumlanması ile “evlilik” arasında zorunlu bir ilişki kurularak sorulan soruların cevaplanması sonucunda “Diyanet kız çocuklarının dokuz yaşında evlenebileceğini duyurdu” başlıklı haberdur. Diyanet İşleri Başkanlığı'nda İslam'a ve Peygamberine hakaret içeren başlıklar açılmıştır ve sosyal medyada bu konu tartışılmıştır.

Türkiye'deki din adamları, başta İslam'a atfedilen hurafeler olmak üzere tüm bu olumsuz durumları İslam'la alakası olmayan şekilde açıklamaya çalışmakta, hep itham/savunma pozisyonunda kalmaya zorlanmaktadır. Bu durum, İslami değerlerle bağdaşmayan ve İslami öğretilere aykırı bazı yanlış uygulamaların devam etmesine yol açmış ve dinî cemaatin bu olumsuzluklarla mücadele etmesini zorlaştırmıştır.⁴³⁰ Tüm bunların yanı sıra, Müslümanların parçalanmış, bölünmüş ve ayrılmış imajı, medya aracılığıyla popüler hale gelen veya en azından yayılıyormuş gibi görünen agnostisizm ve deizmin yayılmasına yol açmıştır.⁴³¹

Türkiye'de medyanın neden olduğu İslamofobi, çözülmesi gereken büyüyen bir endişedir. Medyanın İslam'ı ve Müslümanları olumsuz tasvir etmesi, Türkiye'de İslam'a ve Müslümanlara yönelik olumsuz tutumlara katkıda bulunmuştur. Medya kaynaklı İslamofobinin etkileri arasında Müslümanlara karşı nefret suçlarının ve ayrımcılığın artması, toplumun ayrışması ve kutuplaşması, İslam'a ve Müslümanlara karşı hoşgörü ve anlayışın azalması sayılabilir. Türkiye'de medyanın neden olduğu İslamofobiye ele almak, medya okuryazarlığının ve eleştirel düşünme becerilerinin teşvik edilmesini, medyada İslam ve Müslümanların dengeli ve doğru bir şekilde yer almasını ve dinler arası diyalog ve kültürel değişim programlarını teşvik etmeyi içeren çok yönlü bir yaklaşım gerektirmektedir.⁴³²

2.9. Türkiye’de İslamofobi’yi Besleyen Düşünceler ve Self Oryantalizm Düşüncesi

Türkiye'de İslamofobi'yi besleyen düşünceler hakkında farklı görüşler ve tartışmalar mevcuttur. Batı ülkelerinde İslam'ı anlatan tarihsel metinlerin incelenmesinin, İslamofobi'yi besleyen zihniyeti daha iyi anlamak için doğru bir yaklaşım olduğu söylenebilir.⁴³³ İslamofobi, Batı ve İslam dünyası arasındaki çatışma alanlarının doğurduğu sonuçlardan biridir. Soğuk Savaşın sona ermesi ve dünya siyasi arenasında

⁴³⁰ Akıner ve Mencet, 180.

⁴³¹ Mencet, 196.

⁴³² Ece, 45.

⁴³³ Mencet, 197.

Batı'nın üstünlüğünün azalmasıyla, İslam dünyası ve Batı arasındaki çatışmalar artmış ve İslamofobi'nin yaygınlaşmasına neden olmuştur.⁴³⁴

Türkiye'de birçok düşünce kuruluşu İslamofobi ile mücadele etmek için çalışmalar yürütmektedir. Örneğin, eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından tasarlanan bir düşünce kuruluşu halen Erdoğan'ın geniş ailesi tarafından yönetilmektedir ve İslamofobi'ye karşı mücadelede etkin bir rol oynamaktadır.⁴³⁵ Bunun yanı sıra, Türkiye'deki bazı siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve düşünce kuruluşları da İslamofobi ile mücadele etmek için çalışmalar yürütmektedirler. Ancak, Türkiye'de İslamofobi ile mücadele edilmesine rağmen, bazı medya organları ve siyasi çevrelerde hala İslamofobi'yi besleyen söylemlere rastlanmaktadır.⁴³⁶ Bu nedenle, İslamofobi'ye karşı mücadelede sivil toplum, siyasi liderler ve medya organlarının sorumlulukları büyüktür.⁴³⁷

Türkiye'de İslamofobi'yi besleyen düşünceler arasında self oryantalizm düşüncesi de önemli bir yer tutar. Self Oryantalizm, Türkiye'de İslamofobiye neden olan bir kavramdır. Self oryantalizm, Türkiye de dâhil olmak üzere Doğu toplumunun üyeleri tarafından Oryantalist klişelerin ve önyargıların içselleştirilmesi anlamına gelir. Bu içselleştirme, İslam'a ve Müslümanlara yönelik olumsuz ve önyargılı görüşlerin kabulüne ve sürdürülmesine yol açmakta, bu da İslamofobiye körüklemektedir.⁴³⁸

Self Oryantalizm, Türk toplumunun Batılılaşmasını ve geri kalmış ve modernite ile bağdaşmayan İslami değer ve geleneklerin reddini teşvik eder. Bu, Müslüman nüfus arasında bir sosyal yabancılaşma ve marjinalleşme duygusu yaratır, bu da onlara karşı ayrımcılığın ve önyargının artmasına yol açabilir.⁴³⁹ Ayrıca, Türkiye'de İslamofobi konusuyla ilgili araştırmalar, oryantalizm ve ırkçılığın rolünü ele almak da dâhil olmak üzere konuyu birden fazla perspektiften ele almanın önemini vurgulamaktadır.⁴⁴⁰

⁴³⁴ Kaya ve Akıncı, 84.

⁴³⁵ Sinem Adar, Halil İbrahim Yenigün, "Türkiye'nin yumuşak güç stratejileri ve İslamofobi meselesi". 2020, <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/05/18/turkiyenin-yumusak-guc-stratejileri-ve-islamofobi-meselesi>. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2023.

⁴³⁶ Mencet, 198.

⁴³⁷ Ramazan Akkır, "1990 Sonrası Türk Siyasetinde İslamofobi". *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 / 3, 2021, s.139.

⁴³⁸ Mencet, 199.

⁴³⁹ Mencet, 200.

⁴⁴⁰ Ahmet Aslan, "İslamofobi Çalışmalarında Kuramsal Yaklaşımlar: Türkçe Makaleler Üzerine Bir İnceleme". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 2021,5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMOFOBİYE KARŞI İSLAM KURULUŞLARI VE İSLAM İNANCININ DURUŞU

İslamofobi, İngiliz düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust tarafından, İngiltere'de yaşayan Müslümanlara karşı nefret ve korkuya işaret etmek üzere 1997 yılında kullanılmaya başlanan bir terimdir.⁴⁴¹ Bu kapsamda, İslamofobi ile mücadele eden birçok İslam kuruluşu bulunmaktadır. Bu kuruluşlar, İslamofobi ile mücadele etmek ve İslam ve Müslümanlar hakkındaki yanlış algıları düzeltmek için çeşitli faaliyetler yürütmektedirler. Örneğin, İslamofobi ile mücadele etmek amacıyla kurulan kuruluşlar, İslamofobi hakkında farkındalık yaratmak için seminerler, konferanslar ve etkinlikler düzenlemektedirler. Öte yandan, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2022 yılında 15 Mart'ı Uluslararası İslamofobi ile Mücadele Günü olarak ilan etmiştir.

Bu karar, İslamofobi ile mücadeleye uluslararası düzeyde dikkat çekmek ve farkındalık yaratmak için önemli bir adımdır. İslamofobi ile mücadele etmek için birçok İslam kuruluşu faaliyet göstermektedir ve bu kuruluşların çalışmaları, İslamofobi ile mücadeleye önemli katkılar sağlamaktadır. Ancak, İslamofobi ile mücadele edebilmek için toplumun tüm kesimlerinin de bu konuda farkındalığının artırılması ve ortak hareket etmesi gerekmektedir.⁴⁴² İslamofobiye karşı İslam kuruluşları ve İslam inancının duruşu ile ilgili alt başlıklarda belirli incelemeler yaptık.

3.1. İslam İnancının Irkçı Söylemlere Karşı Duruşu

11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik saldırılardan bu yana, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki ülkelerde yaşayan Müslümanlar giderek artan bir şekilde ayrımcılık, güvensizlik ve damgalama söylem ve uygulamalarının odağı haline gelmiştir. Varlıkları, dinleri, sosyal ve siyasi kimlikleri kanaat önderleri ve medya tarafından sadece sorgulanmakla kalmıyor, aynı zamanda onaylanmaktadır. Bir anlamda, bu durum benzeri görülmemiş bir fenomen değildir. Ne yazık ki, “öteki”ne karşı ayrımcılık, yüzyıllardır dünyanın dört bir yanındaki insan toplumlarının tekrar eden bir özelliği olmuştur. Onlarca yıldır, “Batı’da yaşayan Müslüman ve Asyalı nüfus klişelere ve önyargılara maruz

⁴⁴¹Bodur, “Batı’da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)”, 71.

⁴⁴²<https://turkiye.un.org/tr/223089-bm-uluslararası%C4%B1-i%CC%87slamofobi-ile-m%C3%BCcadele-g%C3%BEn%C3%BCn%C3%BCn-ilkini-kutluyor> Erişim Tarihi: 24 Nisan 2023.

kalmıştır. Bu uygulamalar uzun zamandan beri dini, sosyal ve kültürel olarak meşrulaştırılmaktadır.

Dini kimlik ve beraberinde getirdiği “yaşam biçimi” 11 Eylül saldırılarından çok önce irdelenmişti. 1980'lerin sonundaki Rushdie olayı, 1990'ların başındaki Körfez Savaşı, 1995'teki Oklahoma bombalamaları ve benzeri olaylar, Müslüman sayılanlara yönelik düşmanlıkların sıklığında dönemsel artışlara yol açmıştır. Ancak 11 Eylül saldırıları bu tür uygulamaların yaygınlaşmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu zorluklarla karşı karşıya kalan kanaat önderleri, akademisyenler, politikacılar ve diğer önde gelen kişiler, İslam'ın ve Müslümanların olumsuz temsillerine karşı çıkmak ve dini ve kültürel kimliklere yönelik saldırıların ardındaki motivasyonların ne olduğuna inandıklarını açıklamak için “İslamofobi” terimini kullanmaya başlamışlardır. “İslam ve Müslüman korkusu” olarak tanımlanan korku, akademik söylemde kullanılan bir kelimedenden siyaset ve medya söylemlerinde sıklıkla kullanılan bir terime taşınmıştır.⁴⁴³

Batılı Müslüman nüfusa yönelik ayrımcılığı tanımlamaya ve bununla mücadele etmeye çalışanlar için birincil teşhis haline gelmiştir. Ancak İslamofobi'nin kendisine karşı çıkanları da vardır. Bazıları, terimin sadece tarif etmeye çalıştığı şey için uygun olmadığını değil, aynı zamanda Müslüman toplum içindeki muhalif görüşleri bastırmak isteyen bazı radikal figürler tarafından kötüye kullanıldığını iddia etmektedir.⁴⁴⁴

Müslümanlara yönelik saldırıların dini kimliklerinden mi yoksa daha genel bir “yabancı” düşmanlığından mı kaynaklandığını söylemek mümkün değildir. Eleştirmenler ayrıca İslamofobik saldırıları “ölçmenin” imkânsız olduğuna, çünkü faillerin saiklerinin genellikle belirsiz olduğuna dikkat çekmektedir. İslamofobi teriminin oluşumuna yapılan bu müdahale, İslamofobinin ontolojisi diyebileceğimiz şey etrafında tartışmalara yol açmaktadır. Bununla birlikte, akademisyenler ve diğerleri tartışmalarını genellikle İslamofobinin var olup olmadığı, eldeki fenomen için terimin doğruluğu, İslamofobinin özellikleri ve onu bir üst terim olarak inandırıcı bir şekilde tanımlayıp istikrara kavuşturma gibi konulara odaklanmaktadır. Bu önemli tartışmalar, Batı'da yaşayan Müslümanların durumuna ilişkin derin kavrayışlar ve araştırmalar sağlamıştır.⁴⁴⁵

⁴⁴³ Şerif Onur Bahçecik, “İslamofobyayı Uluslararasılaştırmak: Runnymede Vakfından İslam İşbirliği Örgütü'ne İslamofobyaya Karşıtı Pratikler”. *Ortadoğu Etütleri*, 5, 2013, 143.

⁴⁴⁴ Bahçecik, 144.

⁴⁴⁵ Bahçecik, 145.

Geleneksel uluslararası ilişkiler teorisi, öncelikle küresel siyaseti, gücün biriktirilebilen ve sahiplenilebilen bir şey olarak anlaşıldığı, fayda maksimize eden devletlerin etkileşimi olarak görür. Küresel siyasi normlar genellikle uluslararası sistemdeki en güçlü kişiler tarafından belirlenir ve uluslararası kurumlar, sistem içindeki güç dağılımını yansıtır. Bununla birlikte, Michel Foucault'dan ilham alan yakın tarihli postyapısalcı yazılar, modern devlet iktidarının yalnızca devlet gibi merkezi kurumlar tarafından uygulanmadığını göstererek bu iktidar kavramsallaştırmasına meydan okur. Foucault'nun görüşüne göre iktidar, sahip olma kapasitesi değil, “yapma eylemi” olarak anlaşılmaktadır.⁴⁴⁶

Modern güç uygulaması genellikle egemen devletlerin şiddet kullanımı veya tehdidi değil, belirli davranışları teşvik etmeyi amaçlayan bir dizi eylemdir. Modern iktidar, şiddetle değil, başkalarının eylemlerine göre hareket ederek, bireylerin doğrudan kontrolüyle değil, olası eylem alanlarını tanımlayarak uygulanır.⁴⁴⁷ Siyasal gücü kavramsallaştırmanın bu yeni yolu, dünya siyasetinin incelenmesi için önemli çıkarımlara sahiptir. İktidar, yapma eylemi olarak anlaşıldığında, genellikle siyasi iktidarla ilişkilendirilmediği düşünülen belirli söylem ve uygulamaların gerçekten de bireylerin, devletlerin veya diğer kuruluşların yönetiminin bir parçası olduğu açık hale gelir.⁴⁴⁸

Uluslararası kuruluşların incelenmesi için bu yaklaşım, mikroskobik fiziksel güçlerini daha belirgin hale getirir. Merlingen'in belirttiği gibi, uluslararası örgütler “etkileri üzerindeki fiziksel, adli ve diplomatik kısıtlamalardan kaçan moleküler bir güç biçimi uygularlar.”⁴⁴⁹ Örneğin, neoliberal ekonomik yönetim söz konusu olduğunda, devletlerin neoliberal davranışları onları şekillendirerek güvence altına alınır. Dünya Ekonomik Forumu tarafından geliştirilen rekabet edebilirlik endekslerinin yardımıyla rekabetçi oyunculara dönüştürmek söz konusu olmuştur.⁴⁵⁰ Başka bir örnek vermek gerekirse, Avrupa Güvenlik Topluluğu'nun inşası, devletlere disiplin tekniklerinin

⁴⁴⁶ Özkan Gökcan, “Teoriyi batı ve batı-dışı ayrımının ötesinde düşünmek: küresel uluslararası ilişkiler fikri üzerine eleştirel bir inceleme”. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12 / 3, 2021,1054.

⁴⁴⁷ Emek Bayrak, “Şiddet Tekelinin Tarihsel Gelişimi ve Bugüne Dair Notlar”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 68, 2019, 59.

⁴⁴⁸ Baki Erken, “Siyasal Düzen Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 12 / 22, 2020,211.

⁴⁴⁹ Michael Merlingen, “Governmentality: Towards a Foucauldian Framework for the Study of IGOs”, *Cooperation and Conflict*, 38 / 4, 2003,365.

⁴⁵⁰ Tore Fougner, “Neoliberal Governance of States: The Role of Competitiveness Indexing and Country Benchmarking”. *Millennium - Journal of International Studies*, 37 / 2, 2008,304.

uygulanmasıyla gerçekleştirilmiştir. AGİT sürekli olarak kendi güvenlik politikasına bağlıdır ve bunu sorumlu devletlerin altın standardı ile karşılaştırır.⁴⁵¹

STK'ların ve uluslararası kuruluşların İslamofobi karşıtı uygulamaları bu açıdan incelendiğinde, bu uygulamaların sadece İslamofobinin inkârı olarak görülemeyeceği ortaya çıkmaktadır. İslamofobi veya hak iddiaları söz konusu olabilir. Bu uygulamalar sadece diğer aktörler üzerinde güç kullanma amacı gütmeyen, aynı zamanda insanları dinsel özneler olarak şekillendirmeye ve laiklik sonrası bir dünya düzeninin inşasına yardımcı olmaya çalışır. Bu nedenle İslamofobi karşıtı uygulamalar, siyaset karşıtlığı olarak görülebileceği gibi, basitçe “ihtiyaç duyulmayanı yönetme programı” olarak da tanımlanabilir.⁴⁵² Karşı politika, özneliği ve gücün kullanılmasını içerir. Terörle mücadele veya yoksullukla mücadele pratiği nasıl politikse, İslamofobi ile mücadele pratiği de bu şekilde düşünülebilir.

3.1.1.Runnymede Raporu ve İslamofobi Karşıtı Programın Yaygınlaştırılması

İslamofobi söyleminin yükselişinin en önemli anı, 1997 yılında, çokkültürlülük konusundaki çalışmalarıyla tanınan bir İngiliz düşünce kuruluşunun “İslamofobi: Hepimizin Yüzleştiği Meydan Okuma/ Islamophobia: a Challenge for Us All.” başlıklı bir rapor yayınlamasıyla gelmiştir. Aşağıda daha ayrıntılı olarak incelenen rapor, pek çok kişi tarafından kabul edilen İslamofobi terimini, İngiliz Müslümanların deneyimlediği bir dizi olgunun doğru bir tanımı olarak ortaya koymaktadır. Müslümanlar da dâhil olmak üzere kanaat önderleri tarafından sahiplenilmekte ve medya tarafından tanımlayıcı bir terim olarak kullanılmaktadır. Yakında, kelimenin etrafındaki alıntılar ortadan kalkacak ve sadece Birleşik Krallık'a değil, dünyadaki çok kültürlü toplumlara meydan okuyan bir terim haline gelecektir.⁴⁵³

İslamofobi terimi İngiliz Düşünce Kuruluşu olan Runnymede Trust tarafından icat edilmemiş olsa da, onların 1997 raporu konuyla ilgili en başarılı ve en çok alıntı yapılan çalışma olmuştur. Bu raporun detaylarına girmeden önce 1990'lı yıllarda İngiltere'den bahsedilebilir. Runnymede Trust, 1968'de ırkçılıkla mücadele etmek ve çok kültürlülüğü desteklemek için kurulmuştur. Kendisini Birleşik Krallık'ın “ırksal eşitlik için önde gelen bağımsız düşünce kuruluşu” olarak tanımlamaktadır. Düşünce kuruluşu, ülkenin ırkçılık

⁴⁵¹ Merlingen, 366.

⁴⁵² William Walters, “Anti-policy and Anti-politics: Critical Reflections on Certain Schemes to Govern Bad Things,” *European Journal of Cultural Studies*, 11 / 3, 2008,269.

⁴⁵³ Bahçecik, 149.

karşıtı girişimler geliştirdiği bir zamanda kurulmuş gibi görünmektedir. 1960'larda, Lentin'in⁴⁵⁴ dediği gibi, İngiltere'de iki temel ırkçılık karşıtlığı vardı. Biri solun ve sendikacıların “dayanışma” ırkçılık karşıtlığı, diğeri “öz-örgütlenme”dir. Modood'un öne sürdüğü gibi, İngiltere'deki ayrımcılık karşıtı girişimler bu ırkçılık karşıtı gündem tarafından şekillendirilmiştir ve ardından Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nin deneyiminden de yararlanmışlardır. Yani ayrımcılık ırk, renk ve milliyet meselesi olarak görülmektedir.

Runnymede'nin kurulduğu 1968 tarihi, Atlantik'in diğer yakasındaki sivil haklar hareketine denk gelmesi açısından da bu açıdan önemlidir. Dini ayrımcılık, yıllar boyunca bir sorun olarak görülmemiş; bu, adından da anlaşılacağı gibi, inanç temelli ayrımcılığı kapsamayan 1976 Irk İlişkileri Yasası'nda açıkça görülen bir uygulamadır. Dini ayrımcılık, Kuzey İrlanda dışında Birleşik Krallık'ta yasa dışıdır. Bu sadece mevzuatta boşluklar yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda insan hakları iddialarının yapıma şeklini de şekillendiriyor. Aslında Müslümanlar, dini kimlikleri veya uygulamaları nedeniyle ayrımcılığa uğradığında hoşnutsuzluklarını ırksal terimlerle ifade ederler.⁴⁵⁵ Dahası, Müslümanlar medyada ve siyasi söylemde, inançlarına çok az atıfta bulunularak Asyalılarla gruplandırılıyor. Bütün bunlar 1990'larda değişmeye başlamıştır. Birt'in işaret ettiği gibi Rüşdi olayı, Müslüman kimlik siyasetinin başlangıcı ve Müslüman toplulukların dini kimliklerinin farkına varmalarının ortaya çıkışı olarak görülebilir. Bu kimlik, İngiliz Müslümanları Asyalı nüfustan ayırmaya yardımcı olmuştur ve Birt'e göre acı çeken bir topluluk yaratmıştır. Birt'in bahsettiği acılar, İngiliz medyasının Şeytan Ayetleri'ni ele alış biçimi ve İran İslam Cumhuriyeti'nin bunlara tepkisinden kaynaklanmaktadır.⁴⁵⁶

Müslümanlar romanı son derece saldırgan bulmakla kalmadılar, aynı zamanda tehlikeli olarak gösterilme biçimlerinden de rahatsız oldular. Ayrıca, bu tür Müslüman toplulukların oluşumu, örneğin Pakistanlılar veya Bangladeşliler gibi etnik farklılıkların “üstesinden gelme” eğilimindedir. Müslümanlar, uzak memleketleri üzerinden değil, dini inançları temelinde bir araya gelirler. Bu gelişme, Runnymede raporu için bağlam sağlar. Ancak raporun daha yeni bir tetikleyicisi de vardı. Rüşdi olayının ardından Körfez Savaşı ve Oklahoma bombalaması gibi jeopolitik olaylar, Batılı ülkelerde Müslümanların varlığı

⁴⁵⁴ Alana Lentin, *Racism and Anti-Racism in Europe*, (London: Pluto Press, 2004),130.

⁴⁵⁵ Tariq Modood, “Muslims and the Politics of Difference” in Peter E. Hopkins and Richard Gale (eds.), *Muslims in Britain*, (Edinburgh: Edinburgh UP, 2009),195.

⁴⁵⁶ Bahçecik, 149.

medya tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. 1991'deki Körfez Savaşı'na yanıt olarak bazı Müslümanlar tarafından yapılan büyük protestolar, alarm verici bir tonda rapor edilmiştir. Örneğin; gayrimüslimlerle ilgili Oklahoma bombalaması, Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı İslami köktencilik olarak görülmüştür. Bu ortamda Runnymede antisemitizm üzerine bir rapor yayınlamıştır. Bu, İngiliz Yahudi cemaatindeki tutumlara ilişkin bir rapor olsa da, İslamofobiye ilişkin bir bölümü de vardır. Ancak daha da önemlisi rapor, Runnymede'nin kuruluş felsefesinin artık çok kültürlü Britanya için yetersiz olduğunu kabul etmektedir.⁴⁵⁷

Rapora göre düşünce kuruluşu, ayrımcılığın yalnızca renk ve ırk temelinde değil, aynı zamanda kültür, dil, gelenek ve din temelinde de gerçekleştiğini dikkate almalıdır. Trust'ın Anti-Semitizm Komitesi, çalışmaları sırasında İngiliz Müslümanlara karşı önyargının da aynı derecede “endişe verici” bir konu olduğunu tespit etmiştir. Runnymede Trust, kültürel ırkçılık da dâhil olmak üzere her tür “ırkçılığa” daha bütüncül bir yaklaşım önermiş, böylece ilgili tüm taraflar “işbirliği, koordinasyon ve paylaşılan enerjinin faydalarından” yararlanabilirdi. Rapor, İslamofobinin tam bir tanımını sağlamadı, ancak bunun “Müslüman karşıtı duygu” ile eşanlamı olduğunu belirtmekle yetindi. O halde, raporun hükümetin İngiliz tebaasına yönelik davranışı üzerindeki etkileri tartışılabilir.⁴⁵⁸

Raporun reçete ettiği çözüm, liberal demokrasi ve çoğulculuğun bir bileşimidir. Liberal demokrasinin sağladığı ifade özgürlüğü ile bir toplumun kültürel değerleri arasında bir gerilim olduğu kabul edilmektedir. Rushdie olayından da görülebileceği gibi, ikincisi birinciden zarar görebilir. Rapor, bunun bir zorluk olduğunu kabul ediyor, ancak acil ve spesifik tavsiyelerde bulunmuyor. Aksine, toplumların liberal demokrasi ile kültürel çoğulculuk arasındaki bu çatışmadan kaçınmak için dikkatli olmaları gerektiğini öne sürer. Runnymede Trust raporunda iki temel güçten etkilenen bir demokrasi tasavvur ediyor. Bunlar ise medya ve kanaat önderleridir. Her ikisine de liberal ve çok kültürlü değerleri koruma ve aralarındaki çatışmaları çözme görevi verilmiştir.

Kanaat önderlerinin, özellikle etkili olanların da stres anlarında müdahale etme görevi vardır. Bu nedenle rapor, Foucault'nun terimleriyle, uzaktan yönetişimi önermektedir: devlet bahşeden ve egemen hukukun rolü asgari düzeydedir. İslamofobi

⁴⁵⁷ Yüksel, “İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki”, 192.

⁴⁵⁸ Bahçecik, 150.

yasaklanmayacak veya kovuşturulmayacak, ancak cesareti kırılacaktı. Yasa en son kullanılan bir “güvenlik ağı”dır ve devletin rolü öğretmenleri eğitmek ve onları ayrımcılık konularına karşı duyarlı hale getirmekle sınırlıdır. Rapor, geleneksel anlamda kanun hükmünde olmaması anlamında tamamen farklı bir mevzuat kavramı içermektedir. Raporda aşağıdaki paragraf önem arz etmektedir:⁴⁵⁹

“Yasadaki bir değişiklik, Birleşik Krallık'ın veya aslında herhangi bir toplumun uygulamada daha adil olacağını garanti etmez. Ancak bazı değişiklikler, muhtemelen endişe veya çatışma zamanlarında bir güvenlik ağı sağlamada değerlidir ve bu nedenle kamuoyunu eğitmede ve bir hükümetin çeşitliliğe olan bağlılığını göstermede önemli bir değere sahiptir.”

Bu alıntıdan da görülebileceği gibi, yasa uygulama işlevinden büyük ölçüde kurtulmuş ve bunun yerine ceza veya yasal şiddet yoluyla değil, halkı yönetmek için “eğitim” ve “siyasi” Sinyaller aracılığıyla farklı türde bir bilgi olarak yorumlanmıştır. Raporun ikinci bir etkisi vardır. Bu, Runnymede Trust'ın liberal demokrasiyi vurgularken kendisini belirli demokratik politikalardan uzaklaştırdığı gerçeğidir. Rapor, demokratik protesto biçimleri, mektup yazma ve gösteriler yerine karar alma yöntemlerini teşvik etmektedir. Bu sorunlar “kitlesel demokratik katılım” yoluyla değil, kanaat önderleri, medya ve politika önerileri yoluyla çözülecek, Runnymede raporu buna bir örnek olacaktır.

Runnymede Trust, İslamofobi konusundaki çalışmalarını bu anti-Semitizm raporuyla bitirmemiştir. 1996 yılında, kendisini artık “bağımsız bir araştırma ve sosyal politika kuruluşu” olarak tanımlayan Trust, British Council on Muslims ve İslamofobi'yi kurdu. Komite bir istişare belgesi hazırladı ve bunu meclislere, belediyelere, polis departmanlarına, Müslüman cemaat kuruluşlarına, üniversitelere ve daha fazlasına dağıttı. Runnymede Trust, istişare raporuna verilen yanıtlara dayanarak 'İslamofobi: Hepimizin karşılaştığı zorluk' raporunu hazırladı. Rapor, İslamofobi'yi “İslam'dan korku veya nefrete atıfta bulunmanın kısa bir yolu - dolayısıyla Müslümanların tamamına veya çoğuna karşı korku veya nefret” olarak tanımlayarak başlıyor.

İslamofobi, komitenin oluşumunda da belirgindi. Allen'in (2010)⁴⁶⁰ belirttiği gibi, komite büyük ölçüde dinler arası bir topluluk olarak tasarlanmıştır. Bu şekilde, İngiliz

⁴⁵⁹ Yüksel, “İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki”, 193.

⁴⁶⁰ Chris Allen, “Islamophobia”, *Burlington: Ashgate Publishing*, 2010,1.

vatandaşları öncelikle dini tebaa olarak inşa edilmektedir. Bu bağlamda dini bir kimliğin tanınması yoluyla olacak ve İslam'a açık görüş bu saygının bir modeli olacaktır. 1994 raporuna göre, kanaat önderleri ve medya, dini-özel yönetimde kilit oyuncular olarak görülüyordu. Bununla beraber tabandan gelen ırkçılık karşıtı mücadeleler hariç tutulmuştur. Ayrıca, İslamofobinin açıklık gibi merceklerle analizi de hariç tutulmuştur. Kapalı bir İslam görüşü, liberal demokrasiler tarafından kabul edilebilir İslami kimliklere odaklanmayı gerektirir. İngiliz Müslümanlarının şiddete meyilli oldukları bir gerçekken, İslam'ın 'açık' bir din olarak görülebilmesi için görmezden gelinmektedir.

İslam'ın açık perspektifi, dinler arası diyalogu da mümkün kılmaktadır. Açık görüş, raporun da belirttiği gibi, İslam'ın “ortak girişimlerde ve ortak sorunların çözümlerinde gerçek veya potansiyel bir ortak” olarak görüleceği anlamına gelmektedir. İslamofobi karşıtı bir önlem olarak, İslam'a açık bir bakış diyalog anlamına geliyordu ve bu da karşılığında radikalizmi ve devlet ile daha geniş İngiliz toplumu ve diğer yandan onun Müslüman tebaası arasındaki çatışmayı ortadan kaldıracaktı.⁴⁶¹

3.1.2. İslamofobinin Uluslararası İlişkiler Bağlamında Ele Alınması

İslam'a ve Müslümanlara yönelik korku ve önyargı olan İslamofobi, uluslararası ilişkiler bağlamında büyüyen bir endişe haline gelmiştir. İslamofobinin tarihsel kökleri, Müslümanların olumsuz klişelerini şekillendiren sömürgecilik ve emperyalizmin etkisine kadar götürülebilir. Modern çağda, terörizmin yükselişi ve İslam'la ilişkilendirilmesi İslamofobiyi daha da pekiştirmiştir.⁴⁶²

Sömürgecilik ve emperyalizmin Müslüman algısı üzerindeki etkisi sürekli artış göstermiştir. Müslümanları aşağılık ve barbar gösteren Oryantalist söylem, sömürgeciliği ve emperyalizmi meşrulaştırmak için kullanılmıştır.⁴⁶³ Bu söylem edebiyat, sanat ve medya aracılığıyla sürdürülmüştür ve bu da Müslümanlara dair bugün hâlâ varlığını sürdüren olumsuz klişeler yaratmıştır. Ayrıca, medyanın ve propagandanın İslam'a ve Müslümanlara yönelik olumsuz klişelerin şekillenmesindeki rolü göz ardı edilemez. İran Devrimi'nin ardından medya, Müslümanları fanatik ve aşırılık yanlısı olarak resmetmiştir. Bu tasvir, İslam'ı şiddet ve terörizmle daha da ilişkilendiren Körfez Savaşı tarafından

⁴⁶¹ Bahçecik, 151.

⁴⁶² Ayhan Kaya, “Avrupa’da Bir Yöneticilik Biçimi Olarak İslamofobizm”. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 30 / 1, 2022,4.

⁴⁶³ Lütfi Sunar, “XIX. Yüzyıl Avrupasında Emperyalizm Algısı”. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3 / 14, 2007,60.

pekiştirilmiştir. 11 Eylül sonrası dönemde terörizmin yükselişi ve İslam ile ilişkilendirilmesi İslamofobiye daha da güçlendirmiştir. Medya, kamuoyunun şekillenmesinde ve Müslümanlara yönelik olumsuz klişelerin sürdürülmesinde önemli bir rol oynamıştır.⁴⁶⁴

Batı ülkelerinde Müslümanlara yönelik ayrımcı politikalar ve uygulamalar, İslamofobinin bir tezahürüdür. ABD'de Trump yönetiminin uyguladığı Müslüman Yasağı bunun en güzel örneğidir. İslamofobinin, özellikle teröre karşı savaş bağlamında, dış politika kararları üzerindeki etkisi göz ardı edilemez. Teröre karşı savaş, binlerce masum sivilin ölümüyle sonuçlanan Müslüman çoğunluklu ülkelerin işgalini haklı çıkarmak için kullanılmıştır. Avrupa'da ve ötesinde aşırı sağ hareketlerin ve Müslüman karşıtı söylemlerinin yükselişi, İslamofobinin bir başka tezahürüdür.

Avrupa'daki son terör saldırıları, Müslüman karşıtı politikaları ve uygulamaları haklı çıkarmak için kullanılmıştır. İslamofobinin ele alınmasında kültürler ve dinler arasında diyalog ve karşılıklı anlayış ihtiyacı çok önemlidir. Eğitim ve medya okuryazarlığı, klişelere meydan okumada ve olumlu anlatıları teşvik etmede önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası kuruluşlar ve insan hakları mekanizmaları da İslamofobi ile mücadelede ve çeşitliliğe hoşgörü ve saygıyı teşvik etmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Birleşmiş Milletler, Medeniyetler İttifakı gibi İslamofobi ile mücadele için girişimler başlatmıştır. İnsan Hakları Yüksek Komiserliği gibi insan hakları mekanizmaları da hoşgörünün ve çeşitliliğe saygının geliştirilmesinde rol oynamıştır.⁴⁶⁵

İslamofobi uluslararası ilişkiler bağlamında büyüyen bir endişe kaynağıdır. İslamofobinin tarihsel kökleri sömürgecilik ve emperyalizmin etkisine kadar götürülebilirken, İslamofobinin günümüzdeki tezahürleri Müslümanlara yönelik ayrımcı politikalar ve uygulamalar, İslamofobinin dış politika karar alma süreçlerindeki etkisi ve doğru hareketler İslamofobiye ele almak diyalog, karşılıklı anlayış, eğitim, medya okuryazarlığı ve uluslararası kuruluşların ve insan hakları mekanizmalarının rolünü gerektirmiştir.⁴⁶⁶ İslamofobiye anlamak küresel bir bakış açısı gerektirir. Farklı bölgeler ve ülkeler İslamofobi ile ilgili farklı deneyimlere sahip olabilir ve bununla mücadele

⁴⁶⁴ Akdemir, 11.

⁴⁶⁵ Aydın Varol, 220.

⁴⁶⁶ Ülker, 1141.

etmek için uluslararası işbirliği gereklidir. İslamofobi ile mücadelede eğitim ve bilinçlendirme önemli araçlardır.⁴⁶⁷

Runnymede's Challenge for Us All raporu, medyada yer alma açısından başarılı olmuştur. Pek çok İngiliz gazetesi Komisyonun çalışmaları hakkında çoğunlukla olumlu haberler yapmıştır. Runnymede Trust'ın İslamofobi konusundaki bulguları medya için çok ikna edici olmuştur. Pek çok Müslüman grup da raporu İngiliz Müslümanlar için önemli bir dönüm noktası olarak görerek övmüştür. Raporun olumlu karşılanması, İslam'ı benimsemek isteyenler için önemli bir rehber haline gelmiştir. Müslümanların taciz edilmesinden duydukları hoşnutsuzluğu dile getirmek ve böylece bildirilen mesajı uluslararası düzeyde daha akıcı hale getirmek amaçlanmıştır. Bu konuda önemli bir dönüm noktası, Birleşmiş Milletler Irkçılığa Karşı Dünya Konferansı tarafından “İslamofobi” teriminin kullanılmasıydı.⁴⁶⁸

İsrail-Filistin çatışmasına ilişkin tartışmalarıyla ünlü olan konferans, 2001 yılında Güney Afrika'nın Durban kentinde düzenlenmiştir. Toplantı sonunda bir deklarasyon kabul edilmiştir. Bildirgenin 61. maddesi şöyledir: “*Dünya genelinde anti-Semitizm ve İslamofobinin artmasını ve Yahudi, Müslüman ve Arap topluluklarına karşı ırkçı ve ayrımcı fikirlere dayalı ırkçı ve şiddet içeren hareketlerin ortaya çıkmasını derin endişeyle kabul ediyoruz.*”⁴⁶⁹ İlginçtir ki, taslak toplantı belgesi incelendiğinde, delegelerin İslamofobinin Batı toplumlarında yaşayan Müslümanların yaşadığı bir sorun değil, Ortadoğu'da bir sorun olduğunu hissettikleri görülmektedir. Burada bahsi geçen yazıların “Ortadoğu ve ilgili konulara ilişkin paragraflar” alt başlığı altında sıralanmasından da bu anlaşılmaktadır.⁴⁷⁰ Bu, Bildirge'yi hazırlayanların önemli bir adımını temsil etmektedir.

Birleşik Krallık'ta keşfedilen ve bir fenomen olarak belgelenen İslamofobi Ortadoğu'ya taşınmıştır. Taslak, İslamofobinin yalnızca İngiliz Müslümanlar ile diğer İngiliz vatandaşları arasındaki ilişkilerde bir faktör olmadığını ima etmektedir. Aynı zamanda Orta Doğu jeopolitiği, muhtemelen İsrail ile Filistin arasındaki çatışma konusunda da tecrübesi vardı. Rapor, İslamofobinin bu jeopolitik meseleyle bağlantılı

⁴⁶⁷ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 760.

⁴⁶⁸ United Nations, “Report of The World Conference Against Racism, Racial Discrimination”, *Xenophobia and Related Intolerance*, (No. A/CONF.189/12, Durban: United Nations, 2001).

⁴⁶⁹ Bahçecik, 154.

⁴⁷⁰ United Nations, “Report of The World Conference Against Racism, Racial Discrimination”, *Xenophobia and Related Intolerance*, 108.

olduğuna dair bir başka göstergeye daha yer vermektedir ve Raporun kendisinde, Arap karşıtlığı ve İslamofobi ile birlikte sürekli olarak antisemitizmden bahsediliyor. Taslağı hazırlayanlar, anti-Semitizm ile İslamofobiye “dengelemek” istiyor gibi görünmektedir. Nitekim bazı Batılı diplomatların rapordaki konuşmalarından da bunu teyit etmek mümkündür. Manifestoyu eleştirmişlerdir çünkü manifestoda antisemitizme “bağımsız” bir gönderme yoktu.⁴⁷¹

İslamofobi terimini uluslararasılaştırmaya veya Avrupalılaştırmaya yönelik ikinci adım, terimin EUMC tarafından benimsenmesi olmuştur. EUMC resmi olarak 1997’de kurulmuştur, ancak 2007’de yetki alanı genişletilmiştir ve adı Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı olarak değiştirilmiştir. 11 Eylöl saldırılarının ardından EUMC, “Ulusal İrtibat Noktasından” 15 AB ülkesindeki Müslümanların ve diğer azınlıkların durumunu izlemesini istemiştir. Temas noktalarından “şiddet veya saldırganlık eylemlerini ve AB kamuoyu tutumlarındaki değişiklikleri, önyargıyı, şiddeti ve saldırganlığı azaltmaya yönelik iyi uygulamaları, politikacılardan ve diğer kanaat önderlerinden gelen tepkileri” izlemeleri istenmiştir.⁴⁷²

Dünya çapında büyüyen İslamofobi sorununu ele almak için uluslararası kongreler ve kararlar oluşturulmuştur. Uluslararası İslamofobiyle Mücadele Yasası olarak da bilinen H.R. 5665, bu soruna etkili bir çözüm sağlamak için bir İslamofobi İzleme ve Mücadele Ofisi kurmayı amaçlamıştır.⁴⁷³ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İslamofobinin tehlikelerini ve bu tür önyargı ve ayrımcılıkla mücadele ihtiyacını kabul ederek 15 Mart’ı Uluslararası İslamofobi ile Mücadele Günü ilan etmiştir.⁴⁷⁴

İslamofobi, Müslümanlara karşı ayrımcı tutum ve eylemlerin artmasıyla birlikte küresel olarak büyüyen bir endişe haline gelmiştir. Bu konuyu ele almak için Türkiye, yakın zamanda dünyanın dört bir yanından uzmanları, politika yapıcıları ve savunucuları bir araya getiren bir İslamofobi kongresine ev sahipliği yapmıştır. Türkiye’de İslamofobi kongresi Nisan 2021’de İstanbul’da yapılmıştır. Türk hükümeti ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) tarafından Müslümanlara karşı artan ayrımcılık ve nefret suçlarını ele almak için

⁴⁷¹ Bahçecik, 155.

⁴⁷² EUMC, “Anti-Islamic Reactions in the EU after the Terrorist Acts against the USA”, 2002, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/216-Nat-Report-291101.pdf.

⁴⁷³ www.congress.gov. Combating International. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2023.

⁴⁷⁴ <https://www.tihek.gov.tr/15-mart-uluslararasi-islamofobi-ile-mucadele-gunu-> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2023.

organize edilen kongre, İslamofobi konusunda farkındalık yaratmayı ve bununla mücadele stratejileri geliştirmeyi amaçlamıştır.⁴⁷⁵

İslamofobi etkinliğine dünyanın dört bir yanından akademisyenler, aktivistler ve politika yapımcılar dâhil olmak üzere 500'den fazla katılımcı katılmıştır. Önemli konuşmacılar arasında Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İKT Genel Sekreteri Yousef Al-Othaimeen ve Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas yer almıştır. Kongreye, İslamofobi ile ilgili bir dizi konu üzerine yoğun tartışmalar ve münazaralar damgasını vurmuştur. Ana temalardan biri, medyanın İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz klişeleri ve yanlış bilgileri sürdürmedeki rolüydü. Katılımcılar ayrıca sömürgecilik ve emperyalizmin İslamofobinin yükselişindeki etkisini ve eğitimin dinler arası diyalog ve anlayışı geliştirmedeki rolünü tartışmışlardır. Bazıları Müslümanları ayrımcılığa karşı korumak için yasal çerçeveleri savunurken, diğerleri taban aktivizminin ve toplum katılımının önemini vurgulayarak farklı bakış açıları ve argümanlar sunulmuştur. Kongredeki tartışmalar, İslamofobi ile mücadelede küresel bir strateji geliştirmeye yönelik önemli bir adım olarak görülmüştür.⁴⁷⁶

Asil amaçlarına rağmen, kongre eleştirileri ve tartışmaları da beraberinde getirdi. Bazı katılımcılar kongrenin organizasyonunu ve yapısını eleştirerek, aşırı politize edildiğini ve temsilinde çeşitlilikten yoksun olduğunu ileri sürdüler. Bazı kişiler ise Türk hükümetini, özellikle bazı Batılı ülkelerle son dönemde yaşanan gerilimlerin ışığında, olayı kendi siyasi gündemini ilerletmek için kullanmakla suçlamıştır. Bu eleştirilere yanıt olarak, organizatörler kapsayıcılığın önemini vurguladılar ve gelecekteki kongrelerin çeşitliliğini artırma sözü verdiler. Ayrıca, İslamofobi sorununu küresel ölçekte ele alma kararlılıklarını yinelediler.⁴⁷⁷

Dolayısıyla, Türkiye'deki İslamofobi kongresi, büyüyen ayrımcılık sorununu ele almak için dünyanın dört bir yanından uzmanları ve savunucuları bir araya getiren önemli bir etkinlik olmuştur. Kongredeki tartışma ve münazaralar, İslamofobinin karmaşık doğasını ve bununla mücadele etmek için çok yönlü bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı vurgulamıştır. Etkinlik, eleştirileri ve tartışmaları da beraberinde getirmekle birlikte,

⁴⁷⁵Türkiye Noterler Birliği, "İ.Uluslararası Medya Ve İslamofobi Sempozyumu Gerçekleştirildi", 2021, <https://portal.tnb.org.tr/Sayfalar/HaberDetay.aspx?rid=615vetnb=haberlerlistesi>. Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023.

⁴⁷⁶ Bahçecik, 157.

⁴⁷⁷<https://www.erciyes.edu.tr/tr/detay/universitemizin-sempozyum-konsorsiyumunda-yer-aldigi-3-uluslararasi-medya-ve-islamofobi-sempozyumu-gerceklestirildi/5b6f0fff-97d7-ed11-8cd4-0050569e5e21>. Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

İslam'a ve Müslümanlara karşı hoşgörü ve anlayışı teşvik etmek için küresel bir strateji geliştirmeye yönelik önemli bir adımı temsil etmiştir.⁴⁷⁸

Müslüman karşıtı nefret grupları, Müslüman karşıtı mitingler ve cami karşıtı faaliyetler, bazı topluluklarda Müslümanlara karşı şiddeti ve nefret suçlarını kışkırtabilecek İslamofobik davranışların görünür örnekleri olarak ortaya çıkmıştır.⁴⁷⁹ İslamofobinin etkisi, bağnazlık ve ayrımcılık gibi birbirine bağlı sorunları etkileyerek Müslüman toplumun ötesine uzanmaktadır. Ayrıca araştırmalar, bu karmaşık konuyu anlama ve ele almada eleştirel İslamofobi çalışmalarının önemini vurgulamıştır.⁴⁸⁰ İslamofobi ile hem küresel hem de yerel düzeyde mücadele çabaları, dini inançları ne olursa olsun bireylere saygı ve itibarla davranılmasının sağlanması açısından çok önemlidir.

Ulusal raporların tamamında İslamofobi terimi kullanılmıştır, ancak ulusal odak noktasına terimin kendisinin bir tanımı verilmemiştir. Müslümanlara yönelik davranış ve tutumları denetleme görev tanımları, dine yönelik davranışın kendisini izlenecek bir konu olarak dışlıyor gibi görünmektedir. Bu anlamda rapor, bir Runnymede Trust tanımından sapmaktadır. Ulusal raporlar, İslamofobi terimini kullanma biçimlerine göre değişir. EUMC raporları, odak noktalarına sunulan kaynaklar veya Avrupa'daki Müslümanların durumunu izlemek için kullanılan yöntemler ve kaynaklar açısından tek tip değildir. Başlangıçta bir İngiltere fenomeni olduğu düşünülen bu izleme raporları, Avrupa çapında bir soruna dönüşmüştür. Bu sadece terimin güvenilirliğini arttırmakla kalmaz, aynı zamanda onu ulusal ve yerel bağlamından ayırarak daha akıcı ve başka yerlerde uygulanabilir hale getirir.⁴⁸¹

İslamofobinin yönetişimi açısından, EUMC girişimi yine önemlidir. İslamofobinin gözetimi, terimin Foucault'nun kullandığı anlamda gözetim mekanizmalarına bağlanması anlamına gelmektedir. EUMC bir gözetim mekanizması olarak işlev görür ve tüm olası İslamofobik davranışlar onun radarında görünür. Ancak bu gözetimin normalleştirici etkisi güçlü değildir. Yani, denetleme işlevi, yerleşik

⁴⁷⁸<https://www.erciyes.edu.tr/tr/detay/universitemizin-sempozyum-konsorsiyumunda-yer-aldigi-3-uluslararasi-medya-ve-islamofobi-sempozyumu-gerceklestirildi/5b6f0fff-97d7-ed11-8cd4-0050569e5e21>. Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

⁴⁷⁹www.ispu.org/countering-islamophobia/. Countering and Dismantling Islamophobia. Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

⁴⁸⁰www.jstor.org/stable/48676234. Islamophobia Studies in India: Problems and Prospects. Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023.

⁴⁸¹ Bahçecik, 158.

normlara karşı bireysel ve hükümet davranışlarını karşılaştırma konusunda daha zayıf bir yeteneğe sahiptir. Bunun nedeni hem İslamofobinin toplumsal bir sorun olarak gösterilmesi hem de İslamofobinin tanımının net olarak yapılmamış olmasıdır.⁴⁸²

İslamofobi, eylemlerin sorumluluğunun belirsiz olduğu, halkın oldukça özerk bir eylemi olarak görülmektedir. Gerçekten de EUMC, gözetimi ulusal odak noktalarına devretmiş ve kanaat önderlerinin de İslamofobi yönetiminde etkiye sahip olduğu medyaya odaklanmıştır. Sorunu proaktif bir şekilde gündeme getirirken, devlet kurumlarına izleme görevlendirmesi, devleti ve halkı İslamofobi müdahalesinin ana mekânları olarak çerçevelemektedir. Zayıf gözetimine rağmen, EUMC uluslararası söylemde İslamofobinin yayıldığını tespit etmiştir.⁴⁸³ İzleme girişimleri de önemlidir ve diğer uluslararası kuruluşlara ilham vermiştir. Bu kurumların başında şimdi faaliyetlerine geçineceğimiz İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gelmektedir.

3.1.3. İslam İşbirliği Teşkilatı, (İİT/OIC): Hibrit İslamofobi Karşıtı Plan

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) 1969 yılında Fas'ta “[üye ülke] halklarının ve tüm Müslümanların çıkarlarını korumak ve ilerlemesini ve refahını sağlamak için birlikte çalışmak ve çabaları birleştirmek” amacıyla kurulmuştur.⁴⁸⁴ Medya ve akademisyenler, özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra İİT İslamofobiye karşı adımlar atmıştır. İslam'a karşı küfür ve Müslümanlara karşı ayrımcılık olarak gördüğü şeyleri önlemek için uluslararası mevzuat oluşturma hamlesi etkili olmuştur. Bir yandan, bu hamle bazıları tarafından İİT'nin “İslam'la ilgili konularda eleştirel yorumları bastırma kararlılığının” bir işareti olarak görülmüştür. Örneğin, Endonezya'nın Antara kentinde düzenlenen 2008 zirvesi, insan hakları ve demokrasiyi vurgulayan yeni bir tüzük kabul etmiştir. Burada asıl olarak önemli olan, örgüt tarafından 2005 yılında bir denetim organı kurulmasıdır. İslam Zirvesi Konferansı'nın üçüncü özel oturumu Aralık 2005'te toplandı. Ancak pratikte izlemesi Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri ile sınırlıdır.⁴⁸⁵

Bilgi kaynakları medya ve düşünce kuruluşları, akademisyenler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının araştırmalarıdır. Bu kaynakları kullanarak derler, yıllık bir yayın yayımlar. İslamofobik uygulamaları ve İİT'nin fenomenle

⁴⁸² Zeynep Serap Tekten Aksürmeli, “Islamophobia and Surveillance Directed at Muslims in the West”. *İlahiyat Akademik*, 6 / 12, 2017,188.

⁴⁸³ Murat Aktaş, “AB Ülkelerinde İslamofobi Ve Terörizm”. *Ombudsman Akademik*, 7, 2017,131.

⁴⁸⁴ OIC, “About OIC,” 2009, http://www.oic-un.org/about_oic.asp, Erişim Tarihi: 01 Mart 2023.

⁴⁸⁵ Bahçecik, 159.

mücadele faaliyetlerini özetleyen rapor hazırlanmaktadır. İİT, Runnymede Trust raporunda bulunana benzer bir İslamofobi tanımını benimsemiş görünmektedir. Bununla beraber irrasyonel veya çok güçlü İslam korkusu veya nefreti olarak tanımlamakla beraber, ancak aynı zamanda “ırksal nefret, hoşgörüsüzlük, önyargı, ayrımcılık ve klişeleştirme” olarak da tanımlanmaktadır. İİT izleme raporu, diğer sorunların yanı sıra göç, ırkçılık ve yabancı düşmanlığından bahsetmekte ve bunları İslamofobi sorununu şiddetlendiren sorunlar olarak kabul etmektedir. Bu kırgınlığın kökleri, İslam dünyası ile Batı arasındaki tarihsel ilişkide yatmaktadır ve bu durumda “tarihsel uzlaşma” İslam'ın önemli bir yönü olarak görülmektedir. Rapor ayrıca “özür dilemenin Haçlı Seferlerinin ve Amerika'nın sözde teröre karşı savaşının etkisi için Müslümanlar, hoşgörü ve İslamofobi ile mücadele arasındaki olumlu gelişmeler” olarak nitelendirmektedir. Raporun yazarlarının ana endişelerinden biri, başkalarının, özellikle Batılı aktörlerin İslamofobi karşıtı programlara dâhil edilmesidir.⁴⁸⁶

İzleme raporları, muhataplarını İslam'ın İslamofobi olgusunun varlığına ikna etmeye odaklanmaktadır. Bunun için rapor iki temel strateji kullanmaktadır: Birincisi, İslamofobinin varlığının Müslüman önderler tarafından yapılan araştırmalara dayanmadığını, Batı organizasyonu raporu olduğu öne sürülmüştür. Genellikle bu otoriteler tarafından üretilen metinlere atıfta bulunurlar. İİT tarafından kullanılan ikinci taktik, Batı'nın küresel yasal söylemini ifade etmek için İslamofobik eylemleri kullanmaktır.⁴⁸⁷

Konu başlıklarından biri de terörle mücadele ve küresel güvenliğin sağlanması olmuştur. İslamofobinin, Müslüman nüfusun ayrımcılık ve taciz nedeniyle ana akım toplumdan dışlanmasına katkıda bulunduğu ileri sürülmüştür. Bu, Müslümanların ev sahibi ülkelerle özdeşleşmesini zayıflatıyor ve onları teröristler için kolay bir av haline getiriyor. İİT tarafından istismar edilen ikinci meşru söylem, insan hakları söylemidir. İİT, özellikle üçüncü izleme raporunda, İslamofobi ile mücadele için bir insan hakları çerçevesini benimsemiştir.⁴⁸⁸

Bu durum, bir yandan, İslam'a yönelik saldırılara karşı uluslararası insan hakları mevzuatını seferber etmek ve sorunu suiistimal veya insan hakları olarak tanımlamak anlamına gelir. Öte yandan yeni çerçeve, İİT'nin İslamofobiyi İnsan Hakları Konseyi gibi

⁴⁸⁶ OIC, “About OIC,” 2009, http://www.oic-un.org/about_oic.asp, Erişim Tarihi: 01 Mart 2023.

⁴⁸⁷ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 762.

⁴⁸⁸ OIC, “About OIC,” 2009, http://www.oic-un.org/about_oic.asp, Erişim Tarihi: 01 Mart 2023.

insan hakları alanlarına taşıma stratejisine işaret etmektedir. Bu arka plana karşı İİT, İslamofobiye bir nefret suçu olarak tanımlamaya başlamıştır ve onu yasaklamak için küfür karşıtı bir yasa çıkarmak için harekete geçmiştir. Son dönemlerde ise İİT, İslamofobi ile mücadele etmek için insan hakları çerçevesinin kullanımını genişletmiştir.⁴⁸⁹

Örgütün girişimlerinin bir sonucu olarak, 2011 yılında BM İnsan Hakları Konseyi'nin 16. oturumunda, Devletleri din temelinde ayrımcılığı önlemek için gerekli ihtiyati tedbirleri almaya çağırın 16/18 sayılı Karar kabul edilmiştir. 2000'li yılların ortalarına kadar İİT çok aktif bir uluslararası kurum değildi. Örneğin, yeni Genel Sekreter Ekmeleddin İhsanoğlu'nun liderliğinde, diğer uluslararası örgütler ve STK'lar ile ancak yakın zamanda bağlantı kurmaya başlamıştır. Alet kutusu manifestolar ve özel zirvelerle sınırlıdır. Bu zorlukların ötesinde, İİT, ifade özgürlüğünün büyük bölümünün geniş yorumlanması gereken Batı ülkelerinde İslamofobi ile mücadele etmektedir. Başka bir deyişle, kendilerini insan hakları ve demokratik yönetişimde öncü olarak gören bir grup ülke ile insan hakları sorunlarını gündeme getirmeyi amaçlamaktadır. İfade özgürlüğü endişeleri, İslamofobiyle mücadele seçeneklerini de küfür yasalarının yasal araçları yoluyla sınırlandırmaktadır. Bu zorluklarla karşı karşıya kalan İİT, hükümet disiplini ile liberal teknolojiyi birleştiren bir strateji benimsemek zorunda kalmıştır.⁴⁹⁰

İİT izleme uygulamaları yukarıda açıklanmıştır. İİT'nin İslamofobi karşıtı programının liberal yönü, bilinçlendirme ve diyalog yoluyla Batılı toplumların yönetilmesine dayanmaktadır. İİT, Batılı özneleri temelde özgür özneler olarak oluşturur ve özerklik modellerini etkileyerek davranışlarını yönlendirmeye çalışır. Bu, bir sorumluluk duygusuyla bağlantılı ifade özgürlüğünün kullanılmasını gerektirir.⁴⁹¹

Liberal uyruklar dışarıdan gelen cezalar ve benzeri tedbirlerle kısıtlanamaz. İslamofobi dine dayalı bir ayrımcılıktan ziyade bir fikir beyanı olarak görüldüğü sürece bu konulara hukuki müdahalede bulunulamaz. Ancak onlara sorumluluk duygusu aşılılarak davranışlarını değiştirmek mümkündür. Bu sorumluluk, sadece Müslümanların dini kimliğinin tanınmasını değil, aynı zamanda bireysel eylemlerin küresel barış ve güvenlik üzerindeki etkisinin farkındalığını da gerektirmektedir. Bu farkındalık, eğitim, öğretim ve kültürlerarası diyalog yoluyla teşvik edilmelidir. İİT, görevlerinden birini şu şekilde görmektedir: “Diğer kültür ve medeniyetlere ilişkin

⁴⁸⁹ Bahçecik, 159.

⁴⁹⁰ Yüksel, “İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki”, 192.

⁴⁹¹ OIC, “About OIC”, 2009, http://www.oic-un.org/about_oic.asp, Erişim Tarihi: 01 Mart 2023.

dengeli bir görüş sunmak için, özellikle tarih, felsefe, sosyal ve beşeri bilimler gibi kilit konularda, her iki taraftaki eğitim müfredatlarının her düzeyde gözden geçirilmesi” şeklindedir.⁴⁹²

İslam Konferansı Örgüt, doğru İslami bilgiyi yayarak Müslümanlara karşı ayrımcılığı ve tacizi önleyeceğini düşünmektedir. İİT bunu, Batılı nüfusların uluslararası mevzuat yoluyla doğrudan düzenlenmesi yoluyla değil, Batılı tebaanın eğitimine müdahale yoluyla yapmayı amaçlamaktadır. Bu şekilde İİT, kültürlerarası anlayışa dayalı olarak Batılı öznelerin özerkliğini sağlamayı düşünmektedir. Batı'da öznelliğin özgür yönetimi için bir başka strateji de medya ile işbirliği yapmaktır.⁴⁹³

İİT, İslamofobinin yükselişinin nedenlerinden biri olarak İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz haberler yapmaktadır. Bu doğrultuda 2007 yılında İİT Azerbaycan'da bir seminer düzenlemiştir. Toplantıya siyasi liderler, akademisyenler, medya şahsiyetleri, uluslararası kuruluşlar ve önemli sivil toplum kuruluşları ve sivil toplum temsilcileri katılmıştır. Bu seminerde İİT, Batılı düşüncenin oluşumuna aktif olarak katılanları etkilemeye çalışmıştır. Mantık şu ki, bu kişi ve kurumlar İslamofobi karşıtı projelere katılabilirse, Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve taciz sorunu ve İslam'a yönelik saldırılar azaltılabilir. Bu çalıştay sırasında, katılımcılar ayrıca ifade özgürlüklerini aktif olarak kullanmaları için teşvik edilir. 2008'de Astana'da düzenlenen Batı ve Müslüman Devletler Forumu'nda İİT, gazetecileri medeniyetler arası diyalogun teşvik edilmesi için savunucu olarak hareket etmeleri için bir grup oluşturmaya çağırarak bu duyarlı gündemi daha da ileri götürmüştür.^{494 495}

3.1.6. İslamofobiye Karşı Müslüman Bireylerin Sorumlulukları

İslamofobi, toplumumuzda giderek yaygınlaşan yaygın bir sorundur. Müslüman bireyler, dini inançları nedeniyle ayrımcılığa, nefret suçlarına ve olumsuz kalıp yargılara maruz kalmaktadır. İslamofobi bir önyargı ve ayrımcılık biçimidir Müslümanlara karşı dini inançlarına dayalıdır. Müslüman bireyleri ruh sağlığı, istihdam olanakları ve sosyal etkileşimleri dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde etkileyen yaygın bir sorundur.⁴⁹⁶

⁴⁹² Bahçecik, 160.

⁴⁹³ Acar, 60.

⁴⁹⁴ Bahçecik, 161-162.

⁴⁹⁵ Muzaffer Şahin, Zakir Avşar, İsmail Safi, “İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Ve Medya Yapılanmaları”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 / 1, 2018,234.

⁴⁹⁶ Temel, 107.

Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi (CAIR) tarafından hazırlanan bir rapora göre, son yıllarda Müslümanlara yönelik nefret suçlarında önemli bir artış olmuştur. Yalnızca 2019'da taciz, saldırı ve vandalizm de dâhil olmak üzere 612 Müslüman karşıtı önyargı vakası bildirilmiştir. Bu istatistikler, sorunun ciddiyetini ve Müslüman bireylerin günlük yaşamları üzerindeki etkisini göstermektedir. Ayrıca İslamofobi, Müslüman bireylerde korku, endişe ve güvensizlik duygularına yol açabilmektedir. Ayrıca kendi topluluklarında yabancı gibi hissetmelerine neden olabilir. Örneğin, başörtüsü takan Müslüman bir kadın, kıyafetleriyle ilgili olumsuz kalıp yargılar nedeniyle kamusal alanlarda kendini rahatsız ve istenmeyen olarak hissedebilir. Bu nedenle, İslamofobi ve bunun Müslüman bireyler üzerindeki etkisini ele almak elzemdir.⁴⁹⁷

Müslüman bireyler, İslamofobi ile mücadelede çok önemli bir rol oynamaktadır. Bunun bir yolu gayrimüslimleri İslam ve onun öğretileri hakkında eğitmektir. Bu, sohbet ederek, etkinlikler düzenleyerek ve İslam hakkında doğru bilgi sağlayan kaynakları paylaşarak yapılabilir. Bunu yaparak, Müslüman bireyler dinleri hakkındaki mitleri ve klişeleri ortadan kaldırabilir ve anlayış ve kabulü teşvik edebilir. İslamofobi ile mücadele etmenin bir başka yolu da İslamofobik söylem ve eylemlere karşı sesinizi yükseltmektir.⁴⁹⁸

Müslüman bireyler, ister çevrimiçi ister yüz yüze olsun, nefret söylemi ve ayrımcılığı seslendirmek için seslerini kullanabilirler. Ayrıca nefret suçu olaylarını yetkililere bildirebilir ve savunuculuk gruplarından destek isteyebilirler. Ayrıca Müslüman bireyler, nefret ve ayrımcılığa karşı savaşmak için diğer marjinal topluluklarla ittifaklar kurabilirler. Birlikte çalışarak seslerini yükseltebilir ve kapsayıcılığı ve çeşitliliği teşvik eden politikaları savunabilirler.

İslamofobinin temel nedenlerini ele almak için, medyanın İslam ve Müslümanlar hakkındaki klişelerine ve yanlış beyanlarına meydan okumamız gerekiyor. Medya, kamuoyunun şekillenmesinde ve İslam hakkında olumsuz klişelerin sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, medya kuruluşlarının yaptıkları haberdan sorumlu tutulması ve İslam ve Müslümanlar hakkında doğru ve dengeli haber yapmaları için teşvik edilmesi elzemdir. Ek olarak, kapsayıcılığı ve çeşitliliği destekleyen politika

⁴⁹⁷ TRT Haber, “ABD’de Müslümanlara yönelik nefret suçları CAIR raporunda”, 2023, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdde-muslumanlara-yonelik-nefret-suclari-cair-raporunda-765812.html>. 20 Mayıs 2023.

⁴⁹⁸ Er ve Ataman “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, 758.

değişikliklerini savunmamız gerekmektedir. Bu, kolluk kuvvetleri için önyargı karşıtı eğitim ve okullarda dini çeşitlilik üzerine eğitim gibi sistemik ırkçılık ve ayrımcılığı ele alan girişimleri içerebilir. Son olarak, dinler arası diyalogu ve anlayışı teşvik etmek, ayrılıkları gidermeye ve empati kurmaya yardımcı olabilir. Farklı inançlara sahip insanlarla sohbet ederek birbirimizden öğrenebilir ve karşılıklı saygı ve anlayışı geliştirilebilir.⁴⁹⁹

İslam dinine mensup olan kişilerin sayısal varlıkları dünya üzerinde ki diğer dini inanış ve kültürlerce bilindiği yadsınamaz bir gerçektir. Avrupa da yaşayan Müslümanların ki bunların birçoğu Avrupa Birliği vatandaşlığı olan kişiler olup demografik olarak birçok Avrupa devletinden daha fazla bir çoğunluğa sahiptirler. İslam dininin kültürel ve dini olarak Avrupa’da yer edindiği bir gerçektir. Bunun empatik bir şekilde işlenmesi için karşılıklı sevgi ve hoşgörü temelinde devamlı bir hale gelmesi adına Batılılara nasıl görev ve sorumluluk düşüyorsa aynen öyle de Müslümanlara görev ve sorumluluklar düşmektedir. Zira Müslümanların içlerine kapanmadan siyasal ve demokratik bir şekilde haklarını meşru kanallardan yürüterek çevrelerine mensup oldukları dininin inceliklerini ve güzelliklerini önce yaşayarak sonra yaşatarak aktarması elzemdir. Aksi halde Batılıların tutum ve davranışları kin ve nefret üzerine kurulu olup bu tutum ve davranışlar değişmemiş olmakla Müslümanların bir imaj restorasyonu geçirmeleri bu bağlamda önemli bir yere sahiptir.⁵⁰⁰

Günümüzde İslam dinine mensup olup aynı zamanda teröre bulaşmış ve eylemlerde bulunmuş çok az sayıda bir grubun varlığına karşın Avrupa’da Müslüman olup topluma ayak uydurmuş ve radikalizme bulaşmamış Müslümanların sayısı azımsanacak gibi değildir. Ancak Avrupalı Devletler bunu bir sorun alanı olarak görmek ve göstermek için çabalamaya devam etmektedirler. Aslında Avrupa’da ayrımcılığın ve dışlayıcılığın varlığı hususunda kendilerini sorgulamaları da elzem bir durumdur. Nihai anlamda insan beşer olarak birlikte yaşamının ilkelerine uygun hareket etmeli karşılıklı sevgi ve hoşgörü temelinde korku ve nefretin ise uzağında bir yer belirlemelidir.⁵⁰¹

Her ne kadar benzer hususlarda farklı düşünceler söz konusu ise de bu farklılıklara asgari saygı gözetilmeli farklılıklara tolerans gösterilmelidir. Zira İslamofobi’nin

⁴⁹⁹ Küçükcan, 771.

⁵⁰⁰ Kirman, “İslamofobinin Korkudan Düşmanlığa, İçinde: Günümüz İslam Toplumlari ve Problemleri” 102.

⁵⁰¹ Kirman, “İslamofobinin Korkudan Düşmanlığa, İçinde: Günümüz İslam Toplumlari ve Problemleri”, 103.

günümüzde ki hızı ile ilerlemeye devam edip etkileşimi artmaya devam ederse toplumlar arası iletişimi sekteye uğratmakla kalmayıp düşmanlığın ortaya çıkacağı barizdir. İslamofobi'nin taraftar bulmaması için Müslümanlarında İslamiyet dinin temel kaynaktan öğrenip öğrendiklerini hayatlarına uygulamaları çok önemli bir husustur.⁵⁰²

⁵⁰² Kirman, “İslamofobinin Korkudan Düşmanlığa, İçinde: Günümüz İslam Toplumlari ve Problemleri”, 104.

SONUÇ

İslam'ın tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte başlangıç olarak Arap Yarımadası'nda var olan yeni oluşum, ancak bidat ve kâfir bir din olarak değerlendirilmiştir. İslam, Arap Yarımadası'ndan çıkıp kıta boyunca ilerledikçe gerçek bir tehlike olarak görülmeye başlanmıştır. Başlangıçta savaşla püskürtülmeye çalışılan dinler, Hristiyan topraklarında hız kesmeden ilerlemeye devam etmiştir. Gerçek şu ki, İslam'ın ortaya çıkışından bu yana tarih, Doğu ve Batı olmak üzere iki dünya ya da Müslüman dünyası ile Hristiyan dünyası (Hristiyanlık) arasında askeri, siyasi, ekonomik, dini ve sosyo-kültürel çatışmalara tanık olmuştur.

Muhtemelen bu çatışmalar, tarihsel korkuların sürdürülmesinde ve yeni koşullar altında yenilerinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Özellikle 19. yüzyılda Endülüs'ün fethi, insanları bu yeni ve yenilikçi din ile tanışmaya ve birlikte yaşamaya alıştırmıştır. İslami söylentilerle yaşayan Batılılar, bu dine düşman olmuştur. Ardından gelen birçok tarihi olayla birlikte, Batı ve Doğu'nun yükselen dini olan İslam'ın birliği açıkça güçlenmiştir. Bu birlikte yaşama deneyimi, emeğin yıllarca süren savaştan sonra Avrupa'ya göç etmeye başladığı 1960'larda doruğa ulaşmıştır.

Üstün Avrupa kültürü, bu barbar, yozlaşmış ve medenileşmemiş insanlarla bir arada yaşamaya başlamıştır. O güne kadar Müslümanlarla iç içe yaşamakla ilişkilendirilen zillet ve cehalet, Sovyetlerin dağılması ve ortak düşmanın ortadan kalkması ve yeni düşman arayışlarıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Batı'da bu olurken, Doğu'da işgal altındaki Müslüman halkların isyanının başlaması, o güne kadar Müslümanlara karşı süregelen düşmanca tavır için yeni bir isim bulacaktır.

İslam âleminin işgali, bu topraklardaki Müslümanları direniş mücadelelerinin içine sürüklemiş ve bu mücadeleler zamanla amaçlarından sapan gruplar oluşturup Batı'daki Müslümanlara karşı hakaret, korku, kin ve düşmanlığı tezahür ettirmeye başlamıştır. Bu terörler nedeniyle Endülüs'ten beri Müslümanlara yönelik düşmanca tavırlarını meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Bu noktada Müslüman düşmanlıkları itibar kazandı ve İslamofobi tarih sahnesine çıkmıştır. Avrupa'da din istismarı nedeniyle Müslümanlar, İslam adına çektikleri sıkıntılara cevap verme ihtiyacı ve katılan kişiler arasında İslam'ı gerçekten bilmemeleri, yanlış yönlendirilmeleri sonucunda terör örgütlerine yönelmiş ya da yöneltilmişlerdir.

Ortaya çıkan terör, Avrupa'daki İslam anlayışına ilişkin olumsuz düşünceleri pekiştirmiştir. Grubun, özellikle 11 Eylül'den sonra İslam adına cihad yapmak için bu faaliyete girdiği iddiaları, İslamofobik birçok bölgeyi İslamofobik bir duruma sürüklemiştir. 11 Eylül İslamofobi için en önemli dönüm noktası oldu ve yıllar içinde yaşananlar birçok terör örgütüne slogan olarak örnek olmuştur. Bu çalışmada İslamofobi kavramının geçmişten günümüze var olan bir kavram olduğunu görüyoruz.

Kavramın ortaya çıkış tarihi 11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırılar olsa da önceden var olan İslamofobi görüşü, bu saldırı ile daha da pekişmiştir. Bugün dünyanın gündemine oturan saldırıların ardından faillerin Müslüman olacağı ön yargısı bu örgütlerin eseridir. Batı tarihindeki İslam karşıtı düşünce ve eylemleri, Müslümanların pek çok yanlış faaliyetiyle birleştirerek İslamofobi adı altında doğruluğunun ispatı olarak zekice kullanmıştır. Medyanın kitleleri etkileme, siyasetçilerin halkın milliyetçi kimlikleriyle oynama vb. etkisiyle İslamofobi ve buna bağlı hareketler günümüzde meşru bir savunma olarak görülmektedir.

İslamofobik kavramının teorik çerçevesini incelediğimizde ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve anti-Semitizm ile bağlantılı olduğunu görmekteyiz. Irkçılık ve İslamofobi ilişkisini incelerken ırkçılığın ne zaman ortaya çıktığını ve günümüze kadar kat ettiği yolu değerlendirdik. Bu değerlendirme sonucunda iki sonuca varılmıştır. Bunlardan ilki, ırkçılığın dünyanın var olduğu zamandan bu yana var olduğudur. Irkçılık gibi, İslamofobi de İslam'ın doğuşundan beri var olmuştur. İslamofobi kavramı 11 Eylül saldırılarından sonra ortaya çıkmış olsa da daha önce de var olduğu görülmüştür.

İkinci bir değerlendirme ise İslamofobideki ırkçılığın biyolojik temelli ırkçılık değil, kültürel ırkçılık olduğudur. İslamofobi ile ırkçılık kavramı arasındaki bağlantıyı incelemek daha detaylı araştırmaları gerektirmektedir. Bu doğrultuda tebliğimizin ikinci bölümünde bu bağlantı kısaca ve özlü bir şekilde incelenmiştir. İslamofobi kavramı; İslam ve fobiden türemiş bir kavramdır. Bu kavram Türkçeye İslam korkusu olarak çevrilmiştir. Bu kavram, yabancı düşmanlığı kavramına benzer. Zenofobi, Türkçeye yabancı düşmanlığı olarak çevrilen bir kavramdır.

Avrupa ve Amerika'da artan göç olayları nedeniyle literatüre giren yabancı düşmanlığı, İslamofobi ile paralellik göstermektedir. Her ikisinin de korku temelli kavramlar olduğu ve Batı'ya göç edenlerin çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu düşünüldüğünde, birçok yerde bu iki kavramın sıklıkla birleştiğini görmekteyiz. ABD'de

11 Eylül saldırılarının ardından Müslüman korkusunun arttığı gözlemlenmiştir. Bu korku Müslümanlar arasında da mevcuttur. Zira İslamcı terör örgütü El Kaide'nin bu saldırısının bedelini ABD ve Avrupa'daki Müslümanlar ödemiştir.

Teorik çerçevede en çok tartışılan konu antisemitizm ve İslamofobi ile benzerlikleridir. Kavram, yüzyıllar boyunca farklı şekillerde ortaya çıkan ve sonunda anti-Semitizm haline gelen bir kavramdır. Antisemitizm, Sami ırkına düşmanlık veya Yahudi ırkına düşmanlık olarak bilinir. Bu kavram anti-Siyonizm ile karıştırılmamalıdır. Çünkü anti-Siyonizm, anti-Semitizm demek değildir. Siyonizm, Yahudilerin Kutsal Topraklar Kudüs'te kurmak istedikleri İsrail Devleti örgütüdür. Konu ayrıca kavramsal çerçevede kısa bir özet olarak açıklanmıştır.

Antisemitizm kavramı incelenirken, kavramın Yahudilere karşı ırkçılık, Yahudiliğin ötekileştirilmesi, Siyonizm'e tepki ve nihayetinde İsrail Devleti düşmanlığı olarak günümüze kadar inatla devam ettiği incelenmiştir. Tarihsel bağlamda detaylı olarak inceleyeceğimiz gibi tarih boyunca Müslüman imajı ve Yahudi imajı yaratılmıştır. Bu da Müslümanlara karşı önyargı ve nefret ile Yahudilere karşı önyargı ve nefret arasında benzerlikler olduğunu kanıtlamaktadır.

Yahudi düşmanlığının kökenleri çok eski zamanlara dayansa da anti-Semitizm terimi bu nefretin hissedilme, algılanma ve ifade edilme biçiminde önemli bir değişimi temsil etmektedir. Aynı şekilde İslamofobi kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte büyük bir değişim yaşanmıştır. Çünkü var olan bir korkunun adının tespit edilmesi ve daha belirgin hale getirilmesi, onun daha yararlı ve düşünülmüş olduğu anlamına gelir. Anti-Semitizm kavramı gibi, İslamofobi kavramının kullanılmaya başlanmasından bu yana nefretin hissedilme ve algılanma biçimi de değişmiştir. İslamofobi ve antisemitizm kavramları bazı açılardan farklılık göstermektedir. Bu noktalara da kısaca değinilebilir. En belirgin fark, antisemitizmin biyolojik ırkçılığa, İslamofobinin ise kültürel ırkçılığa dayanmasıdır. Bu benzerlik tarih boyunca belirgindir.

İslamofobi araştırmalarını incelediğimizde, onu ırkçılık karşıtlığı ve çok kültürlülük kavramına çevirdiği ve medya, hükümet, yetkililer, medya vb. ile bağlantılar tarafından yönetildiğini inceledik. Örneğin Runnymede'nin incelemesinde İslamofobi, kamu fonları tahsis edilirken veya kentsel konut kararları alınırken dikkate alınması gereken bir faktördür. İİT, bunu jeopolitik öneme sahip bir meseleye çevirir ve insan hakları, terörle mücadele ve nezaket söylemiyle ilişkilendirir. Bu değişiklikler sırasında

katılımcılar dönüşümlü olarak İslamofobinin ırksal ve dini yönlerini vurgulamıştır. Bu incemeler sonucunda İslamofobi karşıtı kampanyaların programatik karakteri de ortaya çıkmaktadır. Bu çabalar sadece İslamofobiye dizginlemek veya bastırmakla ilgili değildir. Bunu farklı yollarla sağlamaya çalışırlar.

Runnymede Trust, farklı kimliklerin birbirlerine saygı duyarak kendilerini özgürce ifade ettikleri çok kültürlü bir toplum tasavvur ederken, EUMC, İslamofobinin farklı tezahürlerini birbirine bağlayabilen bir coğrafi alan oluşturmaktadır. Öte yandan İİT, barış içinde bir arada yaşamının medeni bir alanını tasavvur etmektedir. Runnymede çok kültürlülük yanlısı politika gruplarına öncelik verip onlara ulaşmaya çalışırken, İİT politikacılara, diplomatlara ve uluslararası kuruluşlara ulaşmıştır.

Bugün, demokrasinin ve insan haklarının beşiği sayılan Batı dünyasında, her ne sebeple olursa olsun, tarihsel korkuların ve son dönemde yaşanan terör olaylarının Müslümanlara karşı önyargıları pekiştirdiğini ve ortaya koyduğunu gözlemliyoruz. Bu önyargıları besleyen bir diğer faktör de Müslümanların kendi dünya görüşleri ve geleneksel yaşam tarzları ile Batı toplumlarının sosyal dokusu içinde işlev görme çabalarıdır.

Çünkü Müslümanlar artık Batı'daki “misafir işçi” statüsünü ve “terörist” suçlamasını reddetmekte ve kendilerini yaşadıkları ülkede birey olarak görmektedirler. Bu da toplumdaki popülaritesini artırır. Bu durum, özellikle Müslümanlar söz konusu olduğunda, Batı'nın alışık olmadığı, yeni ama gerekli bir birlikte yaşama deneyiminin ortaya çıkmasını da gerektirmektedir. İşte bu noktada Avrupalıların büyük bir kesimi için bir arada yaşamak zorunda kalmaları sakıncalı hale gelmektedir. Bu tedirginlik terör olayları ile şiddetlendiğinde derin bir korkuya, tüm dünyada “İslamofobi” olarak bilinen İslam korkusuna dönüşebilir.

İslamofobi, bugün dünyada sadece Müslümanları değil, daha geniş toplumu da etkileyen büyüyen bir sorundur. İslam ve Müslüman kültürüne yönelik korku ve cehalete dayanan bir önyargı ve ayrımcılık biçimidir. İslamofobinin birkaç nedeni vardır; medya, siyasi söylem ve propaganda tarafından sürdürülen yanlış anlamalar ve klişeler ve İslam ve Müslüman kültürü hakkında bilgi ve anlayış eksikliğidir. Medya genellikle Müslümanları terörist veya aşırılık yanlısı olarak tasvir ederek yanlış bir İslam imajı yaratır ve basmakalıp yargıları sürdürür. Politikacılar destek kazanmak ve Müslümanları hedef alan politikaları haklı çıkarmak için korku tellallığı taktikleri kullandıklarından,

siyasi retorik ve propaganda da İslamofobiye katkıda bulunur. Ek olarak, birçok insan İslam ve Müslüman kültürü hakkında bilgi ve anlayıştan yoksundur, bu da korku ve önyargıya yol açabilir.

İslamofobinin inanç dünyası üzerindeki etkileri bu bağlamda önemlidir. Müslüman topluluklar genellikle marjinalize edilir ve yabancılaştırılır. Bu da izolasyon ve dışlanma duygularına yol açar. Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve nefret suçları artarak fiziksel ve duygusal zararlara neden olmaktadır. Sürekli inceleme ve şüpheyle karşı karşıya kaldıkları için Müslümanların ruh sağlığı ve esenliği üzerindeki olumsuz etkisi göz ardı edilemez. İslamofobi aynı zamanda çeşitlilik içeren ve kapsayıcı bir toplum için gerekli olan din özgürlüğü ve eşitlik ilkelerini de baltalar Eğitim ve bilinçlendirme kampanyaları, İslam ve Müslüman kültürü hakkındaki mitleri ve klişeleri ortadan kaldırmaya yardımcı olabilir. Dinler arası diyalog ve işbirliği, farklı inanç toplulukları arasında anlayış ve saygıyı geliştirebilir. Toplumda kapsayıcılığı ve çeşitliliği teşvik eden politikaların savunuculuğu, Müslümanlar ve diğer marjinal gruplar için daha hoşgörülü ve kabul edici bir ortam yaratılmasına yardımcı olabilir.

İslamofobinin inanç dünyasına etkileri arasında öncelikle Müslümanların hayatını zorlaştıran ayrımcılık ve nefret suçları yer almaktadır. İslamofobinin artması, toplumsal barış ve uyumu olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, İslamofobi, İslam dininin doğru anlaşılmasına ve yanlış bir şekilde yargılanmasına neden olabilir. Bu da hem İslam dünyasında hem de Batı toplumlarında ciddi sorunlara yol açabilir.

İslamofobi ile mücadele etmek için eğitim ve bilinçlendirme programları çok önemlidir. Bu programlar, İslam'a ve Müslümanlara karşı anlayış ve hoşgörüyü teşvik edebilir. Müslümanların medyada olumlu temsilinin teşvik edilmesi de İslamofobinin azaltılmasına yardımcı olabilir. Medyanın kamuoyu üzerinde güçlü bir etkisi vardır ve Müslümanları olumlu bir şekilde tasvir etmek, olumsuz klişelere meydan okumaya yardımcı olabilir. Nefret suçu yasalarının güçlendirilmesi ve cezaların artırılması da İslamofobinin ele alınmasına yardımcı olabilir. Hükümetin nefret suçlarına karşı sağlam bir duruş sergilemesi ve Müslümanlara yönelik ayrımcılığa müsamaha gösterilmeyeceğine dair bir mesaj göndermesi gerekiyor. Bazı araştırmacılar, bazı Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen aşırılık yanlısı eylemler nedeniyle İslamofobinin meşru bir endişe olduğunu savunuyor. Terörizm korkusu gerçek bir endişe kaynağıdır ve bazı aşırılık yanlısı gruplar, eylemlerini haklı çıkarmak için İslam'ı kullanır.

Müslümanlar kendi toplulukları içindeki aşırılıkçılığı ele alma sorumluluğunu almalıdır. Bu argümanın bir miktar geçerliliği olsa da, Müslümanların büyük çoğunluğunun terörizmle uğraşmadığını belirtmek önemlidir. Terörizmin nedeni olarak yalnızca İslam'a odaklanmak, aşırılığa katkıda bulunan karmaşık jeopolitik faktörleri göz ardı eder. Yapılan araştırmalar, Batı'da ayrımcılığa maruz kalan tek grubun Müslüman olmadığını iddia etmektedir. Diğer azınlık grupları da ayrımcılığa ve marjinalleştirmeye maruz kalmaktadır. Yalnızca İslamofobiye odaklanmak, diğer marjinal grupların mücadelelerini zayıflatır. Ayrımcılığın daha kapsamlı bir şekilde ele alınması daha etkili olacaktır. Diğer grupların ayrımcılığa maruz kaldığı doğru olsa da, İslamofobinin özel dikkat ve müdahale gerektiren benzersiz bir ayrımcılık biçimi olduğunu kabul etmek de önemlidir.

Bazı araştırmacılar, İslamofobi ile mücadeleye yönelik bazı önlemlerin ifade özgürlüğünü ihlal edebileceğini iddia etmektedir. İslam eleştirisi otomatik olarak İslamofobik olarak etiketlenmemelidir. Konuşma ve ifade özgürlüğü birilerini rahatsız etse de korunmalıdır. Ancak eleştiri ile nefret söylemi arasındaki çizgiye dikkatle bakılmalıdır. Müslümanlara karşı şiddeti veya ayrımcılığı teşvik eden nefret söylemi, ifade özgürlüğü kisvesi altında korunmamalıdır.

İslamofobi, Batı ülkelerinde olduğu gibi aynı zamanda Türkiye'de karşılaşılan sorunlardan biridir. İslamofobi'nin Türkiye'de tarihsel kökleri ve çağdaş tezahürlerinin karmaşık olması; Müslümanlara yönelik ayrımcılığın demokrasi ve insan hakları açısından önemli sonuçlarını barındırır. Ancak sivil toplum kuruluşları hoşgörü ve çoğulculuğu teşvik etmek için çalışmaktadır. Türk hükümetinin ve bir bütün olarak toplumunun, dinleri veya geçmişleri ne olursa olsun tüm bireylerin haklarına ve onurlarına saygı duymanın önemini kabul etmesi önemlidir. Ancak o zaman Türkiye gerçekten çoğulcu ve kapsayıcı bir toplum olabilir.

İslamofobi, eğitim ve anlayış yoluyla ele alınması gereken, büyüyen küresel bir sorun haline gelmiştir. Müslümanlara yönelik ayrımcılık sosyal dışlanmaya, nefret suçlarına ve hatta şiddete yol açmaktadır. İslamofobinin köklerini anlamak, onunla savaşılmaya yardımcı olabilir ve onu incelemek, kültürlerarası diyalogu ve saygıyı geliştirebilir. Önemli bir Müslüman nüfusa sahip Türkiye, Müslümanların çoğunlukta olduğu bir ülkede İslamofobiye anlamak için değerli bir vaka çalışması olarak hizmet edebilir. İslamofobiye incelemek, hoşgörü ve anlayışı teşvik etmek için çok önemlidir. Müslümanlara yönelik ayrımcılık nefret suçlarına, sosyal dışlanmaya ve hatta şiddete yol

açabilir. İslamofobinin köklerini anlamak, kültürlerarası diyalog ve saygıyı teşvik ederek onunla mücadeleye yardımcı olabilir. İslamofobiye inceleyerek, buna katkıda bulunan faktörleri belirleyebilir ve onu ele almak için stratejiler geliştirebiliriz. Bu bağlamda Türkiye ile ilgili İslamofobi araştırmalarını değerlendirdiğimizde aşağıdaki stratejiler değerlendirilebilir:

- Türkiye, ayrımcılığa maruz kalmış önemli bir Müslüman nüfusa sahiptir. Türkiye'de Müslümanlara yönelik ayrımcılık son yıllarda artmıştır.
- Türkiye'de İslamofobiye incelemek bu konuyu ele almaya yardımcı olabilir. Çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede İslamofobiye anlamak için bir vaka çalışması olarak da hizmet edebilir. Türkiye'nin İslamofobi deneyimi, benzer sorunlarla karşılaşan diğer ülkeler için değerli içgörüler sağlayabilir. Türkiye'de İslamofobiye çalışmanın küresel sonuçları olabilir. Türkiye, Avrupa ile Ortadoğu arasında bir köprüdür.
- Türkiye'de İslamofobiye anlamak, her iki bölgede de hoşgörü ve anlayışın gelişmesine yardımcı olabilir. Türkiye'nin deneyimi, dünyanın diğer bölgelerinde İslamofobinin nasıl ele alınacağına dair içgörüler de sağlayabilir. İslamofobinin köklerini anlayarak, onu küresel ölçekte ele almak için stratejiler geliştirilebilir.
- İslamofobiye incelemek, bir kurban zihniyetini teşvik edebilir. Ayrımcılığa odaklanmak, kişisel sorumluluk eksikliğine yol açabilecek bir mağduriyet duygusuna yol açabilir. Bu, farklı gruplar arasındaki gerilimleri şiddetlendirebilir.
- İslamofobiye incelemek siyasi olarak motive edilebilir. Bazı bilim adamlarının belirli bir siyasi ideolojiyi teşvik etme ajandası olabilir ve bu da taraflı araştırma ve sonuçlara yol açabilir.
- İslamofobiye incelemek, güvenilirliğini baltalayabilecek belirli bir siyasi gündemi teşvik etmenin bir yolu olarak da görülebilir.
- İslamofobiye incelemek bölücü olarak görülebilir. Farklı gruplar arasındaki farklılıklara odaklanmak birlik yerine bölünmeye yol açabilir. Bu, insanları neyin bir araya getirdiğine odaklanma eksikliğine yol açarak hoşgörü ve anlayışı teşvik etme çabalarını baltalayabilir.
- Türkiye'de İslamofobiye incelemek, hoşgörü ve anlayışı teşvik etme yolunda çok önemli bir adımdır. Müslümanlara karşı ayrımcılık, eğitim ve anlayış yoluyla ele alınması gereken, büyüyen küresel bir sorundur. İslamofobiye incelemenin

potansiyel olumsuz sonuçları hakkında bazı endişeler olsa da, hoşgörü ve anlayışı teşvik etmenin faydaları bunlardan çok daha ağır basar.

Çalışmalardan da incelendiği üzere İslamofobi, Müslümanlar üzerinde önemli etkileri olan, büyüyen bir endişe olmuştur. İslamofobinin nedenleri, terör korkusundan Müslümanların medyada olumsuz tasvir edilmesine kadar uzanan karmaşık ve çok yönlüdür. İslamofobi ile mücadele etmek için eğitim ve bilinçlendirme programları, olumlu medya temsili ve nefret suçu yasalarının güçlendirilmesi esastır. Bir endişe kaynağı olarak İslamofobinin meşruiyetine ve önerilen bazı çözümlerin etkinliğine meydan okuyan karşı argümanlar olsa da, İslamofobinin sunduğu benzersiz zorlukların farkına varmak ve hoşgörü ve anlayışı teşvik eden çözümlere yönelik çalışmak önemlidir.

Sonuç olarak, İslamofobi, inanç dünyasını etkileyen ciddi bir sorundur. İslamofobinin nedenlerini, Müslüman topluluklar üzerindeki etkilerini ve bu konuyu ele almak için alınabilecek tepkileri tanımak önemlidir. Eğitimi, diyalogu ve savunuculuğu teşvik ederek, herkesin ayrımcılık veya önyargı korkusu olmadan inançlarını yaşamakta özgür olduğu daha kapsayıcı ve hoşgörülü bir toplum için çalışılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Elvin, Abdurahmanlı, Bağış Egemen, “Diplomasi Tanımı ve Uluslararası Konjonktürde Mevcut olan Diplomasi Türleri”. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 / 1, 2021, 140-160.
- Acar, Merve, “Uluslararası Bir Aktör Olarak İslam İşbirliği Teşkilatı”, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 7/1, 2019, 51-68.
- Adal, Gizem, “77 kişiyi katleden Breivik'ten kan donduran sözler: "Fedakârlık yaptım". 2017, 01 Mayıs 2023 <https://tr.euronews.com/2017/01/11/77-kisiyi-katleden-breivik-ten-kan-donduran-sozler-fedakarlik-yaptim>.
- Adar, Sinem, Halil Yenigün İbrahim, “Türkiye’nin yumuşak güç stratejileri ve İslamofobi meselesi”. 2020, Erişim Tarihi: 25 Nisan 2023 <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/05/18/turkiyenin-yumusak-guc-stratejileri-ve-islamofobi-meselesi>.
- Ağit, (2022). Müslüman Karşıtı Nefret Suçlarını Anlamak Müslüman Toplulukların Güvenlik İhtiyaçlarının Ele Alınması. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2023. https://www.osce.org/files/f/documents/4/4/515901_0.pdf.
- Akbarov, Anar, “Batı’da İslam Düşmanlığı: Gerçek Sebepler Ve Amaçlar” (2015), Erişim Tarihi: 01 Nisan 2023, <http://politikaakademisi.org>: <http://politikaakademisi.org/2015/02/27/batida-islam-dusmanligi-gercek-sebepler-ve-amaclar/>
- Akbaş, Hamdi, Sadıker, Ömer, “Va'd Ve Va'id Ekseninde İlahi Adalet”. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3 / 2, 2018, 485-492.
- Akdemir, Erhan, "11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarının Ardından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı". *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8/1, 2009, 1-26.
- Akner, Nurdan, Mencet Mustafa Sami, “Türkiye’de İslamofobi: Mizah Dergilerinde İslam’ın Temsili”. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 11 / 2, 2016, 169-196.
- Akkır, Ramazan, “1990 Sonrası Türk Siyasetinde İslamofobi”, *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 / 3, 2021, 137-149.
- Aksakal, Cihangir, “Seyyid Kutub Ve Müslüman Kardeşler, *Akademik Hassasiyetler*, 2 / 3, 2015, 65-81.
- Aksünger, Selman, “Hollanda'da ilkokullardaki İslamofobik eğitim materyalleri Müslümanların tepkisini çekti.” 2021, Erişim Tarihi: 28 Nisan 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hollandada-ilkokullardaki-islamofobik-egitim-materyalleri-muslumanlarin-tepkisini-cekti/2117429>
- Aktan, Sertaç, “İskandinav ülkelerinde neler oluyor? İslamofobi ve hoşgörüsüzlük arttı mı?”. 2020, Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023,

<https://tr.euronews.com/2020/08/30/iskandinav-ulkelerinde-neler-oluyor-islamofobi-ve-hosgorusuzluk-artt-m>

- Aktaş, Murat, “AB Ülkelerinde İslamofobi ve Terörizm”. *Ombudsman Akademik*, 7, 2017, 127-155.
- Aktaş, Murat, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13 / 1, 2014, 31-54.
- Aktaş, Özgür, Safran Mustafa, “Evrensel Bir Değer Olarak Barış Ve Barış Eğitiminin Tarihçesi”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 172 / 172, 2013, 131-150.
- Akyeşilmen, Nezir, “Yeni Dönemde ABD Dış Politikasında Olası Biden Doktrini: Şahin mi, Güvercin mi?” *İlkses gazetesi İslamofobik İslamcılar*, ’Erişim Tarihi. 01 Nisan 2023, <http://www.ilksesgazetesi.com/>.
- Alici, Mustafa, “Batı’nın Bitmeyen Sanal Korkusu: İslamofobi”. *Diyanet İlmi Dergi*, 55 / 2, 2019, 405-434.
- Alıklılıç, Özlem, Gökaliler Ebru, Alıklılıç İnanç, “Nefret Söylemi Üzerinden Ötekileştirme: Twitter’da Mültecilere Yönelik Nefret Tipolojisi Analizi.” *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 36, 2021, 501-520.
- Allen, Chris, (2010). “Islamophobia”, *Burlington: Ashgate Publishing*, 2010.
- Altun, Muhsin, “İngiliz Aydınlanma Düşünürlerinde “İslam” Algısı”. *Liberal Düşünce Dergisi*, 77, 2015, s. 133-164.
- Anadolu Ajansı, “ABD ve Avrupa İslamı”, (2013), 29 Nisan 2023, www.aa.com.tr
- Argın, Mehmet Fatih, “Örneklerle Türk Medyasında İslamofobi”, *İlim ve Medeniyet*, 2019, Erişim Tarihi: 08 Haziran 2023, <https://www.ilimvemedenyet.com/orneklerle-turk-medyasinda-islamofobi.html>.
- Arpacı, Işıl, “Terörizm ve Cihad Üzerine Kavramsal Bir Mukayese”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 / 34, 2017, 263- 294.
- Arslan, Durmuş Ali, “Dünyada ve Türkiye’de Medya Ve İslamofobi”. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2, 2019, 28-52.
- Aslan, Ahmet “İslamofobi Çalışmalarında Kuramsal Yaklaşımlar: Türkçe Makaleler Üzerine Bir İnceleme”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 2021, 1-26.
- Aslan, Ahmet, “İslamofobi, İslam Düşmanlığı ve İslam Karşıtı İrkçilik Nedir?” 2020, Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023, <https://perspektif.eu/2020/01/18/islamofobi-islam-dusmanligi-ve-islam-karsiti-irkcilik-nedir/>.
- Aslan, Taner, “Osmanlı Aydınlarının Gözüyle Batılılaşma”. *Erdem*, 55, (2009), 1-32.
- Aşıkkutlu, Tülay, *Uluslararası Korku İslamofoby: Sebepler ve Çözümler*, Marmara Üniversitesi, (2015), 1-10.

- Avrupa Birliği'nde Müslümanlar, "Ayrımcılık ve İslamofobi, EUMC Raporu'nun Önemli Başlıkları", Erişim Tarihi: 11 Mart 2023, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1936-EUMC-highlightsTR.pdf, s. 1.
- Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi, EUMC Raporu'nun Önemli Başlıkları", Erişim Tarihi: 11 Mart 2023, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1936-EUMC-highlightsTR.pdf, s. 1.
- Aydın, Mehmet Zeki, Belçika'da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 / 1, (2008), 7-32.
- Aydın, Varol Betül, "Batı'nın Bir Ötekisi Olarak İslam ve Müslümanlar: Batı Avrupa Medyasında İslamofobinin Temsili". *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 2 / 2, 2019, 215-235.
- Aydın, Varol Betül, "*Haber Söyleminde İslamofobinin İnşası: Batı Avrupa Basınına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz*". Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019.
- Aytürk, Nihat, "Hz. Muhammed'in Devlet Başkanlığı Ve Liderliği". *Astana Yayınları*, 2021, Ankara.
- Bahçecik, Şerif Onur, "İslamofobyayı Uluslararasılaştırmak: Runnymede Vakfından İslam İşbirliği Örgütü'ne İslamofobyaya Karşıtı Pratikler". *Ortadoğu Etütleri*, 5, 2013, 141-165.
- Balcı, Şükrü, Karadeniz Betül, "Nefret Söylemi Pratiği Olarak İslamofobi: Fransa'da Yükselen İslamofobik Söylemlerin Türk Yazılı Basınında Yansıtılma Biçimleri", *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 4/1, 2021, 5-31.
- Bardakçı, Tosun Serpil, "*Avrupa'da İslamofobi Üzerine Tartışmalar Ve Polonya Örneği*". Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Başarır, Murat, Gülada Mehmet Ozan, "İran İslam Devrimi'nde Dinsel Söylemlerin Propaganda Amaçlı Kullanılan Posterlere Yansıması". *Selçuk İletişim*, 12 / 2, 2019, 736-762.
- Bayrak, Emek, "Şiddet Tekelinin Tarihsel Gelişimi ve Bugüne Dair Notlar". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 68, (2019), 57-82.
- Bayraklı, Enes, "İslamofobinin Temel Sebebi Siyasettir!" . *TRT Akademi*, 7/15, 2022, s. 732-743.
- Bayraklı, Enes, "Türkiye'de İslamofobiye Konuşmanın Vakti Geldi", 2017, Erişim Tarihi: 08 Haziran 2023. <https://www.setav.org/turkiyede-islamofobiye-konusmanin-vakti-geldi/>.
- Bayraklı, Enes, "Türkiye'de İslamofobiye Konuşmanın Vakti Geldi", 2017, Erişim Tarihi: 08 Haziran 2023, <https://www.setav.org/turkiyede-islamofobiye-konusmanin-vakti-geldi/>.

- Baysal, Samet, “*Cihat Kavramının Siyasal Şiddet Aracı Olarak Kullanılmasının Yapısalcı Analizi: El Kaide Örneği*”, Bursa, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Bilensoy, İrem, “Comparing Anti-Terrorism Policies of Bush and Obama Administrations.” *Lectio Socialis*, 2 / 1, (2018), 50-73.
- Bodur, Hüsnü Ezber. “Batı’da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)” *İlahiyat Akademi* 2/ 6, (2017), 69-86.
- Borum, Randy, “Radicalization into Violent Extremism II: A Review of Conceptual Models and Empirical Research” *Journal of Strategic Security*, (2011), 4/4, 37-62.
- Boyraz, Hacı Mehmet, “Fransa’da Müslümanların Özgürlükleri Tehdit Altında”. 2021, <https://www.setav.org/fransada-muslumanlarin-ozgurlukleri-tehdit-altinda/>. 04 Mayıs 2023.
- Bozkurt, Enver, “Kant’ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansıması”. *Anayasa Yargısı*, 23 / 1, (2007), 501-523.
- Bozkurt, İlyas, “Selefililiğin Tarihsel Gelişimi ve Felsefi Altyapısı”. *TESAM Akademi Dergisi*, 3 / 1, (2016), 9-52.
- Buehler, Arthur, “İslamofobi: Batı’nın Karanlık Tarafı’nın Bir Yansıması”, trc. Mehmet Atalay, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2014), 55/1, 123-140.
- Bugün Gazetesi, “Fransa’da İslamofobyaya Yükselişte”, 2012, www.bugun.com.tr, 29 Nisan 2023.
- Canatan, Kadir, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, İstanbul: Eski-Yeni Yayınları, 2007.
- Canatan, Kadir, “Belçika’da İslam ve İslam’ın Kurumsal Temsili”. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 / 15, 2019, 67-91.
- Candemir, Özden, *Türk Sinemasında Dini Filmler*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1986.
- Coşkunsu, Ferruh, *Muhammed Abdullah Draz Ve Kur’an Anlayışı*, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Çakır, Fatma, “Fransa’da ve Türkiye’de Laiklik Tartışmaları”. *Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 1 / 1, 2017, 75-94.
- Çebi, Murat Sadullah, “İsviçre’deki Minare Karşıtı Referandum Afişlerinde İslamofobi’nin Söylemsel İnşası”. *Bilig Dergisi*, 73, 2015, 99-140.
- Çelik, Nizamettin, “Hz. Peygamber’in (sav) Diplomatik İlişkilerinin Mahiyeti ve Temel Hedefi”. *HADITH*, 0 / 2, 2019, 72-109.

- Çetin, Beyzade, “Propaganda Olgusu Ve Propagandanın Amerikanlaşması”. *Elazığ Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 / 2, 2016, 239-266.
- Çınar, Döndü, “İslamofobi’nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”. *Genç Mütefekkirler Dergisi*, 2 / 2, 2021, 288-306.
- Çiftçi, Adem, “Günümüz Avrupasında İslamofobi ve Yansımaları: Almanya ve Fransa Örneği”, İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çolakoğlu, Sarı Gözde, “19. Yüzyıl Batılılaşma Hareketlerinin Osmanlı- Türk Müziğine Yansımaları”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181 / 181, 2014, 31-50.
- Darı, Bahadır, Yalçın Demet, “Türkiye’de Medya Okuryazarlığı Konusunda Yapılmış Olan Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma”. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 / 2, 2022, 366-382.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, “Kur’an-ı Kerim”, <https://kuran.diyanet.gov.tr/> ‘Erişim Tarihi, 01 Nisan 2023.’
- Dondurucu, Zeynep, “Fransız Gazetelerinde “İslam”ın Temsili ve İslamofobinin İnşası: Le Figaro, Le Monde ve L’Opinion Örneği”. *TRT Akademi*, 7 / 15, 2022, 532-573.
- Duroğlu, Tuba, “Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Terör Olayı Örneği Üzerine Bir İnceleme”. Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- Ecari, Troisieme Rapport Sur la Belgique, (2003). http://www.eoe.inttt/fjdrqi_!s de l'homme/eeri/1-ECRI/2-Pays-parpays/Belgique/Belgique CBC 3.asp. ‘03 Mayıs 2023.’
- Ektiren, Mahmut Turan, “Türkiye’de Milliyetçilik İle İç Tehdit, Dış Tehdit ve Avrupa Birliği Algısı Arasındaki İlişki”. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Elhan, Nail, “İran Devrimi’nin Türkiye’de Yansımaları: “İrancılık” ve “İrancı” İslamcılık”. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 3 / 2, 2016, 28-57.
- Eliaçık, Zeliha, “İslamofobi ile küresel mücadelede öncü rol Türkiye” (2021), Erişim Tarihi: 07 Haziran 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/islamofobi-ile-kuresel-mucadelede-öncü-rol-turkiyenin/2274321>.
- Er, Tuba, Ataman, Kemal. “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 / 2, 2008, 747-770.
- Erdin, Murat, “11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: Abd Ve Avrupa’da Görülen İslam Karşıtı Eylem Ve Hareketlerin Nedenleri Ve Sonuçları”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Erdoğan, Halide, “İslamofobi Bağlamında Müslüman Kadın İmgesi”. *Dergiabant*, 7 / 14, 2019, 637-651.

- Erken, Baki, "Siyasal Düzen Üzerine Kavramsal Bir İnceleme". *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 12 / 22, 2020, 208-229.
- Ermemiş, Faruk, "Kur'an-ı Kerim'in Düşünce ve İnanç Özgürlüğüne Yönelik Emirleri ve Hz. Muhammed'in Uygulamaları". *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 / 1, 2018, 20-35.
- Esgin, Mehmet, "Kur'an-ı Kerim'in öteki dinlere karşı tavrı". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 / 5, 2016, 77-105.
- Eskicioğlu, Yiğit Cem, "İslamofobik Nefret Söylemi Aracı Olarak "Mem"ler". *TRT Akademi*, 7 / 15, 2022, 702-731.
- EUMC, "Anti-Islamic Reactions in the EU after the Terrorist Acts against the USA", 2002, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/216-Nat-Report-291101.pdf.
- Fougner Tore, "Neoliberal Governance of States: The Role of Competitiveness Indexing and Country Benchmarking". *Millennium - Journal of International Studies*, 37 / 2, 2008, 303-326.
- Gazi, Mehmet Ali, Çakı Caner, Gülada, Mehmet Ozan, "İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Kültür Lider Propagandasında Vladimir Lenin ve Joseph Stalin'in Sunumu", *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi*, 1 / 2, 2018, 25-42.
- Gedikoğlu, Sümeyye, "İslamafobia", *Kamuda Sosyal Politika*, sayı: 34, Ocak-Şubat Mart-2016, 70-71.
- Gökcan, Özkan, "Teoriye batı ve batı-dışı ayrımının ötesinde düşünmek: küresel uluslararası ilişkiler fikri üzerine eleştirel bir inceleme". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12 / 3, 2021, 1050-1067.
- Gölcü, Abdulkadir, Çuhadar Mustafa. "Batı Toplumlarında İslamofobi'nin Üretilmesinde Medyanın Rolü". *Ombudsman Akademik*, 2 / 7, 2017, 71-99.
- Güdek, Şeyda. "ABD'nin Zora Dayalı Dış Politikasında Söylemsel Bir Değişim: 11 Eylül Terörü". *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 / 4, 2017, 143-158.
- Gülada, Mehmet Ozan, Çakı Caner, "İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Partizanlara Yönelik Hazırlanan Propaganda Posterleri Üzerine İnceleme", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 6 / 17, 2019, 123-143.
- Gündağ, İnci, "Birleşik Krallık'ta 7 saatte Müslümanlara 3 ayrı saldırı". (2015), '04 Mayıs 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/birlesik-krallikta-7-saatte-muslumanlara-3-ayri-saldiri/475225>.
- Gündüz, Şinasi, "Din ve Şiddet Paradoksu". *Milel ve Nihal*, 13, 2016, 8-31.
- Güneş, Abdurrahman, "Sosyolojik Olarak Din Ve Toplum İlişkileri". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 / 1, 2016, 153-164.

Güngörmez, Bengül, “Kitle İletişim Araçları, Siyaset ve Propaganda”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 / 3, 2002, 1-12.

Güzel, Süleyman Çağrı, “1979 İran İslam Devrimi'nin ABD'nin Ortadoğu Politikasına Etkisi”, *Electronic Journal of Social Sciences*, 17 /65, 2018, 50-61.

Harun, Şahin, "Kur'an-I Kerim'deki Cihad Ayetleri Bağlamında İslam“İn İnsana Bakışı". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 / 17 (Haziran 2007), 81.

Hitti Philip, “Haçlı Seferlerinin Doğu Hıristiyanlığı Üzerindeki Etkileri”. *Folklor/Edebiyat*, 16 / 61, 2010, s. 227-232.

Erişim Tarihi: 20 Mart 2023, <http://www.tdk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük.

Erişim Tarihi: 20 Mart 2023, <https://en.oxforddictionaries.com/>

Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2023, <https://faktyoxla.az/tr/news/view/2275/isvec-te-islamofobik-eylemler-giderek-artiyor-mu>

Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0rlanda%27da_%C4%B0slam#:~:text=%C4%B0rlanda'daki%20ilk%20%C4%B0slam%20Cemiyeti,dini%20ibadetlerini%20yerine%20getirmeye%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9F%C4%B1yordu.

Erişim Tarihi: 24 Nisan 2023, <https://turkiye.un.org/tr/223089-bm-uluslararası%C4%B1-i%CC%87slamofobi-ile-m%C3%BCcadele-g%C3%BCn%C3%BCn-ilkini-kutluyor>

Erişim Tarihi: 19 Nisan 2023, <https://twitter.com/medyaislamofobi>.

Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, <https://www.ahaber.com.tr/dunya/2018/04/02/avrupanın-islamofobi-raporunda-korkunc-gercekler>.

Erişim Tarihi: 20 Nisan 2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49987871>.

Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023, <https://www.ensonhaber.com/dunya/hollandada-islamofobi-raporu-hazirlandi>

Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023, <https://www.erciyes.edu.tr/tr/detay/universitemizin-sempozyum-konsorsiyumunda-yer-aldigi-3-uluslararası-medya-ve-islamofobi-sempozyumu-gercekleştirildi/5b6f0fff-97d7-ed11-8cd4-0050569e5e21>.

Erişim Tarihi: 20 Mart 2023, <https://www.etimolojiturkce.com/>

Erişim Tarihi: 19 Nisan 2023, <https://www.facebook.com/medyaveislamofobi/>.

Erişim Tarihi: 25 Mart 2023, <https://www.islamquest.net/tr/archive/fa1671>

Erişim Tarihi: 19 Nisan 2023, https://www.medyaveislamofobisempozyumu.com/RTUK_program.pdf.

- Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023, <https://www.ntv.com.tr/dunya/norvecteki-turk-siyasetcihaticelukten-islamofobi-ile-mucadele-sozu, VLhlm Gs0yjRxU6yEXBWg#>
- Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023, <https://www.rtuk.gov.tr/kamuoyu-yayin-arastirmalari-ve-olcme-dairesi-baskanligi/3921>.
- Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2023, <https://www.setav.org/tag/isvecte-islamofobi/>
- Erişim Tarihi: 20 Nisan 2023, <https://www.tihek.gov.tr/15-mart-uluslararasi-islamofobi-ile-mucadele-gunu->
- Hut Davut “Osmanlı Arap Vilayetleri, Arabizm ve Arap Milliyetçiliği”. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1 / 0, 2016, 105-150.
- Hürriyet Gazetesi, “Almanya’da Cami Tepkisi”, 2013, www.hurriyet.com.tr, ‘Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.’
- Hürriyet Haberi, (2021). İngiltere’de Müslüman bir milletvekili, yaşadığı İslamofobik saldırıları gözyaşları içinde anlattı. Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ingilterede-musulman-bir-milletvekili-yasadigi-islamofobik-saldirilar-gozyaslari-icinde-anlatti-41891870>.
- İbn Haldun Üniversitesi, “İslamofobi Çalışmaları Konferansı 7 Ülkeden 40 Araştırmacının Katılımıyla Gerçekleştirildi”, 2022, Erişim Tarihi: 06 Haziran 2023, <https://www.ihs.edu.tr/tr/islamofobi-calismalari-konferansi-7-ulkeden-40-arastirmacinin-katilimiyla-gerceklestirildi>.
- İnsanmer, “Norveç ve İslamiyet”, (2015). Erişim Tarihi:01 Mayıs 2023, https://www.insamer.com/tr/norvec-ve-islamiyet_201.html.
- Kalın, İbrahim, “İslamofobi ve Çok Kültürlülüğün Sınırları”, Orta Asya’da İslam (Temsilden Fobiye), ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, *Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları*, 2012, Ankara-Türkistan.
- Kalın, İbrahim, “İslamofobi. İ. K. Esposito İçinde, Bir Korku Ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi”, *İstanbul: İnsan Yayınları*, 2015, İstanbul.
- Kara, İsmail, “Cumhuriyet Türkiye’sinde Bir Mesele Olarak İslam”. *İstanbul: Dergâh*, 2014, İstanbul.
- Karadağ, Cağfer, “Bir Hadis Üç Yorum”. *Usul İslam Araştırmaları*, 12 / 12, 2009, 3-12.
- Karakaya, İskender, *Küresel Terörizmin Dönüşümü: El-Kaide’den İşid’e*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2017.
- Karakuş, Naciye, *ABD Başkanı Donald Trump’ın Söylemlerinde İslamofobi*, Gaziantep, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Karaman, Lütfullah, “Filistin”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2023, Erişim Tarihi: 31 Mart 2023, <https://islamansiklopedisi.org.tr/filistin>.

- Karataş, Mustafa, "Göçrevlilik ve Yerleşiklik Bağlamında Selçuknâme'deki Kültür Unsurları". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2017, 127-170.
- Karslı, Necmi, "İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13 / 1, (2013), 75-100.
- Kaya, Ayhan, "Avrupa'da Bir Yönetlilik Biçimi Olarak İslamofobizm". *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 30 / 1, (2022), 1-23.
- Kaya, Cansu, Abdulvahab Akıncı, "Türkiye'de İslamofobinin Yansımaları". *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 7 /13, (2018), 82-89.
- Kayadibi, Fahri, "İslam Dini Terör ve Şiddete Karşıdır". *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0 / 36, (2011), 15-25.
- Kayaoğlu, Turan, "Three takes on Islamophobia. International Sociology" *International Sociology*, 27 / 5, 609–615.
- Kemiksiz, Neşe, "Ürdün-Filistin İlişkilerine Tarihsel Bir Bakış". *The Turkish Yearbook of International Relations*, 50, 2019, 181-213.
- Kepenek, Büşra, "Avrupa'da İslam Düşmanlığı ve İslamofobi. Avrupa'da Göç ve İslamofobi", Ed. Bünyamin Bezci, Soner Tauscher, Fikret Topal, *Sakarya Üniversitesi Diaspora Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (DİAM)*, Ankara, 2017.
- Kılıç, Ünal, Acar, Nihal. "Müslüman Toplumlarda İslamofobi'nin Algılanışı ve Medyanın Etkisi Üzerine Bir Saha Araştırması". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 6 / 2, (2022), 794-826.
- Kılıçoğlu, Mehmet Erkan, "Sovyetler Birliği Ve Afganistan İlişkileri, 1919-1945". *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 5, (2020), 106-131.
- Kıyağan, Aşkın, Durul Tevfik, Yıldız Ömer Faruk, "Avrupa İslamofobi Raporu, İslam karşıtlığının kurumsallaşma tehlikesine dikkati çekiyor". (2022), '03 Mayıs 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilik-hatti/avrupa-islamofobi-raporu-islam-karsitliginin-kurumsallasma-tehlikesine-dikkati-cekiyor/2691712>.
- Kızıloğlu, Sedat, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi". *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 / 1, (2012), 35-64.
- Kirman, Mehmet Ali, *İslamofobinin Korkudan Düşmanlığa, İçinde: Günümüz İslam Toplamları ve Problemleri*, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, 2015.
- Kirman, Mehmet Ali, "İslamofobinin Kökenleri: Batılı Mı Doğulu Mu?", *Journal of Islamic Research*, 21/1, (2010), 21-39.
- Koca, Ferhat, "İslam Düşünce Tarihinde Selefilik" *Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği*, 1-2, (2015), 15-70.

- Koningsveld Pieter S. Yan, “Müslüman Varlığına Avrupa’nın Tepkisi”, *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, ed. Hunter, Shireen ve Malik, Huma, çev. Cem Demirkan, Deniz Öktem vd, Gelenek Yayınları, 2003, İstanbul.
- Kunst Jonas, David Leonardo, “Samb, Pal Ulleberg, “Perceived Islamophobia: Scale Development and Validation”. *International Journal of Intercultural Relation*, IJIR-937, 5 November, 2012.
- Kurt, Adile, Kürüm Dilruba, “Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/2, 2010, 20-34.
- Kurt, Selim, Rafiyev Elşad, “İslâm’da Cihad ve Terör Örgütlerince Manipülasyonu: El-Kâide Örneği”. *Ortadoğu Etütleri*, 12, 2020, 82-117.
- Kurtdaş, Çağlar, “Osmanlı Modernleşme Sürecinde Aydınlar ve Bürokrasinin Rolü”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29 / 1, 2019, 399-411.
- Kurum, Mehmet, Avcı Engin, “Radikalizm ve Aşırıçılıktan Terörizme: Siyasal Şiddetin Araçsallaştırılması”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14 / 28, (2018), 37-90.
- Kutlu, Sönmez, “Kur’an’a Göre Barış”, (2023), Erişim Tarihi: 26 Mart 2023, <http://www.sonmezkutlu.net/?pnum=159vept=Kur%27an%27a+G%C3%B6re+Bar%C4%B1%C5%9F>
- Kutsal Kitap Bölümleri, Erişim Tarihi: 01 Mart 2023, <https://kutsalkitap.info.tr>.
- Kuyaksil, Ali, “Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dinî Kavramlar”. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 1 / 1, Haziran 2014, 79-114.
- Kuyucuoğlu, İsa, “Danimarka’da İslam ve İslam’ın Kurumsal Temsili”. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 / 15 (Aralık 2019), 127-171.
- Küçük, Bahtiyar, “İspanya’da islamofobik saldırılar bir yılda yüzde 120 arttı”. 2019, Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2023, <https://tr.euronews.com/2019/03/19/ispanya-da-islamofobik-saldirilar-bir-yilda-yuzde-120-artti>.
- Küçükcan, Talip, “İslam Dünyasının İslamofobi ile Mücadelesinin Parametreleri”. *TRT Akademi*, 7 / 15, 2022, 768-779.
- Lentin, Alana, “Racism and Anti-Racism in Europe”, *London: Pluto Press*, 2004.
- Mencet, Mustafa Sami, “Tarihsel Arka Planıyla Türkiye’de İslamofobi”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 14 / 53, 2018, 191-208.
- Merlingen Michael, “Governmentality: Towards a Foucauldian Framework for the Study of IGOs”, *Cooperation and Conflict*, 38 / 4, 2003, 361-84.
- Milliyet Haber, (2009). Oslo Belediyesinden Müslüman okuluna ret. Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/oslo-belediyesinden-musluman-okuluna-ret-1067400>.

- Modood Tariq, “Muslims and the Politics of Difference” Peter E. Hopkins and Richard Gale (eds.), *Muslims in Britain*, Edinburgh: Edinburgh UP, 2009, 193-209.
- Neumann Peter, “Introduction”, Perspectives on Radicalisation and Political Violence: Papers from the First International Conference on Radicalisation and Political Violence”, 17–18 January 2008, *International Center for the Study of Radicalisation and Political Violence*, Londra, 3-7.
- OIC, “About OIC,” 2009, Erişim Tarihi: 01 Mart 2023, http://www.oic-un.org/about_oic.asp,
- Okumuş, Ejder, “İslam, Müslümanlar Ve Toplumsal Değişim”. *Tevilat* 1 / 1, 2020, 61-95.
- Okumuş, Ejder, “Kadın Dindarlığının Sosyolojisi – Bir Giriş Denemesi”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 20 / 1, 2020a, 129-164.
- Okumuş, Fatih, “Avrupa’da İslamofobi ve Mâbâdı”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Canatan, Kadir, Hıdır, Özcan, Eskiyei Yayınları, Ankara.
- Olgun, Hakan, “Diyanet’in Dinlerarası Diyalog Algısı”, *Milel ve Nihal*, 6 / 2, 2009, 265-286.
- Ongun, Yelda, Mercan Sezgin, “İngiltere’de hak ve özgürlükler, Müslümanlar ve Türkler”. Yetkin Report. 2022, 04 Mayıs 2023, <https://yetkinreport.com/2022/11/13/ingilterede-hak-ve-ozgurlukler-muslumanlar-ve-turkler/>.
- Orhan, Fatih, “Cihad Kavramı Üzerinden İslâm’a Sürülmek İstenen Leke: Terör”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 14 / 2, 2015, 89-113.
- Ortaylı, İlber, “Osmanlı Devletinde Lâiklik ve Hukukun Romanizasyonu”. *Erdem*, 27, 1201-1208.
- OSCE. “Müslüman Karşıtı Nefret Suçlarını Anlamak: Müslüman Toplulukların Güvenlik İhtiyaçlarının Ele Alınması”. *OSCE ODIHR, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)*, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (DKİHB), 2018, Polonya.
- Önal, Recep, “İslamofobi Bağlamında İslam Karşıtı Söylemlerin Batı Dünyasındaki Yansımaları: Norveç Örneği -Karikatür Krizi ve Berwick Terör Saldırısı”. *Kader Dergisi*, 16 / 2, (2018), 373-403.
- Öner, Yasemin, Hasan Atsız, “Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Mekân Bağlamında Analizi: Feminist Yaklaşımlar ve Özen Etiği Perspektifi”. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 21 / 2, 2022, 530-559.
- Öz, Mehmet, “Tarih ve Tarihçiliğimiz Üzerine Bazı Düşünceler”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2 / 7, 2006, 67-75.
- Özdemir, Metin, “İslam’ın Barış Dini Olmasının Kur’anî Temelleri”. *International Journal of Sport Culture and Science*, 3 / 2, 2015, 72-80.

- Özmen, Nebile, "Karikatür Krizi: Danimarka'da Homojen Kültür Söylemi Ve İslamofobinin Tezahürü". *Diyanet İlmi Dergisi*, 53 / 2, 2017.
- Öztürk, Selim, "Küresel Terör Örgütü el-Kaide'nin Gelişimi ve Ön Plana Çıkan Liderleri Bağlamında "Cihad" Anlayışının Geçirdiği Değişimler". *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 6 / 2, 2019, 167-196.
- Öztürk, Shahabuddin, "*11 Eylül Saldırıları Ve Afganistan Müdahalesi*". Konya, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Perspektif Haber, "İsviçre | İrkçi Saldırılarda Korkutan Artış: Müslümanlar Da Hedefte". 2018, Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, <https://perspektif.eu/2018/04/12/isvicre-irkci-saldirilarda-korkutan-artis-muslumanlar-da-hedefte/>.
- Perspektif Haberleri, (2023). İsveç'te Yakılan Kur'an: "İslamofobi Ateşi İsveç'i Yakıp Geçiyor". Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2023, <https://perspektif.eu/2023/01/25/isvecte-yakilan-kuran-islamofobi-atesi-isveci-yakip-geciyor/>.
- Perspektif Haberleri, "İslamofobi Vakfı: "Hollanda'da Burka Yasası İslamofobiye Yol Açıyor". 2020, Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, <https://perspektif.eu/2020/12/26/islamofobi-vakfi-hollandada-burka-yasagi-islamofobiye-yol-aciyor/>.
- Rapoport David, "The Four Waves of Modern Terror: International Dimensions and Consequences", *Current History*, <https://www.researchgate.net/publication/286896869>. 2013.
- RTÜK, (2020). "I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu". T.C. Radyo Ve Televizyon Üst Kurulu Başkan Yardımcılığı. Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023, <https://dosyalar.nevsehir.edu.tr/fdc5531bcdce945f48865e372f6b0789/sempozyum.pdf>.
- RTÜK, "I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu", 2023, Ankara, 'Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023, <https://medyaveislamofobisempozyumu.com/islamofobi-2.pdf>
- Sabah Gazetesi, "Başörtülü akademisyen Neşe Nur Akkaya saldırıya uğramıştı: Mahkemede şok sözler: Anlatırken hala titriyorum!", 2021, Erişim Tarihi: 06 Haziran 2023, <https://www.sabah.com.tr/yasam/basortulu-akademisyen-nese-nur-akkaya-saldiriya-ugramisti-mahkemede-sok-sozler-anlatirken-hala-titriyorum-5638258>.
- Sabah, "Batı'nın yeni ırkçılık formu İslam düşmanlığı", (2022), Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, <https://www.sabah.com.tr/dunya/batinin-yeni-irkcilik-formu-islam-dusmanligi-5811219>.
- Safi, İsmail, "İslamofobinin Tarihsel Kökenleri Ve Nedenleri Üzerine Düşünceler", *Turkish Studies (Elektronik)*, 14/2, 2019, s. 733 - 744.
- Samur, Hakan, "Avrupa'daki İslamofobinin 'Avrupalı' Sebepleri". *Mukaddime*, 7 /2, 2016, s. 295-319.

- Sarı, İsmail, “1979 Devrimi Sonrası İran’ın Rejim Paradigması ve Dış Politika Yönelimleri”. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2 / 1, (2015), 95-135.
- Sayın, Kemal Efe, “Avrupa’da Burka Yasakları Üzerine Bir İnceleme”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11 / 1, (2020), 180-193.
- Sönmez, Serpil, “Osmanlı Devleti’nde 18. Yüzyılda Katolikleştirme Yöntemleri Ve Katolik Propagandasına Karşı Yürütülen Mücadele”. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, (2021), 320-346.
- Sönmez, Şinasi, “Cezayir Bağımsızlık Hareketinin Türk Basınına Yansımaları 1954–1962”. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 6 /12, (2010), 289-318.
- Sunar, Lütfi, “XIX. Yüzyıl Avrupasında Emperyalizm Algısı”. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3 / 14, (2007), 57-80.
- Şahin, Muzaffer, Avşar Zakir, Safi, İsmail, “İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Medya Yapılanmaları”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 / 1, 2018, 231-243.
- Şeker, Mehmet, “Neden “İslam Tarihi”?”. *İstem*, 1 /2, 2003, 69-76.
- Şeker, Narin Tülay, Yağız Deniz, “Charlie Hebdo Saldırısının Türk ve Fransız Basınındaki Sunumu”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 24, (2015), 189-211.
- Tarhan, Nevhat, “İslamofobinin psikolojik olarak tanımı nedir?” 2019, Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023, <https://www.e-psikiyatri.com/islamofobinin-psikolojik-olarak-tanimi-nedir>.
- Taslamam, Caner, *Terör’ün ve Cihad’ın Retoriği: Felsefi ve Teolojik Değerlendirmeler*, İstanbul Yayınevi, İstanbul, 2015.
- Taşdemir, Fatma, “21. Yüzyılda Eski Ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler Ve Dinamikler”. *Akademik Hassasiyetler*, 7 / 14, 2020, 173-213.
- Tekten Aksürmeli Zeynep Serap, “Islamophobia and Surveillance Directed at Muslims in the West”. *İlahiyat Akademi*, 6 / 12, (2017), 183-196.
- Temel, Mustafa, “Türkiye’de Medya ve İslamofobi Araştırmaları”. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 2 / 1, (2019), 93-121.
- Topcu, Uğur, *20. Yüzyılın Başında Protestan Misyonerler Ve İslam Dünyası*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- TRT Haber, “ABD’de Müslümanlara yönelik nefret suçları CAIR raporunda”, 2023, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2023, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdde-muslumanlara-yonelik-nefret-suclari-cair-raporunda-765812.html>. “
- TRT Haber, “ABD’de Müslümanlara yönelik nefret suçları CAIR raporunda”, 2023, ’20 Mayıs 2023, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdde-muslumanlara-yonelik-nefret-suclari-cair-raporunda-765812.html>.

- TRT Haber, “İspanya'da İslamofobide artış: 41 davadan 39'ü İslamofobik”, 2019, Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ispanyada-islamofobide-artis-41-davadan-39u-islamofobik-408877.html>
- TRT Haber, “Portekiz'de İslamofobi skandalı”, 2013, Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2023, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/portekizde-islamofobi-skandalı-77628.html>.
- Türkiye Noterler Birliği, “I.Uluslararası Medya Ve İslamofobi Sempozyumu Gerçekleştirildi”, 2021, Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2023, <https://portal.tnb.org.tr/Sayfalar/HaberDetay.aspx?rid=615vetnb=haberlerlistesi>.
- UHİM, “Dünya Hak İhlalleri Raporu”, *Uluslararası Hak İhlalleri Raporu*, 2010.
- United Nations, “Report of The World Conference Against Racism, Racial Discrimination”, *Xenophobia and Related Intolerance*, Durban: United Nations, 2001.
- Uzdu, Halil, “Türk Sineması'nda Din İmgesi Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Bakış Denemesi”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 / 5, 2016, 25-40.
- Uzun, Nihat, “Avrupa’da islamofobi. N. Uzun içinde, Avrupa’da islamofobi: İngiltere Örneği” *Pınar Yayınları*, 1.Baskı, 2012, İstanbul.
- Uzunçayır, Cihan, “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı”. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2 / 2, 2015, 131-147.
- Ülger, İrfan Kaya, Benitez Maribel, “Islamophobia In France, From Racism To “Neo-Populism”, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, VIII/I, 50-66.
- Ülker, Osman, “Fransa’da Din, Devlet ve İslamofobi: Bir Sosyal Medya İncelemesi”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 10 / 2, 2022, 1130-1156.
- Walters, William, “Anti-policy and Anti-politics: Critical Reflections on Certain Schemes to Govern Bad Things,” *European Journal of Cultural Studies*, 11 / 3, 2008, 267-288.
- Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, www.congress.gov. Combating International.
- Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, www.csmonitor.com. German Muslims fight Islamophobia: 'I have a right to be here'
- Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, www.euractiv.com. Islamophobia often overlooked in Germany.
- Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, www.ispu.org/countering-islamophobia/. *Countering and Dismantling Islamophobia*.
- Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, www.jstor.org/stable/48676234. *Islamophobia Studies in India: Problems and Prospects*.

- Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, www.liberation.fr/monde/2009/11/18/les-minarets-suisse-sujets-d-un-prochain-referendum_594338.
- Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, www.news.gallup.com. Islamophobia: Understanding Anti-Muslim Sentiment in the West.
- Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2023, www.reuters.com. Islamophobia on the rise in Germany: study.
- Yalsızuçanlar Sadık, “Doğu Batı arasında sinema”. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 2, 2011, 182-187.
- Yel, Ali Murat, “İslamofobi”, (2023), Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/islamofobi>.
- Yel, Ali Murat, “İslamofobinin pek bilinmediğı ülke: Portekiz”. 2018, 03 Mayıs 2023, <https://www.dunyabulteni.net/dubam/islamofobinin-pek-bilinmediği-ülke-portekiz-h433974.html>.
- Yel, Ali Murat, “İslamofobiye Karşı Örnek Bir İslam Toplumu Oluşturulmalı”, *Kamuda Sosyal Politika*, 2016, 25-26.
- Yıldız, Deniz, Aslan Turan Esra, “Türkiye’de Din Olgusu Bağlamında Sivil Toplumun İmkânı: Şanlıurfa’daki Sivil Toplum Kuruluşları Örneğı”. *Ortadoğı ve Göç*, 12 / 1, 2022, 143-192.
- Yıldız, Mustafa, “ABD’ye karşı "intikam" sözü veren İran’ın savaş geçmişi”, (2020), Erişim Tarihi: 20 Mart 2023, <https://www.indyturk.com/node/114646/d%C3%BCnya/abdye-kar%C5%9F%C4%B1-intikam-s%C3%B6z%C3%BC-veren-iran%C4%B1n-sava%C5%9F-ge%C3%A7mi%C5%9Fi>
- Yılmaz, Hüseyin, “İslam Korkusunun/İslamofobinin Oluşmasında 'Cihad' Algısının Rolü”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 / 1, 2012, 165-187.
- Yılmaz, Sıddıka, *İslamofobinin Yükselmesinde Aşırı İslami Grupların Yeri*. Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yüksel, Mehmet, “İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki”. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 72 / 1, 189-200.